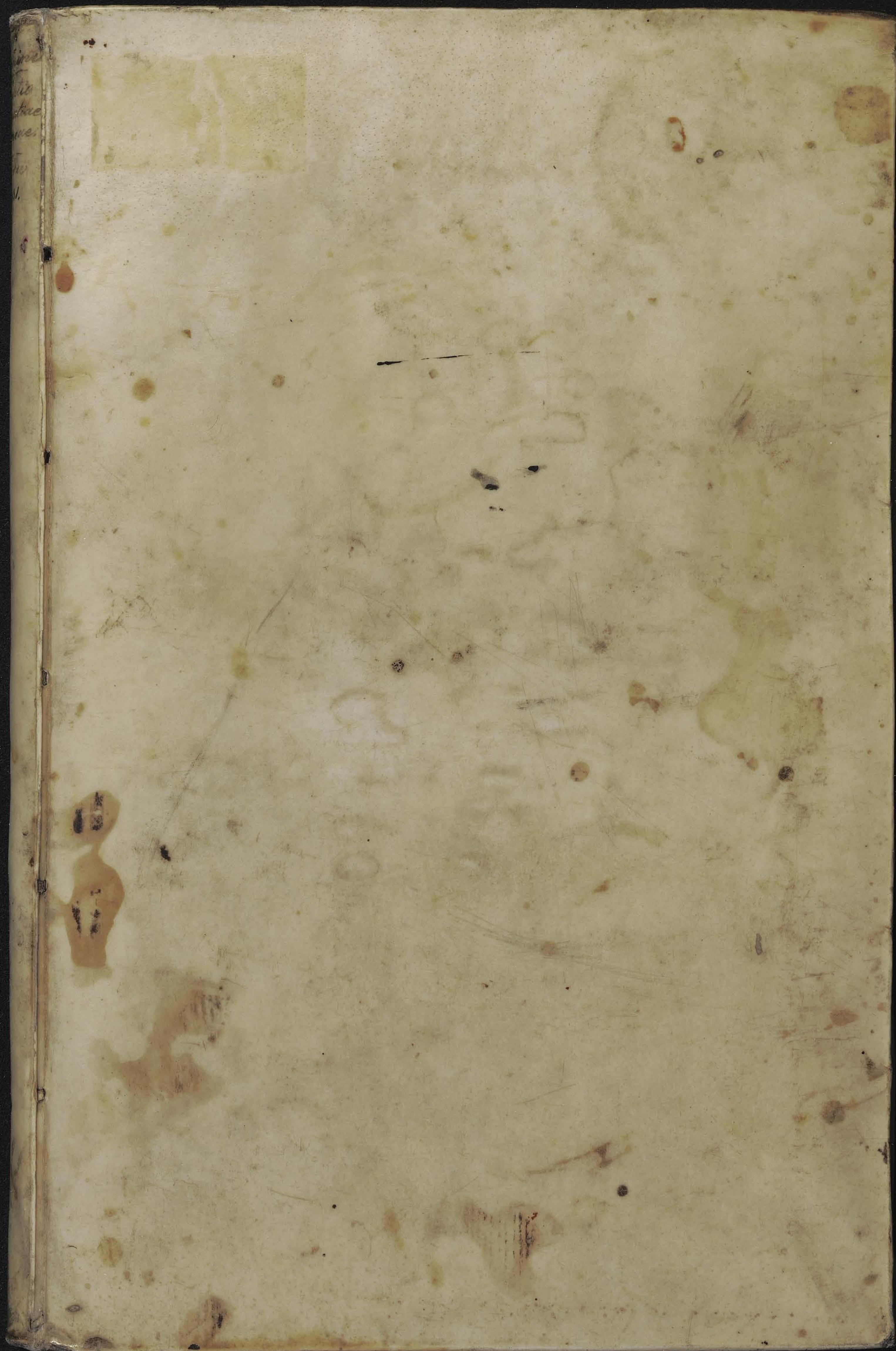

LIBRARIA UNIVERS JAGELL CRACOVI
CIMELIA 8138

SARMATIAE EVROPEÆ DESCRIPTIO, QVAE REGNVM POLONIAE, LITVANIAM, SAMOGITIAM, RVSSIAM, MASSOVIAM, PRVSSIAM, POMERANIAM, LIVONIAM, ET MOSCHOVIAE, TARTARIAEQVE partem complectitur.

ALEXANDRI GVAGNINI Veronensis, Equitis Aurati, peditumque præfecti.

Cui supplementi loco, ea quæ gesta sunt superiori anno, inter Serenissimum Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Moschouiæ breuiter adiecta sunt. Item Genealogia Regum Polonorum.

SPIRÆ.

CVM PRIVILEGIO IMPER. ET REGIS GALL.

APVD BERNARDVM ALBINVM.

M. D. LXXXI.

INSIGNE REGNI POLONIAE.

VNguibus arripiens hoſtem roſtroq́; minaci,
Iſta Iouis volucris pectore ſternit humi.
At rurſum innocuas paſcit ſine cæde volucres,
Quæ ſeſe obſeruant, officiſq́; colunt.
Regibus eſt, auium Rex, nobile Stemma Polonis,
Illius vt mores, ingeniumq́; ferunt.
Nam belli atq́; togæ ſimili ratione gubernant
Tempora, & his rebus conueniente modo.
Hoſtis enim Regnum quoties inuadit eorum,
Hunc toties armis conficiuntq́; nece.
Agmina cum Geticis turmis, tot fuſa Scytarum,
Hoc Valachi, Moſci, Pruſsia victa, docent.
At ſibi ſubiectos in libertate tuentur,
Quiſq́; Pater Patriæ dicitur inde ſuæ.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI STEPHANO, DEI GRATIA POLONIAE REGI, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE,

Prußiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ, ac vniuersæ Sarmatiæ Europeæ Monarchæ Dominoq́; &c. nec non Transsyluaniæ Domino.

* * *

VM jam annos complures in istis regionibus versarer, operamq; meam qualemcunq; in re militari huic Reipub. præstarem, STEPHANE Rex SERENISSIME, cùm sæpè alias, tum maximè Lithvania armis belloq; à magno Moschorum Duce infesta & oppressa, vbi ego arci Vitebsko præfectus eram, quod munus iniunctum, qua potui industria, peregi, sicut & data mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipsius necessitas (est enim arx Moschis conterminа) postulare videbatur, longa tandem consuetudine linguam, mores, leges Polonorum edoctus sum, situmq́; regionū totius Sarmatiæ Europeæ cùm magna ex parte propria experientia exploratum habui, & sæpissimè subieci oculis meis. Quare nactus ego occasionem temporis, dum à duro Marte respirarem, quædam scitu non indigna de moribus, legibus, initio, incremento, rebus gestis imperij Polonici, populorumq; Sarmatiam incolentium, deniq; de situ, dispositioneq; regionum earum omnium, quas in se Sarmatiæ orbis complexus est, militari stilo conscribere non dubitaui. Hoc enim pacto, maiorem animi mei affectum Reipub. huic nobilissimæ testari non possem: quàm si pro eius gloria ne dicam salute, non modo si res & vsus postulauerit, vitam, qua nihil est, nec esse potest post animæ salutem, homini charius, profunderem, sed etiam eandem, si modo per ingenij vires liceat, etsi hinc quidpiam ad eius dignitatem accedere queat, ornarem, laudesq́; eius celebrarem. Nam si patrio solo, quod me genuit & conspectu huius splendidissimæ lucis ornauit, plurimum natura debeo, profectò & huic Reipub. quæ supra naturæ dona, plurimum mihi adiecit, vtilitatis, dignitatis, & ornamenti, quæ me aduenam in suum recepit gremium, receptum complexa est, complexumq; ciuem suum agnoscit, tantum vt debeam necesse est, quantum nemo alius suæ patriæ se debere profiteri potest, & profectò licet multi sint singularis & immensæ in eam pietatis ac fidei, concedam tamen nemini, in adeundis pro eius gloria, forti & constanti animo, omnibus periculis, si non tanta cum gloria & vtilitate, quantam cæteros posse ei suis periculis præstare facilè patior, tamen animi affectu, & propensissima voluntate, vinci me à quoquam nunquam cōcedam. Idq; cùm semper præstare volo, tum & nūc his meis commentarijs, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen indidi, huiusce animi erga eam mei minimè obscuram significationem declarare volui. Verùm quo patrono lucem cognoscere deberet cùm non satis mihi cōstaret, præsertim cùm in ea nuncupanda id spectandum esse existimarem, quod spectari à sapientissimis quibusque solet, labores non sine summo iudicio ita nuncupantibus, vt & his quibus offerantur, conuenientissimi sint, eosque delectent, & ipsi apud eos amorem mereantur, gratiamq; referant: malè enim collati labores & munera, tam pereūt quam quod maximè: ecce tandem sese offert SERENISSIMA Maiestas tua, cui iure hic meus qualiscunque debetur labor: nam & ab homine militari profectus, tibi potissimum, qui ab ineūte ætate, arti militari operam dedisti: & gradatim ob tuam virtutem bellicam in magnum honorum fastigium conscendisti, iure optimo cōsecrari debuit, & de rebus Sarmatiæ conscriptus, tibi non inutilis & non iniucundus fore visus est, tū quod diuina prouidentia Sarmatiæ constitutus es Monarcha, tum quod hoc gubernaculum tibi oblatum non leuem difficultatem cum molestia coniunctam facessere videtur, maximè cùm in eo sit tanta perturbatio, tanta varietas nationum, linguarum, legum, morum, & aliarum rerum, vt ad ea omnia rectè componenda, sapientia virtu-

teq; ſumma, qua es à DEO Opt. Maxi. abundè ornatus & inſtructus, opus ſit.

At noſtra hæc Sarmatia, quam meis ſumptibus ſub prælum mittere curaui, tuoq; nomini Auguſtiſsimo conſecratam eſſe volui, magna ex parte te ea difficultate leuare, & ab hac moleſtia vindicare poteſt. Cognoſces enim ex ea ſubditorũ tuorum mores, ac ſtudia diuerſa, quæ non niſi longo tempore diuturnaque conuerſatione cognoſci poſſent. Inferes tandem oculos in Regiones tuas ampliſsimas, atque quibus hæ abundent, quibus egeant animaduertes: municipiorum, arciumq; , ſitum, diſpoſitionem, & ſi aliqua munitione, & propugnaculis, ad propulſandos hoſtium veloces ac feroces incurſus deſiderent, conſiderabis. Inſuper exploratas habebis vicinas regiones, ac vicinarum tam Chriſtiani, quam barbari nominis gentium, mores, religionem, & in rebus gerendis deniq; conſuetudines, cognoſces. Ex quibus aliarum tu ſtudia in ſe tuo candore & beneuolentia conuertere debes, aliarum verò, ſuperbas ferociẽteſq; vires, ad effrenatam inſolentiam, ſi modò ſaluam & integram tuam gloriam, ſimul ac imperium hoc conſeruare vis, vt armis retundas neceſſe eſt, talemq; te eis præbeas, qualem te eſſe eorum animi & mores expoſcent. Ne autem parum emolumenti, adferre tibi poſſe, hãc tuarum regionum cognitionem putes, ô Rex, ſcias ſanè optimè, minus apte illum monarcham dici, cui mores, conſuetudo ac facies tota ſuæ monarchiæ cognita non fuerit, & qui eam mente non intueatur, nec in oculis circumferat ſuis. Neq; fœliciter illum poſſe bellum in illis locis exercere vnquam, quorum ſitum cognitum non habeat. Hinc illud eſt, ꝙ à ſapientibus quibuſq; præcipitur, principibus viris longinq̃ neceſſariam eſſe peregrinationem, illoſq; demum fœlices rerumq; gerendarum non ignaros eſſe, qui mores multorum hominum ac vrbes conſiderârunt: ſin minus verò tutè longius euagari, & à patria diutius aberrare propter varia pericula poſſunt, tamen ne tanto bono fraudentur, tabulis Geographicis, & Coſmographcis à prudentiſsimis hominibus prouiſum eſt, vt ea quæ oculis ſubijcere nequeunt, ſaltem animo & cogitatione complectantur, & cum hoſte in ignotis regionibus decertaturi, ex tabulis ea cognoſcant, quæ nulla alia ratione tam facilè cognoſci poſſent. Quare & Alexander Macedo, qui virtute & rebus geſtis Magni nomen meruit, conſerturus manum cum hoſte in loco ignoto, prius eum ſibi in tabula depingi voluit, vt ita ex eius cõſideratione cognoſceret, quid ſibi cauendum, quid adoriendum eſſet. Et Romani Imperatores totius domitores orbis, pugnaturi in aliqua regione, antequã bellum decerneretur, prius pictam intuiti ſunt, ꝙ & ingruente Gallico tumultu feciſſe eos, Italiamq; pictam præbuiſſe, teſtis eſt Varro. Idem alij multi clariſsimi Imperatores non ſine ſummo nominis ſui ſplendore, & in rebus gerendis fœlici ac proſpero ſucceſſu fecêre, quos ego miles, apud te Imperatorem ſtrenuum recenſendos minimè puto. Id vnũ dico, te poſſe hic regionum ſitum, legeſq;, & mores gẽtium, animo perluſtrare, tam tuo Imperio ſubiectarum, q̃ externarum, illarũ præcipuè cum quibus tibi res aliquàndo futura ſit, vtpote Moſchouitarũ mores, expeditioneſq; domeſticas ac bellicas, ac ditiones ampliſsimas, tum Tartarorum hordas ſiue nationes campeſtrium potentiſsimas. In primis verò originem, incrementum Imperij Polonorum, vitas Principum, prælia, diſciplinas, ſtudioſè & explicatè deſcripta cõſiderabis, & quomodo illi Herculei Sarmatæ, quorum tu ſucceſſor es, has ſedes non ſine ſudore & ſanguine occupauerint, quid ille, quid item alij ab alijs prognati, alius poſt alium, tam in toga quàm in armis geſſerint. Videbis illos non vt barbaros, ſed clariſsimos & regia dignitate ornatos Imperatores, ſuis rebus præclarè geſtis Heroum, qui admirationi toti orbi fuêre, nomen, & gloriam adæquaſſe. Nam ſæpius non modo pro ſalute patriæ, ſed etiam totius Europæ, alijs regnis interim (proh dolor) domeſticis & ciuilibus armis ſeſe mutuo infeſtãtibus, immani ferocitati hoſtis communis ſeſe oppoſuerunt, eiuſq; impetum effrenatiſſimum armis retuderunt, non dico quoties illi Tartarorum influentes in Europam copias repreſſerunt, ſemper enim & aſſiduè in excubijs aduerſus eos fuêre: non commemoro ſæpius victas, & profligatas ab eis Turcicas legiones, non Moſchorum exercitus cæſos, nõ alios tam patriæ, q̃ toti Europæ infeſtos hoſtes, victos, ſub iugum miſſos, & aut ad colendam perpetuam pacem, & amicitiam, aut ad tributa perſoluenda cõpul-

ſos,

ſos,quæ illorum fama cū per totum orbem increſceret, vicinas gentes permouit, vt pleræq; earum à tyrannis oppreſſæ,hos ſolos putarent digniſſimos, quorum fidei ac patrocinio fortunas,libertatem,ac deniq; ſalutem tutò cōmittere poſſent. Teſtatur id Bohemia,quæ periculoſiſſimis temporibus regibus Polonis toties ſe ſe vltro ſubmiſit: fatetur & Vngariæ nobiliſſimum, & verè olim aureum regnum, ꝙ ſua ſceptra & faſces ad reges Polonos detulit,& à ſua ceruice ſæpius eorum armis reiectam fuiſſe ferocem Turcicam ſecurim agnoſcit. Prædicat idipſum Sileſia, Morauia, Vvalachia cum ſua Moldauia,& aliæ Chriſtianæ gentes,quibus iura indixerunt fœliciſſimè Poloni,non cōmemoro ꝙ̃ multoties rem Chriſtianam:contra Turcas acie & milite iuuerit Polonus. Silentio prætereo, ſæpius à vicinis contra ſeditioſorum ciuium conſpirationem,à Polono impetratum patrocinium:ne plura dicam, tāta illis Heroibus inerat moderatio,virtus,& tantus tamq; excellens animus,vt & parcere ſubiectis,& debellare ſuperbos optimè noſſent,& ſæpius ad ſe delata imperia repudianda,ſæpius eadem ſibi infeſta,armis moderanda & cōprimenda eſſe putarent,vt ita non imperādi libidine,ſed gloriæ & immortalitatis ſtudio,quicquid agerent, agere viderentur: Cognoſces hic Lechos & Lituanos fortiſsimos,qui ſanguine ſuo Sarmatiā hanc poſteris ampliſsimam reddiderunt patriam: ſuperiorū enim eius gentis principum famæ fortuna inuidit,ita vt nullæ res eorum ad noſtram memoriā deuenerint. Videbis demum Cracos induſtrios armis & pace, Piaſtos ſtrenuos, Leſchones bellicoſos ac ſobrios, Baleſlaos fortes & in rebus gerendis promptiſsimos, è quorum longo ordine Boleſlaū retorti oris alterum Herculem: cuius virtus in latiſsima Sarmatia contineri, nec altiſsimis montibus ac præuaſto mari concludi potuit,ille enim ſtrenuè geſtis in Sarmatia rebus,& domita Morauia, Bohemia, Roxolania, Pomerania, Henrico Romanorum Imperatore,fines Poloniæ infeſtante, pulſo ac profligato, & pluſquā quadragies fœliciſsimè cū hoſte collatis ſignis, eadem ſigna in Daniā vſq; forti & prompta manu intulit,ibiq; impreſsis Polonæ virtutis veſtigijs,regibus illius regni tributo impoſito,domū fœlix redijt. Cognoſces Caſimiros reges pios & iuſtos, religioniſq; amantiſsimos,tandem Vvladiſlaos Turcarū horrendas peſtes & acerbiliſsima fata. Iagielones magnanimos,Sceptra regnorum vltro ſeſe offerentium Bohemiæ, Vngariæ,Suetiæ,Daniæ,Noruegiæ,Gothlandiæ repudiantes,infeſta aūt reprimentes, vim vi,arma armis,à capite,à fortunis,ſaluteq; ſuorū propulſantes. Hi legibus, religione, pulcherrimarum artium cognitione,domeſticā diſciplinam cū militari cumulârunt, Lituaniam Ducatum nobiliſsimum cum regno cōiunxerunt, Samogitiā & alias gentes immaniſsimas,ab illa barbara feritate & impietate gētili,ad humanitatem, & veram cognitionem Dei reuocârunt. His colla ſua dedit vincienda Moldauus, præbuit ex ſe triūphos Germanus, miſeras Prutenus porrexit manus, procubuit ad pedes Liuo, Moſchus ſe victū ſæpe profeſſus eſt, ſæpiuſq; ſuccubuerunt in acie Scytæ. Et hic eſt ordo ac ſeries præcipuorum in hac Republica Principum, quorum nomine & gloria perpetua in terris recolitur,cum ſumma quadam venerationis memoria: animæ aūt eorum exantlatis plurimis pro patria & Chriſti nomine laboribus, gratiſsima in illis ſupremis domibus fruuntur mercede & gaudent. Hos tu vnus omnes & victoriarum multitudine,& gloriæ ſplēdore,iuſtitia,fortitudine,omnibuſq; virtutibus,quæ olim in eis erant conſpicuæ,facilē ſuperabis,ſi eos tibi ad intuendum,& imitandum propoſueris,maximè cū etiam tibi nō deſint magnarū virtutum domeſticarum,tuæq; gentis Hungariæ regum clariſsima exempla,quæ tuum in dies animum exagitant,ad conſequendum illum orbem virtutū, quem illi omnes ſuſtinuerunt, & ad cōparandam gloriam cum immortalitate coniunctam,qua illi vniuerſum orbem impleuerunt, & verè impleuerūt. Atq; ne ex multis regibus Pannoniæ aliquot cōmemorem & proferam,vno contentus ero, Mathia ſcilicet Huniade,cuius ſemper memoria apud Hungaros eſt iucundiſsima,gratiſsima & celeberrima: ſic vt illi talem regem hodiè à Deo Opt. Max. ſibi dari & excitari cuperent,cum quo ſi te conferam, velim vt æquo animo accipias,& ab eo proficiſci putes, qui dotes illius celeberrimi Mathiæ in te elucere videt: ac optet nomen tuum ſic longè lateq; patere. Quis mediocriter verſatus in

hiſtorijs ignorat Mathiam mirabili fato ad gubernacula regni Hungarici euectum: cuius tam præclara indoles fuit, vt à teneris adhibitus ad optima ſtudia, literarum artiumq; multarum didicerit ſemina, mirabili celeritate atq; auiditate. Ideoq; acerrimi iudicij viri palàm dicebant, ſe in hoc puero regiam fortunã & virtutem deprehendere. Meritò ſanè idem prædicari poteſt, REX STEPHANE, de te. Nam vt miro quodam modo & incredibili, primùm poſt obitum Iohannis Sigiſmundi electi regis Hungariæ & Principis Tranſyluaniæ, electus es in Principem: ſic non minori cũ admiratione propter tuas virtutes, ab ordinibus regni Poloniæ, maximè pacis amantibus, creatus es in Regem. In adoleſcentia tua ſtudia doctrinæ ita amâſti, vt inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunq; voluerint, vnus ſis, qui de rebus grauiſſimis diſſerere poſſis doctè ac benè Latinè: ac etiã in primis illis tuis annis ita in duris militiæ laboribus tyrocinium feciſti, vt optimi militis famam inter tuos ſis cõſequutus: & gradatim ad maximos honores perueneris, dignuſq; ſis iudicatus nõ modo Tranſyluaniæ Principatu, ſed etiam hoc Sarmatiæ ampliſſimo & potentiſſimo regno. Ex quo videre licet, non tam pulchrum eſſe naſci ex Regibus Regem, ni ſis Regijs virtutibus ornatus, quàm virtute ſua iudicari dignum faſtigio regio. Deniq; ineptam eſſe hanc vocem iudicãdum eſt: Literas principem effœminatum reddere: Quo fit vt hodie multos principes inuenias, literis & doctrina nulla excultos: at doctrina non ſolum optimum principem: ſed & ad res gerendas ac bellicas aptiſsimũ efficit Eſt enim vtroq; tempore, tam pacis, quã belli doctrina principi perneceſſaria. Quid amplius? Mathias deteſtatus eſt auaritiam, luxum & alia ſcelera ſuorum, veluti, iniuſtitiam, & libidines vagas, omniſq; religionis & ſummi magiſtratus contemptũ, quę mala Pannonię fatale attraxerunt excidium. At tu, REX prudentiſsime, an non ſæpius tam priuatim, quàm publicè, faſtum gentis Sarmaticæ reprehendiſti, laxamq; diſciplinam, & auream planè ſuam libertatem, in licentiam pernicioſam transformantem iurè dictitas eſſe materiam certiſsimam ruinæ Reipub. ni maturè pareant benè conſulentibus? Apud Claudianum ſingularis laus eſt Theodoſij, ꝙ non fuerit ſuſpicax. Mathias Rex ille Hungariæ immortalitate dignus, non facilè admittebat calumnias eorum, qui familiares ſuos in odium ipſi adducere conabantur: Sic etiã audimus calumniatores, & falſos delatores apud te nullum locum habere, penitus arceri: adituq; tuo excludi. Deniq; vt Mathiam literati amârunt, & poſt funera multis laudibus extulerũt: ita non dubitamus, quin docti tuas virtutes admirabuntur, & literarum monumentis mãdabunt. Nam reuera ea quæ habere ſolet grauiſsimus Princeps, ab omni leuitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verùm hîc me continebo, ne in os te laudare videar, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis, quibus hoc reſponſum volo: Regem dotibus regalibus condecoratum & inſignem, ſatis laudari nõ poſſe, nec clam, nec palàm: cum huiuſmodi Princeps ſit imago Dei graphicè ſuis coloribus depicta.

Itaq; hanc noſtram Sarmatiam tuo nomini dicatã & conſecratam offero, ſupplexq; cum ſumma reuerentia oro, vt hũc in ea cudenda meum laborem & animi promptitudinem Maieſtas tua non aſpernetur: ſed eam clementer ac placidè ſuſcipiat, meq; ſimul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, ſua excellenti authoritate iuuare, prouehere atque tueri velit. Seruet te tandem, REX potentiſſime, Deus Regum author & cõſeruator, diutiſsimè incolumem, quò augeas rem Chriſtianam, confirmes tuum regnum, hoſteſq; iſtius regni immaniſsimos compeſcas ac coërceas: imò verò de illis triumphes: & ſic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipſa poſteritas, tuam ſapientiam, atq; fidem, quæ eſt dictorum factorumq; conſtantia & veritas, & deniq; magnanimitatem tuam cum iuſticia coniunctam, admiretur, colat atque amet. Cracouiæ 20. die Iunij. 1578.

Tuæ Sacræ Regiæ Maieſtatis obſeruantiſsimus

Alexander Gwagninus Eques auratus, Militumq; Præfectus.

Typographus

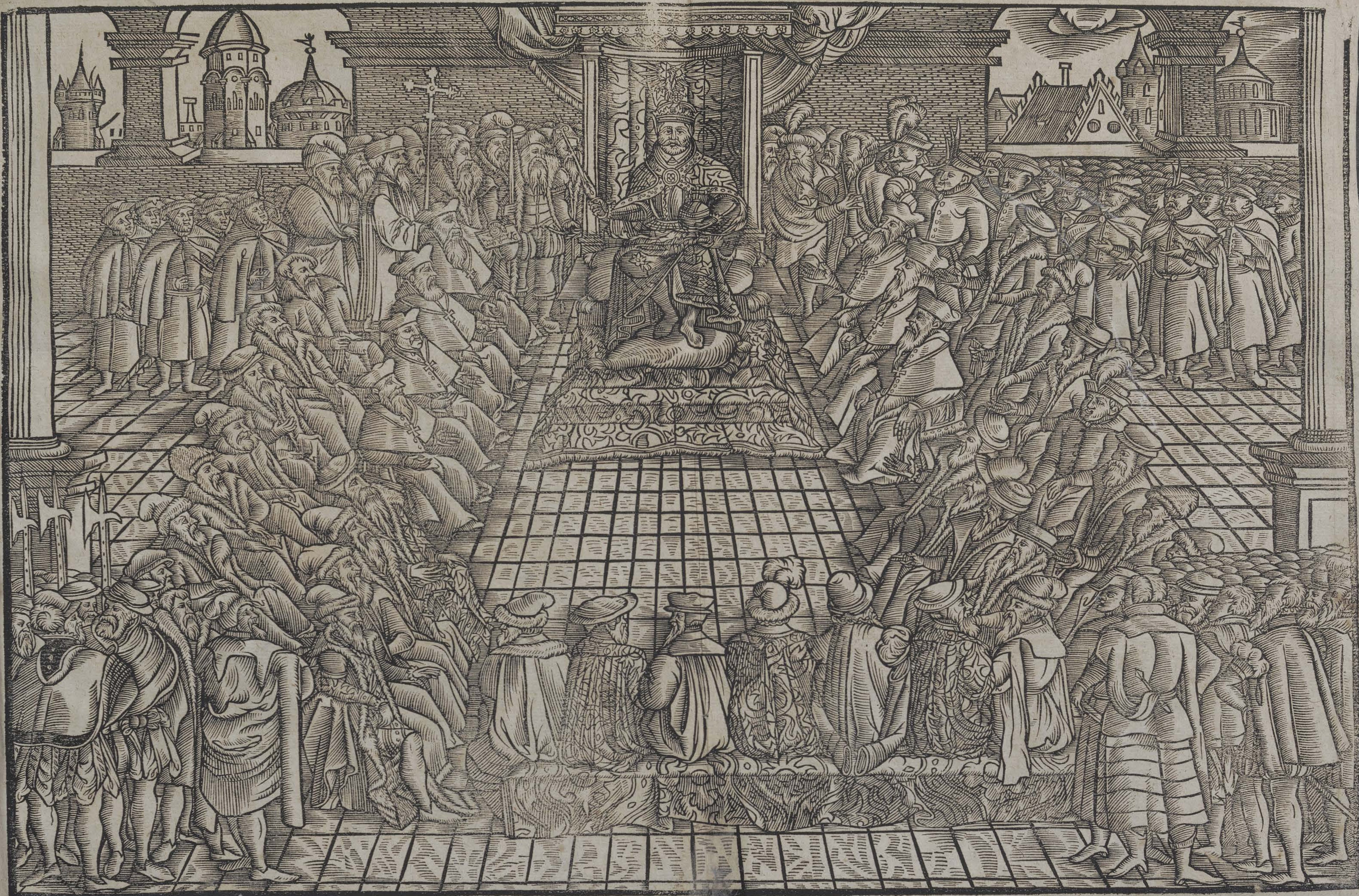
TYPOGRAPHVS CANDIDO LECTORI S.

NTER Europæ Regiones, SARMATIA non minor est censenda: (Candide Lector) nescio an cum maiori parte meritò conferri non debeat. Est autem plena optimis prouincijs & amplißimis, ac magnis dotibus præditis. Vt inprimis est POLONIA, quæ suo iure primum & præcipuum sibi vendicat locum: tum vel maximè quia est Regnum amplißimum potentißimumq́;. Quare cum istis temporibus nactus essem librum à Typographo excusum in vrbe primaria illius Regni: quæ Cracouia est, totius Sarmatiæ typum præ se ferentem quiq́; singulas illius prouincias ad vnguem descriptas habebat: existimaui operæprecium fore, si ego id quod illis populis in lucem erat editum, etiam alijs Europæ nostræ hominibus communicarem. Ex quo intelligerent Sarmatiam esse extremam quidem Septentrionalem regionem Europæ non contemnendam. Hæc autem (vt diximus) complectitur primum Poloniæ Regnum fortißimum, & Christianæ Religionis amantißimum, quod est tanquam commune quoddam propugnaculum in Confinio Europæ ad sustinendam & propulsandam Barbarorum immanitatem, & ad agendas pro Christianis omnibus excubias: vt illius regni potentia reliqua Europa tecta sit: illius laboribus quieta illius denique periculis tuta. Deinde & Lithuaniam sibi adiunctam habet opimam sane regionem & vastis solitudinibus refertam. Tertia est Prußia, quam alij Borußiam vocant: & ea suas habet dotes maximèq́; est posita circa Venedicum sinum & mare Balticum: Hanc sequitur Liuonia, suis latifundijs valdè celebris, nihil Prußiæ cedens. Quarto loco est addita Moscouia, vastißima regio, & indomita, hactenus barbaris suis moribus exultans, quæ licet parte sua præcipua Asiam spectat, tamen & pars illius Europam attingit: Idcirco de ea quod obseruatu dignum est hic videbis: deq́; tyrannico dominatu Principis Moschorum multa leges. Quinto loco est Tartaria, quam Latini Scythiam Europeam appellamus incultißima & fera: nec quicquam ab auitis moribus discedens: vbi viuitur ex rapto. Nihil hic de Rußia & Podolia regionibus fertilißimis dicam: quia & sub nomine Regni Poloniæ comprehenduntur. Itaque cum accurate & breuiter quæcunque scitu digna sunt de tota SARMATIA hic Liber complectatur: illum in lucem dare voluimus. Quamobrem (Candide Lector) nostrum hunc laborem boni consule, & Deum Opt. Max. ora & obsecra: vt Sarmatiæ prouincias quæ verè amplexæ sunt fidem Christi Domini nostri Seruatoris sartas tectas conseruet, aduersus furores cum Scythicos: tum etiam Moscouiticos: Nec enim minor est habenda ratio Moscouitarum in orbe Christiano, quam ipsorum Turcorum: si quis propius furorem vtriusq́; gentis consideret. Est quidem Turcus Machometanus: At Moscus non solum pro libidine sua, sine lege & iuris præscriptis ibi dominatur & imperat: Verumetiam vna cum sua gente alios populos, qui eius Religionem non sequuntur, quæ nec purè Græca, sed varijs commentis & nugis est referta, atq́; contaminata, detestatur, persequitur, estq́; illi anathema, Maran-atha. Deus pater & fons omnis misericordiæ adducat omnes ad agnitionem veritatis. Deniq́; Supplementi loco addidimus quedam de bello Moscouitico, quod est gestum inter Serenißimum Stephanum Regem Poloniæ & Moscum superiori anno in Augusto, dum recuperauit Arcem Polosko, & totam illam ditionem eripuit ex manibus ipsius Moschi: itaq́; habebis aliquid noui ex Arctois populis.

Bene vale Lector, & nostris laboribus faue. Datum Spiræ, Cal. Sept. An. CIↃ. IↃ. LXXXI.

PIASTVS Co
ca Annum C

ZIEMOVI

LESCVS C

ZIEMOMY

MIECISLA

BOLESLAV

MIECISL

CAZIMIR

BOLESLAVS II.
uienſem I

MIESCO. ob. ſi
habitus

VLADISLA
pulſus cum
Henr. V. In
An. 1159.

BOLESLAVS MI
Altus Dux LAV
Vratiſla- Ratil
ob. 1201. & Op

Henricus Ca
Barbatus,
ob. 1238. vx. Vlad
Hedvvigis
filia Ber- Caſin
tholdi Du-
cis Meraniæ.

Henricus Pius o
Anno 12

Henricus III.
Vratiſlanien.

Henricus
IIII. dict. Hen
Probus. V. V
ob. 1290. Ob.
ſine libe.

Boleſlaus Hen
Bregenſis ob.
Dux. cui
ceſſ
Bo

Wen- Ludoui
ceſla. gen
Leg-
nicen Henric
ſis. genſis &
nicen
Rup-

GENEALOGIA REGVM POLONIAE.

PIASTVS Cossisconis F. ciuis Crusuicensis mellificio vitam sustentans Polonorum Princeps eligitur post POPIELVM cum vxore & liberis à muribus absumptum circa Annum Christi 823. obijt Anno 861. Cui succedit natus ex Repicha vxore.

ZIEMOVITVS ob. Gnesnæ circa Annum 892.

LESCVS ob. circa Annum 913.

ZIEMOMYSLVS ob. circa Annum 964. Gnesnæ.

MIECISLAVS primus Christianus Polonorum Princeps, baptisatus Anno Christi 965. Vx. DAMBROVVCA Boleslai Boemorum Ducis filia, quæ ob. An. 977. Ille verò Anno 999. sepultus Posnaniæ.

BOLESLAVS CHROBRY ab Ottone III. Imp. Rom. Rex appellatus, & Gnesnæ coronatus Anno 1001. ob. 1025. Vxor IVDITHA Geysæ Vngariæ Regis F.

MIECISLAVS Rex, ob. Anno 1034. Posnaniæ, vxor RIXA. Ernfridi Com. Pal. ad Rhenum F.

CAZIMIRVS I. Rex, ob. Anno 1058. Posnaniæ. Vxor DOBROGNEVA Iaroslai Russorum Principis soror, materno genere è Constantinop. Impp.

BOLESLAVS II. Rex, occidit S: Stanislaum Episcop. Cracouiensem Exul. ob. An. 1081. Vxor Vissesłaua Russa.

MIESCO. ob. sine liberis. Reuocatus in patriam, & filij loco habitus à patruo.

VLADISLAVS I. Princeps & hæres Regni Pol. vocatus, ob. 1102. Vxor IVDITHA, Vratislai Boem. Ducis F.

MIESCO. ob. An. 1066.

OTTO. ob. viuo patre pueradmodum.

BOLESLAVS CRIVOVSTVS, ex duabus vxorib. Sbislaua Kiouiensis Ducis filia, & Adelheide Imp. Henrici V. sorore susceptis quinq; filijs. ob. An. 1139.

VLADISLAVS II. Principatu pulsus cum vxore Christina, Henr. V. Imp. F. & liberis, ob. An. 1159. Aldeburgi.

BOLESLAVS Crispus, ob. An. 1173. Cracouiæ.

MIECISLAVS Senex, subinde pulsus. ob. An 1102. recuperato principa.

HENRICVS Dux Sendomiriensis. ob. An. 1167. in bello cōt. Prussos: cui successit frater Casimirus.

CASIMIRVS exors inter fratres: post rerum dominus, vt vaticinatus fuerat pater. Ob. An. 1194. vxor Helena Ducis Belsensis filia.

BOLESLAVS Altus Dux Vratisla. ob. 1201.

MIECISLAVS Dux Ratiboriens. & Oppoliens.

Conradus Lasconogus Glogouiens. & Crosnens. ob. sine liber.

LESCVS Dux Cuiauiæ & Masouiæ. ob. An. 1184. hærede relicto Casimiro patruo.

BOLESLAVS, ob. viuo patre.

OTTO.

VLADISLAVS Sputator, maioris Poloniæ Dux. ob. 1238. vxor Helena.

VLADISLAVS Lasconogus, ob. circa An. 1232. Srodæ.

LESCVS ALBVS occisus à Suentopelco Pomerano An. 1227. GRIMISLAVA vxor.

CONRADVS Masouiæ & Cuiauiæ Dux, Teutonicos Crucigeros euocat cōtra Prussos, ob. 1227. vxor Agathia Russa.

Henricus Barbatus, ob. 1238. vx. Hedvvigis filia Bertholdi Ducis Meraniæ.

Casimirus

Vladislaus.

Miecisllaus obijt sine liberis.

Casimirus subijcit se Wenceslao Boem. Regi An. 1289.

PRAEMISLVS Posnaniensis & Calisiens. Dux.

Boleslaus Pius, obijt 1279.

BOLESLAVS Pudicus. ob. 1279. Vx. Kinga Belæ Vng. Reg. F. quæ ob. 1292.

BOLESLAVS, obijt mox post patrem sine libe.

CASIMIRVS. vxor Gertrud. Henri. Pij Ducis Vratisla. F.

Ziemouitus à Suarnone Russo occisus.

Henricus Pius occubuit in bello Tartarico Anno 1243. vxor Anna.

PRAEMISLVS Rex Polonię creatus Anno 1295. In Bachanalibus oppress. à Marchionis Brandenburg. vxor Rixa.

Rixa, Wenceslao Boemiæ Regi nupta, qui Rex Pol. creatur An. 1300. obijt 1305.

Casimirus Dux Lenciciensis, occubuit in prælio cōt. Vithonen Lituaniç D. 1293.

VLADISLAVS Locticus Pol. Rex. ob. 1333. vx. Hedvvigis, Boleslai Ducis Calisiensis filia.

Ziemouitus Dux Dobrinē.

VLADISLAVS cedit Ducatu Vladislao Regi, patruo.

LESCVS NIGER. ob. 1289.

ZIEMOMVSLVS Vlatislauiens. D. ob. 1287.

CASIMIRVS

VLADISLAVS Albus. Diuione in Burg. monachus, Polonos vexat post mortē Casimiri II.

Boleslaus Dux Plocens. ob. 1313.

Ziemouitus.

Ziemouitus iurat in verba Casimiri Regis An. 1355. ob. 1381.

Henricus III. Vratislauien.

Henricus IIII. dict. Probus. ob. 1290. sine libe.

Boleslaus Caluus Dux Lignicens. Ob. 1279.

Henricus V. Vratis. Ob. 1297.

Boleslaus Suidnicensis.

Bernardus.

Henricus.

ANNA nupta Carolo IIII. Imp.

Wenceslaus Impe. Boem. R.

Conradus Glogouiens. Ob 1298.

Henricus III. Glogouiens.

Henric. IIII. vxor Mechtil.

Henricus V. Ferreus.

Henric. VI.

Henric. VII.

Henric. VIII. ob. 1395.

Ioannes obijt 1439.

Henric. IX.

Henric. X. obijt 1465.

Henric. XI. ob. 1476.

Vladislaus Archiepis. Saliburg.

Boleslaus Bregensis Dux.

Henri. VI. ob. sine libe. cuius ditio cessit Ioan. Boem. R.

Wencesla. Legnicensis.

Ruptus obijt sine liberis. 1390.

Ludouic. Bregensis.

Henricus Bregensis & Legnicensis.

Ioannes obijt circa An. 1502. Ducatum Glogouiensem resignauit Matthiæ Regi Anno 1489.

Balthasar fame necatus à Ioan. fratre.

Henricus Lubensis.

Ludouicus.

Ioannes. — Hedvvigis.

Ludouicus Lignicensis & Bregen.

Fridericus I. Auus Georgij Bregensis, & Proauus Henrici Lignicensis.

VVENCESLAVS Boem. Rex. Olomunci interfectus, dum proficisceretur ad repeten. Pol. Regnū, An. 1306.

ELISABETA nupta Ioan. Lucenburgensi, Henri. VII. Imp. F. qui vsurpauit etiā Poloniæ Regis Titulum.

Elisabetha Carolo Vng. Regi nupta. Ob. 1381.

LVDOVICVS Vng. & Pol. Rex. Ob. 1382.

HEDVVIGIS ob. 1399. sine liberis.

CASIMIRVS II. cogno. Magnus Pol. Rex. ob. 1370. vxor Anna Gedimini F.

ANNA nupta Wilhelmo Ciliæ Co.

Vladislaus.

IAGELLO Pol. Rex, M. D. Lituaniæ ex 4. vxore SOPHIA Andreæ Ducis Kiouiensis filia genuit

ANNA. 2. Hedvvigis ob. 1431.

Vladislaum Vng & Pol. R. qui occubuit ad Varnam Anno 1444.

CASIMIRVM III. Pol. Reg. qui obijt 1492. Vx. Elisabetha, Alberti II. Imp. Fil.

Ioan. Dux Varsauiens. obijt 1428.

ZIEMOVITVS Plocensis. Vx. Alexandra Iagell. Soror.

BOLESLAVS.

Ioannes ob. 1495.

Conradus ob. 1503. vx. Anna.

Ioannes ob. 1526 sine liberis.

Stanislaus ob. 1526. sine libe.

Cimbarca mater Fride. III. Imp.

Vladislaus Plocēsis.

Alexander Cardinalis Tridētini.

Ziemouitus veneno perit Anno 1462.

Vladislaus veneno perit Anno 1462.

Vladislaus Vng. & Boem. Rex.

Ludouicus Vng. & Bo. Rex, occisus à Turcis An. 1527.

IO. ALBERTVS Polo. Rex. ob. 1501.

ALEXANDER M. D. Lituaniç & Pol. R. ob. 1505.

SIGISMVNDVS Rex Polo. Ob. 1548.

SIGISMVNDVS AVG. ob. 1572.

Anna nupta Stephano Batori, nunc Regi Polo.

SAVROMATIAE EVROPEAE SITVS.

SAVROMATIAE Europeæ gentes, Regionumq; quas complectitur situm describturus: operepretium me facturum, & rem non iniucundam Lectori existimaui: Si imprimis Europæ, ipsius fines quibus ab Asia & Africa disterminatur præponerem. Europa itaq; pars mundi tertia, ab Europa Agenoris regis Libiæ & Syriæ filia denominationẽ traxit, cuius insigni pulchritudine Iupiter (vt Poëtæ fabulantur) captus, nullã aliam occasionem ad effectum insani amoris habens, in bouem niueum sese transfigurauit, in litoreq; maris viridifero vbi virgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum sese interiunxit. Europa vitulum præ omnibus pulcherrimum videns tergo eius insedit, qui confestim in mare cum ea insiliens, in Cretam insulam siue Cãdiam, dicitur eam transtulisse. Porrò Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus disterminat, à meridie mare Mediterraneũ, à Septentrione Anglicus siue Britanicus Oceanus, ab Occidente verò Oceano Atlantico finitur. Hæc pars mundi cæteris duabus vtpotè Asiæ & Africæ, minima est, sed ad habitandũ habilior, conuenientiorq;, & moderatior, nam neq; calida torridaue, nec etiam frigida nimis, ideò habitatoribus copiosior, frequentior, pleniorq; est, exceptis regionibus Septentrionalibus Oceano glaciali contiguis: quæ aliqua ex parte ob intensa frigora inhabitabiles sunt. Religione quoq; Christiana, moribus, & viuendi consuetudine, incolarum, vrbiumq; frequẽtia, & rerum commestibilium fertilitate, cœliq; & aëris temperie, Asiæ & Africæ, quamuis longe amplioribus, facilè anteponitur. Ducentis quadragintaquinq; miliaribus Germanicis in latitudinem patet, à mari Aegeo siue Ionio ad Oceanum vsq; Hybernicum. In longitudinem verò septingentis sexaginta miliaribus extenditur, à Portugalia videlicet regno Hispaniæ, ad Tanaim vsque fluuium, qui Sarmatiam ab Asia disterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridiæ verò ab Aegeo mari Græciæ.

Europa dẽ nominatio ab Europa Aggenoris Regis filia.

Europæ termini.

Quot miliaribus pateat Europa. Intellige hic miliaria Polonica siue Germanica q̃ Italica 5. & Moschonica totidẽ cõplectuntur.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia regio amplissima, multas nationes regnaq;, eiusdem generis complectens (de qua nobis res agitur) sita est. Est autem duplex Sauromatia, vna Scytica siue Asiatica, in vlteriori orientaliuè ripa Tanais & Vvolgæ fluuiorum, quã incolunt Tartari siue Scytæ Zauuolhenses & plures alij in Hordas, id est, tribus certas diuisi. Altera Europæa Sauromatia dicitur: cuius coloni sunt Poloni, Russi siue Ruteni, Lituani, Masouitę, Prutenni, Pomerani, Liuones, Moschouitę, Goti, Alani, Valachi, & Tartari qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinum degunt. Hanc ab oriente Tanais fluuius, palusq; Meotis ab Asia dislimitat, ab occidente verò Vistula, vel secundum quosdam Odera fluuius, à meridie montibus Hungaricis Beskid gentiliter dictis terminatur, ab æquinoctio mari Germanico siue Sarmatico fines suos à Germania dirimit.

Sauromatia duplex

Sauromatia Europea situs finesq;.

Ptolomeus verò Lib. 3. cap. 5. Sarmatiam Europæam, à septẽtriõne Oceano Sarmatico terminari scribit, iuxta sinum Venedicum, ad fines vsq; Engroneland terræ incognitæ vltra Nortuegiæ regnum longè patentis, Ab occasu Vistula fluuio & parte Germaniæ quæ est inter caput ipsius & mõtes Sarmatarum. A meridie Iazigis Metanastis quæ est gens Hungarica ab oriente Istmo eam ambiri refert, à Carcinito fluuio per Bicen paludem & latere paludis Meotidis vsque ad Tanais fluuiũ in prouincia Resanensi Moschouiæ fontes habenti, hic autem fluuius Asiam Scyticam ab Europa dislimitat. Ab australi deinde plaga Sarmaticorum montium iugis ad Carpatum vsque mõtem Tatri siue Beskid vulgo appellatum, Sarmatia Europęa finitur, deniq; per Valachiam, Moldauiamq; ad Boristenis vsque ostia, vbi in pontum ingenti aquarum colluuie influit, & per littora ponti ad Carcinitum vsq; fluuium ex montibus Circassorũ Quinquemontarum defluentem extenditur Sarmatia Europæa secundum Ptolomei Cosmographorum principis opinionem, Qui etiã hos fluuios ætate sua celebriores Sarmatiam præterfluere asserit. Vistulam qui & Vandalus, Istula siue Iustula varijs nominibus apud veteres enunciatur, hic ex montibus Sarmaticis emergit, Silesiaq; & Polo-

Celeberriores fluuij Sarmatiæ Europeæ.

nia, Masouia, Prussia præterlapsis multis fluuijs exhaustis apud Gedanum Prussiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum siue Balticū exoneratur. Cronon quoque fluuius insignis in Russia non longè à Turouu oppido ortus, Russiæ regiones & Lituaniæ ac Prusiæ percurrens post Vistulæ ostia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde forte dicitur) influit, vulgo Niemen appellatur. Rubon quoque fluuius, qui nunc *Dzwina* vulgo Latinis & Germanis Duna dicitur, in Rusia Moschouiæ fontes suos habet, & magna parte Rusiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapsis in prædictum mare, à Riga Liuoniæ Metropoli duobus miliaribus, amplisimis ostijs postquam cētum triginta miliaria Polonici à fontibus suis emensus fuerit ingreditur. Ternutis quoq; & Chersinus fluuij secundum Ptolemæū ex Riphęis montibus nascentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi *Nareto* & *Bug* vulgo dici videntur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, vt pote Borysthenem *Dnepr* vulgo dictū, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug, qui Vistulæ commiscetur) dicitur, Tyran qui Dnester propriè à tirando Italico verbo quasi sagittando dictus. Horrida enim violentia aquas impellit. Insuper Viliam, Disnam, Peripetum, Sluczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recensere longum esset. Hoc itaque in imperio Sarmatico cuius modo limites ex Ptolemæo & nostra propria experientia descripsimus, Rex Poloniæ à maioribus suis belli vel pacis iure acquisito rerū potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentissimi & inuictissimi Monarchæ his finibus includitur.

A montibus Sarmaticis & Transsyluaniæ palatinatu, ad Vistulæ fontes, vbi incipit Ducatus Tessinensis, indè per Silesiam ad Oderam fluuium & vsque ad Marchiam Brandenburgensem, ac Francfordiam, per Pomeraniam quoque longo tractu ad litus Oceani Germanici sinumq; Codanum siue Balticum, per latus demū septentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuonięq; amplissimum Dominium, ad Phinlandiam vsque vltimam ferè orbis regionem Suecorum Regi subiectam, orientem versus per multas regiones Rusiæ ad Moschorum Principis imperium vsque extenditur. A Germanico verbo Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campestria deserta ad paludes Mæotidis longissimo tractu vltra Borysthenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienses, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazigis Metanastis vel Transyluanis & Hungaris, montibusq; qui hodie Scepusienses dicuntur, à meridiè imperium Monarchæ Poloniæ disiungitur.

Sauromatia vtriusque denominatio.

Dicta est autem Sauromatia Græcis, similitudine sumpta ab hominibus Viperinos oculos habentibus, terribilibus scilicet & crudelibus: nam σαῦρος græcis Viperã, ὄμμα verò oculum sonat, Atque nunc in primis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit.

DEDVCTIO ET ORIGO ANTIQVAE BELLICOSAEQVE *gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum genusq; suum ducunt.*

DEductionem originemq; Polonorum ac regum, eorundem gesta secundum ordinem descripturus: paucis obiter Lectorem admonendum volo, ne quid me in principio rei de Polonis dicturum sigillatim existimet. consequens enim est vt antiquissimæ gentis Sauromaticæ siue Slauonicæ originem, & mores priscos, altius imprimis inuestigaremus, quod pro rei ipsius faciliori intellectu fortasse vtilius erit. Liquet apertè ex scripturis sacris veteris legis, ad quod etiam omnium historicorum cōsentiens opinio est: Iaphet filium natu maximum Nohæ, post illud totius mundi diluuium, orientem & septentrionem versus in Europa & in Asia minori primum consedisse, illicque cooperante Diuina voluntate in maximam gentem excreuisse, quod ei cum Etymon nominis dilationem significantis, tum fausta Nohæ parentis imprecatio portendebāt. Sic etiam Nohæ ille Patriarcha præfigurans necessariè futuram esse trinam cōditionem vitæ humauæ

Iaphet Nohæ Patriarchæ filius vbi cōsederit post diluuium.

Etymon Iapheti.

manæ, filijs suis dixisse, singulisque singula officia administranda iniunxisse & demandasse fertur, vt vnusquisque suæ vocationi prædefinitæ corresponderet in hæc verba: Tu Sem ora velut sacerdos, munus diuinum obiens: tu Cham labora agros colens, & artes mechanicas exercens: tu Iaphet rege & protege velut Rex & miles arma exerce, ceterosque certis propositis legibus in officio retine. Quod mandatum & testamentum Nohæ hæc vsq; in tempora durare videmus: vna quæq; etenim natio ex illis filijs eius propagata, suam vocationem ex quadam prędestinatione, & paterna imprecatione exercet. Posteritas igitur Iapheti, cùm maiorem orbis terrarum partem in Europa Asiaq; minore occupauerat, testamento patris sui & faustæ imprecationi Nohæ patriarchæ correspondentes, statim ad arma exercenda animum adiecerunt, & in numerosam gentem temporis successu sub Duce Gomero Iapheti filio in orientali, vbi Armenia, & septentrionali plaga excreuerũt, ad Bosphorumq; Mæotidi paludi proximũ qui nunc Cimmerius dicitur, & ad fontes ostiaq; Tanais lõgo tractu sedes suas habuerunt. Postea potestatem & prælaturam, sub qua cæteri regantur, necessariam esse cõsiderantes ad Tuiskonem siue Ascenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Beroso teste latissimè à fontibus Tanais ad Rhenum vsq; fluuium Germaniæ imperauit. Hunc Tuiscone prædictus Berosus Historiographus, Germanorum omnium, Sauromatarumq; pariter conditorem esse asserit, quo testimonio satis rectè probaretur Sarmatas siue Slauos cum Germanis vnum esse, cùm ab eodẽ autore & propagatore processerint. Crantius quoq; rationatur Polonos Bohæmosq; Germanis cõgeneros esse, eò ꝙ frequens Germanicæ linguæ apud hos populos vsus fuerit, & vestibus Germanicis multi eorum vtantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, vel Italos, Hungarosq; esse: nam hæ quoque linguæ idemque habitus apud Polonos nunc ex magna parte in vsu esse cæperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes vincunt. Nõ rectè igitur Crantius hîc rationari videtur, si enim Slaui vel Sauromatæ ex Germanis oriundi essent, eademq; cum eis antiquitus lingua vterentur, vnde igitur Sarmaticæ siue Slauonicæ linguæ apud Sarmatas vsus ortus esset? qua hæ gentes passim & vulgariter vt potè innata vtuntur, habitu quoque moribus, & vitę consuetudine Sarmatę à Germanis penitus diuersi sunt, quod etiam Plinius approbat dicens: Sarmatæ quidem certè Germani non sunt, sed ab ijs Vandalo siue Vistula fluuio ad ortum solis vergentes dirimuntur, cui sententiæ probati antiquitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolemæus astipulantur. Sed ad rem vndè digressus sum redeo. Illa posteritas Iapheti impigra, strenua, manuq; prõpta, & bellicosa extitit, ꝙ res ipsæ ab illis strenuè audacissimeque gestæ abundè testantur, toto enim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur esse, vndè à Græcis Sauromatæ imprimis appellati sunt, deducto nomine à σαῦρος. ꝙ est Vipera, & ὄμμα oculus, quasi dicas gens terribilis cum Viperinis oculis. Ab hoc itaque tempore hæc gens regionesque eorum, quas incolunt, Sauromatię nomen retinent. Hi postea tempore succedente, & in dies magis ac magis numero populi accrescente, videntes illas sedes patrias propter se progeniemque paulò arctiores esse, à Tanais fluuij ostijs & paludibus Mæotidis meridiem versus vlterius processerunt, per regionesque propinquas, Datiam, Russiam, Lituaniã, Borussiam, quæ nũc Prussia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffusi sunt. Quorum maior pars in has Prouincias campestres, quæ hodie à Polonis coluntur, commigrauit, fluuijque Vistulæ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) vtraque ripas occupauerunt, & statim cũ antiqua gente τευυτονum quæ etiam ad Vistulam fluuium in tuguriolis antiquitus degebat, societatem atque amicitiam velut aduenæ contraxerunt, propter communem prædã & rapinas, cũ adhuc minimè assueti essent sudore proprio vel agricultura artificijsq; victum acquirere. Manu itaque coniuncta frequentes irruptiones in Prussiam, Saxoniam, & Pomeraniam exercebant, prouinciasque maritimas assiduis excursionibus diuexabant, & mare Balticum siue Germanicum propter res sibi necessarias acquirẽdas Pyratarum more remigijs tentabant. Quãdo verò & qua occasione hæc migratio Sauromatarum à fontibus ostijsq; Tanais fluuij & paludibus Męotidis in has regiones

Nohæ filiis singulis singula munia obeunda demandat.

Ora, labora, rege protege.

Iapheti posteritas.

Gomer Iapheti filius

Tuiscones Gomeri filius.

Berosi testimonium.

Crantij opinio.

Plinij de Sarmatis assertio.

Sauromatæ vnde dicti.

Sarmatarũ prima commigratio.

Sarmatæ ad Vistulã fluuiũ venerunt & cum Teutonibus amicitiam contraxerunt.

Sauromatæ olim litterarũ ignari bellis armisque assiduè studentes.

contigerit, quoniam nulla gentis ab eo tempore monumẽta extant, ex quibus id cõstare possit, ignotum est. Si enim litterarum cultura æquè ac res militaris apud Sauromatas tunc temporis floruisset, certiora de suo in hæc loca aduentu alijsq; rebus præclarè gestis monumenta reliquissent, sed ipsi animosè viriliterque agere, & bella exercere, quam eleganter & ornatè scribere maluerunt. Sabellicus tamen & Herodotus scribũt Sauromatas & Cymbros à Lydorum rege Aliate ex Asia eiectos esse. Quidam

Sabellici & Herodoti de Sarmatis opinio.

etiam opinantur eos vi à Gotis expulsos sedibus patrijs emigrasse, ꝙ verisimile nõ videtur, sed potius suaptè, spontè ac voluntate, siue fato quodam impulsos, siue opum alienarum cupiditate accẽsos, cultiora loca appetisse eos existimauerim. Neque verò

Causa aduentus in hæc loca Sarmatarum.

soli Sauromatæ, sed & aliæ quædam gentes ipsis cõterminæ sedibus patrijs relictis, in alias terras cultiores migrãtes transierũt, inter hos Cimmerij siue Cymbri, Gotę, Daci, Sueui siue Tuiscones, & Sacæ qui nunc Saxones dicuntur. Hi etiã in hæc vsque tempora sarmatis sunt contermini. Neque verò vniuersam gentem illinc sese simul effudisse constat, sed remansisse nõnullos, qui relicta ab alijs loca colerent, ꝙ moderni incolæ istius oræ, iuxta Tanaim fluuium degẽtes apertè testantur, vtpotè Tartari Campestres, qui longo tractu iuxta Tanaim fluuium & paludes Męotidis, Pontumq; Euxinum viuunt. Hi enim à veteribus Sarmatis moribus & institutis haud dissimiles sunt: sed ad rem redeo. Illi Sauromatæ qui ad Vistulam fluuium consederant, cum Teutonibus cõmilitonibus suis omnes prouincias circumiacentes & colonias suas frequentibus diuexationibus depopulatas ad nihilum redegerunt, & victum amplius acqui-

Sarmatarum cum Teutonibus à Vistula fluuio à qua Vandalitæ dicti sunt in Pãnoniã cõmigratio.

rere non potuerunt, agros enim non colebant, sed paratis & raptis viuebant. Ideò sterilitate soli per ignauiam suam causata, adiunctis sibi in societatem vicinis Teutonibus vlterius (inquirentes fertiliores prouincias) processerunt, quorum multitudo trecenta milia virorum excessisse fertur, & à fluuio Vandalo, nũc Vistula dicto, quem accolebant Vandaliæ (Sarmatorum nomine abolito) appellati sunt. Primò itaque hi vandalitæ populabundi in Pannoniam excurrerunt Constantini magni tẽporibus, eamq; 40. annis (expulsis primis eius incolis) occupatã tenuerunt. Deinde Hungaricis Historiographis testantibus à Gotis illinc eiecti expulsique sunt. Polonorum verò annales

Vandalitarum in Italiam Hispaniamque erupiio.

testantur Vandalitas ex Pannoniæ finibus eductos per Stillicum Ducem suum in Italiam quam armis vndiquaque crudeliter peruastârunt. Postea in Hispaniam cum eodem Duce suo Stillico cõmigrarunt, ex Hispanijs verò per mare Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, vbi annos ducentos in pace & abundantia omnium

Vandalitæ in Africa.

Vandalitæ Romam ceperunt.

rerum peregerunt, Romanumque imperium nauali & terrestri bello varijs excursionibus debilitârũt, ac ipsam Romam sub Sixto Papa, vt quidam volunt, Anno Christi 429. crudeliter vastauerunt. Tandem Anno Domini 538. Iustinianus Imperator per Ducem celeberrimum exercitus sui Belisarium, virum insignem & rebus gestis clarũ, eos cruento prælio profligauit, ex Africaque funditus exterminauit, Rexque eorum

Vandalitæ ex Africa pulsi.

Gilimerus captiuus Constantinopolim abductus est. Aiuntque nonnulli hoc prælio Belisarij, Vandalitas ad internecionem vsque gentis cæsos deletosque fuisse, sed id à vero esse alienum non vno argumento liquet. Etsi enim vires eorum adeò fractę attritęque essent, vt robur vetus & potentiam pristinam recuperare pòst nunꝗ potuerint, reliquiæ tamen eorum ita fuga dispersæ sunt, vt quidam in Poloniam ad Vistulã fluuium natale videlicet solum vnde ortum duxerant regressi, nonnulli in Græciam & Pannoniam, Germaniamq;, nouis quærendis sedibus dilapsi sint. Horum reliquiæ

Vandaliæ Ducatus.

vltra Albim fluuium in septentrionem sparsim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte vtuntur, & Ducatus quem incolunt confinis Prussiæ Vandalia nuncupatur, cuius Dux, Prussię Polonorum feudalis titulũ sibi vsurpat. Porrò omnes Germani denominatione à Vandalis sumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua vtẽtes, Vuenden, siue Vuinden, & vindis promiscuè appellant, mareq; ꝙ Sarmatiã alluit venedicũ

Mare Venedicum.

vocant. Cætera horum Vandalitorum gesta breuitati consulens omitto, nihil etenim de eis scribitur, solummodo barbara atrocitas & immanitas, qua crudeliter in omnes sæuiebant, adhucq; hodie in Litanijs Catholicæ Ecclesiæ Romanæ canitur, à Vãdalis libera

Roxolani siue Ruteni gens Sarmatica secunda.

libera nos Domine,&c. Post hos Vandalitas ex ijsdem Sauromatiæ sedibus, alia à fluuio Tanai & paludibus Mẹotidis gens crudelis priori non dissimilis ortum duxit, qui Roxolani siue Rossani,& Rutheni Russiq; cognominati sunt, Procopio Historiographo id attestante. Volgari quoq; siue Volhinij populi ex ijsdem sedibus à Volga fluuio amplissimo cognominati, moribus & Idiomate Slauonico cum Roxolanis cõcordantes ortum duxerunt. Volga autem fluuius celeberrimus(quem plurimi Tanaim esse falsa opinione ducti existimabant)Ptolemæo Rha, Tartaris Edel dicitur, Moschouitasque certis limitibus cum Tartaris Campestribus disterminat. Illi itaq; Roxolani siue Russi cum Volgaris ob similitudinem & vnitatem consuetudinis vitæ amicitiam,& societatem contraxerunt,coniunctisque viribus in Tauricæ Regionem (quæ nunc à Tartaris Præcopensibus occupata est)penetrârunt,inibique locum domicilio sibi delegerunt: quamdiu illic degerint, vel quo tempore aduenerint, incertum est,nullus enim inter eos inuentus erat, qui temporum rerumque à se gestarum vices litteris mandando posterorum memoriæ factorumque æternitati cõsuleret. Audientes tandem discordiam pullulare inter principes Christianorum in Græcia, quidã eorum cum Duce suo Chrunno Danubio traiecto, rectà in Thraciã populabundi perrexerunt, vbi Imperatorem Constantinopolitanum cum exercitu cruento prælio fuderunt, Nicephorum quoq; & Michaëlem Curoplatum Imperatores ad Adrianopolim occiderunt. Tãdem Missia vtraque occupata eam Vvolgariã à sui denominatione quę nunc Bulgaria dicitur vocauerunt. Alij eorum Russiæ Regionem occupauerunt, quã Vvoliniam(quæ hucusque hoc cognomẽ retinet)appellauerunt. Cæteri quoque Podoliam, Lithvvaniam, Podlasiam, Masouiamque regiones occupauerunt. Hij omnes loca semel occupata hæc vsque in tempora non mutârunt, exceptis illis qui in Missia consederant. Varijs autem nominibus ab Historiographis appellabãtur. Græci enim eos Sporios, id est, dispersos, Sauromatasq;, id est, crudeles, sumpta à Viperis similitudine appellabãt, cæteri eos Roxolanos, Besos, Guados, Bodinos, à fluuio Borysthene, Bolgaros à Volga, Morauos à Moraua flumine, vel à Morato Rege, Antos, Basnos, Carnios, Serbos, Rascios, à Rusia, Dalmatas, Slauos, Illyricos, Istrios ab Istro siue Danubio, Bohemos à regione Boëmia, Polonos, à Cãpestri planaq; regione, vel à venatione. Pole enim, venationem & planiciem Slauis significat, hæcq; gens planã ferè apertamque regionem incolit,& apprimè venandi studio tenetur. Hę gentes Sarmatiæ vt in plures diuersasque prouincias diuiduntur, varijsque nominibus appellantur, sic etiam diuersa variaque idiomata præ se ferunt, secundum terrarum & regionũ distantias, quamuis omnes vnius gentis & idiomatis Slauonicæ fuerint: nam Moschouitæ à Ruthenis aliquantulum, Rutheni quoq; à Polonis & Masouitis, sic etiam Bohemi, Croatæ, ab inuicem idiomatis expressione, accentibus & prolatione, verborumque immutatione differunt, ita vt sese intelligere difficile possint, nisi mutuo familiaritatis vsu alter alterius linguæ assuetus fuerit. Nam quia Sarmatę siue Slauones, bellicosi pugnacesque extiterunt, pacem odio prosequentes, varias mundi partes peragrabãt, & pro suo arbitrio occupabant, peregrinorum quoque vocabulorum vsu idioma Slauonicum immutârunt. Apparet autem ex antiquorum Historiographorum scriptis, gentem Slauinorũ vel Slauorum in Paphlagonia regione Asiæ minoris, tẽpore belli Troianorum floruisse. Procopius etiam Cæsariensis ante mille & quinquaginta annos de bello Gotico, Iustiniani Imperatoris temporibus scribens, mentionem quoque Slauinorum facit. Blondus verò, qui ante centum decemque annos Historiam ab inclinatione Romani Imperij cõscripsit antiquiora Arcadij,& Honorij tempora persequens Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in suis Chronicis dicit, id nomen Slauorum suo tempore nouum extitisse, idioma autem hoc, quo nũc Slauones vtuntur, antiquum fuisse. Scribitque hic Iornandes & Diuus Gregorius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Istrum seu Danubiũ septentrionem versus habitâsse, traiectoq; Danubio Myssiam vtramq;, Pannoniam, Macedoniam, Thraciã, Istriam, diuexâsse, inter Drauumque & Sauum flumina, in Illyrico & Dalmatia consedisse, eis

Vuolgari.

Vuolga fluuius.

Roxolani in Taurica.

Vuolgari Sauromatæ cũ Roxolanis tres Constantinopolitanos Imperatores occiderunt.

Bulgaria.

Vvolinia.

Gentes Russiæ.

Sarmatarum Roxolanorumq; variæ appellatiões.

Poloni vnde dicti.

Varietas sermonis Slauorum

Causa immutationis Slauorum Idiomatis.

Antiquitas Slauorum.

Historiographorũ opiniones de Slauis.

Diui Gregorij de Slauis assertio.

Regionibus Slauoniæ nomen indidiſſe, Romanumq; Imperium penitus debilitâſſe. Iidem Slaui ne Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruenerunt, vt propè dimidiam Europæ & Aſiæ partem teneant, etenim in ea natione cõnumerantur non ſolum ij qui Dalmatiam, Illyricum, Carpatum, & Hungariæ mõtana tenent, ſed aliæ omnes orientales & ſeptentrionales maximæ & fortiſſimæ gentes, quæcunq; Slauonico idiomate vtuntur, vt potè Bulgari, Boſnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Raſcianij, Dalmatæ, Iſtrij, (Burgundi iam Slauorum linguam amiſerunt) Stirij, Poloni, Maſouitæ, Pomerani, Luſatij, Podolij, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moſchouitæ latiſſimè imperantes, Caſſubij, Vandalij, Sileſij, Moraui, Bohæmi, &c. In omnibuſque his Prouincijs ab Oceano glaciali, qui vltra Moſchorum Principis ditiones longiſſimo tractu ſeptentrionem verſus extenditur, ad mare vſque Mediterraneum, & Adriaticum populi Idiomatis Slauonici reperiuntur. Sic quoque à Ponto Euxino Moldaui, Valachijque & cæteræ Ruthenorum gentes ad mare vſq; Germanicum colonias ſuas habent. Quamuis plurimi eorum patrium viuendi modum in peregrinos mores commutârint. Bulgari enim, Boſnæ, Raſcij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris: Burgundij, Myſſij, Pomerani, & Sileſij cum Germanis: Lituani, Ruteni, Maſouitæ cũ Polonis: Iſtrij, Carniolani, Carinthij cum Italis ſentiunt. Attamẽ omnes hi quamuis inter peregrinas gentes diffuſi diſperſique ſunt, patrio idiomate Slauonico (diuerſo modo licet) vtuntur. Plurima & præclara geſta hi Sauromatæ exercebant, præcipuè verò cum Roxolani (quorum poſteri nunc Rutheni ſiue Ruſſi dicuntur) ſtrenuè cum Mithridate Rege Partorum & Ponti belligerarẽt, qui has regiones, quas hodie Turca, poſſidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies vario Marte tenuerunt, ſed quia gentiliter viuebant literaſq; ignorabant, ideò etiam præterita recordare, & antiqua geſta ad poſteritatem tranſmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipſam conſiderare velit, nullam gẽtem olim Sarmatis bellicoſiorem extitiſſe videbit: hi enim omnes miſerias bellicas, frigora, intempeſtates, & id genus alios caſus facilè ſuſtinebant, & propter nomen æternum nulla vetuſtate aboliturum vitam flocci pendentes, mortis impauidi varijs periculis opponebant, de quorum inſigni fortitudine audaciq; animo Ouidius ille Naſo, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro ſingulari miraculo, Romanis proceribus ſcripſit in hac verba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2 ad Maximum.

Gentes Slauonicæ quantæ & quot. — *Slauorum termini.* — *Slauorum commutatio, metamorphoſiſque.* — *Roxolani cũ Mitridate Põti Rege bellabãt.* — *Sarmatis nulla olim gens bellicoſior.*

Hoſtibus in medijs interq́ pericula verſor,
Tanquam cum patria pax ſit adempta mihi,
Qui mortis ſæuo geminent, vt vulnere cauſas,
Omnia vipereo ſpicula felle linunt.
Hic eques inſtructus perterrita mænia luſtrat,
More lupi clauſas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis veluti vallata ſagittis,
Portaq́ vix firma ſummouet arma ſera.

Ad eundem Elegia tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iaſiges acres,
Cultaq́ Oreſteæ Taurica terra Deæ.
Quæq́ aliæ gentes vbi frigore conſtitit Iſter,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominũ nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Auſonij militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenæq́ pharetræ,
Quamq́ libet longis curſibus aptus equus.
Quodq́ ſitim didicêre diu tolerare famemq́,
Quodq́ ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Idem ad Veſtalem Ele. 7. lib. 4.

Ipſe vides onerata ferox vt ducat Iaſis
Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.
Aſpicis & mitti ſub adunco toxica ferro,
Ac telum cauſas mortis habere duas.

Ad Seuerum Elegia decimanona.

Nulla Getis toto gens eſt truculentior orbe
Tinctaq́ mortifera tella ſagitta madet.

Ex hoc igitur teſtimonio Ouidij Sarmatas bellicoſos, Imperioq; Romano minimè ſubactos eſſe apparet, cùm dicit: *Nec te pulcherrima curat Roma. &c.*

Porrò quæ de antiquiſſimis eius gentis moribus, & inſtitutis proferri poſſint, hæc ferè ſunt. Vtebantur primis temporibus vetuſtiſſimi illi Sarmatę ſiue Slauones, & qui

in

in Polonia Russiaque Regionibus postea sedes habuerunt, eorum posteri, prisca illa Slauonica lingua quę Sarmatis Ruthenisq; genuina est. Regē aut Principem secundū genus agnoscebant neminem; sed exortis subinde bellis ex suis fortissimum quemq; & factis illustribus spectatum Ducem, sibi eligebant, nec diuturnius cuiusquam erat Imperium, quàm ipsum bellum, cuius gerendi Dux esset declaratus. Vnde & nūc Polonis Rex non nascitur, sed cōsensu Senatorum, qui dignus videretur, per sortem eligitur. Ad bella singuli viritim proficiscebantur, arcubusque, frameis, & lāceis oblongioribus vtebantur. Vxores secum ducebant, quæ incantationum magicarumque artium gnaræ, augurijs & vaticinijs operam nauabant, de præliorumq; euentibus scienter præsagiebant. Fugere in bello res insolens illis erat, quique id fecisset, ei nullus ad suos reditus patebat, neque grauiorem vllam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat post electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos vocamus, ad quam nemini aditus patebat, nisi qui virtute bellica factisque in hostem patratis id assequeretur. Martem, Lunam, Solem, aliosque vanæ religionis Deos adorabant, eosq; diuersis & certis locis colere, & sacra ipsis facere solebant: de animarum tamen immortalitate rectè sentiebant. Sepulturæ eorum erant in syluis & agris, tumulosque aggestis lapidibus vestientes eminenter muniebant, quod genus in Russiæ regionibus passim adhuc visuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremare, cineresq; collectos in vrnas recondere solebant, in victu paucis cōtenti erant. Permutatione rerum necessaria vtrinque comparabant. Nihil proprium absque arcu, framea, & lancea possidebant. Vestibus vilibus, ex corijs ferarum, pellibusque vtebantur, ad talos demissis, thesauros, possessiones, prædia, vestesque pretiosas non comparabant. Causas omnes & controuersias publico in loco Marte iudice armis dirimebant. Hæc planè sunt, quæ de antiquissimis Sarmaticæ Slauonicæq; linguæ, institutis & moribus extant, quorū potissima pars in hunc vsque diem apud posteros eorum quibusdam in locis viget. Nunc de Polonis, vndè venerint & quando his in regionibus Sarmatiæ consederint, dicendum nobis occurrit.

Antiquorum Slauorum siue Sauromatarum mores.

Rex in Polonia non nascitur.

Expeditio in bellum antiquorū Sarmatarum.

Fuga in bello Sauromatis turpissima.

Equitū militumq; apud Sarmatas antiquos dignitas

Idola Sarmatarum.

Sepulturæ Sarmatarū

Victus.

Cōmercia.

Possessiones Sarmatarū armæ

Vestitus.

Iudicia.

Subiunximus hic, Lector candide, vitas ac successiones singulorum Principum, Regumq; Poloniæ, Carmine Elegiaco olim à Clemente Ianitio descriptas, ad prosæ orationis amplificationem, decorem, & elegantiam plurimum conducentes, quas à mendis Typographorum summa cum diligentia expurgari curauimus.

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIAE SECVNDVM SERIEM ET SVCCESSIONES OMNIVM PRINCIPVM

Regumq́ gentis, à Lecho primo Duce Authoreq́ Polonorum, vsque ad modernum Regem Henricum Valesium ordine seruato.

LECHVS PRIMVS DVX ET AVTHOR POLONORVM.

Quæ modò Sarmatia est, quondam deserta fuerũt
Inuia, post magnas Deucalionis aquas.
Primus in hæc Lechus populum deduxit agrestem,
De patria pulsus seditione domo:
Dalmata vir, Pharijs claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.
Colle super pulchro properatæ mœnia Gnezne
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi namq́ videbat
Per vicinum aquilas nidificasse nemus.
Exule patre sumus. sed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant sua, Roma notho.

Lechus & Cechus fratres germani.

EX hac gente bellicosa Slauonica, siue Sarmatica, cuius deductionem copiosè descripsimus, duo Illustres magnanimique Principes ortum duxerunt, quorum vnus Cechus, alter Lechus appellatur, fratres germani hi exanlatis superatisque multis & difficilimis laboribus, miserisque bellicis temporibus illis turbulentis, in Illyrico & Dalmatia, domesticæ seditionis (quæ ex pace compositis bellis oriebatur) pertæsi, vegetiora nobilioraque nacti ingenia

genia, viuendi aliam rationem elegerunt, cum exercitibusque suis à castris suæ tribus Slauonicæ, ciuili bello dissidente, ex Croatia Illyrici regione sese subduxerunt. Occidentem versus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones sitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veseram occupauerunt, ciuitatemque cum arce munitam in ripa Veseræ condiderunt, cui nomen Bremiæ indiderunt, vt significarent se in ea onus miseriæ deposuisse. Bremiæ enim Slauis, onus sonat, & hucusque hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illicq; multa & præclara bella cum Germanis de sedibus decertantes gesserunt, multæque ciuitates & arces terrore eorum perculsæ, libenter se illis dediderunt. Atque ita Cechus ad Danubiũ & Albim fluuios in Boëmia antiqua Germanorum Colonia, quæ nunc Boëmia dicitur, primum domicilium habuit, incolis regionis prioribus partim expulsis, partim inter suos connumeratis. Deinde Austriã, Lussatiam, Morauiam, Misnam ditioni suæ subegit. Lechus verò frater suus magnanimus Heros vlterius cum suo exercitu, anno quo Diuina potestas humana in specie ad salutem nostram cœlitus sese demisit 550. processit, inuestigandi eligendiq; pro sui arbitrio causa sedes cultiores, primoque ab occidente in septentrionem plagam se cõferens, hos in campos, vbi nunc Polonia, peruenit, ad Vistulamque fluuium, vnde Vandali Sarmatica gens surrexerat, consedit: ibique cum suis requieuit. Deinde à Vistula ad Oderam vsque fluuium orientem & septentrionem versus, omnes has prouincias, vbi nunc est Sylesia, Marchionatus Brãdeburgensis, Prussia, Mekelburga, Pomerania, Holsatia, Saxoniaq; armis imperio suo subegit, quibusdam incolis earũ partim cæsis, partim expulsis, ceteris verò in gratiam susceptis. Cùm igitur imperiũ suum strenuo Marte sic dilataret, Regulus quidam Germanorum Lechum ad duellum euocauit, vt secum de Imperio ferro decertaret, cui id fortuna obtulerit. In primoque cõgressu Lechus Germanum trucidauit, Regnumque illius cum omnibus maritimis regionibus, quæ nunc Pomeraniæ nomen retinent. Marte concedente occupauit. Pacato itaque Imperio suo, deserta Polonię peragrans, loca munitiora ciuitatibus arcibusque erigẽdis idonea circumlustrabat, forteque reperit locum inter lacus paludesque lutosas natura & oportunitate loci munitum, vbi primam omnium Poloniæ ciuitatem & arcem fundauit, quam Gneznam à nidificantium multitudine Aquilarum appellauit. Nidus enim auium Slauis *gniazdo* dicitur. Ariolorumque & Aruspicum consilio Aquilam albam cum expansis ad volandum alis pro insigni Stemmateque patrio sibi elegit, qua in vexillis cæterisq; signis bellicis vtebatur, & ab hoc tempore hoc celebre Stemma à regibus Poloniæ gestatur. Itaque à Lecho primo Duce authoreque Polonorũ Poloni, à Ruthenis cæterisq; Slauis Lechitæ, Bohemi verò à Czecho, Czechi appellantur. Hoc verò nomen quo Poloni vocantur, à Regionis planicie campisq; quos incolunt apertis retinent. Campus enim vt diximus pole significat. Multis itaq; præclaris gestis exactis, rebusque in Polonia omnibus rectè constitutis, extremum diem fœliciter clausit.

Lechus cũ Cecho fratre in Germaniæ ditionibus Bremen ędificant.

Cechus in Boemia cõsedit.

Lechus primus Polonorũ Dux & auctor.

Quidã de tẽpore aduentus eorum dubitant.

Imperij Lechij promotio.

Lechus Regulum Germaniæ duello vicit

Gnezna prima Poloniæ ciuitas.

Insigne Polonorũ Regni Aquila alba.

Poloni vnde dicti.

Post mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus successoribusq; eius reperitur, magnaq; hac de re Historiographorum Polonorum lis est, sed hic testamẽto moriens legauerat, vt aliquem dignum virum ex sua gente de patria & rebus bellicis benè meritum, summæ rerum præficerent, cui in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines vsque imperium suum extenderat, & ob vicinitatem à rege eorum Syuardo varijs excursionibus infestaretur, vndecunque potuit auxilia coëgit, nauesq; adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus vnam ingentem fabricâsse dicitur, cuius solo aspectu Dani perterriti fuêre. Nauali itaque prelio fortuna auspicante, Syuardum Regem cũ ingenti classe Danorum occurrentẽ strenuè fudit fugauitq; & ad interiora terræ hostes persequens has insulas in Dania, Rugiam, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq; occupauit, plurimasq; ciuitates & castra in eis Polonorum præsidijs munita extruxit, vbi ad hæc vsque tempora hæ omnes ciuitates nomina à Polonis Slauonico

Poloni Danos nauali prælio superant, insulasq; eorum occupant.

Ciuitates à Polonis fundatæ. idiomate indita retinent, vt pote Vuisimer, à Vvisimiro, Lubeca vrbs opulentissima & populosa, Danczik siue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excursiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaque Danorum Regem filio eius in obsidem sumpto, Visimirus vectigalem sibi efficiens, & rebus in Dania rectè dispositis, multimodis spolijs onustus classem in Poloniam reduxit. Hocque primo nauali prælio Poloni quasi quodã tyrocinio instructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animosiores effecti sunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægrè ferens, conspiratione cum Holsatis, Svvetijs, *Dani iterũ à Polonis prosternuntur.* Danisq; aduersus Polonos facta, exercitum numerosum contra eos eduxit, sed secundò maiori clade cum tota suorum manu in Scania à Polonis prostratus est. Ipse verò pernici fuga elapsus mærore & dolore ob amissum exercitum deploratumque rerum suarum casum consumptus, spiritum exhalauit. Visimirus verò magnam Daniæ partem imperio suo subegit. *Syuardus moritur.* Postea multis præclaris gestis editis, finibusque Imperij Polonici prolatis absque posteritate decessit.

DVODECIM PALATINI.

VM itaque tota domus Lechij decessit, Poloni libertatẽ strenuè asserentes, neminemq; extraneorum Principum sibi imperare patientes, duodecim Palatinos (vt dicitur) viros præcipuos ex sua gente solenni conuentu Gnesnæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam subornant, quam viginti annis administrabant. Sed multis & diuersis imperãtibus discordiæ *Multorum imperium dãnosum.* & ambitionis impulsu, bellis ciuilibus cladibusq; mutuis & intestinis sese afficiebant. Finitimæ verò gentes præcipuè Germani discordia Polonorum considerata rebellare cæperunt, iugoque excusso suas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionem imperij sui Poloni ex pluralitate gubernatorũ animaduertentes Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam siue Crocum virum tunc temporis insignem de genere Cechij oriundum, sceptra deferunt.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

Eluctate

E Luctata iugo multorum patria, CRACVM
Præfecit rebus læta lubensq; suis
Finibus hic pepulit Gallos, qui nostra ruebant
In rura, exustæ post mala Pannoniæ.
Inuitus regni tenuit quoque Sceptra Bohëmi,
Et rexit geminum, carus vtriq;, solum.

Tunc habitasse Draco fertur sub rupe Vaneli,
Dirus vicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouẽ CRACVS, monstro obijcit: illo
Interijt ingens bellua victa cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: fabula Grachi
Friuola Romani iam mihi, quæso, tace.

CRacus nepos Cechij Boëmorum Principis, ad Imperij Polonici fasces cõmunibus omnium suffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumque excutientes coërcuit, finésque Regni ab omni insultu hostium tutauit. Gallorum copias prostrauit, quæ Hungaria deuastata in Poloniam excurrebant. Tandem pacato armis imperio, deserta loca solitudinesq; agricolis adornauit, ciuitatem celebrem cum arce in scopulo Vanel dicto ad Vistulam fluuium condidit, quam à suo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem scopulo Draco ingens tunc temporis delitescebat, qui sordido suo anhelitu cum esuriret, de antro prorepens multos velut peste quadam inficiebat, per ciuitatémque & loca circumiacentia grassando, omnia obuia deuorabat. Quam ob causam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps suorum deploratum statum videns, cùm iam omnibus iumentis expilarentur, pellem vituli excoriati, sulphure, nitro, pice infarcire iussit. Quod vbi hora cõsueta ad antrum Draconis opponeretur, bestia prorepens, famelica, iumentum putans, venaculum illud deglutijt. Cúmq; in eo illa materia igne sulphureo accedente accensa esset, de antro sese proripiens in Vistula aquam tamdiu sorbebat, quousque medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè dispositis, Cracóque & Lecho filijs, filiáque Vanda relictis è vita sublatus est.

Cracouia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificiosè peremtus.

HVstis Craco gentili ritu persolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum secundum, natu maiorem Craci filium, in solium paternum substituunt, sed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidénsque illi imperium, inter venandum eum occidit, dixitque falso lachrymas addens, eum equi lapsu, dum remerè persequitur feram, dilaniatum, strangulatúmque esse: atq; hac arte callidus imperium assecutus est: sed paulò post dolo in lucem prodeunte Regno pulsus, fugatúsque est.

Lechus fratrem Cracum trucidat.

VANDA VIRAGO.

CONnubij ob crebram Virgo formosa repulsam
Teutonici bello VANDA *petita Ducis.*
Hosti congreditur: vincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, seperemitq; suo.
At victrix: mea virginitas sit victima vobis
O superi, per quos est mihi sospes, ait.
Rotogari effugi thalamos: sic fata, sub alti
Se fluuij rapidas præcipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scytaq; ornet, vtriq;
Quàm meus anteferat laude POLONVS *habet.*
Aequentur Regnis, æquentur Marte, licebit,
Aequari VANDAE *quæ, rogo, morte potest?*

ANno à nato Christo 730. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, vnica legitimáq; hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij fasces euehitur. Hæc summa prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (virginalem cœlibémque vitam ducens) strenuè gubernabat, non aliter atque illa Pentesilea, Ortigiáque. Erat autem formosa & pulcherrima nimis, vt pulchritudine sua plurimos Principes ad se alliceret, & veluti hamo pisces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo pisces capiuntur sonat, appellata est. Ritagoras igitur Princeps Germanorum virtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam destinauit, solicitans vt sibi nuberet, illa verò obstinatè connubium repugnando Procos vacuos sæpius dimisit. Quapropter Ritagoras putans se ab ea contemptum, Poloniæ bellũ indixit, terroréq; & vi ad coniugiũ eã cogi sperabat. Illa è contra impauida celeriter vndecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipse autem pernici fuga elapsus, præ pudore quod virginis manu fusus fugatúsque fuerit, nolens testem sui dedecoris Solem amplius esse, gladio proprio sese interemit. Vanda verò memorabili victoria Polonis relicta, prout Dijs virginitatem deuouerat, volens voti compos esse de Ponte in Vistulam sese præcipitauit, sicque aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum est in ostijs Dlubnæ vbi Vistulã influit, atque in scopulo vno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu sepulta est.

Vanda Ritagoram Germanorum Principẽ fudit.

Vanda in Vistulã de Põte triũphans desilijt.

Demum post Vandam nullo successore legitimo existente, iterum duodecim Palatinos, vt vnusquisque Prouinciæ suæ præesset, Poloni elegerunt, vndè magnum detrimentum diminutióq; Regni, velut & prius subsecuta sunt. Quæ enim in inimicos arma essent conuertenda, in se conuertebant: ambitionéque flagrantes, mutuis cladibus inter se dissidebant, qua de causa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam vndique angustabant.

Duodecim Palatini iterum.

PREMISLAVS SIVE LESKO PRIMVS.

REstituit patriæ magna virtute ruinam
LESCO *suæ, miris vsus in hoste dolis.*
Sub nemore hostis erat: Lesco sub nocte silenti
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hostis
In nemus, instructi Militis arma putans.
Nil reperit: species quia Lesco remouerat illas,
Sic nostros Morauis terga dedisse putat,
Castra mero celebrat, belli securus: in antris.
Lesco venit tenebris: Castra sopita capit.
Aeternumq; hosti dat somnum: longa Polonis
Otia: finitimis fœdera, iura, metum.

Anno

ANno virginei partus 750. ex his bisenis Palatinis intestina bella mutuò mouētibus, vnus Premislaus Lesko, non sua, sed patriæ cōmoda quærebat. Cumq; Moraui Poloniam vastarent, ille pro tempore coacto instructóque exercitu, hostes iam spolijs & exuuijs onustos ad sua reuertētes, insecutus est: in quos ad mōtem, vt dicitur caluū, vbi nunc templum sanctæ Crucis conditum est, sub altis nemoribus castrametatos impetum fecit: statimque se in abdita Syluarum cum suis subduxit. Hostes verò armis arreptis, in ea loca vbi Lesco eisse apparue: at venientes neminē inuenerunt, perterritúmque exercitum Polonorū fugere credentes ad sua castra reuersi sunt. Cúmq; iam tutissimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premislaus nacta occasione ex abditis Syluarum cum suo exercitu, intempestiua nocte inopinatos, somnóq; oppresos Morauios, magna vi, à fronte, & à tergo inuasit: omnésq; ad vnum cruento prælio funditus trucidauit: & spolia captiuósq; recuperauit. Qua insigni victoria clarus, omnium suffragijs, spreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisque egregiè gestis editis, ruinisque patriæ magna virtute restauratis, absque posteris è viuis decessit.

Premislaus Morauios prostrauit.

LESCO SECVNDVS.

ATtulit huic Regnū variorū cursus equorum,
Et præter morem, Sors oculata suum,
Dignus erat Regno, quamúis patre natus agrestē
Rusticus, & modici iustus arator agri.
Non bello quàm pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla vnquam nouerat arma, viro.
Ante oculos voluit monumentum vile prioris
Fortunæ sagulum. semper habere suos,
Et tamen illius non legerat ille Poëtæ,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reuerenter habe, quicunq; repente
Diues ab exili progrediēre loco.

ANno à Christo nobis cœlitus misso 7 8 0. Premislao Lescone absq; posteris decedente, de electione Monarchæ voces communes, & sententię Senatorū discrepabant: communique omnium consensu, post multas litigationes, hunc modum eligendi Principis constituerunt: columnam ante Cracouiam statuerunt, desupérque Diadema & Sce-

Modus electioni certare equites

ptrum Regale posuerũt, ac palam omnibus & singulis præconis proclamatione notũ fecerunt, vt quicunque à flumine Pradnik dicto, equi sui celeriori cursu ad columnam subordinatam cæteros anteuerteret, Monarcha designaretur. Quidam igitur iuuenis infimæ familiæ, sed astutus & callidus, re diligenter considerata, clauos ferreos in via qua currendum erat occultè infixit, terráq; occuluit, præsignita sibi ad currendum via. Inter currendum autem equi omnium ferro subordinato saucij substiterũt, nemóq; ad columnam ex illa multitudine, solummodò ille peruenit: & sic Principatũ dolo acquisito, potitus est. Sed occulta fraus illico innotuit. Paulò enim post duo iuuenes ex plebe ludentes Simbolo iacto, per illa loca cursu pedestri à fluuio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambabusq; sautijs effectis vnus leuius claudicans primus columnam attigit, socius verò suus clauos in terra considerans brauium ei denegabat: causamque ad Senatum detulit: vbi patefacta est: peruersa astutia Lescij: qui dolo supradicto, ad Regni fasces euectus erat. Omnes igitur nobiles & magnates de iniuria coram senatu expostulantes. Lesconem solio deiectum tractu equorum membratim dilaniari, dilacerarique fecerunt. Ille verò qui ludendo pedester ad columnam venerat, Lesco secundus appellatus, communi omnium acclamatione Regno præponitur. Hic quamuis plebeius esset, attamen talem se præbuit, ac si Regali ortus esset prosapia: idque totis diebus vitæ suæ diligenter obseruabat, quod ornamentis Regijs solenniter induturus, vestes quas olim ex vili lana gerebat, desuper indueret: pro monumento prioris vitæ id habens: vtque fortunam instabilem, quæ sursum eleuatos ad ima deijcit, eluderet. Quam consuetudinem multi Principes Polonorum solenniter obseruabant. Tandem Lesco plurimis Hæroicis gestis exactis, filióq; huius nominis tertio relicto, vitam cum morte commutauit.

Equorum cursu de Imperio decertatur.

Dolus Lescij.

Dolus aperitur.

Præmium fraudis.

Lesco plebeius ad Regnum euehitur.

Mos Lescij.

LESCO TERTIVS.

Qvàm fuerit belli cupidus, quã Martis amicus
Iste, vel hoc signo discere quisq; potest:
Cùm sub eo Patriæ pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret nullaq; caussa domi:
Impatiens otij, Graicos contrà, atq; Latinos,
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Viginti genitor varia de matre nothorum:
Infamat quantum tanta libido virum?
Sæpè, licet magna, post multa trophæa legantur:
Et Cypriæ studijs incubuisse Diuos
Quod si defendi exemplo non possit Achillis
Lesco, & Alexãdri, Mars quoq; mæchus erat.

FVnebribus exequijs Lesconi gentiliter persolutis, Lesco filius eius, huius nominis tertius in ordine Principum Poloniæ septimus, Monarcha salutatur. Hic à moribus paternis minimè degenerauit, omnes finitimos hostes sedauit. Imperique sui fines in pace & securitate cicurauit. Postea otij impatiens, Hungaris, Saxonibusque, aduersus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia suppeditabat. Tandem Anno Domini 8 o 1. cum Boëmis, Pomeranis, Prutenisque à Carolo in Silesia cruento prælio ad Oderam fluuium prostratus est. Cui filius Popilius ex legitimo thoro natus (viginti enim illegitimos natos ex cõcubinis, Pomeraniæ Duces genuerat) successit.

8. POPELVS

POPELVS PRIMVS.

ANne tibi lectum tantum, lasciue, reliquit,
Non etiam clypeos, armaq́, dura pater?
Et Veneri tantùm iußit seruire: Gradiuo
Non etiam, ô noster Sardanapale, suo?
Quandoquidē in fratrū tam multa gente tuorū,
Legitima solus coniuge natus eras.
Succeßisse etiam patrijs te laudibus æquum
Non tantùm vitijs, imperioq́, fuit.
At genitore tuo fœlicior, ipse fuisti
Hac in tam rari parte POPELE *boni:*
Quòd tibi tu similem genuisti: quiq́, putares
A cuculo cuculum degenerare nefas.

POpelus huius nominis primus Lescij tertij filius, qui à Germanis Osserich dicebatur: patre decedente, Regni habenas regendas suscepit, Anno Domini 815. Hic à virtute paterna degenerauit: in vrbe Cracouiensi sede spreta, cam in Gnesnam, demum in Crusphiciam transtulit: ibique arcem in lacu Goplo condidit. Nil amplius de eo scribendum restat: cum nulla egregia gesta memoriæ digna ediderit, semper enim libidinibus delicijsque indulgebat. Hac verò execrandi particula sæpissimè vtebatur, dicens: O vtinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipsi sed filio eius prout inferius dicetur, contigit.

Sedis trāslatio.

Arx Goplo.

Mos execrandi se se Popeli.

POPELVS SECVNDVS.

DVm timet hic Regno pelli, vir inutilis, & cum
Coniuge consultat, quid malè tutus agat.
Vim morbi simulat: patruos accersit, & illis
(Viginti fuerant) toxica mista dedit.
Orta cadaueribus vis murum erupit: & illum,
Vxorem, natos, vndiq́, dente petit:
Dilaniat, frustra medios fugiebat in ignes,
Frustra in Goplæas perfidus hospes aquas.
Discite iustitiam, qui propter lucra paratas
Fertis, & exertas ad scelus omne manus.
Est Deus, est scelerū vindicta, est pœna malorum,
Vnde putes minimè posse venire, venit.

ANno salutiferi virginis partus 830. Popelus secundus, patri in regno succedens, à moribus eius libidinosis minimè degenerauit: postpositisque negocijs Reipub. vanis otijs, choreisque, & delicijs domesticis indulsit. Insuper non ille sed vxor eius, quā insano amore prosequebatur, pro sui peruerso arbitrio imperabat. Quapropter Magnates & Equites regni, eum vt hominem nihili Sardanapalum Poloniæ appellantes spreuerunt. Popelus verò re considerata, veritus ne Poloni aliquem ex Patruis suis in locum suum substituerent: vxoris astuto consilio infirmitatem simulauit: Patruósque omnes qui viginti

Astutâ simulatio infirmitatis. *Grande turpeque facinus.* *Mira iusta que vindicta diuina* *Ex cadaueribus mures.* *Popelus à muribus cũ vxore & liberis corroditur*

numero erant, Principes Pomeraniæ accersiuit, & decumbens in lecto, obnixè ab eis rogauit, vt vnum filiũ suum ex duobus, Regno se decedente præficerent, quod libenter Patrui se facturos spoponderunt, si magnates regni consenserint. Regina verò interea poculum cum veneno mixto adornâuit, & vnicuique bibendum pro sanitate Regis obtulit. Egressi illi à Rege, maxima corrosione ex veneno hausto excruciati, omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino suo machinati fuerint, iustè animaduertisse. Ideò cadauera eorum inhumata quasi perfidorum, in lacum Goplo reginę iussu, proiecta sunt. Statimq; Deus iustus vindex & vltor nefandi homicidij, murum vim numerosam, dictúque horrendam, ex illis cadaueribus mira quadam metamorphosi, excitauit, quæ Regem in arce lautè conuiuantem, vxorémq; & filios eius cum terribili strepitu vndique inuaserũt: & neq; armis, neque igne, se arceri passæ sunt. Rex metu inauditi inusitatique periculi perturbatus, in arcem quæ est hucúsque in lacu Goplo, iuxta Crusphiciam oppidũ, cum vxore & filijs profugit: mures verò adhuc plures terram & aquas coperientes, cum horridis sibilis eum persequebantur: Nautæ præsens præ oculis exitium videntes, timentes ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otiùs appropinquantes, aufugerunt. Popilius quoque in turrim natura loci munitam, & aquis oportunè circumfluam cũ suis se recepit: vbi cum vxore & liberis à muribus corrosus, consumtúsque est, vt ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

O Priscos hominum mores, ô nescia fastus
Simplicitas, ingens ô probitas, & amor.
Nõ puduit proceres homini dare Sceptra Polonos
Qui modò cultor agri Crusphiciensis erat.
Ob solas virtutis opes, virtutis honorem,
Qua vir in exigua floruit ille casa.
Hoc orti de fonte Duces, Regesq; Poloni
Durauêre dies, ad Ludouice tuos.
Compita Crusphiciæ veterum, nostro estis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricolæ deferri: à mure vorari
Regem: res æque prodigiosa fuit.

ANno incarnationis Diuinæ 842. Popilio secundo à muribus portentosè absumpto, multæ controuersiæ in Crusphiciensi conuentu de electione Principis exortæ sunt. Erat autem tunc temporis in Crusphicia Pijastus quidam vir simplex, virtute tamẽ & pietate præstans. Huic eodem conuentus tempore filius natus est, cui ad nomen solenniter gentili ritu imponendum, melis mulsati duo vasa præparauit, propter conuiuas tractandos, porcúmque mactauit. Interdum aiunt ad eum duos viros ignotos venisse peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos ferunt esse:) Hi in palatium vbi electio celebrabatur non sunt admissi, à Pijasto verò humaniter hospitio excepti fuêre, infantêmque natum gentili more subraserunt, noménque ei Semouiti imposuerunt, & tandem discesserunt. Tunc temporis autem in Crusphicia ob magnum confluxum populi ad Comitia Electionis plurimi comeatus, pabulique penuria laborantes, ad Pijastum vt sibi aliquid pro victu venderet, veniebant, qui singulis gratis necessaria suppeditabat, quantum cuique opus fuerat, carnis autem Suillę & mellis, panisque copia, apud eum non deficiebat: nam incrementa omnium rerum

à Deo copiosissimo largitore & remuneratore illi procedebāt. Omnes igitur manum Diuinam cum Pijasto esse videntes, communibus suffragijs & vocibus, Monarcham eum salutant, Regnúmque oblatum quamuis agresti familia natus, strenuè cum summa fortitudine, & dexteritate viginti annis gubernauit. Postea 1 2 0. annis ætatis suæ exactis, relicto filio Semouito extremum diem clausit. Ex huius sanguine Duces Regésque Polonorum ad Ludouicum Hungarum vsque, genus duxerunt.

Hospitalitas larga remuneratur.

Piastus Rusticola regni fasces obtinet.

SEMOVITVS.

SIc & Alexander iuuenis vix illa suarum
Ingressus rerum limina magna perijt:
Vt SEMOVITE peris, patriaq; relinquis acerbos
Mærores, iustam mortuus ante diem.
Ense tuo eiecti de nostro turpiter agro
Vltra Carpathium, Pannones vsq; iugum.
Tota tibi soluit Pomerania victa tributum.
Fluctibus & nostris accola quisquis erat.
Quatuor annorum sunt, hæc omnia, quid si
Non abrupta tibi tam citò vita foret?
Quamuis, quantumuis modicæ sub tēpore vitæ
Maxima qui gessit, vixit abundè diu.

ANno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iustis persolutis ad regni fasces euehitur. Hic insigni prudentia, fortitudinéque, & prouidentia, populum sibi commissum regebat, omnésque hostes à finibus Imperij sui sæpissimè fugabat, Hūgaros, Boëmos, Cassubios, Pomeranósque ad tributum sibi pendendum compulit, multisque præclaris gestis editis, quatuor in regno duntaxat annis exactis. Patria in pace relicta, immatura morte peremptus est, relicto filio Lescone quarto.

Virtus Semouiti.

LESCO QVARTVS.

QVam Pater inuictis Semouitus fecerat armis
Pacem, Sauromatis attuleratq; suis:
Filius est illam miro complexus amore,
Et vitæ summam fouit ad vsq; diem:
Vir cuius mores nemo reprehendere possit,
Aut nisi quem pugnæ classica bella iuuant.
Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
Contentus proprio qui potes esse, meum?
Gloria ad arma vocat multos, laudumq; cupido,
Spes prædæ multos diues ad arma vocat.
Vtraq; bellandi causa iniustissima: solam
Quæ pacem quærunt, prælia, iusta voca.

ANno virginei partus 9 0 2. Lesco quartus patri Semouito iuuenili ætete, in principatu successit, sub tutoribúsque ad annos competentes erat. Postea Imperium à patre pacificatum relictum, in pace à nemine lacessitus regebat, patrijs & auitis virtutibus correspondens, relictóque filio Semomislao immatura ætate è viuis decessit.

SEMOMISLAVS.

VLtimus iste fuit nostrorum ex ordine Regum,
Ignari falsos qui coluêre Deos.
Huic peperit Coniunx oculorum luce carentem
Hæredem: sterilis cùm foret ante diu.
Mos erat infanti, vitæ vt compleuerat annum,
Ludere, quod vellet nomen habere pater.
Ergò dies venit simul illa, recepit ocellos,
Ostentum dubia plebe stupente, puer.

Res ea signabat, discussa nocte POLONOS
Visuros lucis lumina vera nouæ:
Visuros illo CHRISTVM *sub rege negemus,*
Quòd bona præstituat quæq; futura DEVS.

ANno à Christo nato 921. Semomislaus patre è viuis decedente regni habenis præficitur. Hic etiam èx auitis moribus minimè degenerauit, filium vix in senectute & ipsum cæcum obtinuit, cúmque in Gnesnam Primates & Equites regni ad subradendū noménque imponendum filio gentili ritu conuocaret, Miesconem eum appellàrunt. Postea cōuiuio indulgentibus in primo mense accubitu, nunciatum est patri, filium cæcum visum recepisse, omnibúsq; conuiuis attonitis, cum claris apertisque oculis infans affertur. Cúmque Rex ab ariolis sciscitaretur quid hoc sibi velit? responderunt, sicut hic infans gratia Deorum est illuminatus, sic per eum Polonia in breui illuminabitur, quod & factū est. Tandem Semomislaus finibus Imperij in pace relictis vitam cum morte transmutauit.

Semomislao filius cæcus nascitur qui postea illuminatur figuram illuminandæ Poloniæ per Euangeliū præsagiēs.

MIESCO PRIMVS.

CHriste, sub hoc ad nos venisti Principe, ab hoste
Possessas Stygio commiseratus oues.
Cesserunt idola tibi: Mars, Læda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis ostendit prima, Bohemo
Sanguine: prima crucem nos docuitq; tuam.
Sic tu prima quidem nobis es caussa salutis,
Ipse DEVS, *mulier, caussa secunda fuit.*
Illa tuo tingi Mesconem fonte maritum
Fecit: terra suum est tota secuta Ducem.
Plurima tūc data sunt tibi tēpla, nouæq; Cathedræ,
Et, quas sacrifici dilapidamus, opes.

ANno Domini 962. Miesco qui erat cæcus natu, patri ex more funebribus exequijs peractis, communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ eligitur. Hîc concubinas septem habuit, nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore discruciabatur. Quapropter frequenter à quibusdam Christianis solicitabatur, vt Christo cum sua gente nomina daret, si velit charam sobolem à Deo obtinere. Christianorum itaq; persuasionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleslaum, qui fratrem germanū diuum Venceslaum nepharié occiderat destinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleslaus libenter annuit, hac conditione si sacrum Baptisma cum suis susciperet. Miesco itaq; cum vniuersa gente sua alacriter Baptisatus est Anno Domini 965. Miesconisque priori nomine immutato, Mieczslaus appellatus est, quasi gladio nomen acquirens clarum. Mandauitque cōfestim omnibus & singulis suo imperio subiacentibus, die septima Martij, idola omnia vanorum Deorum cōminuere, demolire, ignéque consumere. Nam antea quaslibet vanas creaturas Solem, Lunam, Auram, quam *Pogwisd* appellabant, cultu diuino prosequebantur. Præterea Iouem quem illi Iessam, Plutonem quem Lacton, siue Lactonem, Cererem quam Niam, cuius templum Gnesnæ celeberrimum erat, Venerē quam Marzanam, & Dianā quam Zieuoniam gentili lingua appellabant, Lelum quoque & Poletū Romanis Castorem & Polucem appellatos, pro dijs colebant. Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum vtitur. Lælum Poletum vociferantes. Solebāt autem viri, mulieres iuuenes, & senes horum Deorum suorum, diebus festis ad

Poloni fidem Christi amplexantur.

Idola demoliuntur.

Ritus Religionis gentilis Polonorum.

ad lusus & choreas pariter conuenire, maximè verò 25. die Maij, & 25. Iunij. Quam cōgregationem populi Stado, id est, agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos & Lituanos passim in villis obseruari videtur. Post dominicam enim conductus Paschę ad Diui vsq; Ioannis Baptistæ festum mulieres & virgines diebus festis ad choreas turmatim conuenire solent. Ladonémque canentes, & Lado Lado frequentius ingeminatis, manibus complaudentes in gyrum choreas ducunt. In Silesia quoque confini Poloniæ 17. die Martij quo videlicet tempore hæc idola demolita sunt, pueri in villis & opidis ex more recepto simulachrum quoddam, ad similitudinem mulieris conficiunt, opidóque turmatim egressi quandam cantionem ingeminantes simulachrum illud de Ponte in flumen præcipitant. Expurgata itaque ab idolis Polonia Mieczslaus Princeps, ad euidentius signum Christianitatis instituit vt infra officium Missæ dum Euangelium prælegeretur, singuli virorum ad medium gladij è vaginis depromerēt, quo se testarentur propter Euangelium Christi ad mortem vsque decertare paratos esse. Multas Ecclesias, parecias & Episcopatus fundauit, copiosisq; prouētibus ditauit. Ex vxore Bohæma *Dambroẞka* dicta, filium Boleslaum Chabri suscepit, quæ post partū paulò post decessit, Gnesnę sepulta est, alteram verò Mieczslaus in matrimonium accepit, Iuditam filiam Iessæ Principis Hungarorum, quæ ei filium Mieczslaum genuit. Tandem multis Christianitatis monumentis in Polonia relictis è viuis fœliciter migrauit. Destinauerat quoq; legatos ad summum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo postulans, quod illi denegatum est, suspicabantur enim nondum eum perfectum Christianum esse.

Mos Polonorū antiquus infra lectionem Euangelij.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

Vici, deuictos cepi cum Rege Bohemos,
Subieci Morauos, Saxoniosq; mihi.
Cassubios, populosq; freti cis littora nostri,
Et Prussos, dubia teq;, Ruthene, fide.
Imperij fines positis ex ære columnis
Signaui, Herculeum sic imitatus opus.

Nec mihi tēpla minus curæ, quam castra, fuerunt:
Hac quoq; laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio sortitus Stemmata Othone
Sum Gneznæ (Gneznæ tunc meus hospes erat)
Quæ quicunq; facsis hoc dignus honore,
Quo tunc, magno iudice, dignus eram.

Diui Alberti corpus è Prussia in Gnesnã transfertur.

Otto Imperator ex voto diuo Alberto facto sanatur.

Otto Imperator in Poloniam venit.

Boleslaus Cæsari splendidè & lautè honorē exhibet.

Otto Boleslaũ Poloniæ Regē creat, suoque Diademate coronat.

ANno à Christo nato 999. Boleslaus huius nominis primus ab Hæroicis gestis Chabri appellatus, Meczslai filius natu primus, cõmuni omnium acclamatione in fasces Regni euehitur. Corpus diui Alberti Episcopi Pragensis, ex Prussia in Gnesnam magno cum labore honorificè transtulit, quem gentiles Pruthæni, iuxta Sauum fluuium propè oppidum maritimum Feschaus, salutifera pabula animæ ferentem, crudeliter occiderũt, ad cuius busta Gnesnæ plurima miracula, virtute diuina edita sunt. Eodem tempore Otto tertius, Romanorum Imperator, acerba infirmitate præssus, iamque animam agens, audiens tanta miracula ad sepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, voto vouit se busta illius, si de infirmitate leuaretur, accessurum, atque statim post votum promissum, sanitatem integram diuina benignitate recepit. Cumq; vota persoluturus religiosus Imperator ad Posnaniam vrbem maioris Poloniæ appropinquaret, Boleslaus splendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei processit, honorémq; vt Cæsari hospiti exhibẽs, varij coloris pannos præciosos, sericeos quoque, & id genus alios in via per septem miliaria Polonica, à Posnania in Gnesnam vsque sternere fecit, & vltro citróq; data salute, illa insigniter strata via vterque manibus iunctis, multa inter se cõferentes, pedestri itinere ad Gnesnam vsque peruenerunt. Ingressus itaque deuotus Imperator limina templi, pronus prouolutus ad sepulchrum diui Alberti, ardẽti corde Deo omnipotenti, quod mirabilis sit in sanctis suis, gratias agit, votoq; persoluit. Tandem honorificentissimè sumptuosissiméque per aliquot dies, à Boleslao tractatus, multísque & splendidis muneribus ab eo donatus est, quibus hospitalitatis officijs Otto in se exibitis consideratis, Boleslaum eodẽ in templo Gnesnę Imperiali diademate solenniter coronauit, eumq; Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibúsque tributis & obsequijs Romanis Imperatoribus pendendis, posteros eius omnes in Regno sibi succedentes immunes fecit. Deinde in digressũ quo euidentius vinculum societatis inter se conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam Sancti Mauricij, clauúmque de cruce Christi donauit. Boleslaus verò vicissim illi brachium Sancti Adalberti pro munere hospitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartholomei Imperator posuit. Insuper vinculo consanguinitatis sibi iuncti sunt. Otto enim neptam suam, filiã Palatini Rheni nomine Rischam, in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad sua reuertentem Boleslaus cum insigni pompa, splendidóque equitum & magnatum Poloniæ agmine, ad terminos vsque Regni sui, honorificè deduxit.

Boleslaus Bohemos, Russos, Prutenos & Pomeranos sternit.

Boleslaus fines Imperij sui prolatat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, summa cum prouidentia & fortitudine administrauit, supra modúmq; bellicosus extitit. Marte enim fœlici omnes finitimos hostes frequenter strauit. Regnáq; eorum sæpius, nullo repugnante, peruastauit, Bohemiæ Regem Boleslaum cum innumeroso exercitu fudit, Regnúmq; eius, nullo repugnante infestis armis vastauit, & ipsum captum execare fecit. Iaroslaum quoq; Ducem præcipuum Russiæ validissimo exercitu fretum insidiosè, contra se procedentem memorabili, cruentáq; clade, prostrauit, Kiouiam vrbem Russiæ Metropolim cæpit, indéq; thesauros ingentes asportauit, & omnes principes Russiæ tributarios sibi effecit. Prutenos, Saxones, Cassubiósque, & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium vsque Tyram, & Boristenem fines suos posuit, cum Prutenis, Cassubijsque, & Saxonibus ad fluuium Albim, vsque ad mare Germanicum siue Balticum Imperij sui terminos constituit, Herculemque immitatus, ad perpetuã rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicque Imperio suo amplissimè dilatato delicto Miescone filio è viuis decessit.

MIESCO SECVNDVS.

DEgener, imbellis, gula, crapula, sordibus vxor
Vxoris totus fœmina, lurco nihil.
Hic erat: vxor erat, Rex, Princeps, omnia, nostrum
Asperius quouis angue perosa genus,

Tentonibus

Teutonibus tantùm æqua suis: quam credis ab illa
Tractata est miseris terra Polona modis?
Tunc Boleslai nobis periêre labores,
Ruperunt nostrum Regna subacta iugum.
Vt rapuit tantùm mors fausta phrenitide Regem,
Pellitur è Regno, Rixa fugitq́; suo.
Dant pœnas scelerū: furor hūc, dolor abstulit illā
At longo fato dignus vterq́; fuit.

ANno virginei partus 1025. Miesco secūdus, patre defuncto, ad Regni habenas moderandas euehitur. Hic ex moribus patrijs degenerat: postpositisque negotijs reipublicæ coniugis consilio vtebatur, & Imperium à patre amplissimum relictum, suis libidinibus diminuit, debilitauit, laborésque patrios perdidit. Tādem ab omnibus spretus: infirmitate correptus, relicto Casimiro filio, è viuis decessit.

Miesco degeneratur

Mortuo igitur Miescone, multæ controuersiæ circa electionem principis exortæ sunt. Quidam enim ad Casimirum filium eius sceptra deferenda volebant: cæteri verò timentes ne mores paternos peruersos sequeretur, huic sententiæ acerrimè repugnabant. Tandem Regina Miesconis Regis relicta, videns se à Polonis spretam, ad fratrem Cæsarem in Saxoniam accepto Casimiro filio Coronáque Regni & ingentibus thesauris Regalibus sublatis: profecta est. Interim filium Casimirum studendi gratia Parisios misit: vbi tandem in Monasterium Cluniacense ingressus, Sacris initiatus est. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum sui & Reipublicæ ingenti detrimento, in Gallia eum quærere coacti sunt: qui eis multis de causis denegabatur ab Abbate Monasterij. Tandem vix magno cum labore impensisq; Polonorum, per Benedictum nonum Pontificem à professione absolutus est, pœnitētia Polonis indicta, pro eo quod Dominum suum hærédémque legitimum expulerint, vt ab vna quaque persona quotannis obulum vnum Romano Pontifici penderent, quod vocatur debitum Sancti Petri. Item vt singuli viri crines supra aures tōderent. Deinde vt præcipuis festis diebus linteo albo pro cingulo vterentur.

Regina cū filio Casimiro exulat.

Debitum Petri Sua tetopietrze.

CAZIMIRVS PRIMVS.

INnocuus cum matre puer CASIMIRVS *eodem*
Exilio, matris crimine, pulsus erat.
Cluniaci placuit sibi vita monastica: seruus
Quàm cuiusquam hominis, maluit esse Dei:
Nos sumus interea sine Principe, subdita cunctis
Terra, dolor fuerit, quæ numerare malis.
Reddimus eiecto Regnum, multa ille reuersus
Restituit melior vix patre, dignus auo.
Maslaum domuit ciuili Marte furentem,
In reliquos mansit pax sibi grata dies.
Quòd Deus innocuis adsit, quòd corruat insons,
Maiori vt surgat laude: videre potes.

ANno Domini 1041. CAZIMIRVS huius nominis primus, è Monasterio acceptus, Miesconis secundi filius, tertius Rex Poloniæ, Gnesnæ cōmuni omnium applausu sacro Diademate coronatur. Hîc primum in latrones deprædatorésq; qui tunc temporis in Regno passim latrocinabantur animaduertit. Demum Regiones tributarias à Regno deficientes ad iugum pristinum redegit. Maslaum Ducem Masouiæ bello furentem intestino, cum Prutenis & Piecingis cōspirantem, ad Vistulam fluuium cruento prælio prostrauit, iuxta Ploczko ciuitatem. Tandem Maslaus

Casimirus Maslaum cum Prutenis bello vicit.

Masouia denominatio.

exercitum coëgit: sed iterum à Casimiro funditus fusus, desperatis suis rebus ad Prutenos profugit, vbi varijs tormentis examinatus laqueo vitam finiuit. Ab hoc Maslao Masouia appellata est. Postea Casimirus pacato vndiq; Regno, relictisque tribus filijs, Boleslao, Vladislao, Miescone, & filia Suuatochna, extremū diem fœliciter clausit. Monasterium in Tyniec eius Regulæ quam ipsæ olim profitebatur, regalibus, sumptuosissimisq; immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

BOLESLAVS AVDAX.

Q Vàm bello magnus, quā magnis strenuus ausis
Boleslaus erat, tam truculentus erat.
Vastauit Morauos, Hunnos, te Russe, Bohemos,
Vastauit Patriæ nec minus arua suæ.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
Cuncta ignominijs, sanguine, cuncta metu.
Pontificem secuit frustratim recta monentem:
Vrbis Pontificem, maxime Crace, tuæ.
O scelus, ô portentum, ô nostri infamia Regni,
Non tibi sacrilega tunc cecidêre manus?
Vnde, & vbi perijt, ne iam dubitate Poloni,
Raptum sub Stygijs obruit orcus aquis.

A Nno salutiferi virginei partus 1 0 6 8. Casimiro Boleslaus filius ab hæroico animo Audax appellatus, communibus omnium suffragijs, Rex declaratur. Huic statim Vratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit: infestisque armis in Silesiam vastaturus excurrit. Boleslaus re comperta, armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit: cuius aduentu Vratislaus perterritus, relictis castris terga pudenda dedit. Boleslaus verò eum in meditulium Bohemiæ persequens, eam vndique peruastauit: spolijsq; multimodis onustus, ad sua nullo repugnante reuersus est.

Boleslaus Bohemiā vastat.

Postea Anno sequenti, Boleslaus validioribus copijs coactis, Morauiā, Bohemiāq; iterum infestis armis peruastauit: donec eum Vratislaus Bohemiæ Rex, maius periculū timens reconciliauit. Perdomitis igitur ab vna parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infestatur: quos Boleslaus ad fluuium Ossa vndique circumuentos, ad internecionem prostrauit, & deleuit: Pomeraniámq;, & plurimas munitiones Prussiæ: ditioni suæ subegit: & ipsos Prutenos sub iugum cōpulit, Anno Domini 1 0 5 9. Intereà Bela hæres Regni Hungariæ, ad Boleslaum exulans profugit auxilium contra fratrem Andreā (à quo Regno pulsus erat) implorans. Boleslaus itaq; infestis armis in Hungariam cum Bela contendit: Henriciq; Imperatoris copias, Bohemósque & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit: vbi & ipse Andreas Rex interemptus est. Sicque Bela auxilio Boleslai: ad Regnum peruenit. Boleslaus verò Rex in Poloniam reuersus, vnicam heredem Ducum Russiæ, Viseslauam nomine, in matrimonium accepit: iuréque dotis Ducatus quosdā Russiæ acquisiuit. Kioniam quoque Metropolim Russiæ vi cepit, vbi hybernum tempus transegit, vniuersamque Russiiam terrore suo compleuit, & concussit, adeò vt complures duces (parum se tutos in Russia putantes) fugam in Græciam adornauerint. ciuitates omnes oppidáque & munitiones plurimæ, vltrò se ei dediderunt. Postea Præmisliam ciuitatem celebrem, vnam ex Ducatibus Russiæ expugnauit, & exussit, sed arcem propter exundationem fluuiorū, capere non potuit: quæ ei postea certis sub cōditionibus dedita est. Tandem

Iterum Bohemiam infestat.

Pruteni cū Pomeranis victi vectigales Boleslao fiunt.

Boleslaus in Hungaria triumphat.

Russiā vastat Kiouiámque capit.

Premislia dedita.

in

in Hungariam cum exercitu profectus, inimicitias inter Belæ hæredes, & Salomonem Hungariæ Regem composuit: exindè rectà in Russiam reuersus, Volodimiriã & Chelmiam ciuitates cum suis prouincijs occupauit: postea totum Ducatum Volhiniæ cepit. Inde rectà in Kiouiam exercitum duxit, vbi Suuatoslaum Principem Russiæ cum ingentibus copijs sibi insidiantem cruento prælio: profligauit, fugauitque, ac omnes vires Russorum prorsus debilitauit, multúmque temporis in Kiouia transegit vbi in delicias libidinésque venereos, & cætera vitia prolapsus est. Postea septennio in castris exacto in Poloniam reuersus, Diuum Stanislaum Episcopum Cracouiensem occidit membratimque dissecare fecit: cuius postea corpus Diuina prouidentia insimul compactum coactúmque, & honorificè sepultum, multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conscius itaque Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus, cũ filio Mieczslao Regno relicto in ignotas regiones profectus est: vbi in habitu peregrino vitam clausit. Filius verò Mieczslaus postea in patriam reuersus est.

Hungariã petit.
Volhiniam expugnat.
Suuatoslaum fugat, fuditque.
Episcopum Cracouiæ Diuũ Stanislaum occidit.
Boleslaus exulat voluntariè.

VLADISLAVS HERMANVS.

Plurima rescidit fratris decreta Tyranni
Hermanus Latio par pietate Numæ.
Hunc spurius vetitis vexauit filius armis,
Sed pius arma tulit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Gopleæ ad stagna paludis,
Induit inq; feras debita vincla manus.
Dic, qui multa legis, quot dignos laude, piosq;
Legeris, historiæ per genus omne nothos?
Telogonus, qui pisce patrem obtruncauit Vlyssem,
De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Aeneas patriæ est: ne crede Maroni:
Romulus occisor fratris: vterq; nothus.

ANno à Christo nato 1082. Vladislaus Hermanus fratri Boleslao in Regno successit. Hic ex Iudita Vuratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium suscepit, Krziuuousti ab ore recuruo appellatũ. Ex secũda verò vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Ecclesias Monasteriáque construxit & ditauit. Prussos, Pomeranósque rebelles cruento prælio penes fluuium Druuancza profligauit, ad deditionémque coëgit. Intere: Bratislaus, Bohemorum Princeps videns Regem bello in Prussia occupatũ, magna damna Poloniæ intulit. Rex itaque Sieczіechum Palatinum Cracouiensem cum filio suo Boleslao nouem annos habente, contra hostes destinauit, quos vna cum principe Bratislao strenuè fuderunt: & Morauiam vndique ferro & igne vastãtes peragrarunt: spolijsque multis onusti, in pace ad Regem reuersi sunt. Tandem nunciatum est Hermano regi, Pomeranos fœdifragos Miedzirzecze arcem munitissimam in finibus Saxoniæ intercepisse. Boleslaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis solicitat, vt sibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animositatique Rex admirans, legionem vnam cum certis rectoribus illi commisit. cætero exercitui Sieczіechum Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaque obsessam fortiter oppugnarunt: sed quia in loco natura munitissimo sita erat: ideò incassum laborabant. Qua de causa Dux exercitus obsidionem soluere suadebat: sed Boleslaus Regius filius à proposito eum retraxit, & militibus confirma-

Prussos Hermanus & Pomeranos domat.
Bohemia à Polonis vastatur.
Miedzyrzece intercepta.

Aſtutia oppugnationis.

Miedzirzeze à Polonis recuperatur prudentia Boleſlai.

tis domos & tuguriola circa arcem, hyemis tempore imminente, erigere iuſſit, vt videretur arcem ſe per hyemem oppugnare velle. Quare conſpecta, Pomerani obſeſsi ad Boleslaum cum muneribus ſupplices veniunt, ſe & ſua ei offerētes. Quos ille liberos dimittens, arcem recuperat: prudentiáque ſua omnia damna à Pomeranis illata reſarcijt: ad patrémque ingenti cùm præda, ouans reuertitur. Poſtea Hermanus ſenio confectus, multis fortibus, præclariſque geſtis exactis, vitam cum morte fœliciter commutauit.

Vide figuram fol. 11

BOLESLAVS KRZIVOVSTI

Hic quinquaginta pugnauit prælia, ſignis
Collatis, caſu non variante fidem.
Pugnauit quoties, toties & vicit: eorum
Nomina quos vicit, quod breue claudat opus?
Cæſaris Henrici magnas fudiſſe cohortes,
Sat ſibi, ſi deeſſent cætera, laudis erat.
Merore interijt: quòd prorſus inermis ab hoſte
Fœdifrago victus fraude, doloq; ſemel.
I, modò Pompeij numera mihi Roma, triumphos,
Nos Boleſlai prælia: maior vter?
Pompeium Cæſar bello proſtrauit aperto:
Fraus potuit noſtrum vincere ſola Ducem.

Zbigneuius Monachus. — *Zeliſlaus Bohemos Morauoſq; profligauit.* — *Boleslaus Morauiam Bohemiamque vaſtat.* — *Bohemi profligantur.* — *Pomerania vaſtatur à Boleslao.* — *Boleslaus ſtrenuè dimicat.* — *Bohemus auxilium impetrat.* — *Expeditio Boleslai in Pomeraniam.*

ANno Domini 1 1 0 3. Boleslaus Krziuouſti ab ore recuruo ſiue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è viuis ſublato, communi omnium applauſu: Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuius Monachus, frater illegitimus ſceptra ſibi inuidens, in primis laceſsiuit: Boriuoiúmque Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contrà eum commouit: quos Boleslaus egregiè per Zelislaum Ducem exercitus ſui profligauit. Anno deinde ſequenti validioribus copijs coactis, in Morauiam excurrit: quam nullo repugnante, ferro, & igne, peruaſtauit. Tertiò Boleslaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit: dúmque agrum hoſtilem vndique armis & flamma peragraret, Bohemi ex inſidijs in loco arctiſsimo in eū impreſsionem fecerunt. Rex verò ſtrenui militis & Imperatoris officium agēs, vnum ex hoſtibus primus gladio interemit. Derſniak quoque Eques Polonus, ſecundum haſta transfixit. cæteri Poloni animoſiores effecti, Bohemos fugientes inſigni clade profligârunt. Tandem Boleslaus Pomeraniam armato milite aggreſſus, eam vndiq; peruaſtauit: plurimiſq; oppidis & munitionibus occupatis, ſpolijs onuſtus, ad ſuos reuerſus eſt. Accidit autem dùm, poſt hanc inſignem victoriam, in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebrâret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus, venatū proceſsit: vbi in tria milia Pomeranorū inſidiantiūm incidit, in quos ipſe Rex veluti Leo rugiens, primam impreſsionem fecit: tribúſque interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipſum regem collimans, equum ſub eo transfixit: attamen à perſequendis hoſtibus equo altero nacto, haud deſtitit: donec multo cum labore à tanta obſtinata audacia vix retractus fuerit: victórque ad ſuos cōuiuantes, profligatis hoſtibus redijt. Interea Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad eum venit, auxilium contra Siuatopolgum nepotem ſuum implorans, quem Boleslaus in Regnum reduxit, Boemiámque peruaſtauit. Tandem in Pomeraniam expeditionem adornauit, qua vndique peruaſtata, Bielgradum arcem munitiſsimam cum ciuitate, & multitudine Pomeranorū, expugnauit: cæteræ autem ciuitates & munitiones, vt potè Camenecia, Golimberg, Vielim, Czarnkouia, libenter ſeſe ei dedidêrunt. Poſtea Boleslaus irritatus Bohemiam deuaſtauit: Zbigneuiúmq; & Gueuonirum Pomeraniæ Duces rebelles, & fœdifragos, fudit cepitque.

Henricus 4. Cæſar in Boleslaum arma extollit. — *Boleslaus repugnat.*

Henricus 4. Romanorum Imperator, Boleslao ob damna Bohemis ſæpiſsimè illata infenſus, coniunctis viribus cum Suuatopolgo Rege Boemiæ, validiſsimas copias contrà eum in Sileſiam duxit, Lubuſáq; ciuitate expugnata, Glogouiam vrbem Glogouienſis Ducatus ſedem, acerrimè fruſtrà tamen oppugnauit: magna & crudeli ſtrage in militibus accepta. Boleslaus quoque valida Polonorum manu ſtipatus, contrà Imperatorem & Bohemos proceſsit: & in exercitu ſuo proclamari fecit, vt quicunque

ſe talem

se talem virum præbuerit, qui Suuatopolgum Bohemiæ Regem occiderit, ille dono insigni in sempiternum cum posteris suis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Castris Polonicis militans conditionem datam accepit, exploratáque habens Castra Bohemorum ad tentorium vsque Regium peruenit, & horribiliter in vocem prorupit dicens, Fuge, fuge ô Rex. Multitudo enim Polonorum nos vndiq; inuasit, Regem itaque ex tentorio prosilientem lancea transfixit, & ad Polonos frustra insecutus aufugit, ac munera promissa Stemmáque Oxa dictum Securim videlicet accepit, & in magnam familiam Poloniæ excreuit. Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Silesia exercuit, quem cum Boleslaus ad amicitiam iustis conditionibus perducere non posset, armato Polonorum milite accintus, in aurora impetum in Cæsarianos fecit, distantia vnius miliaris à Vuratislauia vrbe Silesiæ, sicque ad vesperam vsque acriter decertabant. Boleslaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Silesianorum in acies Cæsarianas à latere irruit, totúmque exercitum dispersit, fugauit & ad internitionem prostrauit, vt ipse Imperator fuga sibi cōsulens vno duntaxat seruo comitatus vix euaserit. Poloni verò spolijs exuuijsque occisorum ditati victoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Psie pole, id est, caninus campus appellatur: nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, vt multo tempore vix prætereuntes tuti transire possint. Tandem anno sequenti Henricus Imperator expeditionem Romam versus obuiam summo Pontifici adornabat, timénsq; ne Boleslaus se absente prouincias suas vastaret, legatos ad eum destinauit, rogans eum sub certis conditionibus habita dignitate Imperatoria, vt ad se Bambergum veniret, promittens illum huius cōditionis nequaquam pœnituisse. Vbi Boleslaus veniens Imperatori omnia obsequia ad quæ præstanda attrahebatur, in perpetuum renunciauit, abdixitq; & consanguinitatis vinculo (vt fit inter pacificantes Principes) sibi iuncti sunt. Boleslaus enim sororem Imperatoris Adchleydam nomine, Vuladislaus verò filius eius Cristinam filiam eiusdem Imperatoris in matrimonium accepit, sicque pace composita captiuos vtrinque restituerunt.

Cōditiones dantur à Boleslao, si quis Bohemiæ Regem occiderit.

Bohemiæ Rex occiditur.

Arma Oxa.

Acre & memorabile certamē Boleslai cū Henrico Cæsare.

Henricus Cæsar funditur & fugatur.

Psie pole.

Poloni triūphant.

Hēricus cū Boleslao amicitiam inire optat.

Anno deinde Christi 1113. Pomerani & Pruteni postposito iuramento inopinatè in Masouiæ Ducatum excurrerunt, Regionémque totam infestis armis peruastauerunt, sed eius oræ præfectus hostes cum spolijs reuertentes inopinatè aggressus, omnes trucidauit & spolia abegit. Hac perfidia Pomeranorum Boleslaus exacerbatus, instructis copijs contra eos processit, Naklóque arcem in qua erant 10000. Pomeranorum graui obsidione cinxit, sed obsessi ad quindecim dies inducias impetrauerūt, hac conditione vt si intra concessum tempus nullum auxilium à suis haberēt. Intereà verò nunciatur Boleslao, Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta milia in subsidium obsessis clanculum per syluas aduentare. Quorum Castra Boleslaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omnésque inopinatos funditus prostrauit, quorum 4000. cæsa sunt, cæteri capti & fugati. Naklocenses verò se & arcem cum cæteris ciuitatibus Regni vitro dediderunt. Postea Pomerani cum Prutenis vires magnas insimul coniunxerunt, omnes tamē à Boleslao velut à Leone fortissimo iugulati, Princepsque eorum perpetuis carceribus mancipatus est. Rex itaq; rebus in Pomerania & Prussia rectè constitutis, expeditionem in Daniam Regionem transmarinam nauali classe adornauit, Anno Domini 1124. vndè thesauros ingentes abstulit, regnum verò vltro oblatum respuit, & thesaurarium Regni Danici cum tota familia in Poloniam transtulit, cuius posteri hucusque in Polonia & Prussia celebres restant. Duninique à Dania vocantur. Boleslaum itaque è Dania in Poloniam reuertentem principes Russiæ seditiosi bello appetierunt, & quo magis eū irritarent, Principem Haliciensem cōsanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè vltus est, Præmisliensemque Ducem cum ingenti exercitu prostrauit, vbi tres Duces Russiæ in conflictu occubuerunt. Postea Iaropolhi Ducis Kiouiæ consilio astuto omnes Principes Russiæ aduersus Boleslaum Regem conspirauerunt, vtque eum facilius sub prætextu amicitiæ obruere possent, Legatos ad eum destinauerunt, obstringentes se

Pruteni & Pomerani fœdifragi trucidātur.

Naklo obsidetur.

Pomerani vincūtur.

Iterum Pomerani sternūtur.

Boleslaus in Daniā nauigat.

Ruteni in Boleslaum concitātur.

D

Insidiæ Boleslao parantur. *Boleslaus circumuenitur.* *Palatinus fugit conflictum.* *Boleslaus strenuè sese defendit.* *Donũ Palatino profugo à Boleslao dignum mittitur.* *Castellanus Palatino Cracouiensi dignior titulo* *47. conflictus Boleslaus victor habuit*

omnes tributarios, ac subditos Poloniæ Regno fore, vtque Ducem Haliciensem in locum pristinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali suspicans expeditionem in Russiam paruis copijs cinctus adornauit, cunq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret, ecce Principes Russiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum quasi congratulantes ei ex insidijs erruperunt, Regémque vndiquaque circundederunt. Rex autem astutiam Ruthenorum considerans, milites suos qui pauci erant, ad resistendum hosti fœdifrago fœcunda oratione cõfirmauit. Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minimè motus cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex verò rem aliter non posse fieri videns, strenui militis & Imperatoris officium agens, primo cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repræssit & prostrauit. Viribúsque resumptis cum validis Ruthenorum copijs manus acriter conseruit, iamque Ruthenorum acies inclinabantur, dum recentes legiones auxiliares validiores, Polonos vndique circundederunt, virésque eorũ perfregerunt, equus sub Rege ipso confossus vt intestina ex eo profluxerint, aliũ tamen Eques ei suppeditauit, sicque vix à suis ad fugiendum compulsus illæsus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum insidias, sed Palatini Cracouiensis perfidiam turpissimam execrans, cui pelliceum Leporinum, & colũ instrumentum quo mulieres fuso fila ducunt, linique fasciculum, & cordam misit, indicans eum Lepori in fugiendo similem esse, & quod indignus sit vir, sed mulier haberi: resq; muliebres & non viriles potius tractare, suspendique dignum. Palatinus itaque ille, in desperatione adactus, in campanili oratorij sui fune campanæ sese suspendit, cuius nomen propter posterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hócque tempore Castellanus Cracouiensis, Palatinum autoritate dignitatéque antecellit. Boleslaus autem quotidiè aduersam fortunam execrando tristitia consumptus, sumptis Sacrosantis Sacramẽtis extremum diem clausit, annos ætatis suæ 54. Regno 36. annos præfuit, in Ecclesia Cathedrali Plocensi sepultus. Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc vsque tempora illo fœlicior bellicosiórque extitit. Omnes enim Reges & Monarchæ finitimi vndique in eum irruebant: ille verò eos strenuè casu nõ variante fidem propugnabat, & Regna eorum secundum arbitrium suum militis strenui & Imperatoris menia obiens peragrabat. Conflictus cum hostibus principales & memorabiles ac publicos 47. commisit, exceptis congressibus excursionibúsque paruis, qui sæpissimè eueniebant, excepto quoque hoc vltimo certamine, quod cum eo Rutheni astutè commiserant, ex quo ille non secus atque ille Hector Troianus, Hannibálque Carthaginensis suo Marte sese strenuè defendẽs, aciésque hostium instructas fortitudine, dispergens euasit. Adhuc vitæ superstes filijs suis Imperiũ disposuit, Vuladislao natu maiori Cracouiensem, Siradiensem, Silesiæque & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleslao Crispo Masouiam, Dobriniam, Cuiauiámq; Mieslao Gnesnensem, Posnaniensem, Calisiensemque. Henrico verò Lublinensem, Casimiriensemque tractum testamento ordinauit. Casimiro autem omnium iuniori quicquam reliquit. Admonentibúsque se de eius sorte Senatoribus, respondit: An ignoratis, inquit, quod in curru quatuor rotæ currentes necesse habent, vt aliquis eis insideret, quod & factũ est, vt inferius dicetur.

VLADISLAVS SECVNDVS.

Quatuor in natos Regnum diuiserat æquis
Partibus, egregia cum ratione, Pater.
Ladislæ tibi cessit Cracouia natu
Maximè: auaritia maximè, Marte nihil.
Fratribus eiectis, solus dum queris habere
Omnia, possessis peller is ipse bonis,
Coniuge cumq; tua, quæ rem tibi sua sit iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea? discere in illa,
Contentus proprio viuere, quisq; potest.
Namq; aliena petens perdit sua lusor, & aurum
Dum cupit, amisso flens abit ære domum.

Anno

ANno Domini 1140. Vuladislaus secundus, Boleslao patri in Regno succeßit. Hic ex moribus patrijs degenerauit: vxorisque impulsu sorte sua non contentus, fratres suos Ducatibus exuendos proposuit, eósque bello appetijt, auxiliaribus copijs à principe Rusiæ acceptis. Henricus itaque, Boleslaus & Crispus, cũ Mieczlao in arcẽ Posnaniensem fratris metu sese receperunt: quos Vuladislaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obsedit. Iamque obseßi penuria victus coacti, deditionem moliebantur: sed veteranorũ militum persuasione cõfirmati, aleam belli tentare proposuerũt: nactaque occasione, cum hostes choreis temulenti indulgerẽt, intempesta nocte ex arce cum ingenti vociferatione vnusquisq; facem accensam manibus gestando erruperũt: castráq; hostium incenderunt: & ipsos hostes ferro protriuerunt. Vuladislaus vix turpi fuga ellapsus est: quem fratres victores Cracouiam vsque insequuti sunt. Sed postea in Germaniam ad cognatos vxoris suæ aufugit: quem postea vxor cum filijs secuta est. sicq; proprio viuere non contentus, alienis inhians, sua amisit.

14

Vladislaus degener.

Vladislaus fratres oppugnans ipse fugatur regnoq; exuitur

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

DVm cogit Prussos ad Christi dogma Polonos,
Amisso euertit milite Crispus opes.
Transfuga ducebat nostros malefidus, iniquum
Transgressos Ossam pertrahit inq; locum,
In conuestitum viridanti cespite cœnum,
(A tergo in Syluis abditus hostis erat)
Insilit: inclusos cœno suffocat in illo.
Vix pauci incolumes se cripuêre fuga.
Mens generosa dolo, quia nil agit, ipsa malignis
Oportuna dolis, insidijsq; capi est.
Et quia metitur proprijs virtutibus omnes,
Est in perniciem credula sæpè suam.

ANno Domini 1146. Boleslaus Crispus, à capilis contortis dictus, fratre Vladislao seditioso expulso, habenas regni suscepit. A Cõrado Imperatore frequẽter solicitabatur, vt aliquam regionem exulanti fratri concederet, quod ille strenuè repugnabat. qua de causa Imperator in Silesiã exercitum duxit: sed pluribus damnis à Polonis affectus, re infecta discesit. Eadem de causa cum Friderico Barbarossa Imperatore Boleslaus bella gessit. Inimicitijsque vtrinq; compositis, Vladislaum fratrem ex Germania reuocatum, in gratiam accepit: qui postquam aduenit, in Ploczko ciuitate non sine veneni suspitione spiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu instructus, in Prusiam descendit, quam ferro & igne latè peruastauit, ad Christianismum Prutenos solicitans,

Cum Conrado Imperatore & Friderico Barbarossa belligeratur.

Vladislaus in Poloniã reuertitur

Pruteni à Boleslao oppugnantur. donec se baptisari spoponderent: sed demum baptismo spreto, contra Polonos in Masouiam excurrerunt: contra quos denuò Boleslaus cum fratribus exercitum duxit. Interea verò, ad Polonos duo Pruteni, sub prætextu exulum astutè defecerunt, qui se totius Prussiæ situm exploratissimè nosse affirmabant: ideò eos Poloni, Duces belli sibi delegerunt: qui exercitum perfidè inter densissimas palustrosasque syluas induxerūt, vbi in palude quadam cespite viridanti contecta, tanquam muscæ in pice hæserunt: vt nec vlterius progredi, nec retrogredi potuerint. Pruteni autem ex insidijs prorepentes: Polonos ingēti clade affecerūt, vbi Henricus Lublinensis, & Sendomiriēsis Dux, frater Boleslai strenuè dimicando occubuit. Princeps verò Boleslaus in Poloniam reuersus est. Qui postea multis gestis extrenuè peractis, extremum diem clausit. Anno Domini 1171. ætatis suæ 29. in arcis Ecclesiæ templo Cracouiæ sepultus.

Profugi è Prussia fraudulēti

Profugis non credēdem.

Poloni funduntur.

MIECZSLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Saepe dies oritur nitida face, nec tamen illi
Credideris: subitò nubilus esse potest:
Grandine messores lapidare: tonitribus Orbem
Concutere: & rapidis frangere fulminibus.
Ecce senex noster, Regni cū cœpit habenas,
Vir bonus, & placidi fratris imago fuit.
Mox sobole ingenti, generis, affinibus, auro
Inflatus: cœptam destitit ire viam.
Nil illo peius, nil & crudelius illo,
(Audace excepto) Patria nostra tulit.
Sed tamen est pulsus: Nunq̄ impunita Tyrānis
Sarmaticis feritas scilicet vlla fuit.

ANno Domini 1174. Mieczslaus senex, fratri Boleslao Crispo in Monarchia successit. Hic rapax, crudelis, seuerúsque in subditos extitit, & tyrannidem ingentem exercuit: quapropter ab omnibus diris execrationibus maledicebatur. Episcopus itaque Cracouiensis Gedeon nomine, cum cæteris Senatoribus consilium occultè inijt, de Casimiro in locum eius substituendo: & nacta occasione temporis, cum Mieczslaus Rex in maiorem Poloniam discessisset, ad Casimirum fratrem eius iuniorem, quamuis inuitum, sceptra detulerunt.

Mieczslaus Tyrannus Regno exuitur.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

TRactus ad imperiū precibus, lacrymisq; suorū,
Imperij fractas surgere fecit opes.
Percussit scelerum fratris iusto ense ministros,
Sacrificis pacem, ruricolisq; dedit.
Qui modò calcati sub direptore iacebant,
Inq; suis rebus nil habuêre sui.
Intulit in patriam corpus, Roma vsq; petitum,
Diui qui floris nobile nomen habet.
Mista dedit Domino scelerati aconita ministri,
Inter solennes perfida dextra dapes.
Trusit & in subitum, Patria plangente, sepulchrū,
Delicias hominum, deliciasq; Deum.

ANno salutiferi virginei partus 1104. Casimirus Ingens fratris aboleuit: in comitijsque generalibus Lancitiæ celebratis, omnes qui erant causa intestinæ dissentionis dignis supplicijsque affecit. Fratrem postea Miczslaum in gratiā accepit, Gnesnensémque tractum & Posnaniensem ei concessit. Tandem Pruteni & Pomerani Casi-

rani Casimiri regis clementia considerata, vltro se ei obtulerunt. Interea verò Lituaniæ ciuitas Brestia, à Polonis defecit. Eò itaque Rex cum exercitu profectus, ciuitatem cum arce cepit: eosq; qui erant causa defectionis, dignis suplicijs affecit. Inde rectà in Russiam profectus, Seuoldum & Volodimirum Duces rebelles, cruento prælio fudit. Rege autem in Russia militante, Mieczslaus senex priorem dignitatem affectans, Cracouia potitus est, arcem tamen capere non potuit, ciuitate verò suis præsidijs firmata, ad comparandum maiorem exercitum, profectus est. Casimirus autem ex Russia exercitum reducens, Cracouiam libenter intromissus, de seditionis seminatoribus, dignas accepit pœnas. Posteà non oblitus cædis Henrici fratris cladisq; Polonorum, in Prussiam exercitum duxit: quam vndiq; armis peragrauit, Prutenosq; & Pomeranos tributarios sibi effecit: Cracouiamq; reuersus, anno Domini. 1194 extremum diem clausit: nõ sine veneni suspicione. Eius cura & impensis, corpus sancti Floriani Roma Cracouiam allatum est: anno Domini 1184.

LESCO QVARTVS.

CVm sene beuaui patruo. sed an impius isto
Sit facto, iusti discutitote viri.
Esset vter rerum Dominus, certauimus: at me
Id velle in patriam, nudus adegit amor.
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A quo pulsus erat, cum feritate gregem.
Dum labor: inuadit Pomeranus balnea, inermem,
Dat non speratæ, meq; meosq; neci.
Quanto igitur rerum Dominis securius æuum
(Quod quidam scripsit) cernite pauper agit?
Tempora sunt, loca sunt quæuis metuenda potenti,
Quod viuit, totum est cura, pericla, metus.

IVſtis Caſimiro perſolutis, Leſco filius eius à crinibus Albus cognominatus, ab omnibus Rex ſalutatur: Anno Domini 1 1 9 4. Mieczſlaus tamē ſenex, patruus eius Monarchiam regebat: pro qua poſtea, vario Marte cum eo Leſco bella geſſit. Tandem comitia Generalia in Zueyman ciuitate celebrauit, ad quæ plurimi Magnates, & Principes Poloniæ conuenerunt, vbi citatus eſt mādato Regio Suãtopolus, Capitaneus Pomeraniæ, qui tributum 1 0 0 0 0. marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi nō pēdebat. qui occaſione per exploratores nacta, armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè accelerauit, diuerſoriáque obruens, qui ſe defendere volebant, interfecit. Regi ſtatim tumultus cauſa qui in balneo tunc temporis erat, ſignificatur. Ex balneo itaq; exiliēs, cum paucis famulis equis cōſcenſis, aufugit. Suantopolus verò eum inſequutus, vt fœdifragus, & nequiſſimus, ſine vlla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoque Vratiſlauiæ ptincipem, lætali vulnere affecit, & plures alios trucidauit: Anno Domini 1 2 2 7. Cadauer Lesconis per ſuos relatum, in Baſilica Cracouienſi cum maximo luctu terræ mandatum eſt.

Leſco cum Mieslao patruo de Monarchia certat.

Leſco nefariè occiditur à Pomerano fœdifrago.

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

Tartaricus furor, in cineres regnante Pudico,
Sarmatiæ totas penè redegit opes:
In flammas abijt Cracouia: quicquid & agris,
Porrigitur ripas, Odera, ad vſq; tuas.
Fuerat ad Ingros Princeps, quia viribus impar
Ad confligendum cum ſubito hoſte fuit:
Staniſlae tuos cineres tellure leuauit:
Et ſacrum in faſtis fecit habere locum.
Coniuge conſenuit cum virgine, Virgo Maritus:
Addictus ſtudijs, caſta Diana, tuis.
Bochnenſes reperit theſauros primus: & inde
Sarcijt à diris damna recepta Getis.

ANno Domini 1 2 4 3. Boleſlaus Pudicus, patri crudeliter occiſo, in regimine ſuccedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebãt: id verò ob principũ pluralitatem, qui tūc tēporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegratũ eſt. Tartarorũ enim 100000. in Poloniam Ruſſiamq; populabũdi venientes, vtramq; regionem crudeliter vaſtabãt: ciuitatibus, villiſq; ſuccenſis captiuos educebant. Rex igitur Boleſlaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæteriſque principibus cōtrà Tartaros vnanimiter progreſſi, prælium cum eis acre commiſerunt. Iamque Tartari inclinabantur: ſed quidam Vexillifer Tartarorũ, cũ vexillo, in quo erat ſcripta litera Græca tali modo, X, proceſſit ſuperius verò in cuſpide haſtæ, erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum, ore fumum vaporemque ſordidum in Polonos euomens: quo velut peſte quadam infecti, & incantationum vi faſcinati, vires amiſerunt. Sicq; funditus à Tartaris non ſecus, atque à grandinibus frumenta, proſtrati ſunt. Cupienteſque Barbari numerum occiſorum peruestigare, auriculam vnicuiq; dextram amputantes, nouē ſaccos magnos eis impleuerunt. vbi diminuta eſt multitudo principum Poloniæ, Sileſiæ, atque Ruſſiæ. Tunc temporis Tartari totam ferè Ruſſiam, & Poloniam, Hungariæque & Germaniæ partem, flamma ferróque peruaſtauerunt, terroréque inaudito omnia compleuerunt.

Tartari in Polonia crudeliter graſſantur

Poloni cũ Tartaris dimicant.

Incãtationis vis.

Poloni à Tartaris funduntur.

Auricularũ nouem ſacci implentur.

Anno Do. 1 2 6 9. viſus eſt in cœlo exercitus equeſtris, inter ſe acerrimè confligens.

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouiensi triginta sex pueros vno partu edidit. *Miracula, Monstraq; in Polonia*

Eodem anno in Calissia ciuitate vitulus duo capita, septémque pedes habens enixus est, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus commestum, permansit.

Boleslaus postea Rex exactis in regno 37. annis, è viuis decessit absque prole: cælibē enim vitam (vnde Pudicus appellatus est) duxisse fertur.

LESCO SEXTVS NIGER.

QVanta locustarū, quo nos hæc scripsimus anno,
Appulit in nostros agmina, ventus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos venisse Getarum
Sub Nigro, & primum congeminasse malum.
Iis cessit solis, alioqui semper in hoste
Cum quocunq; inijt prælia, victor erat.
Arma Ruthenorum, ductore superba Leone
Et magna, exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Lituanum & Iazigas? (hoc iam
Interijt nostro funditus ense genus.)
Multa in Christicolas nil laudum habitura fuerūt
Bella: lacessitus, sed quia vicit, habent.

ANno Domini 1279. Lesco niger Dux Siradiensis, mortuo fratre Boleslao Pudico, habenis Regni præficitur. Quem statim pericula insecuta sunt. Tartari enim validis copijs Russiam, & Poloniam iterum crudeliter peruastauerunt. *Tartari Poloniam vastant.*

Tandē Anno Domini 1280. Lesco Rex meliori fortuna vsus, Leonem principem Russiæ superbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Russorum cruenta clade prostrauit, Russiæque prouincias fugato hoste: infestis armis peruastauit, ex quibus multis trucidatis, sex millia captiuorum abduxit. *Lesco Niger Leonē Russiæ ducem prostrauit.*

Postea anno à Christo nato 1282. Lithuani in terram Lublinensem valida manu excurrerunt: ingentémque captiuitatem hominum eduxerunt: quos Lesco collectis vndecunque pro tempore copijs persequutus, ad Nemen & Nareuu fluuios insecutos, clade cruenta prostrauit, captiuósque liberauit. Cæsa sunt tunc temporis 14000. Lithuanorum infidelium. *Lituanorū 14000. cæduntur.*

Demum anno Domini 1285. Lithuani collectis maioribus copijs, per abdita syluarum in Lucouiensem tractum excurrerunt: quos Lesco similimodo assecutos fudit, & fugauit, spoliáque & captiuos ademit. Tandem multis gestis strenuè editis è viuis decesit: Cracouiæ terræ mandatus est. *Iterum Lithuani funduntur.*

HENRICVS PROBVS.

TEutonibus solis claues permiserat vrbis,
Quæ regni titulum possidet vna, Niger:
Illi Silesium furtim sub nocte silenti
Mœnibus accipiunt, cui studuêre, Ducem:
Nobilium contra, contra decreta Senatus,
Nam cui legitimè Sceptra darentur, erat.
Perfida pars vicit: regnat Probus, exulat hæres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Silesij Henricum dubio rapuêre veneno:
Quòd factus alter, nemine & alter erat.
Qui fraudem in vita coluit, rem fraude parauit,
Qua perijt: dignus fraude perire fuit.

ANno à Christo nato 1290. Henricus Probus Dux Vratislauiæ, Lesconi Nigro in regimine succesit. Episcopus quoque Cracouiensis cum cæteris proceribus, Boleslaū, Masouię

Discordia principum Poloniæ de Monarchia.

Ducem ad regnum vocauerant: sed ab Henrico eiectus est. Tandem Vladislaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradiensis, adiunctis sibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter cõtendebat, exercitúmque eius cruenta clade in Silesia ad Sieuieram ciuitatem, prostrauit: vbi Ducis Glogouiẽsis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnusquisq; eodẽ tempore ex Silesijs insignem victoriam reportauit: & victor Cracouiam vltrò deditam occupauit. Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandestino noctu in ciuitatem immiserunt: adeò vt Vladislaus vix cucula monastica indutus, effugerit. Et sic Henricus regno potitus est. Sed paulo post, anno in regimine non exacto, è viuis decesit: non fine veneni suspicione: Vratislauiæ terræ mandatus.

Cracouia bis capitur

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob scelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit istius gloria, luxq; Viri.
Magnus erat, tantum peperit qui primus honorẽ
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in summo quam decet esse viro.
Cæditur insidijs, celebrans solenne Lyci,
Inuidiam virtus dat sibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio seruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat.
Hac Cyrus interijt: Macedo: interijtq; Philippus,
Hac est Argolicis, Troia cremata rogis.

ANno Domini 1295. Premislaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incusserat: ideò Marchiones Brandeburgenses, impulsu regis Bohemiæ Venceslai, nacta occasione, cum Rex ipse die S. Doroteæ cum suis conuiuaret, ex improuiso in eum irruerunt: multisq; vulneribus affectum (quamuis sese strenuè cum suis aulicis defenderet) occiderunt. Septem tantum menses regno præfuit.

Premislaus Rex occiditur.

VENCESLAVS BOHEMIAE REX.

AD Venceslai vsque dies, Auguste, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nũmus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aspergillos patria nostra vocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui strangulat amplo
Arcas argento, semper egenus ait:
Ergò putrescebant tunc nummi? O dura priorum
Tempora: tunc nasci res miseranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo sum natus in isto
Seculo: cùm pelles non nisi sutor habet.
Quod si quando Deus mala vult sæcla illa reuerti,
Tunc ego tunc, superi, miuius esse precor.

ANno virginei partus 1300. Vladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ vocatur. Cum Vladislao Cubitali de regno acriter contendebat, omnésq; possessiones & arces ei ademit, quibus non Polonos sed Bohemos præfecit. Vladislaus verò omnibus spoliatus (ad quem Monarchia iustè competebat:) in Hungariam exulans perrexit, inde Romam petijt. Demùm Roma in Hungariam reuersus, sumptis ab Hungaris auxiliaribus copijs, varijs excursionibus Bohemos in Polonia infestabat. Postea Pelcen, Visliciam, & Lelouiam arces occupauit. Tandem post nebulam (vt dicitur) Phœbo illucescente, Venceslao Bohemo è viuis sublato, Vladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. Hic Venceslaus Bohemus, primus monetã argenteam, grossos videlicet Bohemicos, in Poloniam intulit: qui adhuc in vsu Cracouię passim habentur. Primò verò frustulis quibusdam argenti, pellibusq; Aspreolorum, & cæterarum rerum transmutatione, necessaria comparabant. Eo quoque regnante, Cracouia muro cincta est.

Peregrinatio Vladislai exulis.

Vladislaus regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

VLADIS.

VLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Corpore paruus eram, cubito vix altior vno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.
Non ego Prussorumq́, Bohemorumq́, cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam vici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triste volârat iter.
Ter cecidi Regno: per te Ramnusia semper,
Post lapsum erexi maius ad arma caput.
Corde viris opus est magno, non corpore: magnum
Qui strauit Goliam, nonne pusillus erat?
Ingentem paruus Poliphœmum vicit Vlysses.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego?

ANno Domini 1 3 0 6. Vladislaus Cubitalis, post multa pericula perpessa, frequẽtibusq; repulsis exantlatis, Monarcham Poloniæ se gerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contrà Henricum Ducem Glogouiæ, in Silesiam processit: quam flamma, ferroque nullo repugnãte peruastauit. Posteà anno Domini 1 3 2 0. Vladislaus præfatus Dux, in verum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi consorte sua: ab eóque tempore Ecclesia Cracouiensis iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata est. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1 3 2 6. validioribus copijs ex Lituanis, Ruthenis, & Polonis cõscriptis, Rex Vladislaus, cædem fratris Præmislai vlturus, in prouincias Marchionum Brandeburgensium infestis armis excurrit: omniáque ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam vsque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruastauit: multisque spolijs onustus, cum sex millibus captiuorum, ad sua in pace reuersus est. Cùm Crucigeris Prussiensibus, plurima bella gessit. Posteà cum præfati Crucigeri iniustè in Polonia grassarentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Prussiam duxit. Cum validissimisque Teutonicis copijs, anno Domini 1 3 3 1. Mense Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & dispersit. Posteà viribus recentes phalanges Teutonicorum (quibus præerant Cõmendatores Russer de Plauno Comes, & Otto magnus de Brunsdorff) contrà Polonos processerunt, bellũque redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis prostrati sunt. Cæsa sunt in eo conflictu 4 0 0 0. Crucigerorum Prussiensium, cum plurimis Cõmendatoribus. Posteà Vladislaus Cubitalis infirmitate correctus: extremum diem vitæ Cracouiæ clausit, anno Domini 1 3 3 3.

Vladislaus Silesiam vastat.

Cracouia pro Coronatione regũ delecta.

In Marchiã vastabundus cõtendit.

Cum Crucigeris acre certamen.

Crucigeri prostrati.

CASIMIRVS MAGNVS.

Nil hoc splendidius, nil magnificentius vno est,
Quodcunque illius respiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidumq́, sub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot pænè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta vides.

Tres simul hospitio excepit cum Cæsare Reges,
Cùm tibi dat neptem, Carole quarte, suam.
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infami Cypria sola nota?
Hunc dici Magnum, est iniuria magna Poloni,
Iure suum nomen, Maximus, esse potest.

Discordia principum Poloniæ de Monarchia.

Ducem ad regnum vocauerant: sed ab Henrico eiectus est. Tandem Vladislaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradiensis, adiunctis sibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter cõtendebat, exercitúmque eius cruenta clade in Silesia ad Sieuieram ciuitatem, prostrauit: vbi Ducis Glogouiẽsis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnusquisq; eodẽ tempore ex Silesijs insignem victoriam reportauit: & victor Cracouiam vltro deditam occupauit. Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandestino noctu in ciuitatem immiserunt: adeò vt Vladislaus vix cucula monastica indutus, effugerit. Et sic Henricus regno potitus est. Sed paulo post, anno in regimine non exacto, è viuis decessit: non fine veneni suspicione: Vratislauiæ terræ mandatus.

Cracouia bis capitur.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob scelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit istius gloria, luxq; Viri.
Magnus erat, tantum peperit qui primus honorẽ
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in summo quam decet esse viro.
Caditur insidijs, celebrans solenne Lyci,
Inuidiam virtus dat sibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio seruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat.
Hac Cyrus interijt: Macedo: interijtq; Philippus,
Hac est Argolicis, Troia cremata rogis.

Anno Domini 1295. Premislaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incusserat: ideò Marchiones Brandeburgenses, impulsu regis Bohemiæ Venceslai, nacta occasione, cum Rex ipse die S. Doroteæ cum suis conuiuaret, ex improuiso in eum irruerunt: multisq; vulneribus affectum (quamuis sese strenuè cum suis aulicis defenderet) occiderunt. Septem tantum menses regno præfuit.

Premislaus Rex occiditur.

VENCESLAVS BOHEMIAE REX.

Ad Venceslai vsque dies, Auguste, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nũmus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aspergillos patria nostra vocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui strangulat amplo
Arcas argento, semper egenus ait:
Ergò putrescebant tunc nummi? O dura priorum
Tempora: tunc nasci res miseranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo sum natus in isto
Seculo: cùm pelles non nisi sutor habet.
Quod si quando Deus mala vult sæcla illa reuerti,
Tunc ego tunc: superi, miuius esse precor.

Anno virginei partus 1300. Vladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ vocatur. Cum Vladislao Cubitali de regno acriter contendebat, omnésq; possessiones & arces ei ademit, quibus non Polonos sed Bohemos præfecit. Vladislaus verò omnibus spoliatus (ad quem Monarchia iustè competebat:) in Hungariam exulans perrexit, inde Romam petijt. Demùm Roma in Hungariam reuersus, sumptis ab Hungaris auxiliaribus copijs, varijs excursionibus Bohemos in Polonia infestabat. Postea Pelcen, Visliciam, & Lelouiam arces occupauit. Tandem post nebulam (vt dicitur) Phœbo illucescente, Venceslao Bohemo è viuis sublato, Vladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. Hic Venceslaus Bohemus, primus monetã argenteam, grossos videlicet Bohemicos, in Poloniam intulit: qui adhuc in vsu Cracouię passim habentur. Primò verò frustulis quibusdam argenti, pellibusq; Aspreolorum, & cæterarum rerum transmutatione, necessaria comparabant. Eo quoque regnante, Cracouia muro cincta est.

Peregrinatio Vladislai exulis.

Vladislaus regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

VLADIS-

VLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Corpore paruus eram, cubito vix altior vno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.
Non ego Prussorumq́, Bohemorumq́, cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam vici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triste volârat iter.
Ter cecidi Regno: per te Ramnusia semper,
Post lapsum erexi maius ad arma caput.
Corde viris opus est magno, non corpore: magnum
Qui strauit Goliam, nonnè pusillus erat?
Ingentem paruus Poliphœmum vicit Vlysses.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego?

ANno Domini 1 3 0 6. Vladislaus Cubitalis, post multa pericula perpessa, frequẽtibúsq; repulsis exantlatis, Monarcham Poloniæ se gerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contrà Henricum Ducem Glogouiæ, in Silesiam processit: quam flamma, ferroque nullo repugnãte peruastauit. Posteà anno Domini 1 3 2 0. Vladislaus præfatus Dux, in verum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi consorte sua: ab eóque tempore Ecclesia Cracouiensis iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata est. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1 3 2 6. validioribus copijs ex Lituanis, Ruthenis, & Polonis cõscriptis, Rex Vladislaus, cædem fratris Præmislai vlturus, in prouincias Marchionum Brandeburgensium infestis armis excurrit: omniáque ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam vsque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruastauit: multisque spolijs onustus, cum sex millibus captiuorum, ad sua in pace reuersus est. Cùm Crucigeris Prussiensibus, plurima bella gessit. Posteà cum præfati Crucigeri iniustè in Polonia grassarentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Prussiam duxit. Cum validissimisque Teutonicis copijs, anno Domini 1 3 3 1. Mense Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & dispersit. Posteà viribus recentes phalanges Teutonicorum (quibus præerant. Cõmendatores Russer de Plauno Comes, & Otto magnus de Brunsdorff) contrà Polonos processerunt, bellũque redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis prostrati sunt. Cæsa sunt in eo conflictu 4 0 0 0. Crucigerorum Prussiensium, cum plurimis. Cõmendatoribus. Posteà Vladislaus. Cubitalis infirmitate correctus: extremum diem vitæ Cracouiæ clausit, anno Domini 1 3 3 3.

Vladislaus Silesiam vastat.

Cracouia pro Coronatione rẽgũ delecta.

In Marchiã vastabundus cõtendit.

Cum Crucigeris acrẽ certamen.

Crucigeri prostrantur.

CASIMIRVS MAGNVS.

Nil hoc splendidius, nil magnificentius vno est,
Quodcunque illius respiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidumq́; sub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot pænè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta vides.

Tres simul hospitio excepit cum Cæsare Reges,
Cùm tibi dat neptem, Carole quarte, suam.
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infami Cypria sola nota?
Hunc dici Magnum, est iniuria magna Poloni,
Iure suum nomen, Maximus, esse potest.

ANno Domini 1333. Casimirus Magnus, patri iustis persolutis, Rex communi omnium acclamatione salutatur. Regnũ oblatum ex omni parte in primis pacificatur: in seditiosósque, & passim latrocinãtes animaduertit. Posteà anno Domini 1339. Ludouicum nepotem ex sorore, Caroli regis Hungariæ filium, successorem post se in regno Poloniæ assignauit, & declarauit, constituitque. Tandem 1340. Casimirus armata manu in Russiam progressus Leopolim regionis Metropolim cepit: vnde thesauros ingentes asportauit. Deindè ad Volodimiriam cõtendit: qua expugnata, Cracouiam triumphans exercitum reduxit. Denuò in Russiam validioribus copijs cinctus descendit: hasq; prouincias, cum ciuitatibus ad deditionem compulit, Premisliam, Haliciam, Leopolim, Sanociam, Lucouiam,, Volodimiriam, Lubaczouiã, Treblouiam, Tustaniam, & complures alias, quæ hucusque à regno Poloniæ nõ separantur. Tertiò Casimirus anno Domini 1349. exercitum in Russiam duxit. arcésque quas nondũ possederat, suæ ditioni subegit.

Casimirus Leopolim cepit.

Volodimiriam expugnauit.

Casimirus Russiæ prouincias tributarias reddidit, subiugauitque.

Posteà anno Domini 1363 Casimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim suam Elisabetam, Ducis Stolpẽsis filiam in matrimonium dedit: ad nuptiarúmque solennia ipse Carolus Imperator, Ludouicus quoque Hungariæ, Petrus Cypriæ, Sigismundus Daniæ Reges, Otto Bauariæ, Semouitus Masouiæ, Boleslaus Suidniciæ, Vladislaus Opoliæ Duces, satis splendido apparatu Cracouiam conuenerunt, absolutóque nuptiarum conuiuio, quidam ciuis Cracouiensis, Vierinok nomine, à Rheno oriũdus, Thesaurarius regius, hos omnes reges, & principes cum Imperatore, lautissimo conuiuio aliquot diebus excepit: muneráque insignia singulis obtulit.

Ad nuptiarum solennia tres reges Imperator, & multi Principes à Casimiro inuitantur.

Anno tandem Domini 1370. Casimirus Rex, iuxta Przedboriam ciuitatem, inter venandum, ceruum insequens, equo succumbente pedem fregit: à quo vulnere spiritum exalauit Cracouiæ: ibidémq; sepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces, in Polonia muro cinxit: plurimásque arces & Basilicas condidit. Legibus quoq; tam Equestribus, quàm ciuilibus patriam locupletauit: quæ hucusque vigent: & omnes Reges antecessores suos, summa dexteritate in promouendis thesauris & prouentibus regni superauit: ideò Magnus iure appellatus est.

Casimirus à pedis fractura mortuus.

Casimirus bonus paterfamilias.

LVDOVICVS HVNGARVS.

Non quia vir fuerit, nequaq̃ Ludouicus, & vltor
Crudelis nostras non benè rexit opes.
Sed quia Pannoniæ, dum plus amat arua paternæ:
Linquebat sæuis istud ouile lupis.
Qui nouit quid agant famuli, si longius absit
(Præsertim fuerit qui minus asper) herus.
Hic uidet ærumnas, quas multa absentia veri
Pastoris nostrum tum cumulabat auis.
Illo Rege quidem Leges creuêre: sed illo
Rege tamen, robur non habuêre suum.
Lex nisi tutores habeat, contra arma potentum
Est quod araneolus sub trabe nectit opus.

Hungariæ Poloniæ Rex creatur.

DEcedente Casimiro Magno absque hærede masculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ nepos eius, anno Domini 1370. Sacrum diadema Polonicum suscepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur: sed homicidia, latrociniáque passim exercebantur, propter absentiam illius. Qui verò de iniuria sibi illata in Hungariam ad Regem proficiscebantur, hi à rege ad reginam: à regina verò ad factores regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cū literis relegabantur, plurimisque iniurijs, & angustijs Polonia tunc tempori; premebatur.

Posteà anno Domini 1381 Ludouicus filiam suam Mariam, Sigismundo Marchioni Caroli quarti Romanorum Imperatoris regis Bohemiæ filio, desponsauit, regemq; Poloniæ post se futurum declarauit Qui in Poloniam armata manu veniens: quasdam rebelles puniuit: rectáque contrà Masouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam sceptra iure propinquitatis affectabat. Masouia itaque flamma & ferro peruastata Posnaniam Maioris Polonię Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro Monarcha agnoscitur. Interea verò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex è viuis decedens: Albæ regiæ sepelitur, anno à Christo nato 1382. Regno Poloniæ 12. annis præfuit. Poloni itaque Ludouici regis morte audita: consilium clandestinū inierunt, vt Sigismundo relicto prohęrede regni, Ludouici regis filiam ad se reciperent: eamq; in matrimonium tali Principi, qui Rempub. rectè gubernaret: ab hostibusque vindicaret locarent. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniunx, filiam Heduigim in Poloniam misit, quæ honorificentissimè à Polonis proceribus accepta, Sacro diademate solenniter Cracouiæ ex more coronata est.

Sigismundus Caroli filius regnū Poloniæ vi obtinere tentat.

Poloni Sigismundo spreto pro hærede regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo magnus Dux Lithuanię certior factus de Heduigis reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu: pulchritudine, moribusque eius honestis commotus: oratores ad eam fratres suos, Skiergielonem, & Borissum cum peramplis muneribus destinauit: coniugium regnúmque dotale expetens, promittens se cum vniuersa gente sua baptisaturum: omnésq; ciuitates & arces cum suis prouincijs, quas Lituani à regno abstraxerunt: & etiam captiuos liberaturum: insuper etiam Magnum ducatum Lituaniæ cum regno Poloniæ vniturū, & incorporaturum, Silesiam, Prussiam, Pomeraniam. armis recuperaturum, thesaurósque omnes in vsum regni Poloniæ conuersurum, omnia denique quæ ad amplitudinem Reipub. Poloniæ, & ad incrementum totius Christianitatis spectarent, acturum curaturúmque. Hæc legatio Lithuanorum, grata periucundáque Polonis erat: sed regina eam detractabat: à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre viuente, Vilhelmo Austriæ Duci desponsata erat: ideò illum priorem sponsum ardenti animo complectebatur. Qua de causa oratores Polonorum legationem Iagelonis Lithuani, ad reginam Helisabetam in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus se contentam esse respondit: quidcūque boni proceres regni constituerint. Legati igitur Polonorum in Lituaniam profecti, vt Iagielonem in Poloniam cū promisis muneribus, Heduigi reginæ maritum,

Iagielo Lituanus, Heduigim Poloniæ hæredem cū Regno sub cōditionibus petit.

Oratores in Lituaniam pro Iagelone.

Vilhelmus austriacus Cracouiã venit.

adduxerunt. Inrerea verò Vilhelmus Austriæ Dux, certior rerũ Polonicarum factus, Cracouiam splendido aulicorum equitatu stipatus cum ingentibus muneribus, ad præcipiendum matrimonium venit, à reginâque alacriter acceptus, multa conuiuia quotidiè alterutrum celebrabant, choreisque honestè tamen & modestè indulgebãt: qua de causa proceres Poloni Vilhelmum Austriacum apud reginam videntes acceptum, gratúmque hospitem, & propensam vtriusque erga se voluntatem animaduertentes, in arcem eum deducunt: cum regina desiderato matrimonio copulant. Sed Iagielonem aduenisse audientes Vilhelmum ex arce propellunt: portásque post eum obserant. Cuius expulsionẽ Regina animo egreferens, suis manibus seras portæ frãgere, & contundere cœpit: optatis cum eo nuptijs in ciuitate fruitura. Sed per Consiliarios longa disuasione à proposito retracta est. Vilhelmus verò videns sibi proceres Poloniæ apertè & obstinatè aduersari: de aduentúque Iagielonis audiens, è Cracouia cũ suis (relictis thesauris) clandestinè discessit.

Vilhelmus Austrie Dux, Cracouia eicitur.

IAGIELO SIVE VLADISLAVS LITVANVS.

Hic gentilis erat Lituanus de stirpe Iagello,
Vir bonus, & tantas inter honestus opes
Mox est cœlesti Princeps Baptismate tinctus,
Quem subitò est Dominum gens imitata suum.
Hinc dotale capit pulcra cum coniuge Regnum,
Et tribuit Litauis signa Polona suis.

Rege sub hoc memorem suscepit Prussia cladem,
Sæpius & rigidus concidit ense Gethes.
Quàm multa in Regno struxit delubra Polono,
Monstrat Gymnasium sat puto Crocatuum.
Et linquens gnatos ex iusta coniuge natos,
Lucida fulgentis scandit astra proli.

ANno à Christo nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lituaniæ (cuius geneologia in Lituaniæ descriptione latius patet,) cũ fratribus suis Borisso, Suidrigielone, & Vitoldo, Cracouiam satis splendidè 12. Februarij venit: vbi ab omnibus ingenti cum letitia acceptus & in arcem honorificè deductus est. Itaque 14. die Februarij, cum fratribus in fide Christiana instructus, sacro Baptismi fonte abluitur, & Vladislaus appellatur. Eadem die Baptismo absoluto matrimoniũ cum Regina Heduigi cũtraxit, Magnumque Ducatum Lituaniẹ, Samogitiæ, Rusſiẹ, sicut promiserat regno Poloniæ incorporauit, vniuit, diplomatibusque, & iureiurando cõfirmauit. Tandem hebdomada elapsa in Regem Poloniæ solenniter cõstituitur, & sacro Diadematæ coronatur. Posteà nuptiarum solennis peractis, Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam sub Quadragesimæ tẽpore profectus est, propter pacificandas seditiones, quæ per Domaratum Capitaneum Generalem maioris Poloniæ, & Vincentium Palatinum, excitabantur. Rebus itaque in Polonia maiori compositis, in Lituaniam expeditionem adornauit: nolens eam amplius cultui idolorum & dæmonum vacari: in Commitatu suo magnam Procerum, & Equitum Poloniæ catheruam habens. Archiepiscopus quoque Gnesnensis, plurimisq; Ecclesiasticorum, & Semouitus Masouiæ, Cnnradúsque Olensniciæ Duces eum secuti sunt. Vilnæque solenniter

Lituanus in regnum Poloniæ acceptus.

Lituania Poloniæ adiuncta.

Expeditio in Lituaniam Iagielonis.

ſolenniter conuentu indicto, ſub initium Quadrageſimæ, de vano idolorum cultu aboliendo tractare cœperunt, ſicque illa gens barbara Lituaniæ, & Samogitiæ ſacro Baptiſmi fonte lauata eſt. Porrò turmatim ſtantes aqua luſtrali (nomine vnicuiq; turmæ, Stanislai vel Petri, &c. impoſito) aſpergebantur, prout latius in deſcriptione Lituaniæ patet.

Lituania & Samogitia ad fidem Chriſti conuertitur.

Rebus in Lituania pius Rex rectè diſpoſitis, Vitoldum patruelem ſummæ rerum præfecit, in Poloniamque reuerſus recta in Sileſiam exercitum duxit, arcéſque & ciuitates ſub Vladiſlao Duce Opolięſi rebelli cœpit: Krzepice, Bobolicze, Olſtin, Brzeznice, Oſtreſeuo, & Grabouo dictas, Boleslauiecz arx ſeptem annis obſidebatur, quam poſtea Oſka Duciſſa vidua, penuria comeatus coacta Regi ſubdidit. Dux igitur Opolienſis reliquas arces quadraginta millibus florenorum, videns ſe eas nō poſſe defendere: Crucigeris Pruſſienſibus vendidit, quas illi ſuis præſidijs munierunt: ſed Rex deſtinato exercitu cæteras arces ditioni ſuæ ſubegit.

Iagielo arces in Sileſia recuperat.

Opolienſis Dux arces vendit.

Moritur anno Domini 1399. Heduigis Regina, de cuius vitæ ſanctimonia teſtantur annales Polonorum. Poſteà anno 1400. Regi, Cilicienſis Comitis de Hungaria filia Anna Cracouiam allata eſt.

Heduigis moritur.

Tandem anno Domini 1410. Rex armatis copijs cinctus contra Pruſſienſes Crucigeros profectus, ſuperato Viſtula fluuio ad Ciernienſko oppidum caſtra metatus eſt, vbi etiam Vitoldus patruelis Regius cum ſuis Lituanis & Tartaris venit. Semouitus quoque & Ianuſius Maſouiæ Duces, ſuas cohortes adduxerunt, viribus itaq; coniunctis caſtra ad Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Intereà verò Rege officium miſſæ manè in tentorio audiente, duo nuncij alterutrum ſeſe anteuertentes venerunt, nunciantes iam iam imminere ſibi Prutenos. Attamen Rex pius à Diuino officio quin prius abſolueretur diſcedere noluit: quo abſoluto militem in acies celeriter inſtruxit, quinquagintaque vexilla Polonorum ordine ſuo diſtribuit. Vitoldus ſimiliter copias ſuas contrà hoſtem rectè direxit, quadragintaque vexilla Lituanorum iuſto ordine diſpoſuit: quibus Tartarorū manum ingentem adiunxit. Interea verò Magiſter Crucigerorum Pruſsienſium, Vlricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos, totidémque clipeos ei dono miſit, dicens: Quid remoraris prælium ô Rex, ſi tibi deſunt gladij: en tibi vnum, fratríque tuo Vitoldo alterum mitto: ſi verò campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego tibi ſuo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit dicens: Quamuis armis omnigeneris abundo: attamē hoc munus per quod mihi ſignum victoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, ſigna vtrinque canuntur, inde maximo clamore infeſtis ſignis concurritur, Tartari & Lituani arcubus & ſagitis aſſueti, creberrimo telorum iactu ætera obumbrant, à Teutonibus tamen in primo conflictu fugati ſunt, in quorum locum Poloni armis & viribus recentes, cum ingenti ſonitu, armorumq; fragore ſucceſſerunt, Pruthenaſq; acies perfregerunt, & vndique circumdatas, ad interniſsionem funditus proſtrauerunt. In hoc cōflictu Magiſter Crucigerorum Pruſſienſium, Vlricus cum ſuis Comendatoribus (quos Siluius 500. recenſet) occubuit: Duces quoque Stetinenſis & Oleſnicienſis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equitibus. Cæſa ſunt tunc temporis 50000. Prutenorum, Teutonicorum. Siluius verò 40000, teſtatur. Ingentes exuuias ex caſtris Prutenorum Poloni tulerunt: victoriámque inſignem obtinuerūt, & Vexilla hoſtium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſuerunt.

Expeditio cōtrà Pruſſienſes Crucigeros.

Iagielonis deuotio.

Superbia Crucigerorum.

Humilitas Iagielonis.

Certamen acreinitur

Magiſter Crucigerorum caſus omniſque exercitus ſuus profligatus.

Ordinis Commendatores erant quaſi Palatini prouincijs cōmendatis præſidentes.

Poloni triumphāt

Denuò Crucigeri auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigiſmundo Romanorum Rege corraſerunt, quibus Poloni pro temporis neceſsitate exercitu conſcripto occurrerunt: manúque cum eis conſeruerunt. Interea quidam Eques Polonus Ioannes Miſſai exercitum crucigerorum ſtrenuè dimicando, ad vexillum vſque principale pertranſiuit. Vexilli feróque trucidato Vexillum arripuit, & poſt tergum ſibi infixit, ad ſuóſque acies diſuerberans incolumis redijt. Crucigeri itaque Vexillo orbati, ordinibus ſolutis, terga verterunt, quos Poloni inſequentes per agros & ſyluas pallantes

Alius conflictus Polonorū cū Crucigeris

Poloni palmam victoria è Crucigeris obtinent.

passim trucidabant, in quo conflictu 10000. Teutonicorum cæsa sunt.

Poloni Hungaros trucidant. *Poloni cũ Lituanis Prussiam diripiunt.* *Lituani Insignia nobilitatis Polonorum accipiunt.*

Eodem anno Hungarorum copias duodecim vexilla habentes, in Poloniam excurrentes, Poloni fuderunt. Postea anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Prussiam exercitum Polonorum & Lituanorum: (quod Crucigeri promissis non starent) duxit, plurimásque ciuitates & munitiones expugnauit. Militibus autem & Equitibus Lituanorum in bello benè meritis insignia Stemmatáque nobilitatis Poloniæ prodonarijs distribuit.

Iagielo moritur.

Tandem anno Domini 1432. Rex Iagielo senio confectus multis gestis strenué editis, Vladislao & Casimiro hæredibus relictis vitam cum morte fœliciter commutauit. Cracouiæ in Basilica arcis sub marmoreo sacrophugo vbi sua imago expressa est, terræ mandatur.

VLADISLAVS QVINTVS.

Ladislae tibi Regale Polonia Sceptrum
Contulit, ob proprij splendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ sunt lati iugera multa soli.
Egregia verò tu præditus indole regnas.
Ac regis imperio subdita regna tuo.
Nec piguit Macedum fines vastare remotos,
Nominis vt feret gloria nota tui.
Donec inire petit tecum trux fœdera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurates: & tua castra capit.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

IAgielone Vladislao è viuis decedente, Vladislaus filius eius, anno Domini 1434. habenas Regni moderandas suscepit. Tandem anno 1437. Sigismundo Imperatore Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemiæ fatis concedente, Vladislaus, Hungariæ procerum assiduis præcibus, ad Regnum Hungariæ suscipiendum vocatus est. Itaque anno 1440. in eò profectus Budæ coronatur.

Vladislaus arces Rasciæ recuperat à Turcis. *Vladislaus Turcas profligat.* *Turcæ profligantur.* *Turca pacē petit.* *Papa fœdus frangere suadet.*

Anno Domini 1443. Vladislaus expeditionem bellicam contra Turcas suscepit, arcesque in Rascia ab eis occupatis recuperauit. Audiens tandem Turcas contra se processisse: Ioannem Huniadem Palatinum Transsiluaniæ, cum armatis copijs Polonorum & Hungarorum aduersus eos destinauit, qui absque rumore in Turcas irruēs omnes funditus prostrauit & dispersit. 4000. captiuorum & nouem vexilla abduxit, omnésque Slauonicas prouincias Macedoniam vsque, Hungari cum Polonis peragrarunt. Turcarum verò Imperator exercitum propter Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus collocauit. Bassa itaque Turcicus numeroso exercitu fretus, victoriam sperans cum Polonis & Hungaris conflixit, sed spe frustratus cum Turcarum viribus ingenti clade à Christianis prostratus est: adeò vt Turcarum Imperator Amurates ad Regem Vladislaum legatos pro pace impetranda mittere cogeretur, omnes possessiones, arces & ciuitates in Rascia occupatas restituendo, quibus restitutis ad decem annos fœdus vtrinque iecerunt, & iureiurando confirmârunt. Interea verò Iulianus Cardinalis, Legatus Apostolicus ad Regem venit: multisque & varijs persuasionibus hoc fœdus irritum fecit, Regemque summi pontificis potestate à iuramento, quo se Turcis obstrinxerat, absoluit: vtq; expeditionem aduersus Turcam Christiani nominis hostem cum vniuersitate Christianorum susciperet, persuasit.

Vladislaus cōtra Turcas. *Hungari & Poloni cum Rege suo à Turcis ob fœdus fractū profligati.*

Anno igitur 1444. armatis copijs Rex contra Turcarum Imperatorem Amuratem processit. Amurates verò re comperta inconstantiæ, leuitatique Christianorum admirabatur: quod Dei sui nomen flocci penderent, exercitu itaque validissimo ex Asia conscripto, ad Varnam paludem iuxta littus ponti Euxini, prælium acrè cum Christianis commisit, quos vndique circundatos cruenta clade prostrauit, vbi & Rex inclitus strenui militis, & Imperatoris officium adimplens occubuit, cum multitudine Polonorum, quę clades ingentis mœroris plantúsque toto orbi Christiano causa extitit.

Præfuit Vladislaus Poloniæ Regno decem, Hungariæ verò quatuor annis. Anno

verò ætatis suæ vigesimo primo, ad Varnam à Turcis occisus est, consilio summi Pontificis parens, qui eum ad frangendum fœdus barbaro hosti impulerat.

CASIMIRVS QVARTVS.

Post fratrē Casimirus adest, quē Turca peremit,
Sarmaticas iustus qui regit vltor opes.
Eripit & captas Marianis fratribus Vrbes,
Aeterea terribili discutiente modo.
Hoc Duce Sacrificij magnas sensēre repulsas,
Hic vbi Castaliam Vistula voluit aquam.
Hinc repetit Mariæ non vi, sed munere Castrum,
Prussiaci quod tunc incoluēre Duces.
Hunc quoq; Choynitiū multis licet inde peremtis
Sensit, & illius quæ ditionis erant.
Ducentem reliquæ fœlicia tempora vitæ,
Fata grauem nobis eripuēre Ducem.

Ano humanæ redemptionis 1447. Casimirus Magnus Dux Lituaniæ, fratri Vladislao Poloniæ & Hungariæ Regi, à Turcis perempto in regimine succedit.

Anno Domini 1448. Petrus Valachiæ Palatinus in verba Regis iurauit: tributúmque debitum & obedientiam se præstiturum obstrinxit, quem Bochdamus frater ex illegitimo toro natus dominatu propulsare nitebatur: sed ipse à Polonis cum exercitu pulsus, fugatúsque & trucidatus est. *Homagiū Palatini Valachiæ. Valachi fū duntur.* Tandē anno Domini 1454. legati à Nobilibus, ciuibúsque Prutenorum venientes, Regi sese in clientelam & patrocinium subijcientes venerant. *Prussi à Crucigeris ad Regem Poloniæ deficiunt.* Crucigeri enim intollerabili onore adinuenticijsq; eos exactionibus præmebant, vxores à viris, virginésque teneras vi tollebant, possessiones, iumenta colonis abstrahebant, vulgum in seruitutem redigentes, eorum opera velut iumentorum in arcibus, mœnibúsque erigendis vtebantur, *Tyrannis Crucigerorum.* quos Rex certo tributo indicto in clientelam suscepit, & sicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conscripto, in Prussiam contrà Ludouicum Crucigerorum Magistrum in festis armis contendit. *Expeditio in Prussiā.* Ludouicus quoque ingentem exercitum Teutonicum opposuit, prælium itaque ad ciuitatem Choynicze atrox oboritur. Primam alam Crucigerorum Poloni perfregerunt: funditúsque profligauerunt, & Baltazarem Ducem Zeganensem occiderunt, *Dux Zeganensem occisus.* Bernardúmque Stumbarg Ducem exercitus ceperunt: vbi verò ad vnam cohortem Polonorum malè ordinatam peruentum est. Poloni Prutenorū vim sustinere non valentes, solutis ordinibus terga verterunt, *Clades Polonorum à Crucigeris.* quos Rex frustra tamen vt conuerterentur admonebat: parúmque abfuit quin ipse hostium manus effugerit, multi Poloni cæsi, 300. verò captiuorum abducti sunt.

Rex tandem nouis copijs conscriptis Prussiā infestis armis aggreditur, plurimásq; munitiones & ciuitates expugnauit, & occupauit. *Rex Prussiā vastat.* Prussiæ autem Magister non habēs vnde stipendium suis militibus persolueret, Marienburgam arcem præstantissimam eis in potestatem dedit, quousque illis stipendium persolueretur. *Mariēburga Polonis venditur.* Qui arcem Casimiro Regi pro summa 476000. florenorum: anno Domini 1457. vendiderunt, eamq; cū omnibus tormentis, instrumentisque bellicis dediderunt. Postea Magister Prussiæ iniuriam à rege sibi illatam vlturus, quasdam munitiones Regis in Prussia expugnauit: qua de causa Rex armata manu egressus, Crucigeros cum validis copijs cruēta clade ad internitionem prostrauit: *Crucigeri funditus profligati.* ipse verò Ludouicus Magister vix elapsus est: sicque Poloni (quamuis magna cum difficultate) omnibus arcibus Crucigeros exuerunt.

Tandem anno Domini 1466. Casimirus Rex ciuitate arceq; Choynici vi expugnata, concordiam fœdúsq; perpetuum, suffragijs multorum Principum adductus, cum Magistro Prussiæ & ordine Teutonico inijt. *Pax cum Crucigeris.* Ab hocque tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlouiensis quoque & Culmensis terra, Regno Poloniæ adiuncta est, pro quibus Poloni 180. annis, armis cum Crucigeris decertabant. *Pomerania recuperata.*

Tandem anno Domini 1490. Casimirus Rex multis egregijs gestis exactis, vitam cū morte fœliciter Grodnę in Lituania commutauit, *Casimirus moritur.* filios sex Vladislaum, Casimirum, Albertum, Sigismundum, Friderieum, Alexandrum: filias verò septem, Heduigim, *Casimiri proles.*

Zophiam, Annam, Barbaram, Helisabetam, &c. genuit. Vladislaus post mortem Matthiæ communibus Hungarorum suffragijs, in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiam postea Regnum Bohemiæ in tutelam suscepit. Albertus verò patri in solio succesit, Alexander Magnum Ducatum Lituaniæ, Sigismundus Glogouiæ, sorte acceperunt. fridericus Episcopatum Cracouiensem & Posnaniensem accepit, postea inter Romanos patres Cardinales scilicet connumeratus.

IOANNES ALBERTVS.

DVcis Ioannes Alberte binominis agmen
Sarmaticum, matre id perfidente tua.
Instaurasti, nouo, sed frustra Marte tumultum,
Victurus Patrui funera mœsta sui.
Nam Dacus variat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam velle iuuare ferum.
Instruit horrendos te contra perfidus hostes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus nostris patuli memorabile fagi,
Dum sol sydereo tramite currit, erit.
Sic igitur multis non faustis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca seuera Ducem.

Legati Venetorum. *Oratores Turcarũ inducias petunt.*

ANno à Christo nato 1 4 9 2. Casimiro Rege è viuis ad superos commigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius substituitur: sacróque Diademate solenniter insignitur. Ad quem oratores Venetorum venerunt: cuncta prospera, fortunámque contrà hostem Christianum propitiam illi exoptantes. Posteà Turcarum legati indutias petentes venerunt: cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit.

Conuentus Alberti regis cũ Vladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcã *Turca indutias petit.* *Expeditio Alberti cõtrà Turcarum Imperatorem infœlix.* *Signa aduersa.*

Tandem anno 1 4 9 4. Albertus Rex cum fratre Vladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit: consultantes quomodo coniunctis viribus, cædem crudelissimam Vladislai patrui sui, vlcisci possint: propositúmque constitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratissimus erat: qua de causa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus destinauit. Interea verò Stephanus Palatinus Valachiæ, vt feudalis, à Rege auxilium contrà Turcas implorauit: qua de causa Rex apertam occasionem vlciscendi barbari hostis nactus, ingentem validissimúmque exercitum ex Polonis, Lituanis, Masouitis, Ruthenis, Prutenisque & Silesijs conscripsit: expeditionémque in Moldauiam cõtrà Turcas celeriter adornauit. Vbi statim signa aduersæ fortunæ apparuerunt. Equus enim generosus in quodam paruo torrente, iuxta Leopolim Russiæ sub Rege succubuit: pauculóque aquæ obrutus est. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Stopski dictus: insane mentis clamabat dicens: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoque quendam Equitem in tentorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi cõmeatum pabulique necessaria & vniuerso exercitui, se suppeditaturum promisit. Rex itaque falsis eius promissis fidem adhibens, vbi in Valachiam exercitum induxit, ad Palatinum, vt promissis staret: contra Turcásque expeditionem secum adornaret, misit. Ille verò perfidus respondit: Caueat sibi Rex à Turcis vel ab alijs, quod ausus sit in ditiones meas, me inscio venire. Rex verò secundò & tertio eum admonuit, vt promissa persolueret: sed Palatinus hæc flocci pendebat: qua de causa Poloni iniustè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in suos conuerterunt. Soczauamque Valachiæ Metropolim obsederunt: quam grandioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Vladislaus Rex Hungariæ inter Regem fratrem suum, & Palatinum inimicitias per legatos composuit. Fœdere itaque alterutrum firmato: Rex infirmitate, partim ex aduersa fortuna: partim ex nimijs curis correptus, in Poloniam cum vniuerso exercitu reuertitur. Cumq; in meditulliũ syluæ amplissimæ (quæ Bukouia, à faginis arboribus dicitur,) penetrarent: vbi arbores succisæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus: contrà ius diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentique & cruenta clade Polonos inopinatos oppresit, captiuorúmque multitudinem abduxit. Inter quos Insigniores erant,

Perfidia Palatini Valachiæ. *Arma in Turcas parata in Valachos conuertũtur.* *Valachus Polonos fœdere fracto fternit.*

Nicolaus

Nicolaus Palatinus Rusſiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Mariēburgenſis filius, & alij complures qui ſanguine ſuo vitam Regis redimerũt. Vbi adhuc ſigna huius cladis infœlicis oſſa videlicet albētia in hac ſylua ipſemet vidi, cum Magnificus Dominus à Laſko: Palatinus Siradiæ, Deſpotam Heraclidem in occupanda Valachia iuuaret, in cuius caſtris ego peditum præfectus fui: anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.

Anno Domini 1493. Menſe Ianuario, & Februario tantus calor, quod in illis regionibus mirum eſt, in Polonia extiterat, vt pomeria florerent, aues nidificarent: gramináque pulcherrimè vireſcerent. Poſtea menſe Marcio tanta frigora ſubſequuta ſunt, vt hæc omnia gelu arrefacta marceſcerint. *Calor inſuetus.*

Anno ſequenti iuxta Cracouiam in villa Czarna dicta, mulier quædam puerum cũ Leporino collo, & auribus peperit: qui ore aperto hiabat. Non multũ poſt, altera mulier ſerpentem cum puero edidit: qui ſerpens puerum ad inteſtina vſque corroſit. *Monſtra nata in Polonia. Aliud mõſtrum.*

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudea mulier vitulum bicipitem peperit, qui vnũ caput in cauda, aliud verò in principio habebat: cauda verò in tergo ſita erat, pedes ſeptem in dextro latere: in ſiniſtro verò nullum habebat: multo tempore extra Cracouiam hoc monſtrum, vt ab hominibus videretur expoſitum erat. *Tertium monſtrum inter Iudæos natũ.*

Anno Domini 1501. Albertus Rex Cracouia in Pruſsiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clauſit. Aetatis ſuæ 41. anno, Regnauit octo annis totidémque Menſibus. *Ioannis Alberti regis mors.*

ALEXANDER.

Multa laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri prõptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora ſæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius inſano compreſſit Iazigas arcu,
Et dedit horrendæ millia multa neci.
Indigna vlciſcens ſæui periuria Moſci,
Illius conſtans abſtulit vltor opes.
Nec tantùm bello ſtuduit, ſed legibus æquis,
Subiectam patiens eſt moderatus humum.
Illa ducis laus eſt certò veriſsima magni,
Qui ſacra, qui Iuſtum cum pietate colit.

Anno à Chriſto nato 1501. Alexander Magnus Dux Lituaniæ, fratri Alberto in regiminæ ſucceſsit. Poſtea anno Domini 1506. expeditionem in Valachiã adornauit, multáſque arces ad Tyram fluuium ſitas ſub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lituaniam profectus, Vilnæ infirmitate correptus eſt. Interea verò Tartarorum 20000. populabundi in Lituaniam excurrerunt: cõtra quos Rex Staniſlaus Kiskam Lituanum cum armata manu deſtinauit: ipſeque ſuâ perſona ſemiviuus ferè exercitum ſequutus eſt, recenſitiſque copijs in Lida arce remanſit. Lituani igitur inopinatè in Tartaros ſecuros, ad Kleczo oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad vnum cruenta clade fuderunt, & ſpolia, captiuóſq; abegerunt. Quæ victoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur: ille quamuis beneficio linguæ priuatus, manus tamen in altum extollens, ſuſpiránſque cum lachrimis Deo gratias egit, omnibúſque circumſtantibus manum porrigens, ad ſuperos commigrauit: anno ætatis ſuæ 45. Vilnæ vbi & ſepultus quieſcit: quatuor annis, & menſibus octo Poloniæ regni ſceptra tenebat. Magno verò Ducatui Lituaniæ 14. annis præfuit. *Perfidia Valachorũ vlciſcitur. Tartarorũ à Lituanis fuſa 20000. Alexãder moritur.*

SIGISMVNDVS PRIMVS.

Cum iurârat atrox deuicto Glinſcius hoſte
Suſpectam, pulſa ſuſpitione, fidem.
Qui caperet Regni poſt mortem fratris habenas,
Tota Sigiſmundum terra Polona cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior conſilijs, & pietate foret.
Dos Regum decorabat eum clementia, ſolus
Deq; Iagelona ſtirpe ſuperſtes erat.
Proſtrauit fretum numeroſo milite Moſchum,
Millia quo bello bis cecidere decem.
Quãtus amor populoq; ſuo, externiſq; Monarchis,
Tantus erat Turcis, & tibi Theuto tremor.

ANno Domini 1507. Curato sumptuosè funere Alexandri Regis, Sigismundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lituaniæ regni gubernacula suscepit. Hic lapsam ferè Rempub. Polonam humeris suis erexit, qua rectè constituta, & vndique pacata aduersus Moschouiæ Principem Basilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopēsibus in auxilium sibi acceptis: arcésque plurimas expugnauit, & suorum præsidijs muniuit.

Moschouia depredatur.

Eodem anno Tartari in prouincias Russiæ excurrerunt, cōtra quos Castellanus Leopoliensis, cum quingentis equitibus Polonorum profectus, gētem barbaram auspice Deo inopinatè oppressit, & profligauit, spoliáque abegit.

Tartari profligati.

Anno 1509. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Russiā armata manu excurrit: Leopolimque spoliauit vnde thesauros plurimos abstulit, Rohatiniā arcē deditione cepit, de Polonorúmq; contra se expeditione audiens in Valachiam aufugit: quem Poloni insequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obstante: (ipse enim Palatinus in abditis syluarum latitabat) maxima intulerunt. Hasque munitiones, Dorochiniam, Sczepanouice, Czarnouicze, Botusaniam, Chocimiam ceperunt, Soczauam Metropolim regionis grauiter oppugnarunt: sed re infecta multimodis spolijs onusti, vniuersa regione peruastata, ad sua reuertuntur. Cumque Tyram siue Nestrum fluuium traijcerent, Valachij nacta occasione è syluis ad pugnādum instructi errumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regie qui adhuc in hostili ripa remanserant: manus acriter commiserunt, à tergóque hostium aliquot cohortibus Polonorum clandestino transmissis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Valachus Poloniam infestat.

Poloni vlciscuntur, Valachos egregiè.

Valachi cæduntur à Polonis.

Postea anno Domini 1512. Tartari Præcopenses stipendiarij Regis, in 24000. equitum in Russiam excurrerunt, ad Visniouiciumque in Podolia castrametati sunt, ad quorum vim reprimendam Poloni & Lituani expeditionem susceperunt: certamenque acre cum eis commiserunt, & dum vna ala Polonorum ad castra hostium vbi captiui Polonorum Lituanorumque erant, penetrārunt: captiuos soluentes, ad arma excitarunt. Statim igitur captiui soluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines solutos irruerunt: quos paruo negocio fuderunt, & celebrem victoriam impari Marte obtinuerunt.

Tartari in Russia grassantur Poloni triũphãtur de Tartaris.

Anno 1514. Sigismundus Rex audiens Smolensko arcem munitissimam in ditione Lituanorum à Moschouiæ Duce Basilio captam, exercitum ad vlciscendum hostem duxit. Moschus verò 8000. equitum contra Regem destinauit: Polonorum autem, & Lituanorum copiæ 35000. non excedebant. Constantinus itaque Ostrouuski Dux, exercitus strato ponte pedites vltra Boriestenem iuxta Orsham oppidum transfert. Equitatus verò augustum vallum sub ipso castro Orshæ superat. Mox vbi dimidia pars exercitus Boristenem transiret, nunciatur Ioanni Andreę Celadin cui summa rerum à Moscho commissa erat, vt hanc exercitus partem inuaderet. At ille respondit: si partem hanc exercitus oppresserimus, quid postea faciemus: cùm cæteri metu perculsi terga vertent, expectemus tantisper dum totus exercitus transferatur: tantæ enim sunt

Expeditio Regis contra Moschorũ Duceus Cõstãtinus Ostroufski.

Andreas Celadin.

sunt vires nostræ, vt circumuentos hostes Moschouiam vsq; velut iumenta agere possimus, tandem quod vnicum restat totam occupemus Lituaniam, signa itaque vtrinque canuntur, Moschouitæ primi in Lituanos impetum faciunt: illi haud timidi strenuè resistunt. Postremò maxima vi certatur, Lituani studio cedentes ad collē vbi tormenta collocata erant: ea in Moschos insequentes exonerant: extremamq; aciem eorum in subsidijs collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;: hoc nouo belli genere Moschi perterriti terga vertunt, quos Lituani cum Polonis conuersi omnibus copijs effusis insequuntur, fugant, confodiunt, cæduntque, bellum sola nox dirremit. Est inter Orsham & Dubrounam, fluuius Cropiuna dictus: in cuius dubijs & altis rippis Moschi fugientes, tot submersi, vt cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ Præfecti, & Consiliarij, qui ad Regem missi sunt. Ioannes verò Celadin supremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris, Vilnæ in compedibus ferreis detinebatur. Cæsa sunt tunc temporis Moschorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti sunt. Ex Polonis & Lituanis 300. dūtaxat occubuere, ab hoc tempore Moschouię Dux campestre prælium nō audet Regis Poloniæ opponere, Moschouiæ Princeps accepta suorum clade, Smolensko continuò relinquens in Moschouiā fugit, Lituanicus verò exercitus Smolensko obsedit: sed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moschus reliquerat: tribusque alijs castris citra Smolensko occupatis, quibusdam peruastatis præda onusti ad sua reuersi sunt.

Certamen acrè cum Moschouitas. *Moschouitæ crudeliter profligantur.* *Nnmerus Moschorū occisorum.* *Moschus fugit.* *Smolenska obsidetur.*

Anno Domini 1515. Mense Iulio, Sigismundus Poloniæ, & Vladislaus Hungariæ Bohemiæque Reges, fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Austrię conuentum insigni splendidoque apparatu habuerunt.

Cōuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Tandem anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanensis filia. Sigismundo Regi, Cracouiam allata est: cui Episcopi, Magnates, Equitesque Polonorū, insigni ac splendido apparatu obuiam processerunt, Hæc anno Domini 1520. filium Sigismundum Augustum Cracouiæ in absentia Regis peperit.

Bona Ducis Mediolani filia Sigismūdo nupta.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgensis, Magister in Prussia ordinis Teutonici, post plurima bella & simultates cum Polonis susceptas, vidēs frustra contrà stimulum calcitrare, Regni Poloniæ Sigismundo iuramentū Cracouiæ solenniter præstitit, habitúque ordinis abiecto in Ducem sæcularem Prussiæ creatus est.

Magister Prussiæ ordinis Teutonici Regis iugum ubit.

Postea anno Domini 1526. decedentibus immature ætate Stanislao & Ioanne Ducibus Masouiæ: Ducatus Masouiæ Regi Poloniæ cessit.

Masouia Polono regi cessit.

Anno Domini 1530. Sigismundus secundus Augustus patre viuente sacro Diadematæ solenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis suæ annos habens.

Sigismundus Augustus coronatur.

Anno 1531. Petrilo Palatinus Valachiæ infestis armis in Pokuciam irruit, Snijatinq; & Coloniam cum adiacentibus pagis exussit. Rex itaque sex millibus militum pro stipendio conscriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachiosq; destinauit. Poloni igitur ad Obertinam castra metati sunt, in loco munitissimo. Petrilo verò Palatinus Valachiæ cum quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarum atque Hungarorum in colle editiori sese apparuit: tormentáque bellica aliquot in Polonos direxit: nihil tamen effecit. Postea vtrinque tormenta exonerātur, plurimosq; Valachiorum Poloni globis glandibusque ferreis trucidant. Inde infestis armis maximo clamore vtrinque concurrunt, gladijs, lanceis, omnique telorum genere res geritur. Poloni fortitudine, Valachij multitudine superabant. Postea Poloni tormenta, bombardásque in Valachos exonerant: exercitumque eorum fudunt, dissipant, & vndique affligunt. Sicque Valachij ordinibus solutis terga vertunt, quos Poloni omnibus copijs effusis insequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantque. Itaque omnis generis rerum copia ex castris eorum onusti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milléque captiuis insignioribus abductis, ad Regem reuersi sunt cum insigni victoria.

Valachus Poloniam infestat. *Acer conflictus.* *Poloni Valachos profligant.*

Anno Domini 1532. in Morauia supra Olomunciam tres soles apparuerunt. *Tres soles.*

Anno 1535. Oueczina tutor Gubernatorque moderni Ducis Moschouiæ, valida ma-

nu in Lituaniam excurrit,quam igne & ferro peruastauit,quindecim miliaribus à Vilna reuersus est. Rex itaque Poloniæ milites stipendiarios,voluntariósque,quibus Ioãnem de Tarnou præfecit,in Moschouiam destinauit, cum quibus Lituani vires suas coniunxerunt,finesque hostiles ingressi arcem Homel expugnarunt,suisque præsidijs munierunt. Inde recta ad Starodub arcem munitissimam,in qua Owczina, Suyski, & Koluczow cæterique Proceres Moschorum erant,contendunt: eamque grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moschouitæ quoque quorum numerosa multitudo in arce fuit strenuè sese defendunt. Arx ex roboribus ædificata terraque & lapidibus propugnacula,& parietes impletæ erant: ideò tormenta in cassum exonerabantur. Postea pulueribus,bumbardarijs suppositis,arcem intenderunt:thesaurósque ingentes quibusdã flamma absumptis asportauerunt. Owczina Gubernator totius Moschouiæ,Suijski,Koluczow, cæterique Magnates & proceres Moschouiæ capti sunt. Vulgi verò multitudo exercitum Regiũ numero 60000. superabat: qua de causa Ioãnes Comes de Tarnow,supremus Dux exercitus,omnes senes, plebeios, & parũ idoneos decolari iussit,iuuenibus,nobilibusque & virginibus relictis.

Moschouitæ Lituaniã vastãt.

Poloni in Moschouiã cõtendunt

Starobud captu.

Anno Domini 1548. Sigismundus Rex multis gestis præclaris summa cum laude strenuè editis,imperióq; in pace relicto,& Reipub. rebus rectè dispositis, vitam cum morte fœliciter commutauit,ipso die solenni Paschæ ætatis suæ 81. annos, menses duos,& dies septẽ peregit,Cracouiæ in Basilica arcis honorificè 26. die Iulij sepultus.

Sigismundus moritur.

Martinus Bielski Polonus,qui annales Polonorum vulgari lingua conscripsit: facit mentionem,in principio imperij huius Sigismundi primi: Nobilem quendam Iacobum Melstinski,prætorem de Brezinij ciuitate,ex leuitate quadam animi, seu potius desperatione,nomen autoritatémque Christi sibi asciuisse,Petrumq; Zatorski ciuem Cracouiensem,ceterósque sibi similes latrones duodecim, secundum numerum Apostolorum elegisse:singulisque nomina Apostolorũ imposuisse:se verò Iesum Christum appellasse. Qui per villas vbique ambulantes:prodigia,morionum, & præstigiatorum more exercebant:sicophantásque alios, & latrones velut mortuos subornantes suscitabant:pisces in paludes lutosas primo impositos,vbi nunquam eos nasci possibile erat,in nomine Christi sui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant: in nomine Christi cum illic ante non essent,depromebant:cum ingenti simplicis vulgi admiratione. Quodam tempore ad Cestochouiam Monasteriũ diuæ virginis imagine celebre, prædictus Christus cũ suis Apostolis vbi adhuc ignotus erat venit, cumque illic aliquot diebus morarentur,vnum ex suis quasi absessum à dæmone subornauerunt:cuius opera victum acquirebant,cum sua coquina carerẽt: ille enim quasi dæmophoretus per hospitia, diuersoriáq; ambulãs, carnes de coquinis rapiebat,in suosque proijciebat,qui cruce illas munientes carnes comedebãt. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ virginis imaginem,quæ ibi perinde, vt apud nos in Loreto miraculis celebris est. Prædicti itaque sicophãtæ,illum obsessum suum, ad altare diuæ virginis ducunt:duplici veste ad id studiò præparata indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere possit:lapillos verò intra indusium à corpore ei imposuerunt,cumque ad altare deduceretur,ille è manibus ducentium furibundus, sese proripiens,in altare oblationibus pecuniarijs onustum irruit, pecuniásque de altare rapiens in vestis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus verò ab altari diuino officio intermisso aufugit:cæteri Monachi stupidi accurrentes cingulum illius resoluunt,putantes eum pecuniam intra indusium posuisse:sed lapilli duntaxat quos ante studio imposuerat. in terram exciderunt:pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi igitur mœsti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes,exorcismos,orationésque supra lapillos sine intermissione fundunt: vt deinde in pristinam formam transformarentur:sed cum lapilli immutati in sua forma perseuerarent,Monachus librum Agendam(vt dicitur)indignabundus in terram proiecit dicens:adhuc talem dæmonem nunquam experti sumus:abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prædicti sicophantæ perpetrato,cum illa pecunia recta in Silesiam

Melstinski se Christũ fore finxit

Latrocinium insigne

Exorcismi supra lapillos.

siam vicinam Poloniæ perrexerunt, simplicem vulgum suis præstigiationibus seducentes, vbi ad quandam matronam nobilem, in quodam pago diuertentes, dicunt ad illam: Christus te cum suis Apostolis visitat ô mulier, ideò te offer illi, & saluabitur anima tua. Illa verò virum domi non adesse, in cuius absentia id sibi non licere, respondit. Cui Apostoli dixerunt: Habesne mappas vel telam ad sacrificandum: mulier verò ligaturam telæ illis obtulit. Qui dixerunt, hanc nobiscum accipiemus, Christusq́ue tibi benedicet, vt tibi linum abundantius crescat, ostende aliam si habes telam: quam cum similiter accipere volebant, mulier dixit: non dabo vobis hanc: maritum enim timeo. Illi autem frustulum fomitis cum igne in telam inuoluentes mulieri reddiderunt: quam illa nihil suspicans in cistam reposuit. Itaque cista à tela, à cista verò domus accensa in flammam abijt. Vir igitur illius vxoris reuersus domum, conflagrantem inueniens: causam sciscitatur, cui vxor se malè Christum cum suis Apostolis tractasse respondit: ideò hanc plagam iniustè in se permisisse. Vir autem ira excandescens, latro hic inquit nequissimus, & non Christus fuit. Ideò cum vicinis malefactores persequitur, quos in quadam villa insequuti sunt. Ille itaque pseudochristus re animaduersa ad illum qui vocabatur Petrus dixit: Petre iam mea passio, calixque quem bibiturus sum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi vt video Domine imminet. Christus verò dixit: Petre ego aliter non possum, nisi per fenestram hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quòad viuam non derelinquam Domine, sed quocunque tu fugieris, sequar te. Sicq; ille Christus per fenestram, Petro sequente aufugit: cæteri quoque Apostoli qua potuerunt euaserunt. Quos villani vna cum suo Christo insecutos, & vndique circumuentos baculis, fustibusq́ue præustis cædunt, dicentes: Prophetisa nobis Christe cum tuis Apostolis, qua in sylua hij baculi creuerint. Sicque plagis emendati vitam suam pœnitentiam agentes, postea emendarunt, dicentes: Difficile est nobis Christi passionem, Apostolorumque tormenta subire.

Aliud latrocinium Pseudochristi.

Fuga Pseudochristi.

Pseudochristus cũ Apostolis baculatur.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

ANno salutiferi virginis partus 1548. iustis Sigismũdo primo honorificè sumptuoseque persolutis, Sigismũdus Augustus, filius eius Magnus Dux Lituaniæ: Regni habenas moderandas suscepit, quas summa cum prudentia & fortitudine in pace gubernauit.

Sigismundus 2. Augustus.

Hic anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæque & Bohemiæ Regis filiam Helisabetam, matrimonio sibi copulauit, quæ Cracouiam honorificè allata est. Postea immatura ætate & sine prole anno Domini 1545. decimaquinta Iunij è viuis decessit.

Prima vxor Augusti.

Deinde Barbaram Lituanam ex domo Radiuilorum, quæ ante Gastoldo Lituano nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribúsque Poloniæ repugnantibus, hocque matrimonium indignè ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in perniciosam seditionem abijsset. Hæc quoque non multo post è viuis sublata est sterilis: non sine veneni suspitione, quam Rex Cracouia, Vilnam vsque Metropolim Lituaniæ deduxit, ibidemq́ue in Basilica arcis diuo Stanislao Sacrata, honorificè tumulauit.

Secunda vxor.

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, & affinitatem cõuersus, alteram filiam eius Catherinam, quam Franciscus Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem Helisabetæ duxit. Nuptiarum solennia celebrata sunt Cracouiæ 31. Iulij anno Domini 1553. quam postea sterilitate causata repudiauit: Maximilianóque fratri Romanorum Imperatori in Germaniam honorificè remisit.

3. vxor.

Tandem anno Domini 1557. iustissimum bellum aduersus Guilhelmum Furstemberk, Magistrum Liuoniæ ordinis Teutonici suscepit: centenisq́ue millibus equitum & peditum electorum, tam Polonorum quam Lituanorum Rutenorúmque accinctus, in Liuoniam sua persona contendit. Sed Liuoniæ Magister difficilè contra stimu-

Augustus contra Liuones contendit.

lum calcitrare videns, ſupplex pacem efflagitat, prælium'q; deprecatur, & ſe cum vniuerſo ordine, & tota ditione in fidem & clientelam Regis ſubmitit, prout latius in Liuoniæ diſcriptione patet.

Tandem Princeps Moſchouiæ anno Do. 1558. hæreditarij cuiuſdam iuris & denegati tributi prætextu numeroſo cum exercitu in Derptenſem Liuoniæ prouinciā excurrit, Derptamque ciuitatem Epiſcopalem cum arce cepit, ac plures munitiones temporis ſucceſſu expugnauit. Itaq; Sigiſmundus Auguſtus Rex, Liuones feudales & clientes ſuos ſtrenuè propugnando bellum (pio dolore ſtimulāte) cum Moſchouiæ Magno Duce ſuſcepit, quod vario Marte tam in Liuonia quam in Ruſſia alba, diu durauit, & in hūc diem fœdere intercedente perſeuerat.

Bellum cū Moſchorū Duce.

Anno Domini 1562. ſub tēpore Carniſpriuij Februarij 23. die, Ioannes Baſiliades, Magnus Dux Moſchouię, trecentenis millibus armatorum coadunatis in ſua perſona Poloczkam dura oppugnatione cepit, vnde theſauros dictu incredibiles, captiuorúmque octuaginta millia quibuſdam cæſis, In Moſchouiam abduxit. Iudæos verò omnes baptiſmum abhorrentes, aquis Dwinæ fluuij ſubmergere fecit. Solūmodò Polonos ſtipēdiarios remuneratos, liberos dimiſit.

Dux Moſchouiæ Poloczkam capit.

Poſtea anno Domini 1564. Magnus Dux Moſchouiæ, detentis oratoribus Lituanorum, diutius in Moſchouia, exercitum celeriter conſcripſit, quem abſolutis oratoribus in Lituaniam populabundum deſtinauit. Hic exercitus in duas partes diuiſus vnus à Smolenſko Duce Srebrnij, alter à Poloczka Duce Soiſki contendebat, qui in cāpis Czaſnicienſibus ad Vlam fluuium caſtrametatus eſt. Nicolaus verò Radiuil Palatinus Vilnenſis, Dux exercitus Lituaniæ ſupremus, & Gregorius Chodkiewicz, Campiductor, rem certam ab exploratoribus de illis tenētes, parua manu hoſtes aggrediūtur, ſecuróſque & inopinatos cædunt, trucidant, confodiunt, fugantque: qui per ſyluas & agros paludes, partim à colonis cæſi, partim aquis ſubmerſi ſunt, quorum triginta millia occiſa eſſe compertum eſt. Ibidem Petrus Soiſki ſupremus Dux exercitus Moſchouitici vulneratus fuga euadens, à Ruſtico ſecuri (cum magno dolore Lituanorum, quod viuus nō caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Rutenorum Baſilica ſepelitur. Alius verò exercitus, qui à Smolensko ad Orsham cum Duce Srebrnij contendebat, audita ſuorum cruenta, infœlicique clade, metu perterriti, omni bellica ipſaque copioſiſſima ſuppellectili abiecta, in pedes ſeſe coniecerunt: turpique fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt.

Moſchouitæ fudūtur

Soiski occiſus.

Srebrny fugatur.

Anno Domini 1564. ipſo feſto diuæ Margaretæ, Magnificus Dominus Staniſlaus Pacz Archidapifer Sacræ Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lituaniæ, ac locum tenens tunc

tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, alijsq́; cohortibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Snieporod tenutarium Viteblienſem, hi in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum, qui tūc temporis arcem Iezeiriſcza tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſſerunt, manuſque acriter conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormēta obtinuerūt: vlterioremque exercitum qui fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, verberant, cōfodiunt, nonnullos captiuant: octoque millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt. Noſtri verò omnem ſupellectilem bellicam, & vniuerſa hoſtium arma, tormentumque magnū: tela ignea, vexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt, & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Witepſkam redierunt. Georgium autē Towmak Dux exercitus hoſtilis vix euaſit, qui poſteà viribus reſumptis, eandem arcem Iezeriſcza acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit. *Moſchouitæ ſternuntur.*

Poſtea aliquot annis vario Marte vtrinque certatum eſt, magnis & paruis congreſſibus, arces quoque alterutrum tentatæ & Dux Romanus Sanguſko Campiductor exercitus Lituanici vires Moſchorum debilitauit: paruáq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit. *Dux Romanus.*

Anno Domini 1 5 6 7. 16. Septembris, noſtrates ex Witebska in Sitno lacu Moſchorum trecentos occiderunt, bumbardas 120. pulueris, globorumque multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem anno, pedites noſtri ex Vitebska 12. Decembris, ſub arce Wieliſs multos Moſchos proſtrauerūt, cæteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſubmerſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczow, & Bachdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti. *Sitno lacus.* *Moſchouitæ cæſi.*

Tandem anno Domini 1568. Sigiſmundus Auguſtus Rex, conſcripto validiſſimo exercitu, ipſoque electiſſimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptuoſaque, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Rodoskowiczeque à Wilna 24. miliaribus progreſſus, ibidem caſtrametatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercitus parte dimiſſa, ipſe Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum militum, equitum, & peditum copias, cū tormētis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit, quibus Illuſtrem Dominum Ioannem Chotkiewicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, virum militiæ peritum, & in bellis de Carolo quinto optime meritum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenuèque oppugnarent, auxilio obſeſſis aduenìente, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea Dux Romanus Sanguſko inopinata irruptione cœpit & exuſſit: anno Domini 1568. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Duna & Vla fluuijs, qui eā præterfluunt fugientes naufragio perierunt: pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui vulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, arcem ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura, (vt eam Moſchouitæ firmauerant) differentem. Hanc nos anno Domini 3564. cum eam in primis Moſchouitæ ædificare cœperunt obſideramus, nihil tamē neſcio cuius cauſa (alter iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua peditum oppugnatione quidquā defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, glandæ bumbardæ ictus ſtrenuè officium ſuum adimplens hebdomada elapſa in Vitebſca occubuit. Ego quoque cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, vndique hoſtili manu ex arce errumpente circundatus, vim impetuoſam ſuſtinere non valens, vix de manibus ferè hoſtium, armata manu euaſi. *Expeditiò in Raskonice Regia* *Vla obſeſſa* *Vla capta.* *Venetianus occiſus*

Eodem anno 1568 Noſtri pedites Vitebliēſes nocturna irruptione inopinata iuxta Vieliſam arcem Moſchouiticam ciuitatem exuſſerunt, hoſtiumque 300. occiderunt, & ſpolia magna abegerunt. Ianuarij 5. die. *Vieliſ exuſtio.*

Vſiuiat direpta. Poſtea 17. Ianuarij, ijdem pedites noſtri ſub arce Moſchouitica Vſwiat, ciuitatem ſeptis penetratis, perfractiſq; exuſſerunt, multis occiſis bombardas & ſpolia exuuiaſque multas abſtulerunt, parum abfuit, quin arcem ipſam caperent.

Kozacy. Corſari. Freiboteri. Eodem tempore Ianuarij 18. Birula cum ſuis peditibus (qui vulgo *Kozacy* dicuntur, id eſt, qui hoſtem furtiuè & inopinatè adoriri ſolent, Italice Corſari, Germanice Freibiteri dicuntur, qui in mari latrocinantur: ſed Rutenis huiuſmodi *Kozacy* dicũtur, qui vias hoſtium circumſidẽt, & furtiuè inopinatèque interdum decem *Kozacy* prædicti, ad centum Moſchos ex inſidijs irruunt, inopinatóſq; trucidant, ex Moſchouiæ terra à Ducatu Biela magnis ſpolijs onuſtus, cũ captiuorum multitudine Vitebſkã redijt.

Velis exuſta. Tandem 28. Ianuarij noſtrates pedites ex Vitebska & Suraſa arcibus, cũ equitibus Domini Palatini Vitebſienſis Paczi, Vieliſam circumuſſerunt, errunpentes hoſtes ex arce cum Rotmagiſtro eorum Poluiato occiderunt. Aulicos quoq; Magni Ducis præcipuos triginta, cum trecentis equitibus ad præſidium arcis ferendum eadem nocte

Captiui inſignes. venientes, inopinatos in ciuitate fuderunt, cæteris fuga dilapſis, nondum enim in arcem quod intempeſtiuè venerint, intromiſſi erant, Ioannem Michaelis Holouinum inſignem virum, Magni ducis Pincernam captiuum multis ſpolijs onuſti Vitebskam adduxerunt.

Eodem anno 27. Maij die, in feſto Aſcenſionis Domini, noſtrates ex Moſchouia cũ magnis ſpolijs & exuuijs venerunt. Rotmagiſtrum cum vxore & ſeptem nobiles, cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Vſuiat exuſta. Eodem tempore 29. Auguſti Vitebſienſes noſtri, ciuitatem ſub arce Vſwiat exuſſerunt, captiuiſque & exuuijs onuſti, Vitebskam redierunt. Huiuſmodi autem excurſiones innumeras noſtri pedites Vitebſienſes cum maximo damno hoſtili quotidiè, dies noctéſque exercebant, propter ſuam vtilitatem, videlicet, ſpolia enim magna refferebant. Arcium reliquarum finitimarum excurſiones taceo, niſi huius mentionem facio, cuius ipſe præſidia egi.

Tartari Nahaicenſes cũ Seremiet Vitebskam oppugnant. Anno ſupradicto 1568. Septembris 29. die in feſto Diui Michaelis Archangeli noctu diem veneris præcedente, Moſchouitarum cum Tartaris Nahaicenſis Hordę, ſex millia numero, ſub Vitebskã venerũt, quibus preærant tres Palatini præcipui, Seremiet, Baſilius Buturlin, & Hreori Szoborow, duobus diebus ſub arce exactis, ciuitate in duobus locis ſuccenſa nocte tertia ſequente diſceſſerunt.

Poſtea per legatos, oratoréſque generales, Magnus Dux Moſchouiæ & Rex Poloniæ, fœdus ad tres annos vtrinque percuſſerunt. Legati noſtri anno Domini 1571. Varſouiam ad Regem ex Moſchouia fœdere cõfirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Ino Wladiſlauienſis, ex Lituania Caſtellanus Samogitiæ.

Sigiſmundus Auguſtus Rex moritur. In hoc fœdere anno Domini 1572. ſereniſſimus, Inuictiſſimúſque Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, &c. Dominus & hæres, pacis in tota vita ſua amantiſſimus, verèq; Chriſtianiſmus appellandus obdormiuit in Chriſto, Iulij 18. die Knyſſiniæ, in confinibus Lituaniæ, & Podlaſſiæ, Maſouiæq;. Interregnum per integrum annum pacificum, & Diuina ferè protectione communitum, contra ſpem omnium, nullo finitimorum hoſtium ne quidam muſſitante durauit.

Inter regna Regni Poloniæ fuêre nouem à Lecho primo authore & propagatore gentis, ab anno Domini, vt quibuſdam placet 550. vſque ad hunc annum currentem 1572. in quo naturæ debitum perſoluit prædictus Inuictiſſimus Princeps Sigiſmundus Auguſtus.

Primum inter regnum poſt Lechij deficientem progeniem in Polonia extitit, cui poſtea incerto tempore Viſimirus, ſecundum quoſdam, Viſimiro autem Cracus ſucceſſit.

Secundum inter regnum poſt Vandam Craci filiam, quæ dijs virginitatem deuouens, victo tribus cruẽtis prælijs, Ritagora Duce Germanorum, in Viſtulam ſeſe pręcipitauit, poſtquam duodecim Palatini prouincias diſtributas rexerunt.

Tertium interregnum cum equorum cursu Præmislao sterili decedente, de Principatu decertarent, dum Lesconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obueniret.

Quartum interregnum post Popelum secundum, Crusphiciæ à muribus deuoratum, quando Piastus ille Crusphiciensis ciuis, & agricola simplex, sed probitate pollens, communi omnium consensu Monarcha designatus est.

Quintum interregnum post Mieczslaum siue Miesconem 2. quando Rixa vxor sua Senatus consensu, Imperium aliquod annis, cum detrimento Regni administrauit, quæ postea ob suam peruersitatem à Polonis iustè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum, cum Casimiro hærede innocuo exclusa est.

Sextum interregnum post Præmislaum occisum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandemburgensibus, quando Venceslaum Bohemorum Regem, ad sceptra regenda vocauerunt.

Septimum interregnum post Casimirum Magnum Vladislai Lokietkonis filium, quando Ludouico Hungariæ Regi habenas Regni obtulerunt.

Octauum interregnum post Ludouicum Hungariæ & Poloniæ Regem, quando Iagelonem Lituanum, ad Reginæ Heduigis filiæ Ludouici connubium vocauerunt, cui & Regnum obtulerunt. Huius posteritas ad hoc vsq; nonum modernum interregnū durauit. Sed ad rem vndè digressus sum redeo.

Anno eodem 1572. statim post mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magnique Ducatus Lituaniæ celebrati sunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ à Tartaris, quàm Lituaniæ, Russię; à Moschouitis, & de electione Regis tractantes. Subindè multi legati & oratores, tam à summo Pontifice Imperatoréque Romanorum Maximiliano, quàm à Rege Franciæ & fratre suo Henrico Andegauensium, & Borboniorum Duce, à Rege Suetiæ, alisque Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus adueniebant. Omnia tamen in pace Diuina protegente clementia, contra spem omnium agebantur. *Conuentus de electione Regis.* *Varijs in legationibus*

Tandem anno Domini 1573. in Sabbato magno Paschæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Sieoza, in Podoliam sub Baram arcem excurrerunt, vicisque aliquod & prædijs circumiacentibus succensis, cum spolijs reuertentes ab aulicis & seruitoribus Buczacij Capitanei Camienecensis, inopinata irruptione trucidantur, confodiuntur, & spolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur. *Tartari prostrati.*

Electio incepta est celebrari extra Vistulam orientem versus apud Varsouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, vbi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lituaniæ de eligendo nouo rege consultabant. Intereà Machmet Bassa supremus Constantinopoli, litteras intercessorias per oratorem suum ad Senatum destinauit, intercedendo nomine Imperatoris sui pro Henrico Andegauensium, Borboniorum Duce, Regis Galliæ fratre, in Regem eligendo, multis cōditionibus vtilibus Regno proposuit. Hic legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecensi, tandiu donec innotesceretur Senatui. Venit itaque Varsouiam 12. Maij, auditus 17. absolutus. 21. Postea ab ipso Imperatore Sultano Zelim orator Achmet Czauss venit, Imperatoris sui gratiā, amicitiam & beneuolentiam omnem Senatui denuncians, rogando sinceriterq; optando, quatenus aliquem ex suis dignum virum, in Regem eligere dignarētur, ex hijs præcipuos proposuit, Iacobum Vchanski Archipræsulem Gnesnensem, Primatem regni, Ioannem Fierlei de Dambrouicza Palatinum Cracouiensem, regni Marschalcū, Georgium Iazlowieczki Palatinum Russiæ, Nicolaum Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod si id facere tenuerint, obnixè rogauit, vt huiusmodi Regē ab extraneis quærerent, qui fœdus & amicitiam cum Imperatoribus Turcarum & Tartarorum auxiliares copias, ad quemuis hostem eorum si oporteret reprimendum. Pro quo beneuolenti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicentes, sibi benignitate Diuina ad quēlibet hostem propulsandum vires proprias sufficere, huiusmodique auxilijs minimè egere. *Electio regis.* *Orator à Bassa Turcarum.* *Orator Imperatoris Turcarū.* *Legatio Turcica.*

Itaque post multas consultationes, Henricum Andegauensium, Borboniorúmq;

Ducem, eligendum censuerunt, aliquot Palatinatibus Cracouiæ videlicet, Sendomiriæ, & Podoliæ non consentientibus, priusquam sententiæ de religione in suo statu concluderentur, & iura, ac leges cum immunitatibus nobilium rectè cōstituerentur: sed in eundem Regem in quem cæteri consentiebant.

Archiepiscopus itaque Gnesnensis, Primas regni, Henricum prædictum Andegauensium Ducem, Regem electum esse denunciauit. Quamobrem commoti sunt Domini Marschalci, & cæteri ordines ad quos hoc officium pertinebat, multiq; re incontinuata, domos suas repetere proposuerāt. Postea diuina affulgente gratia, dissidijs vtrinque compositis, insimul conuenerunt: Maijque 13. & 14. diebus, pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura regni, Magniq; Ducatus Lituaniæ, cum Legatis Francicis Henrici Ducis statuerunt. quæ omnia iuramento solenniter (cuius formam Episcopus Cracouiensis tradebat:) prædicti legati confirmauerunt, & firmiter tenenda, administranda, augendaque semper à Duce suo, Rege futuro promiserūt. His solenniter peractis, omnes & singuli, tam Poloni quàm Lituani vnanimiter concordibus vocibus, & suffragijs electum & confirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lituaniæ, &c. supranominatum Ducem Andegauensium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, solenniterque cōfirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dābrouicza Palatinus Cracouiensis, Marschalcus Regni Poloni, & Ioānes Chodkiewicz, Capitaneus Samogitiæ, Marschalcus Generalis Magni Ducatus Lituaniæ Lituanis, proclamauerunt. Sicq; rebus omnibus conclusis, Varschouiæ in Ecclesiam Diui Ioannis, tam Catolici quam Euangelici conuenerunt: concordibusque vocibus vnanimiter, Te Deum laudamus, & alia secundum ritum Ecclesiæ Romanæ decantauerunt: bombardas & tormenta grandia, ad lætitiā exprimendā explodentes.

Consilio nondum dimisso tabulæ electionis confectæ sunt. Ad eas in Galliam perferendas, & salutandum Regem Electum delecti tam à Senatu Poloniæ, & Lituaniæ, quàm ab Equestri ordine, tredecim oratores magno nati loco, & singularis prudentiæ viri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarski Episcopus Posnaniæ, eius collegæ Albertus à Lasko Palatinus Syradiensis: Ioannes Comes à Tenczin Castellanus Voinicienfis: Ioannes Tomiczki cum Nicolao filio, Gneznēsis Castellanus, Andreas Comes à Gorka: Ioannes Herbortus Castellanus Sanocensis, Stanislaus Criski Castellanus Raciaznensis: Nicolaus Christophorus Dux in Olika & Niesiwiez, Ioānes Zamoiski Belsensis Præfectus: Ioannes Zborowski Odalanouiēsis: Nicolaus Fierlei Casimiriensis: Alexander Prunski Palatinides Kiouiensis: qui petita quidem facultate nondum tamen impetrata per Germaniam transeundi accelerantes in Galliam salui peruenerunt, Parisijs 14. Calendas Septembris fœliciter appulerunt, nullo suorū in itinere relicto, quorum præter legationis Principes & complures nobilissimos adolescentes, in comitatu erant amplius ducenti quinquaginta: omnesque à Rege Carolo & suis procuratoribus comiter qua cum decebat reuerentia suscepti, omnibus officijs blandè hopitalitatis tractabantur.

Legati in Galliam.

Conclusionibus autem & conditionibus vltro citróque alterutrùm absolutis & compositis, frequentibus cōuiuijs lautissimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Parisijs valedixit. 4. Calen. Octobris. Abeuntem vniuersa Gallica nobilitas, ciuium omnium turmæ faustis omnibus sunt prosequuti.

Henrici regis Parisijs discessus.

Rex Carolus proposuerat cum vniuerso comitatu ad vltimos regni fines cum fratre amantissimo progredi, nec prius diuelli, quàm ad Germaniæ limites ventum esset: verùm in ipso itinere morbo coreptus propositum mutare coactus est: animo & corpore fratris discessum ægrè ferens. Rex electus, fratre Carolo amantissimo infirmo relicto, à Catalonorū finibus Nansium peruenit: vbi à Duce Lotaringę Sororio, cū omni comitatu, lautissimo hospitalitatis apparatu exceptus est. Tunc temporis verò duplex gaudium accidit: nam Claudia cōiunx Ducis filiā recens enixa erat: cui in sacrosancto Baptismo, Posnaniensem Episcopū, & collegas, Christiano ritu sponsores esse voluit.

Itinera Henrici Regis.

Postea

Postea valedictione Sororio data, Henricus ad Imperium citato cursu pergens Blamontum peruenit, vbi cum Catarina charissima matre, & Frãcisco Duce Alenconiorum fratre dilectissimo, cum Margaritáq; sorore amantissima, & alijs proceribus Galliæ vltimo amplexus est. Eum in Poloniam vsque sedis Romanæ nuncius Episcopus Montisregalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua, Duces & Comites magnoque in illis regionibus natali loco viri sexcenti ferè, cum suo comitatu Gallico, præter Polonos secuti sunt. Germaniæ Principes Blamontum vsque regi obuiam venerunt, vt potè Christophorus Friderici Comitis Palatini filius, Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre, per quos velut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, vbi ab Episcopo Argentorati susceptus est incredibili hospitalitatis officio, cum vniuerso comitatu. A Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum venit, quo superato ad Fridericum Comitẽ Heidelbergæ agẽtem diuertit, qui etiam Regem & insperatum hospitem, summa hospitalitate prosecutus est. Transito postea Rheno Vangiones reuertitur, & Moguntiam peruenit, à cuius vrbis Antistite cum sexcentis equitibus Germanis, honorificè exceptus est: Rhenoque fluuio tertiò superato, Francofordiam ad Menum sitam contendit, vbi etiam à ciuibus summa cum obseruantia tractatus fuit. Francfordia mouens Fuldam oppidum in vigilia Natalis Domini peruenit, vbi festis transactis, Vahicum appulit, vbi etiam à Philippo Lãdgrauio cum tribus equitum Teutonicorum millibus occurrente, maximo hospitalitatis honore susceptus est. Postea superatis Visurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit, ibiq; à Casimiro Saxoniæ Principis genere, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum salutatus est, & ad fines ipsos regionis honorificè perductus. Locris postea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingẽtis equitibus cincto susceptus, & salutatus ad Marchiæ Brandeburgensis Principis Poloniæ Vassallis, fines perductus, à cuius quoque aulicis nullo officio hospitalitatis prætermisso honorificẽtissimè exceptus Francfordiam Oderæ fluuio qui Poloniæ fines cum Germanis dirimit contiguã perducitur. Poloni itaque fines suos vltra Oderam iam læti considerantes, Deo omnipotenti vota persoluebant. Rex etiam Henricus Imperatori omnibusq; Germaniæ Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & sincerè conseruata gratias immensas per facundũ oratorem, suoque ore proprio confirmatas egit. Tandem fœliciter Miedzirzece oppidum Polonicum peruenerunt, vbi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Poloniæ, proceribusque & magnatibus summo apparatu pompis copijsque instructissimis susceptus est. Post hoc in maioris Poloniæ Metropolim Posnaniam honorificentissimè deductus, magnificentissimèque acceptus plures dies in ea transegit, & Cracouiã contendens, ad sepulturam Sigismundi Augusti prædecessoris sui solenniter honestandam, Albertum Marschalcum Franciẹ, Comitem Radesiarum præmisit. Quæ tunc temporis ante aduentum suũ solito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter describenda videntur: nam cum de Serenissimi & potentissimi Regis Diui Sigismundi Augusti vitæ curricula, rebusq; feliciter gestis, tum placida & beata ex hac mundi colluuiæ emigratione, inter regnique fœlicissima tranquillitate, multa superius commemorata sint, id vnum re humanissime Lector, desiderare amplius velle existimaui, qua is funeris pompa, & honore ad sepulturam latus, quoque splendore, & qua magnificentia, iusta ei facta essent, de qua re, quoniam ea quoque vt reliqua, honorificentissima ipsi meritò cõtigerunt, quàm potero paucis dicam.

Henrici regis in Germaniam ingressus.

In Saxoniã ingressus.

Ingressus Marchiã.

Ingressus in Poloniam.

Cùm enim iam annos 50. exegisset, & arduis curis ijsque frequentibus regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabæ confectus esset, integris planè vniuersis, & immotis animi sensibus, de ærumnosa hac vita, obitu sanè per quam tranquillo, & pio dicessisset, Knysiniæ quo se Varsouia Lituaniam inuisurus contulerat. De Knysinia postea Tikocinam arcem quam ipse ædificauerat munitissimam, duobus miliaribus distantem, funus deductum, tandem Varsouiam vno quasi anno exacto, Varsouia Cracouiam cum magna Senatorum pompa, Regina sorore sequẽte, deducitur ad sepultu-

ram, cùm iam fœlix aduentus Regis electi Miedzirzeciam nunciaretur, ante Cracouiã aduectum, Pradnik Curia depositum, triduóque exacto, omnibus pro iustis persoluẽdis tanto Principe dignis præparatis, 15. Februarij die omnes Senatores, & Episcopi, ac Equites qui ad id funus cohonestandum & expectationem futuri regis vndiquaq; cõfluxerant, lugubri vestiti habitu, ad Serenissimam Reginulam Annam Infantem, prudentissimam, pijssimamque & honoratissimam virginem, in arcem omnes sese conferunt. Similiter matronæ Illustres tetris velamentis capita obuolutæ confluunt, quæ Principem mœstam, atque adeò exanimatam ferè largifluisq; confectam lachrimis, amanter & diligenter consolabãtur. Hæc dũ fierent, interim æreæ campanæ, in ædibus sacris vrbis omnibus, & circumquaque in pagis vicinis paræcialibus, nuspiã cessabant, quibus & vrbs ipsa, & omnis circumuicinia latè personuit: sic omnes Senatores Reginulam Pradnik vsq; prosequuntur. Inde funus plumbeo loculo depositum serico viloso nigro obductum, Stemmatibus & Insignis regni ornatum octo equis absolutę nigredinis deducitur, aulicis circumquaque serici vilosi tegumenta longè per terram errantia tenentibus. Sequebatur verò longè honestissimus Illustrium & ornatissimorum virorum comitatus, quibus omnibus vnus habitus atratus & lugubris erat. In his Nobilissimi, Grauissimique viri Legati externorum Principum, Archiepiscopusq; & Episcopi cum Abbatibus conspiciebanrur. Infans mœstissima à Legato summi Pontificis & Venetorum oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32. feretra serico viloso, & pannis aureis, holosericoque præciose tecta præferuntur cum Insignijs Regijs. Equi 33. similiter omnis generis sericei coloris tecti velamine, vtrunq; latus armis regni ornati deducũtur. Demum singularum Prouinciarũ vexilliferi, vexilla terrestria, armati equites insidentes generosi præferunt.

Primo vexillum nigrum aulæ regiæ, aquila alba coronata cum expansis ad volandum alis in campo rubeo præferebatur: aquilam verò omnia insignia Prouinciarum regni cingebant.

Postea Magni Ducatus Lituaniæ vexillum rubeum equo currenti cum equite armato gladium supra caput tenenti, ex alia patte quatuor columnis insigniebatur, in campo rubeo. Postea vexillum Goncza dictum cruce duplici in campo lasurino insignitum.

Cracouiensis terræ vexillum rubeum, aquila alba similiter insignitum.

Sendomiriensis terræ vexillum rubeum insigniter, clipeo siue scuto diuiso, in vna medietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum lasurini coloris cũ tribus ordinibus stellarum portante.

Kalissiensis terræ vexillum capite bisontis inter cornua coronam auream gestante, per naresque circulum aureum habente, in campo more scachorum distincto albo & rubro insignitur.

Posnaniensis terra aquilam albam simplicem in campo rubeo gestat.

Siradiensis terra leonis rubei & aquilæ nigræ medietate, corona insigniti.

Cuiauiensis leonis nigri, & aquilæ rubeæ coronatorum medietate.

Lanciciensis aquilæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauensis terræ vexillum aquila nigra R: in pectore aureum gestante insignitur. Similiter Plocensis littera P: in pectore ad differentiam ornata.

Belzensis Grifone albo in campo rubeo insignitur.

Lublinensis terra Ceruum in collo coronatum gestat in campo rubeo.

Podoliensis terræ vexillum, Sole radianti in campo albo.

Leopoliensis, Leone petram ascendente in campo lasurino.

Premisliensis aquila aurea bicipiti coronata in campo lasurino.

Chelmensis vrso inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinensis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunensis agno Dei cum vexillo cruce insignito, & calice, in campo rubeo.

Sadecensis scuto diuiso, in cuius medietate, tres lineæ rubeæ & glaucæ, in altera

nouem ſtellas in campo rubeo geſtat.

Liuenſis aquilæ rubeæ & vrſi albi medietate coronati.

Drohicinenſis Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, ex alia parte aquila alba inſignitur in campo rubeo.

Kiouienſis ſancto Georgio draconem lancea feriente in campo laſurino, ex alia parte vrſo albo in campo viridi ornatur.

Ducatus Pruſſiæ aquila nigra, ex alis manu armata cum gladio prominente, vexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Sileſiæ Grifone albo in campo rubeo vexillum inſignitur.

Palatinatus Valachiæ vexillum capite biſontis inter cornua ſtella & latere dextro luna defectuoſa ornatum, cum circulo per nares tranſducto, in campo cœleſtino.

Zatorienſis Ducatus vexillum cœleſtini coloris, aquila alba literam Z: in pectore ornata inſignitum.

Oſwiecimenſis aquila nigra O: literam in pectore ornata in campo lazurino.

Maſouiæ Ducatus aquila alba cum Ducali pileo in campo rubeo.

Slupcenſis Ducatus Grifone rubeo in campo albo, vexillum inſignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus ijſdem armis vtitur.

Ante funus Regium Magnificus dominus N: Maczieiowſki integra armatura cũ equo tam affabrè facta ſubtiliſſimèque, tum argento, tum coloribus diſtincta, vt omnium oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum punctura ad latus conuerſum geſtabat. Hunc ſequebatur armiger atra veſte circundatus haſta cuſpide in terram conuerſo cum vexillo, ſcutóq; à leua cum inſignijs Regijs armatus. Enſifer quoque Regni gladium punctura cõuerſum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræſentans, ſceptrum, corona aurea à Senatoribus, quibus id competebat, portabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant. Poſt Nobilitatem ſuccedebat vrbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoque proceſſiones omnium Eccleſiarum præibant, longo honoratiſſimoque & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis, deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes, hos almæ vniuerſitatis doctores, & magiſtri, omniſq; ſtudioſorum ordo inſequebatur. Hinc pluſquam 4. millia obſcuro, & triſti habitu veſtiti vulgus, cum funalibus & candelis vndique collucentibus ibat. Vbi iam in arcem ventum eſt, in ædem catedralem, quæ vndiquaque defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentiſſimè deponitur. Regalibus ſupra impoſitis: Exinde finitis cantionibus vſitatis & ſolennibus, orationem funebrem habuit Abbas Magilenſis, pietate & doctrina venerabilis, poſtea conuenientiſſimis decentiſſimiſq; ceremonijs exequiarum abſolutis, in tumulum maiorum ſuorum deponitur. Poſtera die in omnibus Eccleſijs Epiſcopi omnes ſacra celebrabant, ad omnes ſanctos, ad ſanctum Franciſcum, apud ſanctam Annam, Stephanum, Marcum, apud ſanctam & indiuiduam Trinitatem, & in arce apud Diuum Staniſlaum. Vexilliferi quoque ſinguli cum ſuis vexillis, & turba vulgus cum cæteris eadem vt prius proceſsione cum equis totidem, & feretris prædictis vrbem luſtrabant, eques quoque ad funeris feretrum catafractus vndique caſsidem pro plumis cæreis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, haſta contracta, & gladio proiecto, cumque cantaretur Agnus Dei, Cãcellarius, & Vicecancellarius ſigilla Regis mortui confregerunt: cæteri autem Senatores ſua ſceptra poſuerunt in altari. Ciues quoque vrbis ſuas exequias funebres in Eccleſia parochiali apud ſanctam Mariam celebrabant.

DE CELEBERRIMO INGRESSV CRACOVIAM, ET CORONATIONE *præclariſsima Henrici Valeſij, Potentiſsimi & Inuictiſsimi Poloniæ Regis.*

ANno quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ſalutis noſtræ reſtaurãdæ gratia cœlitus ſeſe demiſit 1574. curato ſolenniter ſumptuoſo funere Diui Sigiſmũdi Au-

guſti,& depoſitis atris lugubribuſque veſtimentis,& pullis integumentis, omnes ordines regni,& Magni Ducatus Lituaniæ,Ruſsiæ,Maſouiæ,ac cæterarum regionũ Sarmatiæ,in noui regis deſideratiſtimum aſpectum anhelantes, tædioque viſendi illius expectatiſsimi vultus,non ſecus ac patres in lymbo ardentes, animos affectionatiſsimos ad honores illius adiecerunt,nulliſq; ſumptibus quamuis profuſiſsimis ad cohoneſtandum tantum Principem pepercerunt. Longum eſſet hic referre incredibilem, ineſtimabilemque veſtitum apparatũ,quibus inter ſe cum pomposi Poloni, tum Magnifici & profuſi Lituani,& vinci impatientes cum Maſouitis Ruteni, magnificentiſsimis ſumptibus concertabant,& quiſque quibus potuit quam maximo ſumptu comparatis,ſuum præ cæteris in Regem affectum oſtentare nitebatur. Hij aureis, iſti argẽteis,illi holoſericeis,alij polymitis,alij planis,alij villoſis,tum infectis purpura, & tinctis murice & cocco,tum Attalica Semiramidaque textura,& Phrygio opere elaboratis,inſertiſque cum vnionibus variarnm gemmarum lapillis,reſplendebãt. Equi omnibus tales,quales Vergilius Turno fuiſſe deſcribit,& Homerus ad Troiam narrat veniſſe Menonis,Euripideſque Rheſi Tracum Principis. Ea erat pomparum ſolennitas, cui nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potuiſſet. Cracouia quoq; vrbs Regni caput & Metropolis nihil ad tanti Principis aduentum expectatiſsimum omiſit,non ſumptibus,non continuis laboribus quicquam pepercit, quid referam publicos, priuatoſq; apparatus,quacunque ingreſſurus erat,Rex expurgatæ plateæ,frondibuſque abiectũ, ac pinearum ſemper virentium exornatæ,parietes peripetaſmatibus auro purpuraq; diſtinctis,& hinc longè pendentibus,in arce vbiq; radiabant,affixa longis tractibus in palatijs aurea balthea,tum aurea & argentea vaſa inſtar ſcalarum per gradus expoſita, crebris repercuſsi Solis radijs fulgurabant,illa quoque olim pulueribus ſqualẽtia ob diuturnam Regis mortui abſentiam inaurata pauimenta,aurea lacunaria optimè exterſa,excuſſa,& expolita reſplendebant. Plebs quoque paſsim portas,ac feneſtras virẽtibus ſertis coronabat,alij ad nocturna lumina funabula parabant,alij lignorũ ſtrues congerebant,tormenta bellica in vallo & propugnaculis arcis, & vrbis diſponebãtur, nullus aut ætate,aut valetudine tam imbecillis,qui otio detineretur,qui non aliquid ad publicum gaudiũ pari lætitia,diligentiaq;,aut excogitaret, aut operaretur. Cumq; iam omnia apprimè & pluſquam perfectè apparata optatam diem expectarent. Rex electus ad Balicias ſequimiliari à Cracouia diſtantem villã Palatini Cracouienſis hæreditariam aduenit,innumerata Gallorum,& Polonorum multitudine ſtipatus:ibi noctem inefabili ſua & omnium cũ lætitia fœliciter tranſegit Die verò illa optatiſsima, & niueo calculo ſignanda illuceſcente, quæ erat 18. Februarij. Cũ diſcurſu triumphali Nobilium turmæ plateas vrbis complent,tantaq; hilaritudine cuncta gaudebãt, & ſerena facie geſtiebant,vt præter peculiarem morem,etiam equi & canes, & quæq; domeſtica hominibus animalia,iucundis geſtibus,vocibuſque exultare ſentirentur, canoræque auiculæ ſuauiſſimos concentus,vltra conſuetum adſonarẽt, exultantiumq; vocibus ipſum cœlum reboaret,Phœbus pater,qui caput ſuum atris olim(ob Regem mortuum mœrorem exprimens)nubibus, occaluerat,obſcura caligine pariter cũ hominibus diſiecta,igniuomis radijs corruſcans, propriæque lucis candore reſplendens gratiſſimus apparuit. Interque & poſt coronationem aliquot hebdomadis aſſiduè lætus permanſit,vt nõ bruma:ſed ver ipſum appareret. Antequã ſe autem è Balicijs Rex mouiſſet,de repente vndarum violenter altis de montibus cadentium in ſpeciem effuſa Senatorum,equitũ,populi,& totius vulgi, vtriuſq; ſexus inæſtimabilis multitudo,in occurſum eius,maguifico ornatu,ſpectabiles,Xerxiſque exercitum referentes, omnes campos extra vrbem,omnes montes,colles,aggeres,omnes vias, ac villarum tecta, & ſumma arborum oppleuerunt,denſiſſimiſque turbarum globis,principi ſuo quam longiſſimè obuiam procedere geſtiebant. Primus autem Senatorum Archiepiſcopus Gneſnenſis Hungarico habitu ducentos haſtatos equites fulgentes,holoſerico auro intertexto,produxit,quos ipſe inſequitur rubea rheda, quam ſex equi ſerico rubeo ornati trahebant,vectus in qua cum eo Epiſcopi Poſnanienſis, Adamus Co-

narſki,

narſki,& Plocenſis,Petrus Miſcowſki ſedebant.Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiſcopus Staniſlaus Slomowſki,cũ Camenecẽſi Epiſcopo,ſubſequũtur,qui etiem ſplendenti equitatu roboreq; militum magnum triumpho ſupplemẽtum addiderunt. Cracouienſis Epiſcopus Franciſcus Craſſinſki,proximus fuit,quẽ in Italico ornatu ducenti equites,holoſerico veſtiti,marturibus ſubducto & argento affabrè depicto,aureis torquibus inſigniti,præcedebant. Eius veſtigijs Cuiauienſis Staniſlaus Carncowſki cum Chelmenſi Epiſcopo, & Lancicienſi Palatino viris & equis illuſtres inſiſtebant. Caſtellanus Cracouienſis Hungarico ornatu,primus poſt Epiſcopos,ducentos haſtatos equites auro & argento conſpicuos,clipeiſq; & vexillis fulgentes produxit. Hinc Palatini ſumma grauitate inſignes procedunt, quorũ primus Cracouienſis,cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali,trecentos viros,auro argento iuxta, ac equos Hungarico more,& Scytico ſupra modum exornatos producunt. Sandomirienſis quoque Palatinus,cum fratre Enſifero regni,ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam,quam ad pugnam perfectè inſtructis holoſerico auro & argento fulgenti Hungarico more pariter cum equis veſtitis commitati prodeunt. Hos Oſwiecimenſis,Breſinenſiſque Caſtellani ſubſequũtur,qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Caliſſienſis Palatinus Hunnorum habitu inſtructam turmam clenodijs,monilibuſque corruſcantem,& equis auro ornatis ſuperbam ducebat. Hunc lumen patriæ,& firmum virtutum omnium propugnaculum Albertus à Laſko Palatinus Siradienſis viſendo apparatu,cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scytico more inſtructis procedit,qui omnium conſenſu facilè tulit,in hoc triumpho partes priores,tanta enim cura ſuas apparauerat turmas,vt neque virum alio equo,neque equum alio viro indigere diceres. Poſtea Podoliæ Palatinus huic triumphi agmini 150. equitibus armatis decora quaſi addidit corolaria. Denique Lituaniæ & Ruſſiæ proceres permiſcui,ſumptuoſè & profuſè pompoſi, acies tã ad bellum quam ad triumphum inſtructas producunt, Quorũ primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux,Palatinus Vilnenſis,decoris Patriæ,& Senatoris eruditi, ac ſolertis plenèque Diuini ingenij equitatus,Polonorum adæquat laudem. Hunc Caſtellanus Trocenſis decenter tam viris quàm equis inſtructus commitatur. Hinc Ioannes Chodkieuicius Samogitiæ Generalis Capitaneus,&c. bello ac pace clariſſimus, & ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiuſdem Ducatus Theſaurarius ſuppremus,& Minſcenſis Caſtellanus equis & viris auro corruſcantibus ſuperbi ſequuntur. Poſtea Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Dux,Curiæ Marſchalcus,Italico eoq; ſumptuoſiſſimo equitatu cinctus. Tandem exercitum Campiductor,Inciſor,Dapifer,Pocillator,hij Hungarico,illi Italico,iſti Scytico,Moſchouiticoque habitu & ornatu ſuperbè inſtructi inſequuntur,& alij innumeri quos recenſere longum eſſet. Dies me deficeret,ſi ordinẽ perſequar ſingulos,qui viri,qui Heroes,qui Duces, ad illam celebritatem cohoneſtandam vndique confluxerunt. Apparebat Lituanorum equitatũ tria millia ſuperare,holoſerico,gemmis,vnionibus,corruſcantẽ. Poſt Lituanos proceres Dux Conſtantinus, Kiouiæ Palatinus cum duobus filijs,vno Italico, altero Moſchouitico habitu ornato,præcedentibus trecentis equitibus ſuperbè auro & argento rigentibus ſtipatus occurrebat. Braſlauienſis quoque Palatinus Wolinios ſuos Scytico more pulcherrimè & ſumptuoſiſſimè veſtitos ducentos produxit, pharetris, & arcubus auro corruſcantibus. Tandem Culmenſis,Mariemburgenſis,& Pomeraniæ Palatini Germanico ritu ſuperbas producunt acies. Dulſcius quoque Pruthenus 36. equites loricis indutos & auro fulgentes adiunxit,eiſdem. Hinc Comites à Tecin, Ioãnes Woinicenſis,& Andreas Belzenſis Caſtellani,familia antiqua,& rebus inſigniter geſtis Illuſtres,250. Hungarico more haſtatos equites,clipeis,vexilliſque ac veſtibus & equis auro micantibus,educunt. Eos Herbortones,ingenio & prudentia, libriſque à ſe editis clari,cum ducentis. Camenecenſis,Sauichwoſtenſiſque Caſtellani cum centum quinquaginta equitibus cincti. Andreas Wapowſki cum centum, & Biecẽſis ac Radomienſis cum octuaginta benè armatis egrediuntur. Poſt hos Staniſlaus Comes

Tarnow Castellanus Cechouiensis 200.equitibus,clipeis.hastisq;, & vexillis auro redimitis,marice tincta cocco & marturibus subducta vestitis,cum tormentis duorum curuum affabrè instructis progreditur.

Castellani quoque cæteri quos sigillatim numerare infiniti laboris esset, benè in acies instructi,& ad triumphum cohonestandum tanti Principis conuenientes,subsequuntur.Cancellarius quoq; cum Tesaurario Regni Hieronymo Buzinski omni virtute & patriæ amore Senatores venerandi,suas copias insigniter adornatas præsentāt: Post hos Marschalcus Curiæ, Andreas Opalinski vndiquaq; virtutibus absolutus vir, cum 75.equitibus Italico more egregiè exornatis.Deinde vltimum agmen claudebāt Capitanei ciuitatumq; & officiorum regiorum præfecti,qui etiam suas in acies pompose instructi ingentem exercitum exprimebant,aliorumque aut adæquabant, aut superabant laudem,& vereor ne tantorum illustrium virorum splendore captus obuias imprudens alios præteream,alios verò absque discrimine ponam. Lublinensis verò Palatinus Macieowski cum filio,& nepotibus insigni virtute præstantibus 200. equitibus cum vulturinis alijs & clipeis ac vexillis Hungaricè terribilibus.Hos Dzialini, Secignieuiorum,Camieneciorum,Ociescij,Coscielecij,Tomicij Castellani Gnesnensis cum filio,Padnieuij,Barsi,Bonaronū,Miscouij,Droieuij, Lesniowolij, Staskouij, Nemstæ,Reiorum cum Oloribus integris coronatis & lilijs in pectore super clipeos ad similitudinem candidarum aquilarum insignitis,Noscouij, Belzensis præfecti Zamoiscij,alijque innumerabiles & inæstimabiles equitum exercitus,vt ita dicam, omnibus portis,& suburbiorum latebris sese effundebant.Aulici quoque Regis mortui officia sua minimè neglexerunt,equi quoque singulorum Senatorum, & equitū ducticij,magnam triumpho præbebāt amplitudinem,Cubicularij etiam Regis mortui, hi Italica,illi Hungarica specie auro & argento,vesteq; prætexta fulgidi, cæteros claudebant,quibus nihil neque dici, neque fingi speciosius potest. Post Senatorum & equitum turmas,ciues cum plebe,subsequebantur,quorum equites Germanico habitu erant 120.pedites 4000.adæquabant,omnes fulgidis armaturis splendidi, ac discolori vestitu & vexillis secundum opificum contubernia,corruscantes,similiter Cleparianæ,Casimirianæ,& Stradomianæ gentes.Exercitu omni per hunc modum disposito,iuxta Lobzowium & Bronouice vicos ciuitatis. Rex suis Gallis, Guasconibus, & magna nostrorum turba stipatus aduenit,tormenta autem vbique horribiliter interdum exploduntur,& taratantara,taratantara acriter resonant, ibi Episcopus Plocensis Miscouius facunda & Ciceroniana oratione,Regem omnium ordinum nomine salutauit.Bibracus postea Regio nomine affabiliter ad omnia respondit. Dehinc ciues Casimirienses,Cracouienses,& Clepardienses,eum salute humiliter impertiunt,qui etiam placida,& optimè spei plena responsa retulerūt.Absolutis salutationibus, Rex singulos exercitus,agmina constricta,oculis perlustrat auidè, quæ tanta erant hominum benè armata congeries,vt plerique vsu rerum bellicarum periti, eandem etiam valido hosti opponi potuisse affirmarent,tormentorum magistri & sclopetarij tonitrua crebra iterant,resonant,& concutitur sonitu æter. Tandem Rex circiter primam noctis horam vrbem ardentibus facibus resplendentem diui Floriani portā ingreditur,albo equo & sublimi altitudine illustri magnificentissimè epiphiato, phaleratoque auro vndique refulgente vectus,cui insidens altior omnibus eminebat, vt à cunctis conspiceretur.Consules autem vrbis vmbellam auream vsque in arcem super illum portauerunt,veste nigra pellibus panterinis suffulta indutus erat, Vascones sclopettarij 40.& Helueti cum alabardis 60.duobus cum tympano & fistulo præeuntibus latera eius muniebant,quibus holosericæ virides vestes,croceo colore distinctę erāt, in primo loco circa Regem Niuernensis,& Dumeneius Duces,Marchio Elbensis,Duca de Gwisa,alij primores Galli,& aulici Regij,singuli honoris causa inter binos Palatinos deducebantur,sequebantur & anteibāt tympanistarum, tibicinum, cornicum, multitudo,singuli suum taratantara resonantes.Succedebant quoq; diuersorū principū,& populorū,oratores & legati,populus promiscuus per varias turmas & cuneos

egrediens

egrediens Regē suū videre gestiens, quo ille procedebat ferebatur, omnes sui ordinis & decoris obliti quem sors cuique locum obtulisset, occupabat. Conscendunt alij tecta, & summis pendent tegulis, alij trabibus insident, alij columnis implexi, alij muris hærent, omnes fenestræ, omnes rimulæ suis spectatoribus refertæ, perforati parietes, diruptæ maceries, quo oculos suos tam expectati Regis spectaculo populus expleret, nullus locus non occupatus, ne ijs quidem qui non nisi ruinosum & periculosum caperet vestigium. Cùm ad forum fuisset peruentum, tandem omnium aures tubarum clangore, & sclopetariorum bombardariorumque tonitribus obsurduerant: in ipso autem Castrensis portæ vestibulo, arcus affabrè extructus erat triumphalis, tapætis exornatus aureis, in quo tibicines officium suum strenuè adimplebant, in summitate verò turris aquila alba subtiliter & artificiosè facta lilijs in pectore insignita, in omnes partes quo Rex ibat circumuoluebatur, stridentibus alis, & capitis inflexione, ac quodam strepitu lætitiam quasi præseferens. Cumque Rex arcem ingrederetur, sclopetæ omnes, tum & maiores machinæ tanto strepitu, fulgoreq; exonerabantur, ac si Iupiter ipse quid quid vspiam, in tesauris suis fulminum, tonitruumq; conclusum habuerit, id totum pariter, simulq; nunc cœlo demisisset, tum verò genere, tympanorum, tybiarum, tubarumq; sonis nubes perstrepebant. Arcem ingressus vbi etiam supra, aquila affabrè facta alis applaudebat, in Ecclesia Diui Stanislai Catedrali, à Canonicis salutatur, & postquam Te Deum laudamus, suaui melodia decantaretur, ad Reginalem Maiestatem recta deducitur, vbi vltro citroque data salute in palatium auro splendidum cœnaturus, & acquieturus pergit. Postridiè verò Rex in Senatusconsultū veniens per Bibracum Cancelarium priuatū, omnibus ordinibus Regni gratias egit: quod sibi integrum atque floridum tantum Regnum Diuinitus administrandum præstiterint, Deumque Omnipotentem præcatur, vt is ipsis, atque adeò toti Reipub. Christianę sit salutaris, pollicerturque daturum se sedulè operam, vt conceptæ de se apud illos opinioni cumulatæ satisfaciat, & vt coronatio properaretur obsecrabat. Ad hæc sequenti die Sandiuoius Carncouius Refferendarius Regni Maiestatem Regiam à Nobilitate affabili oratione salutauit, in qua & Reipub. incolumitatem, & Regiam dignitatē sufficienter deduxit, explanauitque, vt omnibus satisfactum videretur. Regio quoq; nomine similiter responsum est, omnibus eum satisfacere, & salua omnia sibi concredita conseruare velle, & non tantummodo literis approbare, verum etiam sanguine obsignare paratum esse. Eadem die Sole Occidente cum magna Episcoporum caterua, & Legato summi Pontificis in rupeculam Casimiriæ, Diui Stanislai (vbi occisus fuit,) ædem, Polonorū patroni, deducitur, vbi Deo deuotissimè supplicauit, & sacris de more exosculatis in arcem redijt. Quam visitationem sancti Stanislai in Rupella omnes Reges ante Coronationem obire debiti sunt, ex more recepto.

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIAE IVXTA VETEREM CONSVETVDINEM CORONATVR, & quæ solennitas & cæremoniæ circa id seruari sint solitæ.

Imprimis congregantur Episcopi & consiliarij Regni, alijq; Officiales, item Abbates infulati, ad minus ex Diocesi Cracouiensi, qui omnes conuenire tenentur pro die statuto coronationis.

Rex itaque electus parabit se vt dignè accedat mensam Diuinam Corpus Christe sumpturus in die coronationis, vnde ieiunio, elemosina, & confessione expiabit peccata sua. Sequenti autem die quæ erit Dominica, qua Rex est benedicendus. Archiepiscopus & suSufraganei, Abbates infulati, alijq; Prælati omnes conueniunt mane in Catedralem Ecclesiam, omnes amicti stolis, piuialibus, mitris, infulis, superpiliciis, & id genere sacerdotalium, Senatores

quoq; omnes, & equestris ordo congregatur, quibus sic peractis, processione ordinata per magistrũ cæremoniarum, cum turribulo & aqua benedicta alijsq; episcopalibus de Ecclesia in palatiũ eunt, schola cum sacerdotibus, & Abbatibus ad scalas palatij remanentibus, soli Episcopi cum Archiepiscopo palatium ascendunt, ad deducendum Principem in Ecclesiam Catedralem, qui antea induitur per supremum Regni Marschalcum, vel per Magistrum cæremoniarum sandalijs, tunica, chirotecis, alba, dalmetica & pallio siue capa, quem sic ornatum & inter Barones primoresq; regni stantem, Archiepiscopus aqua benedicta aspergit, post hoc collectam dicit:

Deus humilium institutor, qui nos Sancti Spiritus illustratione consolaris, prætende super hunc famulum tuum Henricum Gratiam tuam, vt per eum tuum in nobis adesse sentiamus aduentum.

Hinc Rex in Ecclesiam per Cracouiensem, & Cuiauiensem Episcopos deducitur, à dextra leuaq; apprehensa, præferentibus Castellano Cracouiensi coronã, Palatino sceptrum, Vilnensi item Palatino pomum aureum, & Andrea à Zborow gladium euaginatum. Episcopi cũ Archiepiscopo cruce præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes suo ordine quilibet succedebant, similiter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia supradicta à Senatoribus qui ea portabant accepta in altare deposita sunt, Rex in solio sistitur, ante quem Archiepiscopus certas orationes pronunciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta est magna controuersia, ratione Confederationis, inter quosdam Catolicorum, & Euangelicos sub interregno factæ, Episcopis eandem, vti diuinis pariter, ac Ecclesiasticis contrariam legibus, ipsisq; inuitis, & reclamantibus factam, improbantibus, Euangelicis contra, propter rerum suarum securitatem, omnino firmam haberi contendentibus, sed postea omnis illa contentio, inuento medio Deo volente sedata fuit, & pace facta vnus Episcoporum dicit subsequentem Orationem.

OMnipotens sempiterne Deus, cœlestium ac terrestriũ moderator, qui famulum tuum ad Regni fastigium, dignitatemque dignatus es prouehere, concede quæsumus vt à cunctis aduersitatibus liberatus, & Ecclesiasticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudium, te donante peruenire mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum, & de alijs virtutibus Regijs dicens:

Cùm hodie per manus nostras optimè Princeps, qui Christi Saluatoris nostri vices in hac re fungimur, quamuis indigni sacram vnctionem, & Regni insignia sis suscepturus, bene est, vt te prius de onere, ad quod destinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie suscipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commissos curã sumis: præclarum sanè inter mortales locum, sed discriminis, laboris, atque anxietatis plenum, verum si consideraueris, quod omnis potestas à Domino Deo est, per quem regnant Reges, & legum conditores iusta decernunt, quodque de grege tibi commisso, ipsi Deo rationem redditurus, primum pietatem seruabis, Dominum Deum tuũ tota mente ac puro corde coles, Christianam Religionem ac fidem Catholicam, quã ab incunnabulis professus es, ad finem vsque inuiolatam retinebis, eamque contra omnes aduersantes, pro viribus defendes. Ecclesiarum Prælatis ac reliquis sacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Ecclesiasticam libertatem non conculcabis, iusticiam sine qua nulla societas diu consistere potest, erga omnes inconcussè administabis, bonis præmia noxijs debitas pœnas imponendo, viduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppressione defendens, omnibus te adeuntibus benignum, mansuetum, atque affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, & ita te geres, vt non ad tuam, sed ad totius populi vtilitatem regnare, præmiumque benefactorum tuorum, non in terris, sed in cœlo expectare videaris, quod ipse tibi præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus, in sæcula sæculorum.

Absoluta oratione interrogat illum Episcopus hijs verbis:

Vis fidem sanctam, à Catolicis viris traditam tenere, & operibus iustis seruire. *R: Volo.*

Vis

Vis Ecclesiis Ecclesiarumq; Ministris tutor & defensor esse. R. Volo.

Vis Regnum à Deo tibi commissum, secundum iustitiam Patrum tenere, regere, & defendere. R. Volo. Et inquantùm Diuino fultus suffragio, ac solatio omnium fidelium suorum valuero, ita me fideliter per omnia acturum esse promitto.

Finita interrogatione, Rex coram Archiepiscopo genu flexus capite adaperto, dicit in hæc uerba: Ego Henricus, Deo annuente futurus Rex Polonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps legē & iustitiam, & pacē Ecclesiæ Dei, populoq; mihi subiecto, pro posse & nosse, facere atq; seruare, saluo condigno misericordiæ Dei respectu, sicut in consilio fidelium meorum, melius potero inuenire. Pontificibus quoq; ecclesiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere, atq; ea quæ ab Imperatoribus & Regibus Ecclesiæ collata, & reddita sunt, inuiolabiter obseruare: Abbatibus, Comitibus, & Vasallis meis congruum honorem secundum consilium fidelium meorum præstare.

Post hoc, utramq; manum ponit supra Euangelia dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia.

Postea dicit Archiepiscopus Collectam.

OMnipotens sempiterne Deus Creator omnium, Imperator Angelorum, Rex regum, & Dominus Dominantium, qui Abraham fidelem seruum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moisi & Iosue populo tuo prælatis, victoriam multiplicē tribuisti, humilemque Dauid seruum tuum Regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacisque ineffabili munere ditasti, respice quæsumus Domine, ad præces humilitatis nostræ: & super hunc famulum tuum Henricum, quem supplici deuotione ueneramur, & in regem eligimus, Benedictionum tuarum dona multiplica, cumque dextera potentiæ tuæ, semper hîc & vbique circunda: quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moisi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis sepientia decoratus, tibi in omnibus complaceat, & per tramitem iusticiæ inoffenso gressu semper incedat. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus armisque cœlestibus circumdatus, optabilem de hostibus crucis Christi victoriam fideliter obtineat, & triumphum fœliciter capiat, terroremque suæ potentiæ illis inferat, & pacem sibi militantibus lætanter reportet, per Christum Dominum nostrum, qui virtute crucis tartara destruxit, Regnoq; Diaboli superato, ad cœlos victor ascendit: in quo potestas omnis Regnique consistit victoria: qui est gloria humilium, & vita salusque populorum: qui tecum viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

ALIA ORATIO.

TE inuocamus Domine, Sancte Pater Omnipotens sempiterne Deus, vt hunc famulum tuum Henricum, quem tuæ Diuinæ dispensationis prouidentia in primordio plasmatum, vsque ad hunc præsentem diem iuuenili flore lætantem crescere concessisti: eum tuæ pietatis dono ditatum, plenumque gratia & veritate, de die in diem coram Deo & hominibus ad meliora semper proficere facias: vt summi regiminis solium gratia supernæ largitatis gaudens suscipiat, & misericordiæ tuæ muro, ab hostium aduersitate vndique munitus plebem sibi commissam cum pace propiciationis, & virtute victoriæ fœliciter regere mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Post hac Archiepiscopus genua flectit, & Rex in faciem prouolultur: Cantores autem canunt, choro correspondente, & cum cantant hunc versum. Et obsequium seruitutis nostræ tibi rationabile facias. R. Te rogamus audi nos. Archiepiscopus stans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et hunc electum in Regem: Coronandum, benedicere digneris. R. Te rogamus audi nos.

Iterum canit: Et hunc electum in Regem Coronandum benedicere & consecrare digneris. R. Te rogamus audi nos.

Post hoc Episcopi omnes cum Abbatibus genua flectentes, letaniam prosequuntur supra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiscopus Orationem Dominicam exorditur: Pater noster, &c. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. V. Saluum fac seruum tuum Domine. R. Deus meus sperantem in te. V. Esto ei Domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEus qui populis tuis virtute consulis, & amore dominaris, da famulo tuo Henrico sapientiæ spiritum, cum regimine disciplinæ, vt tibi toto corde deuotus, in Regni regimine maneat semper idoneus, tuoque munere ipsius temporibus, securitas Ecclesiæ dirigatur, & in tranquillitate deuotio Christiana permaneat, vt in operibus suis bonis perseuerans, ad æternum Regnū te duce peruenire valeat, per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Benedic Domine hūc Regem Henricum, qui Regna omnia moderaris à seculo, & tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicę teneat benedictionis & sublimitatis Sceptrum; & glorificatus in eius protinus rapiatur merita, da ei tuo spiramine cum mansuetudine, ita regere populum tuum, sicut fecisti Salomonem tuū conrinere regnum pacificum, sit tibi semper cum timore subditus, tibique militet cum quiete, sit tuo clipeo protectus, cum proceribus, & vbique tua gratia victor existat, honorifica eum prę cunctis Regibus gentium, vt fœliciter populis tuis dominetur, & fœliciter eū nationes adoret, viuat inter gentium cateruas magnificus, sit in iudicijs æquitatis singularis, locupletet eum tua perdiues dextera, frugiferam obtineat Patriam, & eius liberis tribuas pro futuram, Protella ei prolixitatem vitæ, & in diebus eius oriatur iusticia, à te robustum teneat regiminis solium, & cum iucunditate & iusticia, æterno glorietur in regno, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Postea Archiepiscopus sedet, Rex verò genua ante eum prouolutus, Dalmatica & piuiali exuitur. Archiepiscopus autem intincto police dextro in oleo sacro vngit illi dextram à palma, ad cubitum, & inter scatulas, & in brachio dextro, dicens:

Vngo te in Regem ex oleo sanctificato in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo.

ORATIO.

VNgo te in Regem ex oleo sanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis nostræ officio in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis, oleo materiali pinguescis exterius ablutus, ita eius inuisibili vnctione delibutus, impinguari merearis interius, eius quoque perfectissima spirituali vnctione semper imbutus, & illicita declinare tota mente discas seu valeas, & vtilia animæ tuæ, iugiter cogitare, optare, atque operari queas, auxiliante Domino Iesu Christo, qui tecum viuit & regnat, Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à Patre oleo exultationis vnctus est, præ participibus suis, ipse per præsentem sanctæ vnctionis infusionem Spiritus Paraclyti, super te Benedictionem infundat, eundemq; vsque ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc visibili & tractabili oleo dona inuisibilia percipere, & tēporali Regno, iustis moderationibus executo, æternaliter corregnare ei merearis, qui solus sine peccato Rex Regum, viuit & gloriatur, cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti, Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, qui Azachiel super Siriam & Iehu super Israel per Heliam, Dauidẽ quoq; & Saulem per Samuelem Prophetã in Reges inungi fecisti, tribue quæsumus, manibus nostris opem tuæ benedictionis, & huic famulo tuo Henrico, quem hodie licet in dignis in sacro vngimine delingimus, dignã delibutionis huius efficatiam, & virtutem concede, Constitue Domine principatum super humerum eius, vt sit fortis, iustus, prouidus, & indeffessus Regni huius, & populi tui gubernator, infidelium expurgnator, iustitiæ cultor, meritorum remunerator, Ecclesiæ tuæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor ad decus, & laudẽ tui nominis gloriosi, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecũ viuit & regnat in vnitate Spititus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Christe perunge hunc Regem in regimen, qui vnxisti Sacerdotes, & Prophetas, Reges, & Martyres, qui per fidem vicerunt Regna, operati sunt iusticiam, atq; adepti sunt repromissiones, tua sanctissima vnctio super caput eius defluat, atq; ad interiora descendat, & cordis illius intima penetret, & promissionibus, quas adepti sunt victoriosissimi Reges, gratia tua, dignus efficiatur, quatenus in præsenti sæculo fœliciter regnet, & ad eorum consortium in cœlesti regno perueniat, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat &c. Vnctus est oleo lætitiæ præ consortibus suis & virtute sanctæ crucis potestates aëreas debellauit, tartara destruxit, Regnum Diaboli superauit, & ad cœlos victor ascendit, in cuius manu victoria virtus & potestas consistunt, & tecum viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filium tuum vt pretiosissimo sanguine suo genus humanum redimeret, qui conteris bella, & es propugnator in te sperantium, & sub cuius arbitrio, omnium Regnorum continetur potestas, te humiliter deprecamur, vt præsentem famulum tuum Henricum in tua misericordia confidentem, in præsenti regali sede benedicas, eiq; protinus adesse digneris. & qui tua expetit protectione defendi, omnibus sit hostibus fortior, fac eum Domine beatum, & victorem de inimicis suis, Corona eum corona iusticiæ & pietatis, vt ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deseruiat, sanctam tuam Ecclesiam defendat & sublimet, populumq; à te commissum iustè regat, nullum ius insidiantibus malis iniustitiam vertat. Accende Domine cor eius, ad amorem gratiæ tuæ, per hoc vnctionis oleum, vnde vnxisti Reges & Prophetas, quatenus iustitiam diligens, per tramitem iustitiæ familiariter populum ducens, post peracta & disposita in regalia excellentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum nostrum Iesum Christum & cet.

Prospice Omnipotens Deus serenis optatibus hunc gloriosum Regem Henricum, & sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Iacob, sic illum larga benedictionis spiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris, longa per tempora, vt illo regnante sit sanitas corporũ in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas gloriosa Regalis Palatij, maximo splendore Regiæ potestatis omnium oculis fulgeat, luce clarissima clarescat, atq; splendore, quasi splendidissimo fulgore maximo perfusus lumine videatur, Tribue ei Omnipotens Deus, vt sit fortissimus protector Patriæ, & consolator Ecclesiarum, atq; cœnobiorum sanctorũ, maxima cum pietate munificenciæ, atq; sit fortissimus Regũ, triũphator hostiũ, ad opprimendos rebelles & paganos nationes, sitq; suis inimicis, satis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelsis proceribus, ac fidelibus sui regni sit magnificus, & amabilis ac pius, vt ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per successiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc valeant regere totum, & post gloriosa tempora, atq; fœlitia præsentis vitæ gaudia æterna in perpetua benedictione

ione habere mereantur. Quod ipse præstare dignetur qui viuit & regnat in sęculа sæculorum, Amen.

Postea ipiscopus aliquis, cotum manu gestans, inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præsta vt famulus tuus Rex noster Henricus, qui illud portaturus est, ornamento bonorum morum, & sanctoram actionum, in conspectu tuo fulgeat & post temporalem vitam, æternam gloriam quæ temporis non habeat finem, sine fine possideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem piuiali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initijs formatum, per quod intelligas, quatuor mundi partes, diuinæ potestati esse subiectas, nec quenquam posse fœliciter regere in terris nisi sibi potestas fuerit collata de cœlis.

His absolutis Archiepiscopus manus abluit, & deposita infula dicit Confessionem. Rex verò deductus in solium orat, & post alleluia in Missa, orationes pro Rege aliquis Episcorum dicit. Postea Regi genu flexo, Archiepiscopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladiũ desuper Altari sumptum per nostras manus licet indignas, vice tamen, & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratum, regaliter tibi concessum, nostroq; benedictionis officio, in defensionem sanctę Dei Ecclesię, diuinitus ordonatum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, & memor esto eius, de quo Psalmista prophetauit dicens: Accingere gladio tuo, super femur tuum potentissime, vt in hoc per eãdem vim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis, potenter destruas. Et sanctam Dei Ecclesiam, eiusq; fideles propugnes, atq; protegas, neq; minus subfide falsos, quam Christiani nominis hostes execres, ac disperdas, viduas atq; pupillos, clementer adiuues, & defendas, desolata restaures, restaurata cõserues, vlciscaris iniusta, cõfirmes bene disposita. Quatenus in hoc agendo virtutum triumpho, gloriosus iusticiæq; cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris, in nomine eius, sine fine regnare merearis, qui cum Deo Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ibidem vlterius in Missa proceditur, & accingens illi gladium Archiepiscopus, dicit:

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, & attende, quod sancti, non in gladio, sed per fidem vicerunt Regna.

Postea ei Diadema imponens dicit:

Accipe Coronam Regni, quæ licet ab indignis, Episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quam sanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas significare, & per hanc te participem ministerij nostri, non ignores ita vt sicut nos in interioribus, pastores rectoresq; animarum intelligimur, ita & tu contra omnes aduersitates Ecclesiæ Christi defensor assistas, Regniq; tibi à Deo dati, & per officium nostræ benedictionis in vice Apostolorum, omniumq; sanctorum regimini tuo commissi, vtilis executor, perspicuusq; regnator semper appareas, vt inter gloriosos atletas virtutũ gemmis ornatus, & præmio sempiternæ fœlicitatis coronatus, cũ redemptore & saluatore nostro Iesu Christo, cuius nomen vicemque gestare crederis, sine fine glorieris. Qui viuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in sæcula sæculorum.

Demum pomum typum mundi refferens in sinistram & sceptrum in dextram ei dedit, dicens:

Accipe virgam virtutis atque veritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manũ porrigere, disperdere superbos, & releuare humiles, & apperiat tibi ostium Iesus Christus Dominus noster; qui de semetipso ait: Ego sum ostiũ, per me si quis introierit saluabitur, qui est clauis Dauid, & Sceptrum Domus Israël, qui apperit, & nemo claudit: claudit & nemo apperit, sitq; tibi auctor qui eduxit vinctum de domo carceris, sedẽtem in tenebris, & vmbra mortis, vt in omnibus sequi eũ merearis, de quo Dauid Propheta cecinit: Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui, & imitãdo ipsum diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem, qui propterea vnxit te Deus: Deus tuus ad exemplum illius, quem ante sæcula vnxerat, oleo exultationis, præ participibus suis, Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo viuit, & regnat Deus in sæcula sæculorum.

Inter offertorium, Rex panem & vinum in altare offert, Pacemq; (vt dicitur) exosculat, & sacrosanctum corpus diuinum accipit. Post hoc gladius ei discinditur. Absoluto sacro in tronum medio templo ordinatum deducitur, vbi ab Archiepiscopo intronisatur & gubernaculis regni præficitur dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum, per auctoritatem Omnipotẽtis Dei, & per præsentem traditionem nostram omnium, scilicet Episcoporum, cæterorumq; Dei seruorum, & quanto clerum sacris altaribus propinquiorem aspicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem, impendere memineris, quatenus Mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, in hoc Regni Solio confirmet, & in Regno æterno, secum regnare faciat, Iesus Christus Dominus noster, Rex regum & Dominus dominantium, qui cum Patre & Spiritu sancto, viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum.

Tandem Archiepiscopus exorditur, Te Deum laudamus, quo absoluto, stans à dextris Regis dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. R. Iusticia & iudicium præparatio sedis tuæ. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEus qui victrices Moisi manus, in oratione firmasti, qui quamuis ætate langesceret infatigabili, sanctitate pugnabat, vt dum Amalech iniquus vincitur, dũ prophanus nationum populus subiugatnr, exterminatis alienigenis, hæreditati tuæ possessio copiosa seruiret, opus manuum tuarum à nostræ orationis exauditione confirma: habemus & nos apud te Sancte Pater Dominũ Saluatorem, qui pro nobis manus suas extendit in cruce, per quem etiam præcamur altissime, vt tua potentia suffragante, vniuersorum hostium, frangatur impietas, populusq; tuus cessanti formidine, te solum timere condiscat, per eundem Christum Dominum nostrum. R. Amen.

OREMVS.

DEus inennarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui, Patriarchæ nostri, Abrahę præelegisti Regem sæculis pro futurum, tu præsentem insignem Regem hunc, cum exercitu suo, per intercessionem omnium sanctorum vberi benedictione lucupleta, & in Solium Regni firma, stabilitate connecte, visita eum per interuentum omnium sanctorum, sicut visitasti Moisem in rubo, Iosue in castris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in tẽplo, & illa eũ promissione, & sydera benedictione, ac sapiẽtiæ tuæ rore perfundere digneris, quàm Dauid in Psalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de coelo. Sis ei cõtra ecies inimicorum lorica in aduersis, galea in prosperis, sapientia in protectione, clypeus sempiternus, & præsta vt gentes illi teneant fidem. Proceres atque optimates

ſui habeam pacem, diligant charitatem, abſtineant à cupiditate, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant veritatem, & ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione Trinitatis, vt ſemper maneant tripudiantes, armis gaudentes & in pace victores, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliquos tum nobiles, tum conſiliares viros, habita cæremoniæ dignitate, ad equeſtris ordinis dignitatē præcinctos prouexit. His peractis Rex in palatium deducitur, cibum capeſſurus vbi inſtructis menſis, accumbebat ſummū tronum ipſe, ac deinde per ordinem cæteri principes ſuas menſas accumbunt, tunc primores Barones & Senatores loca ſua occupant, Marſchalcis cæteriſq; officiarijs munia Regalia obeuntibus, Dapiferis Architriclijniſq; præeuntibus cū ſuis ſcipionibus, argenteis caniſtris panem, & auratis patinis varia tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars apetitia exquiſitiſsimas ſumptuoſiſsmaſq; per ordinem epulas copioſè apponuūt, aſſa, ellixa, iuſculenta, frixa, paſtillia, promulſidaria, pultaria, cruſtulenta, aliaq; lautiſsimorum eduliorum genera ſapidiſsimis ſuccorum, multiiugis cōdimētis ſuffuſa, quæ L. Luculli Romani menſas ſuperabant. Tandem die Lunæ ſequenti iiſdem quibus antea inſignia præferentibus, in forum ſumma cum celeritate deducta, à ciuibus in edito ſolio ad id pulcherrimè iuxta prætorium facto, iuſiuradū & argenti ingentia peramplaq; munera accepit. Ibi etiam aſſumens in manum aureum pomum, tum euaginatum gladium eliquod ſtrenuos & benemeritos viros equeſtri ordini aſciuit, ac aurata militia condonauit. His peractis ad Andreæ Zborouij nuptias pedes, omnibus plateis & tectorum ſummitatibus, multitudine oppletis, iuit. Peracto prandio haſtiludia Rege inſtpiciente exercebantur extra muros, ibidem & poſtera die Sacra Regia Maieſtas liberaliſsimè tractabatur. Samuel autem Zborowski qui ad coronationem neglexerat venire, centum viginti equites ſumptuoſiſsimo ornatu Hungarico ei oſtenderat. Plurimæ poſtea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus & in quibusdam cauſis decidendis tranſacti ſunt. Atq; hāc veram Coronationis auguſtiſsimi Poloniæ Principis deſcriptionem, Lector candide, boni conſule. Vale. & nos redama.

REGNI POLONICI CVM SVIS PALATINATIBVS DISTRICTIBVSQVE SIVE PROVINCIIS, CIVITATIBVSQ; & Arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.

* * *

Fines regni Poloniæ.

REGNVM Poloniæ in Sarmatia Europea ampliſſimum & nobiliſſimū, ab oriente nonnihil in Septētrionem reflectendo, Maſouiæ Lithuaniæq; contiguum eſt. A Septentrione Pruſſie, mariq; Germanico ſiue Venedico adhæret, A meridie et oriente ſimul Ruſſia, Podolia, Valachiaq;, & montibus Hungariæ, Beſkid dictis terminatur, ab occidente Sileſia, Saxoniaque & Albi fluuio fines ſuos terminat.

Polonia duplex.

Porrò Polonia bipartita eſt, maior & minor. Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis conſederit, ibidemque Gneſnam ciuitatem Regni ſedem, fundauerit. Sed poſtea ſedes Regia Cracouiam minoris Poloniæ Metropolim tranſlata eſt, vbi in hunc vſque diem perſeuerat, atque hanc ob cauſam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis deſcribendam aggrediemur.

Craco-

CRACOVIENSIS TERRA.

CRacouia vrbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planiciæ insigniter ad Vistulam fluuium nauigabilem quo merces omnis generis Gedanum emporium Prussiæ, deportantur, condita, muro duplici valloque inexcusso, & fossa muro præcincta cingitur. Arx verò in Scopulo eminenti Vauel dicto ad eundem fluuium sita, sede Regum Poloniæ vbi coronãtur & sepelliuntur celebris, Gymnasioq; & vniuersitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Casimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas verò Vistula fluuius interfluit. Porrò Cracouienses Aduocato supremo carent, ea de causa, quod anno Domini 1312. Regnante Wladislao cubitali, quidã aduocatus Cracouiensis Germanus authorem se perfidiæ in deditione vrbis Boleslao Duci Opoliẽsi præbuerit, qui postea perfidiæ dignas pœnas, cum suis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipse Prætura Cracouiensi potitur. Castellanus quoque Cracouiensis Palatinum in Senatus consensu accubitu, locoque superat: nam cum Boleslaus Krziuousti, Rex Poloniæ (de quo supra) bellicosissimus à Rutenis dolo circumuentus esset. Palatinus honore postposito, cum maiori parte exercitus aufugit, Rege in medio hostiũ relicto. Ab hocque tempore Castellanus primas obtinet, in cæteris verò illius Regni Prouincijs, Palatinus Castellanum dignitate antecellit.

Aduocatus Cracouia.

Palatinus & Castellanus.

CIVITATES DISTRICTVALES IN TERRA *Cracouiensi.*

HAs ciuitates districtuales præcipuas vbi iudicia, causæque nobilium disceptantur, continet: Palatinatus Cracouiensis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præsuut.

BIECZ ciuitas muro circundata, in planicie sita, eã Rapa fluuius præterfluit, in quo spumæ, ex quibus sulfur conficitur, colliguntur, à Cracouia quindecim miliaribus abest.

WOYNICZ Ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium sita, à Cracouia 9. mil. distat.

SANDECZ Ciuitas murata in planicie condita: quam Dunaiecz fluuius præterlabitur, à Cracouia 11. mil. distat.

LELOVIA Ciuitas murata, in colle sita, arcem inferius conditam habet, quã Biala fluuius aluit, à Cracoria 11. mil. abest.

KZYAZ Ciuitas lignea, à Cracouia mil. 7. distat.

PROSZOVICE ciuitas lignea in planicie sita, in qua curia Regia ad Sozeniaua fluuiũ condita est, à Cracouia 4. mil. distat, in qua conuentiones terrestres nobilium celebrari solent.

Sunt etiam aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouiensi: sed hic nisi eorum in quibus terrestria officia celebrantur, mentionẽ facimus.

In eadem terra Cracouiensi træs sunt fodine insignes, quæ magnis prouẽtibus thesaurum Regium adaugent. Prima in Olkussia 5. mil. à Cracouia, vbi plũbi copia, argentumque effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mil. à Cracouia distat, vbi sal glaciei simile perspicuum grandibus massis effoditur. Tertia in Wieliczka 2. milia. à Cracouia, vbi etiam sal glaciale, sed vilius Bochnensi copiosè effoditur.

SENATVS PRINCIPALIS TERRAE CRACOVIENSIS.

Episcopus Castellanus Palatinus	Cracouiensis.	Castellanus	Sandecensis. Woynicensis. Byecensis. Oswiecimensis.

VEXILLVM TERRESTRE BELLICVM AQVILA alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protensa, insignitur.

Districtus Sandecensis vexillũ peculiare habet, clipeo diuiso bicolori insignitum.
In eadẽ terra Cracouiensi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni cesserunt, Zatoriensis & Oswiecimensis.

OSWIECIM ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie sita, arcẽ quoque ligneam argila circumlinitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, 7. mil. à Cracouia. Vexillum aquila nigra, O, in pectore habente, insignitur.

ZATOR ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. mil. in planicie Vistulam fluuium sita, quæ Ducatus caput erat, cuius vexillum aquila lasurini coloris, Z, in pectore gestante insignitur.

Huius Ducatus Zatoriensis Princeps à Spitkowe Myskowski equite Polono, dolosè, occisus est, ab hoc tempore in Regis Poloniæ ditionem cessit.

SANDOMIRIENSIS TERRA.

SANDOMIRIA ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Vistulã fluuium condita, à Cracouia 22. mil. distat. Arcem muratam à meridie Vistula, præterfluam habet. Hæ ciuitates districtuales præcipuè ad eam pertinent.

CHECINY ciuitas in loco plano sita, arx verò murata in eminenti scopulo condita est, à Craconia 13. miliaribus abest. Fodinis lasuli clara, vbi & argentum reperitur.

Korczin

Korczin ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Vislok fluuium sitam, habet, quamvndiquepaludes circundederunt.

Vvislicia ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumfluit, muroque circundata inter lutosas paludes in scopulo sita, in quibus ingens colluuies reptilium omni generorum grassatur.

Pilzno ciuitas lignea ad Vislok fiuuium sita.

Opozno ciuitas murata in planicie, quam Pilcza fluuius præterlabitur.

Radomia ciuitas muro valloque circumsepta in planicie sita.

Poloviec ciuitas lignea inter colles constructa.

Zawichost ciuitas lignea ad Vistulā fluuium sita, arcem muratam in vlteriori Vistulæ ripa habet.

Zarnow oppidum ligneum.

Malogost ciuitas lignea.

SENATORES TERRAE SANDOMIRIENSIS.

Palatinus & Castellanus Sandomiriensis.

Castellanus { Vislicensis. Radomiensis. Zawichostensis. Zarnouiensis. Malogostensis. Polanecensis.

Vexillū terrestræ gestat pro stemmate, clipeum diuisum, in vna medietate lineas tres rubeas, & tres albas: in altera campum lasurini colores, tribus ordinibus stellarum insignitur.

LVBLINENSIS TERRA.

Vblin ciuitas murata fossa stagnisq; ingentibus circundata Arx in colle eminentiori ad stagnum amplum condita, muro validissimo fossaque profunda cingitur. In hac ciuitate triplices per annum nundinæ, quatuor hebdomads durantes, celebrantur. Primò pro festo Pentecostes. Secundò pro ferijs Apostolorum, Simonis & Iudæ. Tertiò pro festo purificationis Mariæ. Ad eas ex remotissimis regionibus negotiatores, Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschouitæ, Lituani, & cæteri ex circumiacentibus regionibus, conuenire solent. Iudæi maximam suburbiorum partem occupant, ibiq; Synagogam habent præcipuam. Arcem Bystrzica fluuius alluit. Distat autem Lublina à Sandomiria 14. mil. à Cracouia 36. à wilna 70. à warsouia 24. Has ciuitates districtuales terra Lublinensis complectitur.

Vrzendow ciuitas lignea ampla ad stagnum sita, à Lublina 7. mil. abest.

Lvlow ciuitas lignea in planicie sita, ex vna parte palude lutuosa, ex alia vallo munitur, à Lublinia 14. mil. abest, districtum satis amplum complectitur.

Parcow ciuitas lignea, in planicie ad stagnum ingens sita, à Lublina 9. miliarib. abest.

Casimiria ciuitas lignea, inter scopulos ad Vistulam condita, quæ tempore exundationis Vistulæ media ferè aquis obruitur, à Lublin 7. mil. distat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinensis habet, Palatinum videlicet & Castellanum.

Vexillum terrestræ Ceruo albo in collo coronam gestante in campo rubeo insignitur, hoc vt sequitur modo.

DE TERRIS DISTRICTIBVSQVE MAIORIS Poloniæ.

Posnania ciuitas insignis maioris Poloniæ metropolis, ad Varthā fluuiū nauigabilem, & Prosna amnem, inter colles condita, muro duplici, fossaque profunda cingitur, ædes in ea pulcherrimæ insigniterq; ex lapidibus sectis constructæ. Arx murata in eminentiori colle, inter Vartham & Prosnam fluuios sita. In vlteriori ripa Varthæ suburbia sunt amplissima, stagno ingenti paludibusque circundata, quæ frequenter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ, obruuntur, adeò vt aliquando solummodo summitates ædific ix-

rum ex aquis appareant: ipsaque ciuitas in muro aliquando inundatur, vt in foro plateisque passim nauigetur, sed tamē hæ exundationes dnodus tribusue interdum diebus grassantur. Nundinæ in Posnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadragesimæ, quæ quatuor hæbdomadis durant. Secundæ pro festo diui Ioannis Baptistæ, quinque hæbdomadis durantes. Tertiæ pro festo sancti Michaëlis, quæ quinque integris hæbdomadis celebrantur.

CIVITATES DISTRICTVALES IN TERRA Posnaniensi.

KOSCIEN ciuitas in planitiæ inter paludes lutuosas sita, duplici muro valloque & fossa munitur, à Posnania 7. mil. distat.

MIEDZYRZECZE ciuitas lignea in planicie inter flumina paludesque lutuosas (vndè & nomen habet) sita, finitima Silesiæ, Pomeraniæ, arcem muratam natura & oportunitate loci munitissimam, muro valloque in excusso & fossis profundis circumsepta, nullo modò expugnari sese, nisi fame patitur. Eam Duces Germanię aliquot annis graui obsidione præmebant: attamen re infecta cū dedecore discedere coacti sunt, à Posnania 15. mil. distat.

OSTRESOW ciuitas lignea finitima Silesiæ, in planicie latissima sita, quam syluæ vndique circundederunt.

Wschow ciuitas murata, in planicie sita, à Posnonia 11. mil. abest.

SREMSK Præmecz, Rogozno, ciuitates ligneæ, ad officium Posnaniense pertinentes, in quibus iudicia terrestria celebrantur.

SENATORES TERRAE POSNANIENSIS.

Episcopus, Palatinus, Castellanus } Posnaniensis.

Sremscensis, Miedzirzecensis, Præmecensis, Rogosiensis } Castellanus.

Vexillum terræ Posnaniensis aquila alba cum expansis ad volandum alis insignitur hoc modo.

CALISIENCIS TERRA.

CALIS ciuitas muro circundata inter paludes sita, quam Prosna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ restant, per Crucigeros Prussienses desolatæ.

Has ciuitates districtuales hæc terra complectitur.

GNESNA ciuitas muro circundata in planitie inter lacus collesque sita, Archiepiscopali sede clara. Hæc prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum condita, vbi imprimis sedes Regia habebatur. Ibiq; Princeps Poloniæ Boleslaus Cha-

bri ab Othone Romanorum Imperatore Regium Diadema accepit, quo hucvsq; Reges Poloniæ vtuntur. In hac ciuitate est Ecclesia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus Diui Adalberti Episcopi Pragensis depositum est. Distat autem à Calis 14. mil. à Posnania 7. In ea nundinæ insignes, præcipuè verò pro festo sancti Adelberti celebrantur.

Pyzdry ciuitas murata in planitie ad fluuium Varta inter syluas sita, à Calis 9. mil. distat.

Wartha ciuitas ampla ad eiusdem nominis fluuium sita.

Naklo ciuitas lignea ad fluuium Notesiam ex Goplo lacu emergentem, Arx murata inter lutosas paludes sita.

Land ciuitas ad Wartham fluuium, à Gnesna 4. mil. abest.

Konin ciuitas murata, Warthaq; fluuio vna cum arce in gyrum circumducta, & nisi pontibus ad eam peruenitur 8. mil. à Calisia abest.

Slvpcza ciuitas muro fortissimo propugnaculisq; munita, ad Wartham fluuiũ.

Kolo ciuitas lignea circumsepta, Warthaq; fluuio in gyrum vna cũ arce aliquoties circumluitur 8. mil. à Calisia distat.

Land & Camenecia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

SENATORES PRAECIPVI TERRAE CALISIENSIS.

Archiepiscopus Gnesnensis.
Palatinus Calisiensis.
Castellanus Calisiensis.

Gnesnensis
Nakyelcensis
Camenensis
Landensis
} Castellanus.

Vexillum terrestre capite Bisontis inter cornua coronã auream gestante, per naresq; circulum aureũ habente in cãpo in modum latrunculariorum siue scachorum albo & rubro insignitur hoc modo.

SIRADIENSIS TERRA.

Siradia ciuitas lignea muro circumducta in planicie sita. Arx murata ad Warthã fluuium condita. Hæc prouincia olim pro Ducatu amplissimo computabatur, secundoque genitis Regum Poloniæ attributa erat. Has ciuitates districtuales complectitur.

Vielvnia ciuitas muro forti propugnaculisque & fossa profunda circumsepta, eam vna cum arce Prosna fluuius præterlabitur.

Sadek ciuitas lignea in planicie ad stagnum sita, à Siradia 5. miliaribus abest.

Petricovia ciuitas murata inter loca palustrosa condita, vbi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum Senatorumque Poloniæ celebrari constitutum est. In suburbio curia Regia & turris, in qua causæ iudiciales celebrãtur sita est, quam fossa profunda ambit. Curiæ quoque Episcoporum, Magnatumq; Poloniæ frequentes ibidem extructæ sunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti sumptu ex lignis lenigatis insigniter sub nemore amenisimo extructa est, quam Rex cum omni comitatu suo tempore Comitiorum propter salubriorem auram incolit, Bugey appellata.

Rosprza ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.

Spicimiria ciuitas lignea.

In hac Siradiensi terra, Nobiles id regum priuilegijs concessum habent, cæra rubea in obsignandis literis vti, cùm id in illis prouincijs nemini nobilium solūmodo magnatibus, & in officio Regio, siue terrestri præfectis concedatur. Id verò indè promouerunt, cum Pruthæni, cum Polonis in acie acriter confligerent, Lancicienses à Pruthenis, Crucigeribus superati, vexillum sui Palatinatus amiserunt, quibus Siradienses in auxilium venientes, vexillum ab hostibus recuperauerunt.

SENATORES SIRADIENSIS TERRAE.

Palatinus, Castellanus } Siradiensis.

Rospiriensis, Spicimiriēsis, Vielunensis } Castellanus.

Vexillum terrestre medietate Leonis rubei, & medietate Aquilę nigræ in campo Lasurino insignitur, hoc vt sequitur modo.

Wielunensis quoque districtus suum vexillum proprium habet, Agnum Dei cum vexillo cruce insignito, in campo rubeo.

LANCICIENSIS TERRA.

LANCICIA ciuitas muro fossaque obducta in planicie vndique paludibus lutosis circumdata. Arx murata in scopulo, fossaque profunda obstructa, eam Bsura fluuius præterlabitur. Ibidem in villa Kosciol dicta, Ecclesia Cathedralis ex lapidibus sectis constructa est, satisque sumptuosè prouisa.

Orlovia ciuitas lignea, ex vna partium fluuio lutuoso, & peramplo, ex altera lacunis palustrosis munitur, 4. mil. à Lancicia distat. In eodem districtu ciuitas Piatek inter lutosas paludes Bsuram fluuium sita, ceruisia boni saporis, quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.

Bresinia ciuitas lignea satis ampla inter stagna sita, à Lancicia 7. mil. abest.

Konarzew, Inowlodz, Biechow, & aliæ multæ plurimæq; ciuitates & oppida lignea ad Lanciciensem iurisdictionem pertinent.

SENATORES TERRAE LANCICIENSIS.

Palatinus, Castellanus } Lanciciensis.

Bresiniensis, Konariensis, Inowlodiensis, Biechouiensis } Castellanus

Vexillum terrestre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona insigniti exornatur, in campo rubeo, hocmodo vt vides

CVIAVIAE SIVE VLADISLAVIAE TERRA.

VLadislauia ciuitas ampla sede Episcopali clara, inter stagna ad Vistulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte palustrosa est, syluæque in ea rarissimæ, ideò incolæ inopiam lignorum patiuntur.

BIDGOSTIA ciuitas murata in planitie sita, eam Barda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Vistulam fluuium deportantur, alluit, à Vladislauia 6. mil. distat.

Senatores tres præcipuos, terra Vladislauiensis habet,
Palatinum & Castellanum,
Bydgostiæque Castellanum.

BRESTIENSIS TERRA.

BRESTIA ciuitas murata, progugnaculis vallo, fossaque munitæ in planiciæ inter lutuosos paludes condita.

Hos districtus complectitur.

RADZIEIOW ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem sita.

CRVSPHICIA ciuitas lignea antiquitus condita, & prima post Gneznam, arx murata ad Lacum ingentem, Gopla dictum, sita, ex quo lacu mures olim prodierant qui Popelum Principem Poloniæ ibidem in arce deuorauerant, prout latius in gestis Regum Poloniæ diximus. In hac ciuitate sedes Regia olim habebatur, sed postea Cracouiam translata est.

KOWALOW opidum ligneum in locis palustrosis conditum.

SENATORES TERRAE BRESTIENSIS

Palatinus	Brestiensis.	Crusphiciensis	Castellanus.
Castellanus		Coualouiensis	

Cuiauiensis terræ vexillum, quo Vladislauiensis & Brestensis Palatinatus insimul vtitur, Aquilæ rubeæ Leonisq; nigri medietate, in campo aureo, hocmodo: excepto quod non habet coronam auream.

RAVENSIS TERRA.

RAVA ciuitas lignea in planicie sita, Arcem muratam in scopulo ad Rauã fluuium habet.

SOCHACZOVIA ciuitas lignea, septis ex vna partium circumdata, arx verò in scopulo eminenti murata, quam fluuius Bsura præterlabitur.

Gostinin ciuitas lignea in planicie inter paludes lutuosas, arx in scopulo murata fossaque paludibus obducta.

Gambin ciuitas lignea ampla, in planicie sita. Senatores tres principales habet terra Rauensis, Palatinum, & Castellanum Rauensem, Sochaczouiensem, & Gostinensem.

Vexillum terrestre aquila nigra in campo rubeo, literam, R, in pectore insignitur.

PLOCENSIS TERRA.

PLoczko ciuitas murata, ad Vistulam fluuium condita, sede Episcopali clara, arcem quoque muratam in colle eminenti sitam habet.

Bielsko ciuitas lignea in planicie sita, à Ploczko 2. mil. abest.

Raczyayas ciuitas lignea, inter lutuosas paludes, à Ploczko 8. mil. distat.

Sieprcz ciuitas lignea, in collo eminent, inter paludes, à Ploczko mil. 5. distat.

Srensko ciuitas lignea in planicie sita, arx murata inter stagna paludesque ingentes, à Ploczko mil. 10.

Mlawa ciuitas lignea Prussiæ finitima, eam eiusdem nominis fluuius præterlabitur, à Ploczko 11. mil. distat.

Plonsko oppidum ligneum à Ploczko 7. mil.

Radzanow ciuitas lignea ad Vkra fluuium sita, arx murata in scopulo inter lacunas palustrosas, à Ploczko 8. mil. distat.

SENATORES TERRAE PLOCENSIS.

Epiſcopus
Palatinus } Plocenſis.
Caſtellanus

Raczyaſenſis
Syeprcenſis } Caſtellanus.

Vexillum terræ Plocenſis, Rauenſi ſimile, niſi quod aquila, P, litera in pectore inſignitur hoc modo.

DOBRINENSIS TERRA.

DDOBRINIA ciuitas lignea ſeptis circumdata, in ſcopulo ad Viſtulam ſita, arx à Crucigeris demolita.

SLONSK ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, à Dobrinia duobus miliaribus abeſt.

RIPIN oppidum ligneum, in planicie ad Odlekam fluuium conditum, à Dobrinia 5. mil. abeſt.

GORZNO ciuitas lignea, inter ſyluas in colle, vallo, foſſaq; aquis repleta obdu a, à Dobrinia 6 mil.

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris, Pruſſienſibus frequenter digladiabãtur.

Tres Senatores præcipuos terra Dobrinenſis habet: Caſtellanum Dobrinenſem, Ripinenſem, & Slonſcenſem.

Vexillum terræ Dobrinenſis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo geſtat hoc modo.

DVCATVS MASOVIAE.

MAſouia Regio, ampliſſima Poloniæ coniuncta, Pruſsiã à Septentrione, Lituaniam ab oriente & Ruſsiam nonnihil in meridiem reflectendo in vicinia habet. Quondã ſui iuris Principes habebat, ſecũdoq; genitis Regum Poloniæ attributa erat, ſed anno Domini 1526. decedentibus immatura ætate, Ioanne & Staniſlao Ducibus, vnicis Regionibus hæredibus, Ducatus Maſouiæ in ius Regis Poloniæ ceſsit. Incolæ eodẽ idiomate niſi ſibilis quibuſdã differenti habituq;, moribus & religione cũ Polonis vtuntur. Viri ſunt ſtrenui & bellicoſi, in Martemq; cruentum proni.

Has præcipuas ciuitates Maſouia complectitur.

VARSCHOVIAE DISTRICTVS.

VARSCHOVIA ciuitas insignis murata totius Masouiæ Metropolis, dupli-ci muro, fossaque obducta, in planicie ad Vistulam condita, arx quoque murata ciuitati contigua Vistulæ impendet. Pons ibi amplissimus ligneus ingenti sumptu in Vistula fabricatur. Has ciuitates districtuales pręcipuas habet.

CZERSKO ciuitas lignea in planicie, ad Vistulã fluuium sita, arcem muratã in scopulo eminentibus altis conspicuam habet, à Varschouia 5. mil. abest.

WYSSEGROD ciuitas lignea, in planicie ad Vistulam, arx in colle murata, Varschouia 12. mil.

ZAKROCZIM ciuitas lignea ad Vistulam fluuium, arx in colle murata. 8. mil. à Varchouia abest.

CZIECHANOW ciuitas in planicie sita, valloq; circumsepta, arx inter lutosas paludes, fossa profunda munitur, à Varschouia 12. mil.

CZERNIENSK ciuitas lignea ampla, arcem & monasterium Augustinorum adiunctum habet.

PVLTOWSKO ciuitas murata, ad Narew fluuium vnà cum arce sita.

ROSAN ciuitas in planiciæ, arx verò in scopulo ad fluuium Narew condita.

VARKA ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium sita, à Varsch. 8. mil.

BLONYE ciuitas lignea ampla, à Varsouia 4. mil.

TARCIN ciuitas lignea, à Varschouia 5. mil. abest.

GRODZYEC ciuitas lignea, à Varschouia mil. 7. à Tarcin 2. distat.

Prasnis ciuitas ampla lapideis ædificis ornata.

Lomza ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem sita, in ea ædificia pulcherimæ murata à Varschouia 20. mil. distat.

SENATORES PRIMARII DVCATVS MASOVIAE.

Palatinus Masouiæ Generalis.

Varschouiensis Cerscensis Vysegrodiensis Zakrocimensis Cziechanouiensis	Castellanus.

Vexillum Masouiæ Aquila alba cum expãsis ad volandum alis in campo rubeo insignitur, hoc modo vt vides.

LIVENSIS TERRA.

LIWO ciuitas lignea, arx murata ad Liwijecz fluuium condita.

WEGROW oppidum ligneum à Liwo medio miliari distans.

WIZNA ciuitas in planicie ad Narew fluuium sita, arx in colle fossa circumducta.

NVR ciuitas lignea ampla, ad fluuium eiusdem nominis sita.

CAMENYEC ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium à Liwo 8. mil. sita.

Senatores hos duos præcipuos terra Liuensis habet, Liwensem & Wiznensem Castellanos.

Vexillum terrestre Aquilæ medietate rubeæ & Vrsi albi coronati insignitur, hoc modo vt vides.

PODLASSIAE TERRA.

PODLASSIA regio ampla, Masouiæ ab occidente, Lituaniæ ab oriente contigua, olim sub potestate & imperio Lituanorũ erat, sed nunc anno Domini 1569. per Sigismundum Augustum Regem Poloniæ, & Magnũ Ducem Lituaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata est. Incolæ eius Masouitæ Ruthæni, atque Poloni: has ciuitates districtuales præcipuas complectitur.

BYELSKO ciuitas lignea amplissima Podlassiæ principalis, ad Byala fluuium sita, Lituaniæ contermina. Arx lignea fulminis ictu in præsentia Regis incensa penitusque exusta est, à Narew. 4. mil.

BRANSKO ciuitas lignea ad Nur fluuium à Byelsko 3. mil. sita, in ea Curia Regia iudicialis, in qua causæ nobilium disceptantur.

SVRAS ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium sita, arx in colle fossa circumducta, à Byelsko 3. mil.

TYKOCZIN ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium sita. Arx natura & oportunitate loci munitissima, propugnaculis valloq; forti proportionaliter circumsepta Narewq; fluuio & paludibus circumdata, vt ad eam nusquã aditus pateat, machinis tormentisque bellicis bene prouisa. Thesaurus enim Regius in ea asseruatur. Rex Sigismundus Augustus eam magnis impensis restaurari fecit, monetaque ibidem cuditur, à Byelsko 10. mil. distat, à Wilna. 42.

KNYSSYN ciuitas lignea à Tikoczin 2. mil. in planicie inter stagna, syluas, paludesq; lutosas sita, ibidem Curia Regia extructa est. Hortus quoq; Regius amplissimus, vario genere animalium piscinisque diuersis reffertus. Venationes enim illic omnium ferarum copiose exercentur. 12. mil. à Byelsko distat.

NAREW ciuitas lignea inter syluas ad fluuiũ eiusdẽ nominis à Bielsko 4. mil. cõdita.

WASILKOW oppidũ ligneũ ad Narew fluuiũ, in quo Capitaneus regius residet.

AVGVSTOW ciuitas noua amplissima à Rege Sigismundo Augusto, à quo & nomẽ habet fundata, 20. mil. à Bielsko distat.

DROHICINENSIS DISTRICTVS.

DROHICIN ciuitas lignea ad Bug fluuium condita in colle curiam Regiam, in qua causæ nobilium disceptantur habet, à Byelsko ciuitate 10. mil. à Warschouia 30. distat.

MYELNIK oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx verò in colle eminenti, à Drohicin 5, mil.

LOSICZE ciuitas lignea ad stagnum amplissimum sita, à Drohicin 3, mil.

MORDI oppidum ligneum in planicie ad stagnum situm, à Drohicin 5. mil.

Ex his

Ex his duobus districtibus Podlassiæ Bielscensi & Drohicinensi, pro expeditione bellica 20000. nobilium statuuntur.

Huius terræ duo sunt præcipui Senatores, Palatinus & Castellanus.

Vexillum terrestre Podlassiæ bicorne crocei coloris Stemmate, Magni Ducatus Lituaniæ, in campo albo insignitur, viro videlicet armato, gladium tenente equo insidente, ex alia verò parte, aquilam albam in campo rubeo gestat, postquam Regno Poloniæ est incorporata. Similiter Bielscensis, & Drohiciensis districtuum vexilla vnicornia insignitur.

DE TERRIS ET DISTRICTIBVS RVSSIAE Regno Poloniæ incorporatis.

DE gentis Roxolanorum siue Ruthenorum vel Russorum origine varij varia sentiunt, quos Sauromatas, Slauonesque ex posteritate Iapheti (prout latius in deductione Sarmatarum Polonorumque diximus) constat esse. Quidam eos à fusco gentis colore Russos dici autumant, alij à disseminatione, siue dispersione, Rozsicia enim Slauis disseminationem significat, quod melius ad veritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Asiaticę partem occuparent, ab Oceanoque glaciali ad Mediterraneum vsque mare & sinum Adriaticum, à Pontoque, Euxino ad Balticum Oceanum vsque eorum coloniæ extenduntur, vnde & Græcis Sporij, id est, dispersi dicuntur.

Qui imprimis Rutenis imperauerint incertum est, cum literarum prorsus ignari essent, donec anno Domini 796. Michaël Curopalatus Imperator Cõstantinopolitanus characteres ad scribendum Bulgaris misisset, quos etiam Ruthæni omnes susce-

perunt,& ab hoc tempore illa quæ poterant ante & post gesta recordari litteris mandabant. Regionibus Russiæ duo præcipui Principes præsunt, vtpotè Magnus Dux Moschouiæ, qui se Imperator totius Russiæ appellat, plures enim in ea, Ducatus possidet. Secundus Rex Poloniæ, qui etiam Magno Ducatui Lituaniæ præest, Russiæ Ducatus Lituaniç incorporatos, vt pote Vitebscẽsem, Kiouiensem, Msczislauiensem, &c. possidet, quos vna cum Lituania descripsimus.

Nunc cæteras Regiones Rusiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus describemus, in quibus magna ex parte Poloni colonias suas habent, Proceresq́; & Equites fere omnes Poloni sunt, ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, vt pote ciues & nobiles, exceptis colonis & agrestibus qui Græcorum dogmata in religione sequũtur, de quorũ religione & ritibus latiũs in Moschouiæ descriptione patet.

LEOPOLIENSIS ET HALICIENSIS TERRA.

LEOPOLIS ciuitas insignis Rusiæ Polono Regi subiectæ, Metropolis, à Leone Russorum Principe condita, duplici muro propugnaculisq́; fortissimis vallo & fossa profunda, tormentisque & suppellectili bellica expeditisimè prouisa. Arx vna in ciuitate, alia verò in eminentisimo scopulo ciuitati impendente munitisimè condita est, cuius aspectus 10. mil. patet. Emporio, sedeque Archiepiscopali clara, Metropolitanus quoque Rusiæ ibidem sedem suam retinet. Ecclesiæ in ea Romanæ & Græcorũ obedientiæ plurimæ. Armeni quoque ibidem Basilicam suæ religionis antistitemq́; & sacerdotes habent.

HALICIA ciuitas lignea amplisima antiquitus condita, vna ex Ducatibus Rusiæ: Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Nester vulgo dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.

Has ciuitates precipuas districtuales, Leopoliensis & Haliciensis terra cõplectitur:

ZIDACOW in Pokutia, ciuitas lignea, in planicie ad Striy fluuium sita, Arx in colle eminenti vallo circumsepta.

GRODEK ciuitas circumsepta, vna cum arce in planicie stagnis circumuallata, à Leopoli 4. miliar.

BVSKO ciuitas inter lutosas paludes ex quibus Bug fluuius oritur sita, quo merces variæ ex Volhynia in Vistulam deportantur, à Leopoli 5. mil. distat.

STRIY ciuitas lignea, ad fluuium eiusdem nominis condita.

WIZNA ciuitas in planiciæ inter paludes ad fluuium sui nominis extructa.

SNIATIN ciuitas lignea septis circumdata, confinis Moldauiæ, cum Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12. mil. distat.

COLOMIA ciuitas lignea sub monte ad Prud fluuium sita, ibidem sal decoquitrr.

ROHATIN ciuitas lignea septis circundata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter stagna & paludes in colle sitam habet, à Leopoli 10. mil. distat.

DOLINIA oppidum ligneum inter colles situm.

LVBACZOW ciuitas lignea in planicie sita, castrum inter paludes stagnantes conditum.

SENATORES PRAECIPVI HARVM TERRARVM.

Archiepiscopus Leopoliensis.

Palatinus Rusiæ Generalis

Leopoliensis, Haliciensis, Lubaczouiensis } Castellanus.

Vexillum Leopoliensis terræ, Leonem fuluum coronatum petram ascendentem in campo lasurino gestat, hoc vt sequitur modo.

Haliciense

Haliciense verò vexillum Monedulam coronatam cum expansis alis in campo rubeo pro Stemmate gestat, hoc vt vides.

BELZENSIS TERRA.

BELZ ciuitas lignea, ampla in planicie sita. Arcem ligneam lutosis paludibus latè stagnantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica sagitta attingit.

SOKAL ciuitas circumsepta in planicie ad Bug fluuium sita. Arx in colle eminenti lignea.

HRVBYESOW oppidum cum castro in colle situm.

HRODLO ciuitas stipitibus præacutis circumsepta, arcem in colle Bugo præterfluā habet.

GRABOWYEC ciuitas lignea in planicie sita, arx in colle eminentissimo natura & oportunitate loci munitissima accessuq; ardua.

THYSSOWICE ciuitas lignea, arcem in colle habet.

Senatores præcipuos duos terra Belzensis habet, Palatinū videlicet & Castellanū.

Vexillum terrestre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stēmate gestat hoc modo.

CHELMENSIS TERRA.

CHELM ciuitas septis circumdata, sede Episcopali clara, arx in eminentiori colle sita, lignea, argila oblinita 4. mil. aspectus illius patet.

CRASNISTAW ciuitas murata ad stagnum amplisimum sita, arx in planicie murata, quam Vieprfluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina 7. mil. In ea Capitaneus generalis regius residet.

Ratno ciuitas lignea ampla inter paludes latissimè stagnantes sita, à Chelmiaq; 24. ferè mil. pontibus stratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetũ fluuium nauigabilem condita. quam Tur fluuius alia ex parte paludesq; lutosæ muniũt, accessusq; omni ex parte difficilis.

Lyubowlya ciuitas ad Bug fluuium sita, arcem in colle eminenti habet.

Senatores duos principales Episcopum videlicet & Castellanum, terra Chelmensis habet.

Vexillum terrestre Vrso albo inter tres arbores in campo aureo gradiante insignitur hoc modo.

PREMISLIENSIS TERRA.

Premislia ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem sita, sede Episcopali clara. Arx in colle in vlteriori rippa eiusdem fluuij cõdita propugnaculisque apprimè munitissima. Ibidem hortus ingens regius omni genere ferarum reffertus.

Sambor ciuitas septis circumdata ad Tyrã fluuium, vnà cum arce sita Hungariæ finitima.

Drohobycz ciuitas stipitibus præacutis in planicie munita, Salis fodinis clara.

Sanok ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

Przeworsk ciuitas in colle muro circumdata, ad Mleczka fluuium sita.

Krosno ciuitas murata Iasiolda fluuio circumdata. Villok verò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio miliari Camyeniecz arx in eminenti scopulo mutata, natura & oportunitate loci & propugnaculis munita.

SENATORES TRES PRAECIPVOS TERRA PRAEMISLIENSIS habet.

Episcopus, Castellanus } Premisliensis.

Castellanus } Sanocensis.

Vexillum terrestre aquilam auream bicipitem coronatam in campo lasurino pro Stemmate gestat,

PODOLIAE REGIO.

Podolia Regio amplisisima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima est, ab oriente verò vastisisima campestria desolata, ad Tanaim fluuium paludesque Meotidis, & Pontum Euxinum vsque, Tartarosque Præcopenses habet. Omnium rerum ex terra nascentium fertilisisima, adeò vt colonus, quamuis quomodocunque in agrum semen iniecerit, centuplum fructuũ referat. Prata quoque mirum immodum luxuriantia, adeò vt bouis cornua vix è gramine appareant: terra tamen dura & petrosa nimis, adeò vt bissenos boues coloni araturi, aratro iungere cogãtur. Attamen intollerabile pondus boues anhelantes testantur.

Podolia omniũ feracissima.

tur. Mellis ſyluæ paſſim abundantiſſimæ, ſtipitibus enim cauatis vbique mella roſcida depromuntur. Armentis gregibuſq;, & feris omnigeneris redundans. Eam antiquitus Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incolebant. Circaſſorum reliquiæ adhuc extant, ad Boriſtenem fluuium.

Has præcipuas ciuitates, arceſq; hæc Regio complectitur.

Camyeniec ciuitas Moldauiæ finitima, Diuinaq; ferè manu inter arduas cliuoſaſque rupes condita, portas ſolummodo duas habet. Arx quoq; natura & oportunitate loci rupe petroſa, vndique cincta, quam vnà cum ciuitate Smotricz fluuius pręterlabitur, foſſaque profundiſſima naturali cingitur. Arx ipſa muro propugnaculiſque munita. Ciuitatem verò rupes altiſsima, ſaxoſa, acceſſuque ardua inexpugnabilem facit, quam ita ſuo ambitu includit, vt minimè ædium qnamuis eminentiorum tecta apparent. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq; & Turcæ cum ingenti ſtrage & dedecore repulſi & fugati ſunt. A chocimia Moldauiæ arce duobus mil. diſtat.

Bar ciuitas ſeptis circumdata in planicie à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigiſmundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè ſtagnantibus circundata.

Myedzibosz ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, ad quam niſi pontibus peruenitur, à Tartaris ſæpiſsimè infeſtatur.

Brezania oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.

Trebowla ciuitas ſub monte altiſsimo ſita, arcem in colle eminenti habet.

Chmielnik ciuitas lignea ſtipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Hærodoto, Hypanis, dictum) ſita, à Camyeniec 20. mil.

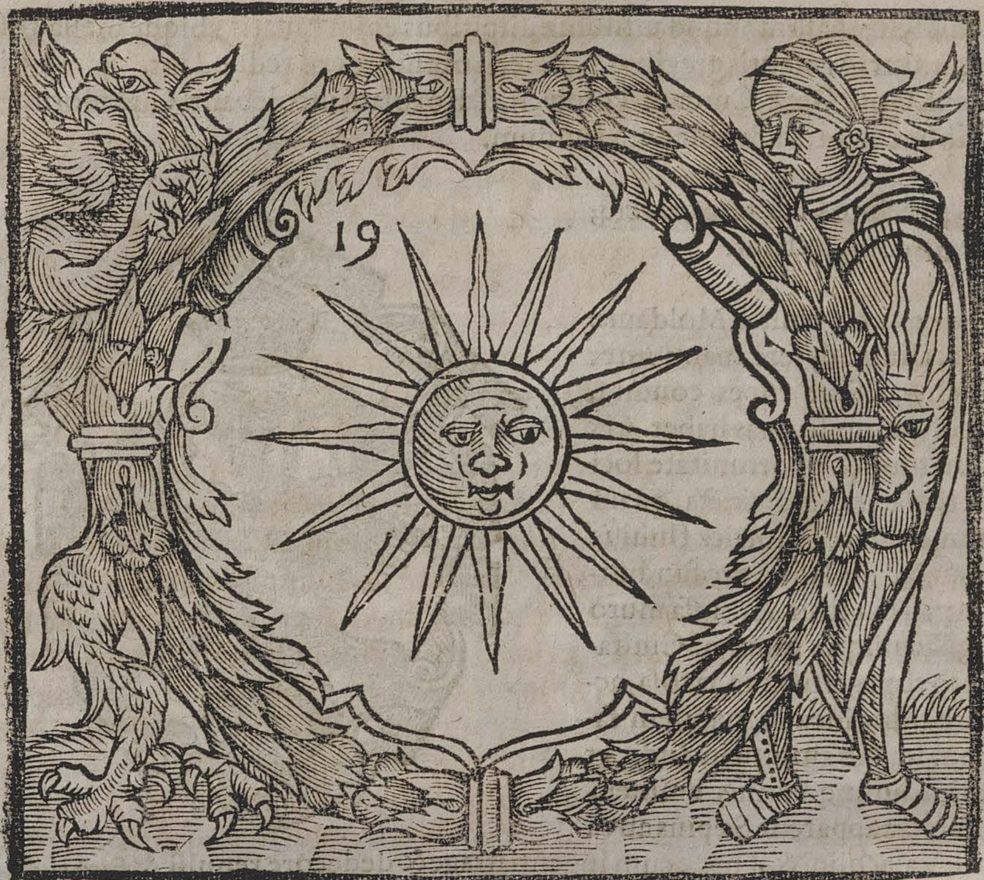
Braslaw ciuitas & arx lignea vallo foſſaq; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.

Vinnicza ciuitas lignea vnà cum arce vallo circumſepta, ad Bog fluuium ſita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Præcopenſibus ſæpiſsimè infeſtantur, diſtrictuſque ampliſsimos qui pro Palatinatibus computantur, & vexillum peculiare bellicum cinerici coloris, ſtemmate Magni Ducatus Lituaniæ inſignitum habent.

Svinigrod arx cum ciuitate lignea in campeſtribus ſita, ibidem munitiones ſunt plurimæ in campeſtribus deſolatis ſitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem vltra Bog fluuium (qui Hærodoto Hypanis dicitur) Circaſſorum & Canowciorum reliquiæ, longo tracto ad Boriſtenem extant in campeſtribus deſolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis Syluis collibúſue & munitionibus conſpicua, ad Tanaim paludeſque Meotidis, & Pontum Euxinum Tartaroſque Præcopenſes, & Crimſcenſes vſque extenduntur. Circaſſi. Canowcij.

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Epiſcopum Camenecenſem, Palatinum Podoliæ generalem, & Caſtellanum Camenecenſem.

Vexillum terreſtre Solem ſtellis duodecenis, in campo albo circumdatum pro Stemmate geſtat.

LECTORI.

NE te tua opinio fallat Lector candide, me hic vniuersum Regnum Poloniæ absolutè descripsisse. Ego enim hic Prouincias principales, quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc verò in Palatinatus redactę sunt, descripsi, ciuitatesque & arces præcipuas Regias, in quibus causæ iudiciales nobilium celebrantur enumeraui. Hæ verò prouinciæ plurimas frequentissimasque ciuitates, arces, & oppida, tam Regis quàm Nobilium, Magnatum, Episcoporumque complectuntur. In singulis autem terris & ciuitatibus districtualibus superius enumeratis administratores causarum iudicialium, à Rege substituuntur: vtpotè Capitanei Generales, qui vices Regias supplent. Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terrestris. Hij omnes causas nobilium absoluunt, exceptis capitibus criminalibusue causis, quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoque plures alij terrestria Regiaque munia obeuntes, quos hic recensere longum esset. Sunt quoque in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, vtpote Comitatus in Tarnow, in Gorka, in Tenczin, in Melstin, in Sidlowiecz, & id genus alij.

Regni

REGNI POLONIAE, MAGNIQVE DVCATVS LITVANIAE, REGIS CVM SENATORIBVS SVIS, IN SENATV, ORDO.

OLONIAE Regnum in Sarmatia Europæa vt diximus amplissimum, potentissimumq́;, cum alijs multis præclaris rebus, tum modo gubernationis à cæteris omibus Regnis differt, in quibus Reges sine Senatus consilio & equitum cōsensu, ex voto priuato legem omnibus ferunt, & nisi virtute innata regantur, in tyrannidem facilè prolabuntur. In Polonia autem vt Reges non nascuntur, sed communibus Senatus & equitum suffragijs eliguntur, ita etiam sine auctoritate eorundem nihil decernere possunt, quamuis sint potentissimi, & militibus voluntarijs superbissimos quosq́; Reges superantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictissimi reperiuntur, ex solis voluntarijs Nobilibus ducentorum millium quotiescunq́; opus fuerit, exercitum fortissimum & omni genere armorum prōptissimum sine vllis stipendijs contra hostem educere possunt. Nobilitas namq́; vniuersa omnibus soluta vectigalibus, bellica tantummodò munera obire pro aris & focis tenentur, quod si voluntarij milites non sufficerent, de suis proprijs gentibus trecenta millia mercenariorum conscribere possunt. Ita cum sit potentissimus Rex Poloniæ, tamen secundum legum, & Senatus præscripta viuere tenetur, sicq́; Regnum amplissimum, Regio imperio, Regia verò Maiestas & Potestas vicissim Senatus & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatisq́; terminos omnes ordines Regni cum ipso Rege continentur, quod si Rex quandoq́; ab officio suo deflecteret, & publicas libertates suorum opprimere aspiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento sunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauissimis Senatorum cōsilijs nititur. Senatores verò ipsi, & vniuersi Equites vicissim Regiam Maiestatem reuerentur, amant, honorant, & vitam ac possessiones priuatas vniuersas funditus pro sanitate & bono illius effundere parati sunt. Senatores autem voto Regis (penes quem est summa & maxima iuris dicendi autoritas) ex præcipua & illustri totius Regni Nobilitate, generis & virtutum commendatione delecti, exacto fidei sacramento, in Senatum eliguntur. Principes autem & præcipui Regni Senatores, sunt Archiepiscopi, & Episcopi, propter venerandam Ecclisiastici ordinis Maiestatem autoritatemq́;, & opes quibus affluunt, præstātissimas, Hij in Senatu in vtrumq́; Regis latus circumsidēt, Archiepiscopi autem duo sunt in vniuerso Regis Poloniæ imperio, Gnesnēsis Regni Primas, & Legatus natus Romani Pontificis in Sarmatia vicem tenens, qui ad vetusta superiorum temporum memoria, coronandi Regis ius habet. In Russia verò nigra, secundus Archiepiscopus est Leopoliensis, vbi sedes Metropolitana Cracouia translata est, anno Domini 1075. in curia Lamperti Zulæ Sancti Stanislai prædecessoris. Episcopi tredecim non secus ac Principes maximi, omni rerum copia excellentes, in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur, Cracouiensis minoris, Posnaniensis maioris Poloniarū, Wladislauiēsis qui & Cuiauiæ, Pomeraniæq́;, Vilnensis Lituaniæ, Plocensis Masouiæ Warmiensis, Culmensis, Prussiæ, Præmisliensis, Lucæoriensis, Chelmensis, Kiouiensis Russiæ, Samogitiæ, vltimus Camenecensis. Hij ordine omnes Regi assident, nisi quod Posnaniensis, cum Wladislauiensi, antiquam dignitatis litē teneant, ideò alternatim locum mutant. Episcopos ex veteri Priuilegio Castellanus Cracouiensis subsequitur, militarium procerum Princeps, deinde Palatini quorum maior Cracouiensis & Vilnensis, palatinos verò quidam Castellani præcipui intermixti. Tunc demum alij Castellani maiores & minores quos recensere longum esset ordine loca sua occupant.

qui non castris vt ipsa vocis Etymologia sonat,sed minoribus prouincijs Senatorio iure & nomineRegio præsunt,extraq; ipsam autoritatem dignitatemq;(quæ est prima post Palatinos)paruum sui officij quæstum reportant,quamuis illius cui præsunt prouinciæDomini appellantut,nihil enim præter Reipublicæ(quod verè Senatorum est) commoda quærunt. Castellanos Archimarschalci Marschalciq; supremi totius Regni officiarij sequuntur, qui sunt Poloniæ & Lituaniæ de vtroq; imperio bini, terrestres videlicet& Curiales.Marschalcorum officium est,curare totius aulæ & omnium conuentionis tranquillitatem,inter proceres & aulicos Regios partiri ædes vrbium,Regi quocumq; eunti, baculos erectos singuli præferunt, & vt quisq; officio suo apud Regem fungatur prouident.In Senatus consessu omnia animaduertunt.quod si supremi Marschalci absuerint,Curiales eorum officium adimplent.Cancellarij & Vicecancellarij Marschalcos ordine sequuntur,vtriusq; gentis qui sunt similiter bini & bina sigilla,horum officium est Priuilegia,immunitates,prærogatiuas à Rege alicui datas,litteras similiter Regias conscribere,scriptas Regi oblatas pronunciant, quibus à Rege subscriptis illi sigillum affigūt. Omnes autem litteræ ac priuilegia in Magni Lituaniæ Ducatus Cācellaria, Rutenicis characteribus absoluūtur,apud Polonos verò Latinè(cuius linguæ sunt peritissimi)omnes causæ describuntur. Præcipua quoq; est dignitas in Senatu summorum generaliumq; militiæ Ducum,quorum in Polonia vnus,in Lituaniæ Magno Ducatu secundus, rerum potiuntur, penes hos summa omnium exercituum imperij sita est,in qua autoritate Regia plenipotenter vtūtur.Hos demum Campiductores de vtroq; imperio singuli,qui sunt campestris militiæ Duces.Est etiā summus maioris Poloniæ præfectus siue Generalis,similiter Samogitiæ,& terrarum Russiæ præfecti,quo honorum gradu non nisi Principes viri, & de Patria optimè meriti à Rege donantur.Cooptantur quoq; in Senatus classem ꝓuinciarum de vtroq; imperio Officiarij,vtpotè Iudices qui causas nobilium munere Regio dijudicāt, Pincernæ,Succamerarij,Dapiferi,Secretarij,Vexilliferi,Scribæ,Tribuni militum, Exactores, Thesaurarij,& cæteri qui singuli singula officia in prouincijs assignatis exequūtur, & pariter cum iudicibus prouincialibus particularia,certis temporibus anni,assignata iudicia,qui termini siue Roki vulgo dicuntur,exercent.Ensifer quoq; Regni, & Vexillifer Curiæ Regiæ,qui Curiale vexillum in bello defert, non postrema dignitate fungūtur. Non etiā autoritatis frustrantur honore ipsi Secretarij, Scribæq; siue Protonotari Regij.Insuper Cubiculi,Stabuli,Culinæq; Magistri, suis dignitatibus in Senatus consultu gaudēt.Ciuitatum,Oppidorum,Arcium Regiarum,Prouintiarumq; præfecti, Refferendarij supplices libellos & subditorum quærelas ad Regem & Senatum deferentes, summusq; Regis Secretarius & Refferendarius, salinarum fodinarum & metallorum Præfecti non ignobili certe dignitate potiuntur. Legati quoq; prouinciarum & ciuitatum præcipuarum,ab vniuersis ordinibus de singulis prouincijs nomine totius Nobilitatis electi, suas in Senatu partes occupant.Equites quoq; & Patricij viri iuuenes virtutibus & genere præstantes aulici, qui in aula Regia seruientes in præstandis quotidianis officijs Regi operam nauant, stipendiaq; merentur.Insuper Cubicularij siue Veredarij,qui cum Epistolis Regijs per omnes prouincias,à mandati velocissimè discurrunt.Demum stipendiarij,& satellites siue collaterones Regiæ vitæ custodes, postremum autoritatis locum obtinent.Omnibus autem Senatoribus sub fidei iuramento, & amore patriæ eadem est perpetua & constans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperij,volūtas.In Senatu cum de Republica deliberant liberè, & sæpiùs arcerrimè sententias dicunt, Regem imprudentius regnantem obiurgant, atq; vno consensu sanctissima maiorum instituta,& communis Patriæ charissimas leges ad extremum vitæ defendunt.

CAPITANEI Generales in minori Polonia 40. in maiori 30. in Ducatu Masouiæ 12. quæ officia nulla successione, sed ex Regis gratia in benemeritos de Repub. cōferuntur, hi enim prouincijs præsunt, & nobilitatem, Regia authoritate, pro tribunali iudicant, omnesq; prouentus Regios exigunt, & in thesaurum referunt.

Regno

Regno Poloniæ saluberrima aura fauet, omniumq; rerum ex terra nascentium fertilissima est, cuius vbertatem cæteræ regiones transmarinæ affatim persentiunt, ad quas frumentum grandi copia, de Polonia nauibus aduehitur. Pecoribus quoq; omnigeneris, venationibusq; abundat, ita vt Saxonia, cæteræq; gentes Germanorum, Polonicis Bouibus victitent. Incolæ habitum variarum diuersarumq; nationum more gestant, præcipuè verò, Italicum, Hispanicum, & Hungaricum, qui illis peculiaris est. Alij Germanico, Turcico, Moschouitico, Bohæmicoq; more vestiũtur, diuersas enim & repostissimas prouincias peragrãt, vndè varios mores in patriam inferunt. Viri sunt excellentissima industria præditi, variarumque gentium idiomata callent: imprimis verò linguæ Latinæ peritissimi, qua vt vulgari maiori ex parte in ciuitatibus & pagis passim vtuntur, idq; omnibus diuitibus, ac pauperibus peculiare est, quod imprimis pueros litteris imbuendos apprimèq; ad consumptionem, sedecim plusue annorum in pulueribus scholasticis committunt, sumptibus pro Magistris minimè indulgẽdo, vnde linguam Latinam omnes ferè congruè callẽt, idq; ea de re maximè obseruatum crediderim, quod vulgaribus litteris vel scripturis, in sacris ac prophanis rebus nunquam vtantur, omnesq; leges tam ciuiles; quàm nobilium, ac villanorum, & ipsa Cancelaria Regni ac Castrensis, Latinis litteris omnia expedit, atq; ideò factum est, vt passim docti omnes euaderent. Habent præterea Poloni, & Lituani lingæ Latinæ inflectionẽ propriam & perfectissmam, vt Latinarum dictionum sonum propriè ad iustum accẽtum expressionemq; secundum litteras ipsas, quadam cum gratia & dulcedine, inflectere, ac proferre queant. Qua de re Polonia omnium ferè gentium studia vicisse videtur, quod rarus esset, qui Latinas litteras nõ calleret, deinde Germanicum, Hungericũ, ac passim Italicum & magna ex parte Gallicum, Hispanicumq; extra vulgare suum Sarmaticum idiomata nesciret. Equites in ornamentis equorum, armorum, vestibusq; præ sumptuosis plurimum delectantur, Campestri prælio alacrius hostem quemlibet paruis & magnis copijs adoriuntur. Castra etiam artificiosè collocant curribus in gyrum arcte dispositis, adeò vt in illis tuti non aliter atq; in arce firmissima includuntur. Viri sunt bellicosi, strenui, hostisque quamuis validissimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more vtuntur, clipeosq;, qui totum hominem equo insidentem tegunt, & hastas oblongas gestant, pluresq; inter eos tantæ animositatis reperiuntur, vt vnus alium quamuis toto exercitu suorum profligato, ad mortem vsq; non deseruerit, sed vterque strenuè dimicando honestè occumbere, quã turpiter fugere maluit. Prout in Moldauia duobus fratribus germanis, Strusouiczij dictis, Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu suorum aberrantibus cum quinquaginta commilitonibus, inscij in multitudinem Valachiorum inciderunt, à quibus vndique circumuenti, in primo congressu vnus occubuit: alter verò strenuè dimicando euasit: sed cædis fratris germani recordatus, in exercitum Valachiorum conuersus, acies eorum fortiter disuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret: tamẽ honestius cũ fratre occumbere, quam euadere maluit. Melstinius quoque, cum Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuersus in confertissimas hostium acies sese coniecit, multisque hostium trucidatis, tandiu strenuè dimicauit, donec prorsus telis confoderetur, equoq; deieceretur, 1397. vt latius patet in Lituaniæ Ducum descriptione. His etiam multi similes in gestis Polonorũ reperiuntur, quos sigillatim recensere infiniti laboris esset. Id verò illic maximè non solum inter fratres, sed inter socios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præsente euenit, duobus adolescentibus, per plateam ciuitatis pergẽtibus intempesta nocte, duo alij armata manu occurrerunt, vbi inter defendendũ vnus aduersarium suum interemit, aufugitque. Socius verò illius captus cædisq; damnatus, in locum decolandi postridiè ducitur, cumque iam carnifex gladio euaginato staret, ille reus cædis, qui profugerat, accurrens dixit: sinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spiculatore decolatus est, innocens verò liberatus.

Poloni studiorũ amãtissimi.

Nobiles humilioris fortunæ, iniurias à Magnatibus illatas non patiuntur, nam

quamuis pauperrimus nobilis extiterit, amicis cognatisque suis collectis, quam maximum magnatem debellare potest: nō solum enim possessiones pro necessitate amici exponunt: sed etiam vitam suam pro eo morti varisque periculis obijciunt, qua de re magnates in Polonia, non parui, sibi pauperem vulgum Nobilium ducūt, in Lituania ècontra, Nobiles humilis fortunæ magnatum sunt serui. Accidit in Polonia me præsente, quod quidam magnæ autoritatis vir, Dominus Ioannes Luthomirski, Thesaurarius Regius supremus, Capitaneus Lanciciensis, & Radomiensis, Castellanusq; Siradiensis, quosdā pauperes Nobiles, Mikolaiewsczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu consanguineorum, cum magno comitatu proficiscentem occiderunt, infrustraq; dissecarunt. Cumque hic Nobilis aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore esset, honorem vitæ præferens citatus ad Comitia Lublini celebrata, alacriter comparuit, ibique honore integro ex sentētia Regis, decolatus est. Quod si huic genti nimiæ comessationes, & diuitiarum plusquam liberales prodigæ profusiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gētes virtute innata & ingenijs Hæroicis superarent, sed vnus pro sanitate alterius (prout illis mos est) bibens, poculū magnum funditus exsicat, quamuis natura interdum repugnante, sicque hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuijs celebrant, eos multoties sanitate priuat, multisque ex nimia inebriatione infirmitatibus corripiuntur. Cum enim vnus alteri pro sanitate præbibit, non solum poculum vitreum, sed ligneum, vel figulinum, capiti illidit, tandem postridiè surgens infirmitate correptus, vinum incusat, amphoræ oblitus, quam ad caput colliserat. Multi quoque inter eos præcipuè in Ducatu Masouiæ reperiuntur, qui sese alterutrum bibere vi complectant, dicentes, aut mihi præbibe, aut mecum armis decertato, interim verò alius arma quam poculum quem natura recusat alacrius eligit.

Aulicorum ministrorum, seruitorumq; tantas vniuersi Sarmatæ præsertim Poloni, Masouitæ, Lituani & Ruteni, fouent turmas, vt nūquam sperares eos educari posse, qui nullum aliud officium agunt, nisi Dominum aliquò migrantem, comitari, vel aliquò amandati munus iniunctum obire, à cæteris seruitijs prorsus liberi immunesque. Mechanicum opus nobilis seruitori ingenuo, quamuis pauperrimo obire nō patitur, nec demandat, quod si aliquis minus discretus seruitori negotium minus honestum mechanicumuè iniunxerit, rusticum sibi ad id muneris inueniendum oportere, se verò honesto seruitio minimè abdicaturum, respondit. Et ideò Nobiles Nobilibus, paresque genere ac virtutibus, paribus plerumque inseruiunt, cum honesta, & nobilia seruitia obeunt, contra occidentalium gentium consuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inseruiri putant, quòd mechanica seruitia, quicquid Dominus demandauerit obire cogantur. Apud Sarmatas verò qui melius bibit pro sanitate Domini ille melior censetur minister, & postquam Dominus mensæ accubuerit, & seruitores statim ordine seruato accumbunt, aliquandoque, tres, quatuoruè mensas occupabunt, quibus liberaliter fercula opiparia apponuntur, vt quilibet aulicorum tres seruitores sua portione educare possit, quam ipse saturatus puero à tergo stanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet seruitores aliquot, & pueros habere solet, & illi seruitores, alios seruitores, pueri, pueros, ad quartum vsque ordinem, ad mensam eiusdem Domini omnes cibaria sumentes, & salaria recipientes, & plerunque maiori ex parte, nisi ad mensam inseruiunt, peracto prandio, vel cœna, saturati inclinatis de more gentis coram Domino genubus, capitibusque adapertis, quo volunt discurrūt, & quandoque triduò, quatriduouè, vel integra hebdomada Dominus seruum in tabernis, vel in comitiua occupatum non videbit, raro tamen vbi fuerit interrogatur, & si interrogatur, respondit, se pro sanitate Domini hilariter bibisse, ad quē Dominus subridens gratias agit, & plerunque liberaliter huiusmodi remunerantur. Quodam tempore accidit, dum quidam Episcopus per thesaurarium suum aulicis & seruitoribus salaria, siue stipendia secundum consuetudinem ad vnamquamque partem anni, persolueret, astantibusque omnibus ordine suo, quidam latrunculus (qui eadem in

aula nemini seruiens versabatur, bibens & comedens quotidiè ad mensam Episcopi,) cæteris seruitoribus salaria expetentibus se intermiscuit, quibus aduersus eum murmurantibus, quod nemini seruiens stipendium expectaret, Episcopus illum interrogat, cuinam inseruiret, & quid negotij obiret? Qui respondit: tibi Reuerendissime Domine inseruio, & id quod alij strenuus adimpleo. Quale nam sit seruitium Episcopo interrogante dixit: quotidiè bis in die lautè ad mensam tuam comedo & bibo. Cui Episcopus subridens stipendium persoluit.

Nobiles legibus Castrensibus, & terrestribus à Regibus suis constitutis, vtuntur, ad ciuitatesque prouinciales & districtuales, quas superius enumerauimus citantur, nomine Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci prouinciæq; præest, hosq; terminos Castrenses appellant. Ad terrestres verò terminos qui rarius celebrantur, in anno sex inter quatuor vicibus, nomine Regis in eandem arcem citantur, vbi à iudice terrestri vices Regias adimplente iudicantur. Ciues verò in ciuitatibus Imperatorijs legibus, quas Magdeburgenses, appellant vtuntur.

Atque hæc nobis de regno Poloniæ breuiter dicta sufficiant: quod multis de causis toti Reipub. Christianæ vtilissimum est, à gentibusque varijs crudelissimis Tartaris, & Turcis videlicet, munitissimum propugnaculũ Germaniæ præsertim regionibus. Conclusio

MAGNI DVCATVS LITVANIAE CVM SVIS DVCIBVS, PROVINCIIS, PALATINATIBVS, CIVITATIBVS, & Castris præcipuis, Morumq; gentis, Originis, Religionis antiquæ compendiosa descriptio.

ARMA MAGNI DVCATVS LITVANIAE.

DEDVCTIO ET ORIGO CELEBERRIMAE GENTIS LITVANORVM, PROBABILIS.

hactenus à nemine Hystoricornm Latinorum explanata.

* *
*

TOLOMEVS ille vniuersi orbis Geographus curiosissimus, hijs in regionibus quæ hodie à Lituanis colũtur, & quæ eorum ditioni vtpote Russia, Podolia, Volhinia, Podlassia, Samogitiaq; subsunt, hos populos colonias suas, (quorum hodie ne vestigiũ quidem apparet) antiquitus habuere recenset, Galindos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Cariones, Amaxobios, Stabanos, Sturnos, Nascios, Asubios, Wibiones, Ombrones, inter Lublinã & Brestiam, Sargatiosque. Quos omnes ex Cymbris, Gotisque, & Sarmatis ortum sumpsisse idem Ptolomeus asserit. Sarmatorum autem deductio cum latius à nobis descripta pateat, Cymbrorum nomen, & successiones mihi explanandæ videntur. Cymbros itaque à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos esse, nomenque ab eo per tot sęcula paululum immutatum trahere consentiens omnium hystoricorum opinio est. Hæc posteritas Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem, in Europa, Asiaque minori occupauerit, quod ipsi cum Etymon nominis dilationem significantis, tum fausta Nohæ parentis imprecatio portendebant, pars eorũ à Gomero orti, ad Bosphorum Cimerum Mæothidis paludibus proximum, (qui de illis Cymmerius est appellatus) vltra fontes Tanais fluuij, vbi in Ducatu Rhesanensi Moschouiæ Principi subiecto oritur, sedes suas habuerunt. Postea successu tẽporis, quod haud difficilè illis fuit, per regiones propinquas, Russiam, Lituaniam, Liuoniam, & Borussiam nunc Prussiam appellatam, & Cymbricam Chersonensum vbi Sweci, Dani, Golandi progressi, toto eo littore se passim diffundentes latè dominati sunt, & castrato paululum nomine, litteraq; interiecta Cymbri nuncupati. Quando verò & qua occasione hæc migratio contigerit: quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id constare possit, ignotum est. Cæterum fuerũt semper Cymbri gens bellicosa, strenua, manu prompta, id enim res ab ipsis fortissimè audacissimeq; gestæ testantur. Hijs nãq; colonijs Septentrionalibus relictis in numero trecentorum millium, per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamque imprimis penetrarunt. Deinde Hispanias populabundi vastauerunt. Inde annum circiter centesimum decimum, ante natũ Christum in Italiam excurrerunt, quam vastabundi passim depredarunt, Romanorumq; Consulem Papyrium Carbonem, cum vniuerso exercitu fuderunt. Postea ab eisdem M. Iunius Syluanus, & ipse Consul contracta infœliciter pugna, superatur. Aurelius deinde Scaurus Consulis legatus amissis copijs Romanis, in manus eorum viuus perueniens, à Bolo Rege Cymbrorum occiditur. Id Tacito affiirmante actum est, anno sexcentesimo quadragesimo post vrbem conditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in aditu Alpium contra Cymbros exercitum opponunt, fusi tamen & ad internitionem prostrati, vbi C. Manlius in pugna interfectus occubuit. Octuaginta verò millia Romanorum militum cæsa. Q. Seruilius Cœpio Imperator exercitus, ex conflictu funesto vix cum denis elapsus, Romam tantę cladis nuncius perueniens, bonis omnibus publicatis, ex decreto Senatus, quod temeritate sua exercitum perdiderit, iugulatur. Aiunt Romanos vno in prælio maiori clade & detrimento vnquam affectos esse, quamobrem suspensis metu animis, de exitu imperij sui magnopere soliciti, præsentique rerum suarum periculo vehementer conturbati, cum hostes exitium, vbi minitantes propediem aduentare nunciarẽtur. Caium Marium ex Lybia vbi Iurgutam deuicerat, Ducem bellicosissimũ, & fortunatum vocauerunt, duobusque annis ab illa clade Romanorũ elapsis. Marius, Cymbrorũ & Tewtonũ, ad aquas Sextias cruento prælio ducenta millia fudit, tantaque fertur cæsorum multitudo, vt Massilienses congestis defunctorum ossibus, vineas eisdem obsepserint, sanguineque humano

Lituania popul. — *Cymbri vnde prognati.* — *Tanais fluuius.* — *Cymbrorũ patria.* — *Cymbri Galliã & Hispaniã ingressi.* — *Cymbrorũ in Italia bella.* — *Infelix cũ Cimbris romanorum conflictus, eorum strages.* — *Marius Cymbros fudit.*

mano

mano agri quaſi ſtercore multo pingueſcentes vberrimi, feraciſſimique redditi ſint. Itaque Cymbri attenuati numero & viribus, ſed animo minimè fracti, in vnum conglobati, Q. Catuli Proconſulis exercitum in fugam verterunt, ad fluuiumq; Ateſin caſtrametati ſunt. Quò Marius ſumma celeritate aduolans, cōiunctis copijs ſuis, cum exercitu Catuli, inito prælio 29. die Iulij centum quadraginta millia Cymbrorum occidit. Qua clade ad extrema redacti Italia egreſſi, patrias oras vtpote Daniam, Pruſſiam, Suetiam, Liuoniam, Lituaniamq; petierunt, ex quibus illi qui Lituaniam occupauerant Gepidæ ñuncupati fuere. Hac verò in Regione vbi Samogitia, Aeneas Syluius Maſſagetas, gentem Plinio, celebrem conſediſſe teſtatur. Lituanorū verò gentem, qui antiquitus Gepidi vocabantur ex Gotis oriundam. Eraſmus Stella pulchris rationibus affirmat cū Duce Litalano, ſiue Litwone Vedenuti Pruſſiæ Regis filio, anno Domini 573. in has regiones vicinas patris imperio quas olim Alani incolebant, veniſſe. Lituaniæque nomen à ſui denominatione eiuſdem indidiſſe. Samogitiam verò à fratre eiuſdem Lituonis Saimone principe appellatā, idem Eraſmus Stella in Pruſſia hiſtoria teſtatur, quæ tunc temporis longè in Pruſſiam, & Liuoniam vſque extendebatur. Similiter Lotialos, ſiue Lotwonos, qui nunc Liuones poſt Germanorum ingreſſum Latinis dicuntur, ab eodem Litwone cum Litwania pariter nomen traxiſſe. Hæ autem gentes, vtpote Pruteni, Polowci, Samogitæ, Gepidæ, Lituani, Liuones, Curlandi, Iatwingi ſiue Iaziges & Iaczwingi appellati, vt vnum idioma, ita eoſdem mores, conſuetudines, legeſque & bellorū expeditiones in Chriſtianos concordi Marte, ſemper habebant, niſi ſingulæ ſingulis principibus finibuſq; certis dirimebātur. Iaczwingi autem fuerunt populi crudeliſſimi, in finibus Lituanię iuxta Maſouiā, vbi hodiè Podlaſſia colonias ſuas habebant, qui in bello non referebant pedem, quin vincerent, aut vincerentur: ideò bellis aſſiduis interierunt, reliqui eorum in Lituanos Ruſſos, & Maſouitas ob vicinitatem abierunt. Opinantur alij Lituanos, à Lituo quod cornu venatorium ſignificat, dictos eſſe, quorum opinio, vt anilis & ſtulta iure ab omnibus irridetur. Mathias autem Miechouienſis, & Dlugoſus Polonicæ hiſtoriæ indagatores, ac annales Rutenorum teſtantur. Italos Duce Palemone, vel ob tyrānidem Neronis, vel promeritum exilium, aut ab Attila Hunnorū Reges crudeliſſimas Patriæ vaſtationes fugientes, has regiones, longa nauigatione ſuperata, ex ſinu maris Baltici, quod Pruſſiam, Samogitiam, Liuoniamq; alluit, per Nemnam fluuium Crononem Ptolomeo dictū, claſſe ingreſſos fuiſſe, ꝙ & ipſa gens Lituanica ſtrenuè aſſerit. Quamplures enim dictiones Latinæ, & Italicæ idiomati eorum intermixtæ habentur. Aiuntque hunc Palemonem (quem ipſum nomen Latinum, Italumque eſſe prodit) cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iunctis collecta, quorum præcipuos, Vrſinos, Columnas, Iulianos, Cæſarianos, Gaſtaldos recenſent, Lituaniæ nobilibus familijs & Stemmatibus principia dediſſe, vulgum verò Lituanorum vtpote colonos, & agreſtes ex Gotis natos aſſerunt, in hancq; ſententiam plurimi Polonicæ & Germanicæ, ac Ruſſorum hiſtoriæ ſcriptores aſtipulantur, quorū iudicio & autoritati, nos quoq; acquieſcentes cum eiuſdem ſentire volumus.

Cymbri ex Italia.

Lituani à Cymbris orti.

Lituaniæ, Samogitiæ & Liuoniæ denominatio.

Iaczwingi ſiue Iaſiges gens crudelis.

Lituania à Lituo.

Itali Lituaniæ gentis propagatores.

Vulgus Lituanorum ex Gotis nobiles ex Italis orti.

Hic itaque Polemon ob innatam induſtriam, à gente barbara Princeps ſalutatus, eā coram nomine Patriæ ſuæ Italiæ (præpoſito articulo Italis in fæminini generis nominibus efferendis conſueto) *La Italia appellaſſe* creditur, quæ poſtea longo temporis ſucceſſu Italicis moribus, idiomateque in barbariem populi commutatis, Lituania dicta eſt. Quidam etiam eoſdem Italos à littore maris Baltici, quod Pruſſiam, Liuoniam, ac Lituaniæ, Samogitiæ extrema alluit, eo quod ibi prius conſederint, Lituaniam connominaſſe putant. Succedente poſtea Palemoni quodam ex eadem gente Principe, Itali recens Latinorum nomen non modo depoſuerunt: ſed ignatam quoque & peregrinam eorum incolarum linguarum, apud quos principatum arripuerant addiſcentes, in ſuam cooptarunt, viuendique normam & modum cum eiuſdem barbaribus ſuſceperunt. Cæterum hæc gens Lituana longo tempore à ſui imperij primordiis, obſcura fuit, Rutenorumque iugo ſubiecta, vt Princeps Kiouienſis Ruſſiæ quondam

Polemon Italus primus Dux Lituanorū

Lituania ab Italia cognominata:

Lituania à Litore.

Lituani olim obſcuri, Ruſſiæ tributarij.

Monarcha, ab eis periomata, ſuberaq; ob ægeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodo ſubiectionis exigeret: Donec Mendolphus ſiue Mendog, & Witenen, Gediminuſq; Duces Illuſtres Hæroica Magnanimitate illa innata, dudumq; ſegnitia rei militaris oppreſſa excitata, rebellionem contra Rutenos, ab anteceſſoribus ſuis inſeptam continuentes, vnus poſt alium in Lituaniæ imperio ſuccedentes, Ruſſiæ Principibus partim ſtrenuo marte, partim aſtu frequentius aggreſſis, & quaſi debellatis, ſenſim adeò viribus creuerũt, vt iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tributa ſibi pẽdenda eos compellerent, quæ pluribus ab annis Rutenis ipſi pendebant, ac pro periomatibus & ſubere aurum, argentumq; exigunt. Nunc Lituanorum ſucceſſus & ſeriem à primis principatus, incrementis, ſecundum Rutenorum opiniones aggrediar, à tribus fatribus Palemonis nepotibus, initio ſumpto.

Lituani iugũ Rutenorum excutiũt.

ORDO GENEALOGIAQVE DVCVM LITVANIAE.

Palemonis Nepotes.

PAlemoni ex romanis Patritijs genus ſuum dicenti, fatiſque in Lituania multis, periculis exantlatis commigranti, tres nepotes (quos Ruteni filios eiuſdem contra veritatæm Hiſtoriæ legitimos ſcribunt) in imperio Lituanico ſucceſſerunt, Borcus, Cunoſſus, & Spera nominati.

Borkus. Kunos. Spera.

BOrcuſque arce ad Iuriam fluuium vbi in Crononem ſiue Nemnam exoneratur, in Samogitia erecta, à ſui nominis & fluuij compoſita denominatione, eam Iurborg quæ hucuſque durat, appellauit, imperiumque in Samogitas exercuit.

Kunoſſou Arx.

CVnos, verò vlterius procedens eadem in Regione caſtrum Kunoſſow fundauit à ſuo nomine appellatum, ad quod regio ſubiacens pertineret.

Kiernus. Gibut.

Kiernou arx, & Sedes Magni Ducatus Lituaniæ.

Lituania à Litus tuba.

SPera quoque Vilkomir arce ad fluenta Swentæ ædificata, ibidem dominari cæpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in vtriuſq; partes ſucceſſit, duoſque filios Kiernum & Gybutum procreauit. Mortuo Kunoſſo, Kiernus filius in Lituania principatu ex vtraque rippa Wiliæ fluuij arrepto, Kiernow arcem Ducatus ſedem erexit. Hunc Lituaniam à littore & tuba ſiue lituo cornu venatorio, appellaſſe Ruteni & ipſa gens Lituanica nulla certa probabilique ratione fulti autumant. Gybutus etiam Kiernowij germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuque coniuncta cum Kierno Ruſsiam apud Braſlaw & Poloczko longè lateq; vaſtauerunt. Cumq; exuuijs onuſti reuerterentur, Samogitiam à Liuonibus vicinis ſpoliatam inuenerunt, quam vlciſcentes Liuoniam viciſsim igne, & armis, vaſtatam dirripuerunt.

Ziuibũdus Dux Lituaniæ.

Muntuil Samogitiæ Dux.

KIerno è viuis decedente Ziuibundus filius in Lituania ſuccedit, Gybuto verò in Samogitia Muntwil, hij quoque fraterna ſynceritate ſeſe proſequentes, pacificè gentium ſuarum habenis præfuerunt. Ruſsiæ principibus tributa perſoluentes, periomata

videlicet

videlicet ad balnea & conturnos de subere more gentis contextos. Muntwilo deinde parcis vocantibus, nō diu regnanti, Vikint filius in Samogitiæ principatū, euectus est. *Vikint*

Interea verò cum Batti Tartarorum imperator, Rusßiam magna ex parte deuastasset, potentiamq; Ducum eius diminuisset, & debilitasset, Ziuibundus Lituaniæ Dux nacta occasione ad iugum Rutenorum excutiendum, & libertatem vindicandam, fratris Wikinti Erdziwilum filium in Rusßiam infestandam armata manu destinauit. Itaque Erdziwil tranato Vilia fluuio, Nowogrodek arcem & ciuitatem Rutenorum occupauit, ibidemque sedem Ducatus sui posuit. Vlteriusque castra mouendo ad Nemnam fluuiū, scopulo, natura loci munitißimo reperto, castrum quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlasßiam cum exercitu penetrans Brzestiam, Mielnicum, Drohicinum per Batti Tartarorū desolatas arces Rutenorum occupauit, muniuitque, & omnem eam oram suam in ditionem paruo negotio redegit. In Lituania verò benè meritis exercitus ductoribus prouincias, vnicuiq; pro sua dignitate, distribuit. Eixio ex quo Douoinorum familia creuit, Regionem hāc vbi ab eo nunc Eixiski oppidum nuncupatur. Granso vbi Gransiski. Campæ verò ex quo Gastaldorum nomē in Lituania Osmianam dedit.

Batti Russiam vastauit.
Grodna edificatur.
Podlasßia ab Erdziuilo occupata.
Eixis. Gransis. Campa. Lituaniæ proceres.

Erdziuil igitur viribus in Rusßia & Lituania auctis, Tartarorum Zawolhensium Regem Kurdassum nomine cum suis copijs Rutenorum regiones ex consuetudine depredantem apud Mozeram oppidum, in fluuio Okuniowka dicto prostrauit, fugauit, que. Multis gestis Hæroicis exactis factis concesßit. Mingailum verò & Algimuntum filios imperij successores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo verò Polocensibus Rutenis liberè absque iugo cuiusquam viuentibus bellum iutulit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exusßit debellatis, Poloczkam cępit, imperiūque in Polocenses, ac Nouogrodenses latißimè exercuit Ginuilo, & Skirmunto filijs, patriæ dominis relictis, è viuis decesßit.

Erdziuilus Tartaros sternit.
Mingalis Dux Lituaniæ.

3

Skirmunt itaque persolutis patri funebribus exequijs, Nouogrodecensium & Lituanorum habenas moderauit. Ginuil verò Poloczkam iure naturali deuolutam administrauit, qui ducta in matrimonium Maria Twerensium Ducis filia baptizatus est,

Skirmunt. Ginuil, Boris.

Boris. atque Georgius cognominatus, cum Pskouiensibus, & Smolenscijs acerrimum bellum pro patria gessit, Borisso filio in Polocensi Ducatu relicto, spiritum exhalauit.

Boris. Boris ex more patri iustis persolutis, Poloczkam summa cum dexteritate moderauit, Basilicam sub titulo Sanctæ Sophiæ in arce de lateribus coctis pulcherrimè sumptuoséque erexit. Item aliam Saluatoris Iesu Christi, qui Spes Rutenis dicitur, & monasterium virginum medium miliari à Poloczka, (vbi modernus Dux Moschouiæ in oppugnatione Poloscæ, domicilium suum habuit) Borissique & Hlebi diuorum Rutenici ritus Eccesias instaurauit ac dotauit. *Borissow fundata.* Borissowo arcem & oppidum ad Beresinā fluuium, à sui nomine appellatam fundauit, ad quam vsque Magnus Dux Moschouiæ fines suos pertinere contendit. *Basilius Rechuold.* Borisso decedenti Basilius Rechwold filius in Polocensi principatu successit, qui ætatis plenus ad superos migrauit, relicta filia Poroskauia & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Poloczka exactis satis concessit. *Poroskauia Polockia Ducissa.* Poroskauia verò soror sua cælibem virginalémque vitam ducens, in monasterio Rutenici ritus vixit, postea deuotionis causa cum quibusdam monachis Gręcis, Romam petijt, ibidēq; mortua, ob vitæ sanctimoniam canonisata & Catalogo sanctorum scripta Paraxidisq; latinis secundum Rutenorum opinionem appellata. Nunc à Polocensibus Ducibus, ad Lituaniæ principes redeo.

Skiermunt filius Mingaili & frater Ginuili Lituaniæ habenas viriliter moderans, *Skiermūt Rutenos prostrauit* Mscislaum Ducem Lucensium cum copijs Russorum sibi occurrentem prostrauit, arcesque Pinskam, & Turowiam eisdem eripuit. Postea Balaklaium Tartarorum Zawolhensium Regem apud Keidanow Russiam vastantem cum vniuerso exercitu fudit, fugauitque.

Tandem Russiæ principibus bellum intulit, eo quod illum Lituania pellere niterentur. Mortisque successu copijs Russorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karasouiam arces cum suis prouincijs expugnauit, imperioque suo subiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Lauborto, & Pissimonto in hæreditatem concessit.

Kukouoitus patruus Skiermōti in Lituaniæ & Samogitiæ principatu multis annis exactis, naturæ debitum soluit. *Giedrus.* Giedrusso verò genero, qui filiam suam Poiatam matrimonio copulauerat, principatum commisit, qui Lituaniæ & Samogitiæ habenis summa cum dexteritate administrans moritur, Ringolto filio relicto.

Ringolt patri funebribus exequijs more gentili persolutis, Lituaniæ & Samogitiæ præficitur. In hūc principes Russiæ inuidia ducti, ob tributa nō persoluta exacerbati conspirauerunt, quatenus Ducatu paterno exueretur. Itaque exercitibus conscriptis, in Lituaniam valida manu cum Tartarorum auxiliaribus *Ringolt Principes Russiæ sternit.* copijs excurrunt, quibus Ringolt viribus Lituanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, acriq; commisso prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mohilnam, Tartarorum sex millia Rutenorumq; ingentes Copias prostrauit. In quo conflictu ex Ducibus Russiæ, Demetrius Drucensis. Swetoslaus Kiouiensis, Leoque Wolodimerensis occubuerunt. Ringoltus hac victoria & alijs multis clarus humanis excessit, cui Mindog filius in Principatu successit, anno Domini 1340.

Mendog siue Mindog Dux Lituaniæ Samogitiæque communibus suorum acclamationibus creatus, cum Prussiensibus Crucigeris & Liuoniensibus multa præclara bella gessit, Smolenskam & Wolhiniæ Duces imperio suo post varios conflictus subiecit. Boleslaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Christo nato, Danielemq; Russiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. sæpius excursorijs pugnis, cruenta cum clade Christianorum molestauit.

Masouiam, Dobriniam, Kuiauiam, igne ferroq; multis spolijs onustus frequenter peragrauit. Postea anno Domini 1252. à Cruciferis Prussiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Christianam cum nonnullis Lituanis & Prutenis suscepit, deditque litteras Cruciferis Prussiæ (Magistro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præsidente) quibus astruit, & recognoscit, se ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideò terras suæ ditionis, videlicet Samogitarum, Iaczwingorum, Curowiensium, Weizensium, & totam terram Lituaniæ perpetua & irreuocabili donatione ipsis donasse & inscripsisse. Consilioq; fratrum Cruciferorum Prussiæ nuncios suos, nuncijs Magistri & cruciferorum adiunctos, ad innocentium Papam quartum misit, profitens se puritatem Christianam suscepisse, & Coronam super Lituanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrem Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Episcopum Armacanum, cum alijs Episcopis de Riga Liuoniæ misit, qui Mendognem in Regem Lituaniæ inunxerūt, sub eodem tamen anno, cum omnibus baptisatis ad pristinos idolatriæ feces, prioribus peiores redijt, siuè dolore & pœnitentia amissarum terrarum, quas Cruciferis inscripserat, siuè alia causa commotus. Postea anno Domini 1260. Mendog, siuè Mendolphus Princeps Lituaniæ ordinatione Crucigerorum Regem se gerens ex Lituanis Prutenis, Iaczwingis, Samogitijsque triginta milliū exercitu coadunato, Masouiæ oram crudelissimè depopulatus est, castrū Ploczko cum ciuitate exussit, deinde Prussiam inuadens, Cruciferis tantummodò castra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant flamma, & excisione deleuit, omnesq; Christianos illic repertos trucidauit, opimisque spolijs onustus in Lituaniam redijt. Item eodem anno Magistro & Cruciferis Prussiæ, erigentibus castrum Carsowin, in monte sancti Georgij, à Lituanis, & Prutenis barbaris prostrati sunt, vbi Hēricus de Horshu-

Mendog Coronatur Baptisatur.

Mendog Christianam fidē spernit.

Masouia vastata.

Prussia à Mendog vastatur.

ſen Magiſter Liuoniæ, & Henricus Marſchalcus Pruſsiæ cum multis alijs occubuerũt. Lituani autem caſtrum Carſowin & Heizburg, maceratis fame defenſoribus conquiſiuerunt. Ad caſtrũ deinde Konigſberg obſidione promota à Crucigeris repulſi ſunt.

Maſouiæ clades, vbi Semouitus obtruncatur.

Tandem Mendog valido collecto exercitu cum Swarnone Pruſsiæ principe, anno 1262. in Maſouiam irrupit, vbi in vigilia Sancti Ioannis Baptiſtæ Semouitum Ducem Maſouiæ incautum in curia Iaſdow cum filio Conrado, & alijs militibus, occupauerunt. Swarno Dux Ruſsiæ Semouitum ipſum crudeliter decolauit. Conradum verò filium ipſius, Mendog, & Lituani conſeruauerunt, & eodem anno ab eis redenptus eſt. Lituani itaque & Ruteni, vniuerſa Maſouiæ ora & Cuiauiæ parte peruaſtata, cum immenſa præda hominum & pecorum, ſuccenſis opidis & villis in ſuas terras redierunt. Sequente deinde anno, Lutuani & Ruteni non contenti prima deuaſtatione in Maſouiam iterum remearunt, & in ea propter deſolationem nihil reperientes, Caſtellaniam Louicienſem ad Archiepiſcopum Gneſnenſem pertinentem, igne & multiplicibus prædis conſumpſerunt: nemineque defenſionem opponente, in terras ſuas ſuperbiendo diſceſſerunt.

Louicz exuſta.

Mendog cũ filijs occiſus à Stroinate.

Towciuilus trucidatur.

Tandem Deus miſericors Polonis, Maſouitiſque Chriſtianis propiciaturus, diſſenſiones ciuiles, inter Rutenos & Lituanos immiſit. Nam Mendolphum, alias Mendog Regem Lituanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiuſdem, Principatum Lituanicum ambiens, quieſcentem obtruncat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikaſſam, ſicque principatum arripuit, anno 1263. in quo & fratrem Towciuilum Polocenſium Ducem ambitione commotus trucidauit. Woiſalk autem Monachus tonſus Rutenicum ritum primo profeſſus, filius Mendolphi, patri occiſo parentando Stroinatum exprobando illi, nephariam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaque Woiſalk monachus Ducem Lituanorum ſe gerere cœpit, Poloniamque, & Maſouiã, ac Cruciferos crebris irruptionibus infeſtauit.

Stroinat obtruncatur.

Voieſelk iugulatur.

Anno autem Domini 1267. præditus Voiſalk propter ſimultates & odia pro terris Ruſsiæ, quas ſibi appropriare nitebatur, in Wrowſko monaſterio Rutenorum Sancti Michaëlis circumuẽtus à Leone Duce Ruſsiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim regis Ruſsiæ, occiſus eſt.

Vtenus.

Sublatis ꝑ huiuſmodi ſeditiones Ducibus Lituaniæ, Vtenus ſiue Vcienus ex principum Lituaniæ proſapia familia Kitaurorum communi omnium acclamatione in Magnum Lituaniæ Samogitiæq; Ducem ſubſtituitur, qui pluribus bellis cum Rutenis, Cruciferiſque Pruſsiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è viuis deceſsit.

Swintorohus.

Giermontus.

Trabus.

Swintorohus paucis annis in Imperio exactis, Reipublicæ tamen negotijs optimè communitis, conſtitutiſque, ex hac luce cõmigrauit, cui Germontus filius ſuccedens, & ipſe non multo tempore imperans, relictis Trabuſo & Aligino filijs, in fata conceſſit. Trahus Magni Ducatus Lituaniæ, Samogitiæ, & quibuſdam regionibus Ruſsiæ iure hæreditario ad ſe deuolutis imperãs, bello & pace clarus oppidũ à ſuo nomine cum caſtro hucuſq; Trahy appellatum condidit, & quinq; filios legitimos Narimundum, Dowmantum, Holſanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribuſq; egregijs geſtis exactis, fatis interceptus eſt.

Perſolutis

Persolutis gentiliter patri funebribus exequijs, eiusdem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius succeßit, sedemque suam de Nouogrodek Kiernouā transtulit. Dowmant verò Vcianam castrum cum suo districtu tenuit. Giedrotus siue Giedrus, arcem ad lacum quendam à suo nomine Giedrote appellatam, condidit, in qua sedem sui principatus habuit, ex eo ad hæc vsque tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocensium titulo gaudentes, ac pro Ducibus sese gerentes, & à Wilna Lituaniæ Metropoli, quatuor miliaribus incipiendo, in Lituaniam vsque ditiones eorum extenduntur per 26. miliaria Polonica, plurimique eorum pauperrimi vix colonorum conditionem adæquantes, cæteris Dominis inseruientes nihilominus tamen titulo Ducum sese priuari permittunt, atque aliter appellati ægrè ferunt: verè enim ex Ducum Lituaniæ prosapia, genus suum ducunt, & armis Ducatus Lituaniæ antiquis, quas à Romanis importatas, ferunt, Kijtauro videlicet secundum illorum opinionem vtuntur. Sed ad rem redeo. Holsam quartus Trabussi filius vltra fluuium Viliam versus orientem procedendo, & Korablam amnem arcem sui Ducatus sedem, à sui denominatione Holsany appellatam condidit. Horum Ducum Holsanensum Paulus Episcopus Vilnensis moderni, verè Reuerendissimi, Domini Valeriani Episcopi antecessor familiam terminauit. Ducatus verò ipse in ditionem regis cessit. Quintus Troidenus Iatwingorum, vbi nunc Podlassia, & Doinowiorū principatum vltro sibi oblatum accepit, vbi Rayrodam arcem hucusque manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Sedes de Nouogrodek in kiernouā trāslata.

Duces Giedrotenses.

Hijs quatuor frattibus, Narimuntus secundum prærogatiuam natiuitatis, in Magno Ducatu præpositus, coniunctis eorum viribus Poloniam, Russiam, Masouiamque & Prussiam infestabant, Crucigeros quoque sæpius, tam Liuonienses, quam Prussienses oppugnabant. Postea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod sibi vxorem rapuerat mouit. Vczianaque quo se Dowmantus receperat obsessa, vxorem recuperauit, & arcem conquisiuit. Dowmantum verò Ducatu exuit, fugauitque, qui Pskouam fugiens in principatum à Pskouiensibus promotus est, quorum armis Polocenses Rutenos Poloczka conquisita, suam in ditionem subiugauit.

Porrò Rutenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lituaniæ primum autorem Stemmatis siuè insignij Lituanici, viri videlicet armatie quo insidentis albo, gladium extensum super caput tenentis, in modum persequentis fugientes, vnde vulgariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperatis, Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lituaniæ & Samogitiæ successit, qui rebus omnibus imperij bene compositis, finibusque ab incursu Rutenorum & Crucigerorum vndiq; tutatis summo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius verò suus Rimuntus, quem ex Masouiæ Ducis filia susceperat baptisatus, Monasticam vitam ex præscripto Rutenorum professus est.

Insignia Lituanica.

Troidenus Lituaniæ Princeps.

Postea anno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lituanorum, & Prutenorum barbarorum copijs, quæ 30. millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuisit, vnam partem in Masouiam, duas verò in terram Culmensem cōtra Crucigeros destinauit, maximaq; parte Prussiæ ditionis Crucigerorum peruastata, castris Burgelaw, Lubaw, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum & iumentorum in Lituaniam abduxit. Eodem anno terra Cuiauiensis circa oppidum Kowale, & Lācicienſis ciuitas à Lituanis, subita incursione spoliata est. Postea Dowmantus Pskouiensium, & Polocensium Princeps, Troidenum natu minorem fratrem, Magno Ducatui Lituanico dominari ægrè ferens, tres rusticos subordinauit, prætio corruptos, qui eum de balneo euntē incautum obtruncarunt. Dowmantus itaque copijs cōscriptis validissimo cum exercitu, ad Lituaniam occupādam progressus, à Rimunto filio Troideni ex monacho principe facto, viribus Lituanicis profligatur, trucidaturque, qui

Prussiam Troidenus vastat.

Troidenus trucidatur

eius sanguine parenti victoriosè parentauit. Facta in Kiernowa cōuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, sæcularique principatu spreto, vitam monasticam continuare délegit. Vitenen verò Samogitam de familia Kitaurorum ex Romanis Principibus oriundum, virum strenuum & magnanimum, in Magnum Ducem Lituaniæ cōstituit: quamuis enim superessent Patrueles sui duo, Giedrocensis, & Holsanensis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, sed quod erant puerili ætare, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri disuasit, dicens: patruum suum Narimuntum fœlicis memoriæ, arma siue insigne Magni Ducatus sibi fabricasse, virum armatum cū gladio equo insidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicosis, strenuè corespondere t.

VITENES PRINCEPS LITVANIAE.

ANno quo verbum Diuinum salutiferum, humana in carne, mundo cœlitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium sufragio, Princeps salutatus in Lituania, & magnæ parti Russiæ latè imperauit, frequenterque bella cum Polonis finitimis, Russiæque Ducibus gessit.

Annoq; Domini 1 2 8 2. cum Lituanis & Iaczwingis 24. die Septembris in terram Lublinensem deuenit, & 15. diebus eam vastando, magnam prædam in Lituaniam referebat. Lesko autem niger Rex Poloniæ, Lublini ex visione angelica cōsolatus, ad persequendosque barbaros animatus est, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narew, & Nemen consequutos, securè agentes, facilè prostrauit, ad decemq; millia barbarorum trucidauit, & spolia abegit, ac in signum victoriæ Lublini

Lituani profligantur.

blini

blini Ecclesiam parrochialem sub titulo sancti Michaelis Archangeli fundauit.

Anno Domini 1286. Pelusa vnus ex Ducibus Lituaniæ suas iniurias in Lituanos vlturus, ad Albertum de Missen, Commendatorem in Konigsberg, secretò confugiens, viginti viros militares Tewtonicos armatos sibi dari petijt, quorum principales erãt Martinus de Golin, & Conradus Tawil Crucigeri, cum his ad locum vbi principes Lituaniæ conuiuabant perueniens, nocte incautos oppressit, 70. principales Lituanos dormientes, plurimamque multitudinem vtriusq; sexus trucidauit, sponsum & sponsam, cũ matronis & virginibus, spolijs, clenodijs, vnionibusq; onustus in Konigsberg deduxit. *Lituani in nuptiis trucidantur.*

Anno Domini 1287. Lituani, Pruteni, & Samogitæ, furtiuo & silenti agmine, in terram Dobrzinensem venientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico, ciuibus sacris occupatis compræhenderunt, & trucidatis senibus atq; lactantibus cæteros, spoliatis villis & oppidis, in miseram seruitutem abduxerunt. *Dobrizensis terra vastatur.*

Anno Domini 1289. Exercitus Lituanorum, in numero octo millium armatorum, in terram Sambiensem Prussiæ, descendens, flammis, cædibus, & spolijs eam vastauit, & exuuis onustus in propria redijt, Cruciferi decernere cum hostibus non audentes, 50. duntaxat Lituanos interceperunt. *Prussia vastatur.*

Anno Domini 1291. Lituaniam Cruciferi Prussienses, vastauerunt, multisque occisis septingentos captiuos abduxerũt. Postea & Mederabe castrum Lituanicum, Cõmendator de Konigsberg conquisiuit. Magister quoque Prussiæ Memer, cum forti exercitu Lituaniã aggressus, duos districtus, Pastonow, & Gerssow, in cinerem redegit, & cum multa præda captiuorum reuersus est. Paucis post diebus Witenes Lituanorum Dux terram Cuiauiæ hostiliter ingressus, cædibus & spolijs, circa ciuitatem Brzescie patratis, hominum & rerum prædam ingentem secũ abduxit, & licet Wladislaus Loktek & Casimirus, Cuiauiæ, & Lanciciæ Duces, cũ militibus suis, Magister quoq; Prussiæ Menhardus tempestiuè eos fuissent insequuti, re tamen nulla memorabili edita, omnes abiere retrorsum. *Lituania vastatur.* *Cuiauia vastatur.*

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta circa festum S. Iacobi castrum Mindege in Lituania expugnauit, & magnam multitudinem Lituanorum, pluribus cæsis in Prussiam abduxit. Witenes autem cum multitudine Lituanorum, & Rutenorum, Prussiam 80. diebus vastauit. *Lituania vastatur.* *Prussia vastatur.*

Postea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus, per syluas & nemora, silenti agmine Witenen, in terram Lanciciensem post festum Pentecostes ingressus, primum in Ecclesiam collegiatam Lanciciensem impetum fecit, & frequentiam populi, quæ illuc confluxerat trucidauit, alios verò captiuauit, prælatos, canonicos, & sacerdotes in seruitutem accepit, vestes sacras, & vasa dirripuit, & qui supra Ecclesiã cõfugerant, domibus Ecclesiam circumstantibus accensis suffocauit. Ad rura deinde & vicos discurrendo, magnam prædam abigebat, redeuntemque Casimirus Dux Lanciciensis, cum militibus suis prope Sohaczow, ciuitatem, in villa Troianow consequutum, impari marte prælium cum eo commisit, vbi à multitudine Lituanorum confossus, strenuè dimicãdo occubuit. Peracto prælio cuilibet Lituano 20. Christiani Poloni in sortem cesserunt. *Casimirus à Lituanis occisus.*

Anno Domini 1294. Meinhardus Prussiæ Magister, binos districtus Lituanorũ Pastow & Gierschow vastauit. Eodem quoque tempore Commendator de Rugneta Lituanorum castrum Kijmel conquisiuit, & succendit. *Lituania vastatur.*

Anno Domini 1296. Witenen, ingressus terram Culmensem, & districtum Colubiensem spolijs, & cædibus eas afflixit, deinde in Liuoniam vastatrices, suas copias duxit, eamque igne & ferro protriuit. *Prussia vastatur.*

Anno Domini 1298. Lituani oppidum Strasburg in Culinensi terra vastauerunt, quos Cruciferi assequentes, partem prædæ abegerunt.

Postea anno Do. 1299. sexcenti Lituani Prusiã igne & ferro protriuerũt. Natangiãq; districtum deprædati 300. captiuauerunt Tewtones, plurimos verò occiderunt.

Vitenes à Gedimine obtruncatur.

Hic Vitenes habuit magistrum stabuli, Gediminum nomine, virum ambitiosum & excelsi animi, qui imperium ambigens prædictum Vithenem Dominum suum nacta occasione temporis obtruncauit, statimque magno Ducatu, & vxore Domini occisi (quæ etiam in necem mariti consenserat) potitus est, atque hunc exitum Vitenes habuit. Chronica verò Rutenorum hunc Gediminum legitimum filium Vitenis testantur, & legitimè eundem patri successisse, sed cæteri historici probabiliores ab eorum sententia discrepant.

GEDIMINVS MAGNVS DVX LITVANIAE.

ANno à Christo nato 1300. Gediminus imperio industriosè inter suos arrepto, latè illud propagauit, nonnulla parte Russiæ partim vi & armis, partim pactis occupata. Dum autem Lituaniæ habenas strenuè Gediminus gubernaret, à Rutenisq; & Polonis fines suos fœlici marte pacaret, Crucigeri, Prussienses, & Liuonienses armata manu, & conscriptis ex Germania validis copijs, Samogitiam hostiliter ingressi, quæq; obuia vastauerunt, Kunossow arcem obsederunt, machinis eam quatientes, quam violenti irruptione cœperunt, & Gastaldum Campiductorem Lituaniæ in ea captiuauerunt, vniuersamque terram Samogitiæ occupauerunt. Sequente anno Gediminus ad vlciscendas iniurias sibi illatas, in inuasa & violenter occupata Samogitia, Lituanorum copijs conscriptis, & Russiæ principū auxilijs, ac Tartarorum accintus, contra Prussienses, Crucigeros & Lituaniēses expeditionem egit, & ordinatis vtrinq; aciebus à mane vsque ad meridiem durissimo Marte, ad Okmienam fluuium pugnauerunt, donec Samagitarum exercitus, in ipso furore belli à Cru-

Samogitia à Crucigeris occupatur.

cigeris ad Lituanos deficiens, Gedimini vires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum dirrupit, copiasque eorum in fugam vertit, plerique ergo Almanorum, cũ suis commẽdatoribus interfecti, alij in fuga capti, Gedimino presentati sunt, quam victoriam prosperè nactam persequens, in Prussiam contendit, duobusque castris Ragneta & Cilza conquisitis, ciuitatibus & villis circumquaq; ferro, & igne deuastatis, magna spolia in Lituaniam triumphator abduxit, & Samogitiam totam recuperauit, præsidijs & incastellationibus Crucigerorum erradicatis. Hoc bello fœliciter continuato, anno Domini 1304. in Russiæ Principes expeditionem parabat, Volodimirum Ducẽ Volhiniæ, cum exercitu Russorum trucidauit, Volodimiriamque cæpit. Postea cõtra Leonem Lucensem Ducem armata manu contendit, quo fugato Luczkum occupauit, & totam Volhiniam in suam ditionem redegit, Brestiam exercitum reducens ibidem hibernauit. Tandem otij pertæsus maioribus copijs conscriptis, contra Kiouiæ Principem Stanislawlum processit, Wruczaiumq;, & Zitomiram, castra expugnauit, ipsum Stanislawlum Kiouiæ, & cæteros Principes Russiæ, Leonem Lucẽsem, Romanum Branscensem, Olham Præslauiensem, coniunctis viribus sibi occurrentes, fœlici Marte profligauit, vbi Læo Lucensis, & Olha Præslauiensis occubuerũt, Stanislawlus verò Kiouiensis cum Romano Branscensi, fuga saluti cõsulentes Branskam fugerunt. Gediminus autem victoria hæc elatus Bialygrodek, postea Kiouiam ipsam tunc temporis Russiæ Metropolim, Cerkassos, Kaniowiam, Putwilam sexaginta milliaria vltra Kiouiam, Slepowrotum, Branskum, Pereslauiam, fauẽte Marte, partim vi, partim deditione expugnauit, & totius ferè Russiæ, Seueriæ, & Volhiniæ Princeps facili negotio factus, in Lituaniam triumphantia castra reduxit.

Crucigerorum strages. *Victoria Gedimini.* *Gediminus Principes Russiæ profligat.* *Kiouiæ Principatum cum suis adhærentiis occupat.*

Postea Gediminus de Kiernowa ad venãdas feras, causa solatij, quinque miliaribus vltra Viliam fluuium emensis, nacto loco natura & oportunitate apprimè munito, arcem ibidem erexit in lacu, ciuitatemq; eidem adiecit, quam vocauit Troki, in eam Sedem Magni Ducatus de Kiernowa transtulit. Postea anno Domini 1305. orientem versus causa venationis exercendæ progressus, in quatuor miliaribus, vbi Vilna Viliæ fluuio commiscetur, plurimas feras nactus est, ibidemque in monte Krzywagora tunc temporis dicto, qui modo Turzagoria, vel Lissa, id est, calua vocatur, Vrum feram grãdem, sua manu trucidauit, venationeque lassatus, vespera imminente in eo mõte pernoctauit, dormiensque per somnium vidit, lupum ferreum rugientem, in cuius ventre alij centum lupi rugiebant, experrefactus somnium aulicis & stipatoribus exponit, quod varijs variè exponentibus, Lezdzieiko, sacerdos suus gentilis (quem dicũt in nido Aquilæ repertum) qui etiam auguria, & futura præsagire solebat, huius somnij arcana exposuit, Lupum ferreum rugientem, vrbem fortem, insignem, & celebrem significare, lupos verò in eo rugientes, multitudinem populorum portendere. Qua de causa Gedimino Principi suasit ciuitatem & arcem ibidem erigendam, & ideò Lezdzieko sacerdos plurimis beneficijs, ob singularem virtutum excellentiam auctus Radiwil, quasi consiliarius Vilnæ ædificandæ, vocatus est, de cuius familia præstantissimi Hæroes semper fluunt, qui belli pacisque munia, maxima animi ingenijque vi præclare in Reipublicæ Christianæ emolumentum obeunt. Itaque Gediminus persuasione Lezdziekonis ductus, illico arces duas, vnam in mõte excelso, alteram in planicie inferiorem erigere munireq; fecit, ciuitatem etiã populosam ædificare iuxta mandauit, quã Vilnam à Vilna fluuio præterlabente appellauit, & sedem suam de Troki in eam trãstulit, ac fœliciter principatus finibus prolatatis imperauit.

Stare Troki erecta in Sedem Ducis Lituaniæ. *Caluus mons.* *Somnium Gedimini de Lupo ferreo.* *Vilna condita.* *Lezdzieiko ex quo Radiuilones.* *Vilna condita.*

Anno à Christo nato 1306. audientes Lituani, dissidia in regno Poloniæ, per nemora, & inuia, in terras maioris Poloniæ, irripuerunt, & oppida Kalis & Stauissino, villasque in vicinijs eorum exusserunt, depredarunt, senes, & impuberes trucidarunt, pluraque millia promiscui sexus, in Lituaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko Saxo, Magister Prussiæ, castrum Gartin in Samogitia præsidio Lituanorum munitam, sub tempore nebulæ apertum, cum Teutonicis inopinatè cœpit, & omnes Lituanos trucidauit. Multis demũ peregrinis, ex Germania in Prussiam aduenĩetibus

Polonia maior à Lituanis vastatur.

aliud bellum Lituanis illatum eſt,& diſtrictu Karſſowin ſpoliato,in Pruſſiam cum captiuis redierunt.

Siradia à Lituanis vaſtat a.

Anno Domini 1307. Lituani in die S. Galli, terras Syradiæ & Kaliſſienſem ſubito irupentes,plurimam rapientes prædam,cædeque & igne plurima loca vaſtantes,concito greſſu in Lituaniam redierunt.

Anno Domini 1308. Olgerdus filius Gedimini cum Lituanis Pruſsiam ingreſſus eã ferro,& igne protriuit,prædamq; ingentem abduxit. Hanc autem ſibi Lituani,& Pruteni, Crucigeri viciſsitudinem ſæpiſsimè alterutrum reddebant.

Lituani Pruſsiam, Crucigeri Lituaniã vaſtant.

Anno quoq; 1311. idem Olgerdus cum omnibus ſuis copijs , terras Pruſsiæ ſub carnis priuio ingreſſus , per cædes & flammas magnam partem terræ in fauillam , & deſolationem redegit,in Lituaniam cum quingentis captiuis reuerſus,dijs ſuis libamina obtulit,quam cladem Cruciferi vlciſcentes,viciſsim terram Samogitię vaſtauerũt. Lituani quoq; ſimiliter eorum Regiones deprædauerunt.

Pruſsia veſtatur.

Anno Domini 1315. Samagitæ numeroſo exercitu,Ragnetam cinxerant, & cũm longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerant, conculcatis ſegetibus & omnibus in circuitu vaſtatis,in Samagitiam redierunt. Olgerdus autem Samagitarum cæptum continuans cum frequenti exercitu,caſtrum Triſmemel obſidione vallauit,proiectioneque machinarum 17. diebus , expugnabat. Ducentos milites ab Henrico Magiſtro Pruſsiæ miſſos , ad obſeſſos ingredi contendentes , ad vnum omnes profligauit. Anno Domini 1320. Henricus Marſchalcus Pruſsiæ,cum benè inſtructo exercitu Lituaniam vaſtauit,circa Vornianij,interim verò Lituani , & Samagitæ, nihil ea vaſtatione deterriti,anguſtias vnius ſaltus,quem Crucigeri in redeundo tranſituri erant,occupant,& arboribus magnis ſucciſis vias obſtruunt , inſidias parandas, dumq; Marſchalcus cum exercitu ignarus inſidiarum,ſyluam ingrederetur , à Lituanis & ipſe,& exercitus vniuerſus omnes ad vnum trucidantur.

Lituania vaſtatur.

Crucigeri profligantur.

Dobrzin vaſtata.

Eodem anno Lituani terram Dobrzinenſem inopinatè excurſione vaſtauerunt, & Dobrzin ciuitate exuſta cum præda,ad ſua reuerſi ſunt.

Liuonia vaſtata

Pruſsiæ caſtra expugnantur.

Anno Domini 1322. Lituani Derptenſem Epiſcopatum in Liuonia vaſtauerunt , & quinq; millia captiuorum abduxerunt. Eodem anno hyemis tempore Dauid Capitaneus de Gartin Lituanus,frigore nõn torpens , ad Raualiam vſq; Liuoniam vaſtauit. Eccleſias incendit,& ſacra vaſa recepit,& ſex millia captiuorum cum ingentibus ſpolijs de Germanis,in Lituaniam abduxit.

Henricus de Capiow profligatur

Maſouia vaſtatur.

Deinde ſub eodem hyeme Lituani & Samagitæ ciuitatem Memel,& tria Caſtra in eius vicinio expugnauerũt,poſt hæc,diſtrictum Vilow in Pruſsia adeuntes,ſtrage magna edita,Commendatorem de Capiow,cum exercitu Teutonicorum occurentem, occiderunt. Maſouiam quoque Dauid de Gartin,multis villis & oppidis ſuccenſis,vaſtauit.

Anno Domini 1323. Lituani clandeſtinis itineribus,in Dobrzinenſem terram Poloniæ,ſubito irrumpentes,ipſam ciuitatem exuſſerunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Poltousko exuſta.

Liuonia vaſtatur.

Filia Gedimini Caſimiro filio Regis Poloniæ nupta.

Pax Polonorum cũ Lituanis.

Gediminus occiditur.

Gedimini proles.

Dauid Capitaneus de Gartin,anno Domini 1324. Maſouiam circa Polowſko, iuſſu Gedimini,deuaſtauit,& centum triginta villis exuſtis,trigintaque Eccleſijs parochialibus deuaſtatis,quatuor millia captiuorum in Lituaniam deduxit. Alius quoque exercitus Lituanorum in Liuoniam deſcendens,eam pluribus in locis deuaſtauit. Sequenti autem anno 1325. Anna filia Gedimini Principis Lituanorum,in coniugem Duci Caſimiro,filio Wladiſlai Regis Poloniæ,cum omnium captiuorum ex regionibus Polonorum,per Lituanos receptorum redditione,pro dotalibus data, & pax Polonis chariſsima & deſiderabilis,per hanc affinitatem à Lituanis data eſt.

Gediminus poſtea in oppugnatione caſtri Fridburg,quod Crucigeri in Samogitia erexerant , à quodam Crucifero ſagitandi perito , ſagita ignea perdorſum transfixus eſt,à quo vulnere ſpiritum exhalauit.

Hic Princeps ſeptem filios ex vxore Vithenenis,domini ſui occiſi,ſuſcepit, Monti-

uidum

uidum, siue Moniuidum, Narimundum, Olgerdum, Iauunutum, Keijstutum, Koriatum, & Lubarum, filias item aliquot, ex quibus vnam Casimiro Regi Poloniæ datam diximus. Imperium viuens inter filios diuisit, vt Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum, ciuitates cum suis prouincijs. Narimundo Pinskum cũ suo tractu de Russis, vel bello partum, vel pactis quibusdam acquisitũ. Olgerdo Krewo, Keijstuto Troki, Koriato Nouogrodek ciuitas cum suo territorio. Iauunuto verò (quem pater impensius diligebat) Vilna Metropolis Lituaniæ, & summa rerum obuenit. Lubartus Wolodimiriensem Ducatum Russiæ obtinuit. Nam cum Russam vxorem Wolodimiriensium Ducis filiam duxisset, ac socero hæres factus esset, nullam inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keijstutus coniunctissimè inter se vixere, & vegetiora nacti ingenia molestè tulerunt penes Iauunutum nihili hominem principatum esse. Itaque hi duo decedente è viuis patre Gedimino, Iauunuti de Vilna eijciendi, & principatu exuendi, consilium inierunt, diemque certam conatus perficiendi inter se cõstituerunt. Habebat etiam Olgerdus in Russia Vitepscensem Ducatum cum vnicam eius oræ principis filiam vxorem duxisset. Itaque cum eò profectus esset, non venit ad cõstitutam cum Keistuto diem. Keistutus verò vt voti compos foret, cum armatis copijs inopinatè Vilnam aduenies, arcem vtramque occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapsus in sylua à Keijstutanis perquisitus, captus & Vilnam adductus, in vinculaq; à fratre coniectus est, paulo post Olgerdus ex Russia aduenit. Ibi pręclarum inter coniunctissimos fratres de Magno Ducatu suscipiendo, certamẽ extitit, Keijstutus enim Olgerdo velut natu maiori illud cõcedebat, Olgerdus vicissim Keijstutum sibi eum habere iubebat, quem ei fortuna, virtusque obtulisset. Tãdem sic inter eos euenit, vt Iauunuti portionem æqua lance diuiderent. Vilna tamen cum principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, sed vterque alterius bona perinde ac sua curaret, si quid vel bello, vel quauis alia ratione deinceps vteruis acquisiuisset, ex æquo vt inter se partirentur. Atque his cõditionibus fœdus inter se iecerunt, & iureiurando vtrinq; cõfirmarunt. Iauunuto verò Zaslauiensem Ducatum in Russia, fraterna misericordia concesserunt.

Sortes eis diuisa Ducum Lituania.

Iauunutus Gedimino patri in Magno Ducatu successit.

Vilna capitur à Keistuto.

OLGERDVS PRINCEPS LITVANIAE.

Lgerdus Principatu sub Iauunuto, per Keijstutũ potitus, plurima bella cum Liuoniẽsibus & Prussiensibus Cruciferis finitimis, vario Marte gessit.

Anno à Christo nato 1327. Olgerdus Lituanorum, Rutenorumque copijs conscriptis Prusiã hostiliter ingressus eam crudeliter vastauit, Crucigeris decernere cũ eo, non audientibus, pluribusq; munitionibus expugnatis, exercitum prędа onustum in Lituaniam reduxit, de Tewtonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiso à Crucigeris parentauit

Olgerdus patrem in Crucigeros vlciscitur.

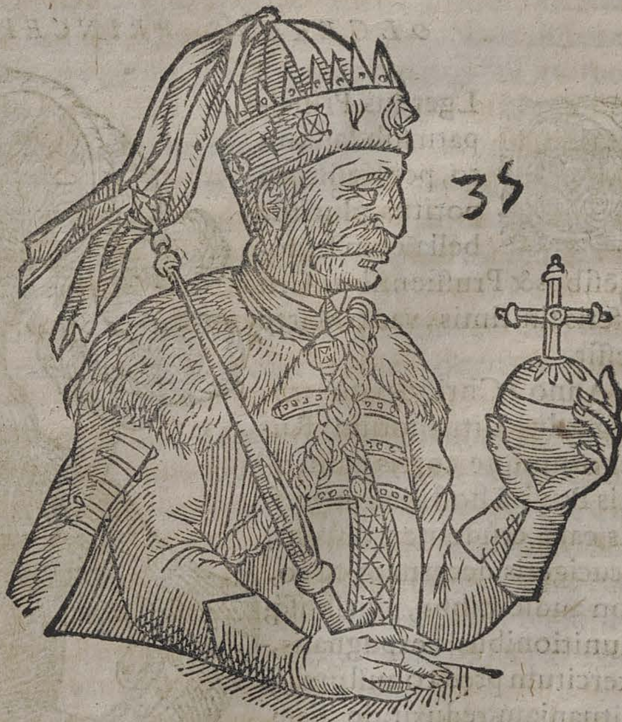
Marchia vastatur. Marchiam quoque nouam, eodem anno silenti agmine, adortus Francofordiã vsq; & omnem oram circa Odram fluuium, depopulatus est.

Tartari ex Podolia eiecti. Tartarorum Regulos fratres Germanos Kutlubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum profligauit, Podoliaq; eiecit.

Postea Dux Moschouiæ Demetrius Iwanowicz potentia sua elatus, promisit se armata manu, vno mense elapso ditiones illius vastaturum, & Olgerdum in Vilna, cum gladio & igne sub Paschalis tempore visitaturum. Olgerdus autem tunc temporis Vitebskę agens fomitem accensum, illi misit. Moschouiæ antequam extinguatur adfuturus, arcique eius hastam illisurus. Confestim ergo collecto exercitu in Moschouiam breui itinere contendit, qua obsessa inopinatè tyrannum compulit, ad se exire, ibi pacis conditionibus ex voto firmatis, hastam ipsemet quemadmodum promiserat, ad arcem fregit, finibusque Lituaniæ vltra Mozaiskum sex miliaribus ex vna parte promotis à Moschouia vrbe duodecim miliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lituaniam triumphator redijt. Vniuersam ferè Rusiam ditioni suæ subiugauit, cuius Principibus olim Lituani tributa soluere cogebantur. (Olgerdus in Moschouia triumphat.)

Filij Olgerdi. Suscepit autem ex Maria vxore Thwerensium Ducis filia, duodecim filios, Iagielonem, (qui postea ad Regnum Poloniæ vocatus erat) Skiergelonem, Borisum, Coributum, Vigundum, Korigelonem, Narimundum, Lãguinum, Lubartum, Andream, & Butauum. Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & virtutibus, vigoreque animi expræssius, patrem referebat, huncque successorem sibi in magno Ducatu annuente fratre Keijstuto designauit. Keijstutus quoq; sex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Totiuilum, Sigismundum, Voijdatum, atque Dowgotum. Vitoldum verò præ cæteris impensius diligebat, ingenio enim animoq; excelso pollebat, eumq; successorem sibi designauit. Inter hos duos Iagielonem scilicet & Vitoldum patrueles summa erat animorum, & voluntatum coniunctio. (Keistuti filij.)

IAGIELO PRINCEPS LITVANORVM.

Anno Domini 1381. Olgerdo è viuis decedẽte, Iagielo paterno principatu fauẽte Keijstuto patruo potitus est. Multa bella vario euentu cum Ruthenis, Polonisque & Crucigeris Liuoniensibus, ac Prusiensibus gessit. Erat apud eum Voijdilo quidam rusticanæ & obscuræ familiæ homo, callidus & vafricia polens, qui cum primum pistrinam apud Olgerdum exercuisset, & industriam suam Principi probasset, cubicularius, ac deinde pocilator fauẽte fortuna ei factus est, fuitque postea intimus secretarius Olgerdi quoaduixit, neque Iagielo quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit, quin sororem ei suam in matrimonium collocauit, quæ res non leuiter Keijstutum patruum Iagielonis offendit. Id vbi animaduertit Voijdilo veritus ne ei authoritate honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Leijstutum, per contumeliam criminari cœpit, eoq; consilijs suis iuuenem principem adduxit, vt is clam fœdus cum Crucigeris Prusiẽsibus, aduersus patruũ iniret. (Voidilo ex rustico Principis gener.) (Peruersũ Voidilonis consilium.)

De eo fœdere Keijstutus Hosterodensis Commendatoris Crucigeri (qui filiam eius Ioanni Masouiæ Duci nuptam baptisarat) proditione certior factus est, tamen Vitoldo filio Iagielonis patruelis causam diluente quieuit, donec Iagielo bellum cōtra Polocenses Rutenos, quibus Keistuti filius Andreas Harbati præfuit, suscepit, quo ei etiā Magister Liuoniensium auxilia ferebat. Interea verò Keistutus sublata omni dubitatione, armata manu Vilnam inuasit, eamq; in potestatem suam redegit, filioque Vitoldo accersito: (nam ille arma contra patruelem charum non sumpserat) depræhensa fœderum cum Prussiensibus Iagielonis munimenta ei ostendit, sed ab eo tamē exoratus Vilnam solummodò ademit Iagieloni. Kreuam verò paternam & Vitepskam maternam sortem retinere eum passus est. Woidilonem autem perfidiosè inter se inimicitias seminātem, laqueo vitam finire fecit. Paulo post, dum Keistutus Nouogrodiam Seueriensem in Russia opugnat, Coributum rebellem perdomando. Iagielo non modo Vilna per proditionem potitus est, verum etiam Troki arcem oppugnatam deditione occupauit, deinde contra se vterque comparauerunt exercitus, Keistutus è Samogitis & Rutenis, Iagielo verò è Prussis & Liuonibus Crucigeris, ille vt recuperaret Trokos, hic vt defenderet. Sed cùm in conspectum venissent antequam infestis signis concurrerent, Iagielo per fratrem Skergelonem, Keistutum, & Vitoldum filium eius sub specie colloquij ad se vocatos, cœpit, Keistutumq; cathenis vinctū, Kreuam missum in carcere suffocare ordinauit. Vitoldum verò Patruelem Vilnæ in custodia diutius detinuit, neque Lituanorum procerum, neque Magistri Prussiensium, Crucigerorum, neque fratrum & patruum deprecationibus, liberari potuit. Posteà Creuam missus & morti destinatus, nocte quadam vxoris misericordia, doloque liberatus est: nam ea cum liberam habuerit adeundi ad eum potestatem, commutato cum vna de duabus pedisequis habitu, veste muliebri indutum eduxit: imberbis enim erat, emissus ille in Masouiam ad Ioannem Ducem affinem suum, atq; inde in Prussiam ad Crucigeros confugit, à quibus obiurgatus, primum quod aduerso demum tempore suo societatem ipsorū expeteret, deinde benigne recreatus & bene sperare iussus est. Statimque Crucigeri cum Samogitis, qui Vitoldo immensè fauebāt, impetum in Lituaniam fecerunt, Trokique arcem expugnauerunt, & præsidijs impositis munierūt: sed eos posteà illinc, reuersus ex Russia eiecit. Tandem Iagielo Vitoldum ex Prussia per internuncios reuocauit, Grodnēsemque tractum, Brestiam, Drohicinum, Mielnikū, Bielsko, Surasum. Cameneciam & Wolkowisko oppida, cum suis territorijs concessit, fidemque & obsequium eius sibi conciliauit, ita, vt is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lituanorum annales, etiam Voliniam, & Podoliam Ducatus Russię, Vitoldo tunc datam à Iagielone esse testantur. Paulo post hęrede legitimo Polonorum Regnum post Ludouicum Hungarorū, deficiente, Iagielo ex Magno Ducatu Lituaniæ, à Polonis ad regnum certis sub conditionibus (prout latius in descriptione regum Poloniæ patet,) vocatus est: cum fratribusq; & patruelibus Cracouiæ (quæ est Poloniæ Metropolis.)

Keistutus Magnus Dux Lituaniæ.
Vilna capitur à Keistuto.
Vodilo suspenditur.
Vilna recuperatur à Iagielone.
Troki capta.
Bellum Iagelonis cū Keistuto.
Keistutus in vinculis trucidatur
Vitoldus incarceratus.
Vitoldus è vinculis aufugit
Vitoldus eū Crucigeris Lituaniā vastat.
Vitoldus ex Prussia reuocatur.
Iagielo ad Regnum Poloniæ vocatur.

Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij sacro fonte ablutus, & fidei Christianæ præceptis incitatus est, eademque die solenni ritu cum Heduigi vnica regni hærede Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia, matrimonium contraxit. Indultumq; est conuiuijs choreis, & lusibus Cracouiæ complures dies, per quos dies Magister Crucigerorum, Prussiensium, Conradus Zelner, Lituanorum Ducibus vacuam videns, (omnes enim in Poloniam cum Iagielone discesserant,) hostiliter eam duplici agmine, coniunctis viribus cum Magistro Liuoniæ aggressus est: quam longè, lateq; ferro, & igne depopulauit, Lucomliam arcem in Russia vi cœpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Russos religionem Christianam professum, (quo authore expeditio illa suscepta erat,) cum præsidio in ea reliquit, cui se quoque Polocenses, Rutheni dediderunt. Sub idem tempus Swetoslaus, Smolensciorum Dux in Russia circum Vitepskū, & Orsha, arces depopulauit, & Mscislauiam vi cœpit. Iagielo à Polonia re audita, confestim Skiergelonem, & Vitoldum cum Polonis voluntarijs, & Lituanis, in Lituaniā

Iagielo Baptisatus & Coronatus
Zelner Magister Prussiæ Lituaniam vastat.
Suetoslaus Russiam vastat.

Iagielo arces recuperat. Swatoslaus occiditur. Andreas incarceratur.

misit, qui festinantes cum Crucigerorum exercitum Lituania discessisse comperissent, Lucomliam arcem receperunt, inde Msczislauim profecti, paruo negocio omnem eam oram, in potestatem suam redegerunt, Swatoslaumque qui eam occupatat, occiderunt. Poloczkam etiam recuperauerunt, de authoribusque defectionis, pœnas sumpserunt. Andreas autem Dux Regis frater, cuius authoritate hęc agebātur captus, integro triennio in arce Dheczinensi Poloniæ squalido carcere detentus, postea suffragijs Vitoldi patruelis, & cæterorum fratrū, liberatus est. Nūc quomodo fidei Christianæ præceptis gens Lituanica cum suis Ducibus iniciata & sacro Baptismo fonte lauata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent nobis dicenda restant.

DE PRISCA RELIGIONE LITVANORVM.

Ignis Lituanorum Idolum. Fulmē Idolum. Arbores bantur. Sol colebatur. Serpentū cultus. Solennes epulæ. Victimæ. Sepultura. Serui cremabantur

AD Iagielonis Wladislai Regis Poloniæ ex Ducibus Lituaniæ tempora, de quo in Polonorum Regum descriptione copiosius diximus, tota gens Lituanica, & Samagitica priscæ multorum Deorum, seu potius Dæmonum superstitioni dedita erat. Imprimisque ignem, (quem sua lingua Znicz, vt rem sacram appellabant:) cultu diuino prosequebantur, eumque in celebrioribus locis, atque oppidis perpetuum obseruabāt, & sacerdotes cum ministris ad hoc munus obeundum adhibebant, quod si in curia ministrorum ignis extingueretur capite plectebantur. Huiusque modi ignis Vilnæ Metropoli Lituaniæ in arcis medio (vbi nunc Basilica diuo Stanislao dicata, erecta est,) perpetuo asseruabatur. Fulmen quoque quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos præterea & eximias procerasque arbores, in syluis singuli sacrosanctas habebant, easq; cultu latriæ venerabantur, ita vt violare eas ferro iniuriaue aliqua nephas esset, quod si Lituanus eiusdem fidei perpetraret, vt videlicet aliquam arborem, vel ignem quolibet modo dehonestaret, statim vel Dæmonum violentia interibant, vel membro aliquo arrepti priuabantur. Solem fortè nubibus obscuratum credebant sibi succenseri, ideò sese illi quò placaretur, deuouebant. Viperas item atq; serpentes Deos esse credebāt, eisque cultum præcipuum exhibebant, & singuli patresfamilias, ciues, coloni, & nobiles singulos, serpentes domi asseruare solebant, quos pro Pænatibus, & laribus familiaribus adorabant, lacque & gallos gallinaceos, eis immolabant, eratq; inauspicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex eis violasse dehonorasseúe, aut domi nō fouisse, tales enim, vel bonis omnibus priuabantur, vel crudeliter lacerati interibant. Erat autem apud eos quottannis solēne sacrificium, sub initium mensis Octobris post collectas fruges, ad quod frequentes, cum vxoribus & liberis seruisque, conueniebant: ac toto triduo opiparè epulabantur, de hijs quæ Dijs ad offerendum mactarant. Quod & nunc in Samagitia, Lituania & quibusdam locis Russiæ, ab agrestibus obseruatur, prout inferius suo loco dicetur. Ex bellis reuertentes manubias & vnum aliquem de captiuis præcipuum, & insignem virū victimæ loco igni consecrabant. Corpora mortuorum cum pretiosissima suppellectili, qua viui maximè vtebātur, cum equis, armis, & duobus venatorijs canibus, falconeque cremabant, seruum etiam fideliorem viuū cum domino mortuo, præcipuè verò magno viro, cremare solebant, amicosq; serui, & consanguineos, pro hac re maximè donabant. Ad busta propinquorum lacte melle mulsato, & ceruisia parentabant, choreasque ibidem ducere solebant, tubas inflantes, & tympanas percutientes. Hic mos adhuc hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlādiæ ab agrestibus quibusdam obseruatur. Quos omnes errores & vanas superstitiones. Iagielo postquam cum Hedwigi hærede Regni Poloniæ, vnica vt supra in seriæ Regnum Poloniæ patet, matrimonium contraxit, abstulit, sedauit, & Christianum nomen Lituanis Baptismi lauacro ablutis, indidit. Rebus enim in Polonia rectè constitutis, volens ne Lituania patria sua vlterius Dæmonum cultui vacaret, Comitia generalia Vilnæ Lituaniæ Metropoli, anno Domini 1387. ad initium quadragenarij ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus, vna cū

Reginæ

Regina in Lituaniam se cōtulit, Archiepiscopum Gnesnensem, & multos sacerdotes, ac pios homines, secum duxit. Semouitus quoq; & Ioannes Masouiæ, Cōradusq; Olesniciæ, Duces, eum commitati sunt. Conuenerunt quoq; Vilnam, Skergelo Trocensium, Vitoldus Grodnensium, Volodimirus Kiouiensium, & Koributus Nouogrodensium Duces, fratres Principis, & infinita equitum plebisq; multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum Deorū, & omni superstitione diligenter actum, ipso Rege, maximam ei rei operam nauante, non solum hortando, & præmijs alliciendo, sed etiam docendo, cum Polonici sacerdotes linguæ gentilis ignari essent. Porro gens barbara maiorum suorum, religiones ægrè relinquebat, sed cum mandato Regis ignis sacer extinctus, templum araque eius vnde oracula à sacerdote edebantur, euersum esset Vilnæ, vbi nunc diui Stanislai templum, necatique serpentes, & succisi luci, arboresq; sacræ, absque cuiusquam læsione, Lituani admirantes stupidique dicebant, quomodo Dij nostri istis peruersis Polonis Christianis, hanc iniuriam dissimulant, seque lædi scelestis manibus sinūt, quod si hoc aliquis nostrum perpetraret, confestim ira Deorum interiret. Sed cum Poloni præter opinionem barbarorum, Idola euerterent, tum verò Lituani vanitate sua agnita, alacriores, ad Principum suorum religionem facti sunt, plurimam ex his multitudinem Rex aduectis ex Polonia pannis laneis albis, ad Baptismum perduxit. Porrò cū immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor tributus est: reliquum verò vulgus turmatim distributum, aqua sacra à sacerdotibus aspergebatur, vnumque nomen singulis turmis, tam virorum quàm mulierum, in nomine Patris & Filij & Spiritusancti, inditum erat, atque vna die triginta millia barbarorum baptisati sunt, exceptis nobilioribus, & illis qui ante sacro fonte, in Polonia lauati erāt, atque ab eo tempore Lituani in fide Christi permanent.

Iagielonis in Lituaniā ad Baptisandam gentem expeditio.

Idola Lituanorum demolita.

Lituani Baptisantur.

SKERGELO PRINCEPS LITVANIAE.

IAgielo rex Poloniæ postbaptisatam gentem patriā, in Poloniam reuersus, Skergelonem fratrem pro se, Magno Ducatu Lituaniæ inuestiuit. Vitoldus verò excelsi animi vir, indignum ducebat deteriori, & nihili viro subesse, ideò Grodna, & Brzeste arcibus suis, valido præsidio firmatis, in Masouiam ad Ioannem Ducem generum suum, cum vxore Anna, profugit, indeq; in Prussiam ad Crucigeros contendit, à quibus humaniter acceptus est, quod ij per eum facilè se Lituania, & Samogitia potituros esse sperarent. Itaque Vitoldus Prussiensium, & Liuoniēsium Crucigerorum armis Lituaniam vexauit, sed cum sibi fidem suspectam

Vitoldus in Mosouiā fugit postea ad Crucigeros.

Crucigerorum videret, fratrem Iagielonem Regem Poloniæ, per inter nuntios recõciliauit, & accepta ab eo spe adipiscendi Magni Ducatus Lituanici, insciẽtibus Crucigeris in Lithuaniam, vestitus habitu Crucigerorum profugit, et vt aliquo cũ munere ab hostibus reuerteretur, tres arces Crucigerorum Samogitis confines, Iurgenburgũ, Mergẽburgum, & Neginhasun, forte cum velut socius & amicus intromitteretur, cæpit, & exusit, præfectosq; cum presidiarijs militibus Crucigerorum partim trucidauit, partim in seruitutem abduxit.

Vitoldus à Crucigeris fugit.

Cum autem spem sibi à rege datam de Magno Ducatu diutius differri videret, cõsilium cepit Vilnæ, per proditionem capiendę, hoc modo: rumores sparsit quasi sorori nuptiarũ solennia Vilnæ facturus esset, currusq; centum ingentes præparauit, quos armato & delecto milite cõpleuit, & desuper stramine texit, eosq; quasi carnes, & cõuiuij necessaria, in arcem Vilnensem duxit, verum fraude intempestiuè detecta, ad arcem non est admissus.

Vitoldus astu Vilnã capere tentat.

Sicq; spe frustratus, in Prussiam recõsiliatis sibi deinde per internũcios Crucigeris profugit, indeq; biennio cũ auxilijs eorum Lithuaniam infestauit.

Vitoldus ad Prussiã fugit.

Postea anno Domini 1390. Iagielo Rex è Polonia ad reprimẽdas incursiones Vitoldi in Lituaniam, armata manu venit, Cameneciam cepit. Grodnoq; arcem ad Nemmem fluuium sitam Vitoldi presidijs munitam, post quinquagesimũ diem obsidionis cæpit, Vitoldo suis varijs technis, frustra tamẽ, cũ Crucigeris auxilia ferente.

Iagielo Vitoldo obstat.

Eodem anno maturescentibus segetibus, triplici agmine Crucigeri in Lituaniã descenderunt, Vitoldi vindicãdi restituendiq; prætextu: re vera autẽ vt Lituaniã sibi subiugarent, vnũ agmen Vitoldus ducebat, alterũ Magister Liuoniẽsiũ Crucigerorũ, tertiũ ipse Dux belli Magister Prusiensiũ Conradus Valerodus, hostiliterq; regionem vastabant, Troki oppidũ igni cremarunt, hinc Vilnã, castra mota, arx verò Vilnensis inferior, vix obsessa, à proditoribus Russis & Lituanis succensa est, è quo incẽdio cũ sese Corigelo frater Regis & patruelis Vitoldi subduceret, ab hostibus captus & capite plexus est, cætera mulitudo in ea arce, partim igne partim ferro hostili cæsa est, quatuordecimq; millia hominũ ibi periere aiũt.

Crucigeri in Lituaniam tẽdũt.

Lituania vastatur.

Vilna obsidetur capiturq;.

Superiorẽ arcem Poloni cũ Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorũ, & conflagratione arcis inferioris, aut minis hostiũ, & ostentatione capitis Corigelonis, ac ne acerrima quidẽ oppugnatione, quãuis pars muri maior deiecta erat, ad deditionem cõpelli poterant, loca deiecti muri ad extremum corigijs pecudũ, (fimo terraq; deficiente) laxè prætẽdebãt, & sic tormentorũ ictus illudebãt, deniq; corporibus suis aditũ hostibus irrũpere conantibus obstruebant. Skergelo quoq; Regius frater cũ suis Lituanis, & Russis errũpens magnis cladibus hostes debilitabat. Demũ octobris diebus Prussiẽses Crucigeri cũ Vitoldo ingenti strage in Lituania ædita ab obsidione discesserũt,

Polonorũ strenua repugnatio.

Aestate sequẽti rursus Vitoldus cũ Crucigeris exercitum ad Vilnam duxit, quam frustra resistentibus strenuè Polonis aliquot diebus obsidens, re infecta reliquit. Et ne quicq̃ agere viderẽtur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodũ castra vi ceperunt, interfectisq; præsidijs Skergelonis exusserunt.

Crucigeri iterum Lituaniam inuadunt.

Deinde alij duabus excursionibus Crucigeri eadẽ æstate Lituaniã depopulati sunt, apud Cownãq; tres munitiones extruxerũt Menuerderũ, Metenburgũ, & Riteuerderum, vnãq; Vitoldo concesserunt, reliquas verò duas suis præsidijs munierũt, ex quibus circumiacentẽ Regionem infestabãt.

Lituania iterum vastatur.

Tandẽ Iagielo Rex Poloniæ Lituanorum calamitatis pertæsus, Henricum Semouiti Masouiæ Ducis filium, ad Vitoldum in Prussiam, vt cum eo clandestino de pace ageret, & in Lituaniæ Magnum Ducatum reuocaret, destinauit, Hocq; modo inter Regem & Vitoldum de pace cõuenit, cum Rex ei Magnum Ducatum Lituaniæ, post abitis fratribus germanis superstitibus, pollicitus esset. Vitoldus itaq; rebus suis cũ Iagielone patruele, ex animi sententia cõpositis, Crucigeros atq; Germanos mercatores Riteuerdero castro secum commorantes inopinatos compræhendit, incensaq; arce, vinctos in Lituaniam abduxit, abeuntẽ, Crucigeri relictis duobus castris, persequuti, sed paruo negocio fusi prostratiq; sunt, & castella à Vitoldo vi capta & exusta. Veniens autem Vilnam Vitoldus cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris, honorificè à Iagielone Rege clemẽterque susceptus est.

Vitoldus à Crucigeris fugit, damno illato.

Vitoldus

VITOLDVS MAGNVS DVX LITVANIAE.

Vitoldus reuocatus ex Prussia, anno Domini 1392. à Iagielone patruele Rege Poloniæ, apud Lituanos atque Ruthenos, summæ rerum præfectus & Magno Ducatu solenniter inuestitus est, iureiurandoq́; & litteris consignatis, se in fide Regi Poloniæ semper futurũ spopondit.

Postea Swidrigelo & Skergeloindignè tulerunt, quod Germani fratres Vitoldo patrueli à Rege posthabiti essent, bellaq́; intestina aduersus Vitoldum commouerunt. Sed Swidrigelo cum minus animi & virium haberet, ad Crucigeros in Prussiã profugit, & Lituaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexauit, Surasumque, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri in Lituania ceperunt. Skiergelo verò maiore animo & opibus præditus, armatis copijs ex suis corrasis, collectisque cum Vitoldo ad inimicitias deuenit. Quorum malorum sedandorum causa, Rex Iagielo rursus in Lituaniam venit, Skergelonemque adiecto ei Cremenensi, Starodubensi, & Trocensi tractu placauit. Postea Coributus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu victus est. Tandem Vitoldus Orshan arcem Russiæ, iussu Regis expugnauit, Vitebskũq́; per deditionẽ sub Swidrigelone recepit, deinde Duces Odrucenses, & Princeps Smolenscensis Russi ad Vitoldum in Vitebskum supplices venerunt, & omnes se in potestate eius semper fore spoponderunt. Postea Vitoldus Zithomiriam, & Kiouiam Metropolim Russiæ in potestatem suã redegit, expulsoq́; Volodimiro Duce Russo Skiergeloni fratri eam sicuti promisit, tradidit. Skiergelo tandem vltra Kiouiam Circassos, & Swinigrodum arces ad Boristenem sitas cepit, nec multo post ipse Skiergelo ad venationem profectus à Monacho quodam Russo, Humeno Metropolitæ vicario ad villam inuitatus, venenato poculo intoxicatus de medio sublatus est. Kiouiæque in Cauernis subterraneis quæ Petzari dicuntur sepultus. Sunt autem Petzari specus vastissimus, apud Kioniam, Illustrium Ducum Russiæ sepultura clarus. Deinde Vitoldus Kiouiensibus præfecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rhesanensem autẽ Ducatum Russiæ per Simonem Ducem quendam, magna ex parte vastauit. Smolenskum deinde ipse cõtendit, & Glebum Ducem eius oræ iugum excutientẽ expulit, & alium Smolenscijs præfecit, eoque ad Vitoldum Basilius Dux Moschouiæ, inuitatus venit, postea honorificè, & liberaliter dimissus. Tandem Vitoldus per legatum suum Algerdum, Ducem exercitus, Tartaros profligauit, tresque eorum Duces trucidauit.

Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus fudit ipsumque cepit, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Cer-

Swidrigelo fugit ad Crucigeros.

Lituania vastatur.

Skiergelo contra Vitoldum bellũ mouit.

Vitoldus Coributũ vicit.

Vitoldus Viteskam, Orsham, & Kiouiã capit.

Skiergelo veneno moritur.

Resanensium Ducatũ Vitoldus expugnat.

Vitoldus Tartaros fudit.

Vitol. Podoliæ Ducem sternit.

Crucigeri Lituaniã vastant.

uonigrodum,& omnem Podoliam in poteſtatem ſuam redegit, quàm poſtea Regi Poloniæ Iagieloni conceſsit. Intereà verò Crucigeri Pruſſienſes, incitãte Swidrigelone, qui ad eos profugerat, Lituaniam crebris incurſionibus longè latèque vexarunt. Caſtella quædam expugnarunt, Vilnamque caput gentis tentauerunt, à qua re infecta diſceſſerunt. Lituani verò cum Polonis ſimiliter in Pruſſiam excurrerunt, damnaq; Crucigeris, tanta quanta illi in Lituania intulerunt.

Vitoldus Tartaros profligat, & in Lituaniam eos collocat

Poſtea Vitoldus, anno Domini 1396. expeditionem in Tartaros adornauit, ac tribum vnam, quàm illi Hordam vocant, cum liberis abegit, exercitu eorum profligato, partemque captiuorum Regi, & proceribus Polonis dono miſit, reliquos in medio Lituaniæ ſupra Vaccam amnem, duobus miliaribus à Vilna, agris attributis, collocauit, qui illic manet vſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patreſfamilias & virtutis priſcæ, armorumque nõ immemores, ritus patrios Machometicæ ſuperſtitiones ſeruant, & liberi legibus ſuis viuẽtes, & ex æquo cum Lituanis, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, imperium cognoſcũt, vexillumq; proprium, Arabicis litteris inſcriptũ, quo in bello vtuntur habent.

Vitoldi expeditio in Tartaros.

In ſequenti deinde anno Vitoldus fruſtra diſſuadẽtibus Iagielone Rege, & Regina, alteram expeditionem maioribus copijs, in Tartaros fecit, ad quam permulti Illuſtres de Polonica, & Germanica Nobilitate viri gloriæ cupidi ꝓfecti ſunt. Fuerũt autẽ in ea expeditione de Polonis maximè inſignes & Principes viri. Recenſitis itaq; apud Kiouiam Vitoldus copijs, bonæ ſpei plenus lõgo itinere, Tartarorum campeſtria inuaſit, tunc temporis apud Tartaros, Tamerlane in Scytia magna regnante, humili quidem loco nato, verum ſcientia rei militaris, fortunæ beneficio, eo potentiæ prouectus erat, vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiazetum, (qui tunc temporis Conſtantinapolim obſidebat,) captum in ferrea cauea, aureis cathenis vinctum per totam Aſiam circumuehebant, cæſa ſunt tunc temporis Turcarum 200. millia. Anno Domini 1397. Hiberiam denique hic Tamerlanes, Albaniam, Armeniam, Perſiam, Meſopotamiam, Aſiam, & Aegiptũ, incredibili celeritate vaſtauit, & occupauit, orbemque terrarum ſui nominis, terrore impleuerat. Iamque tranſmiſſis Sula, & Pſola fluminibus ad Campeſtria Tartariæ, Vitoldus cum ſuis, nullo repugnante, peruenerat, cum Aedigam vnum ex Ducibus Tartarorum potentiſſimum, Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs, obuiam habuit. Vbi ad conflictum venit, Tartari vicerunt, non incruenta tamen victoria,

Vitoldiani profligantur.

quod niſi multitudine abundaſſent, virtute Vitoldianorum ſuperati fuiſſent, cecidere ibi inſignes viri, ex his fuere Iagielonis Regis fratres, Andreas, & Demetrius, Coributus, & alij nouem Duces Lituani, & Ruſsi pauci viui capti. Vitoldus cum Swidrigelone patruele, Oſtrorogoque, & Samotulio Polonis, pernici fuga euaſerũt, Melſtinius Polonus: cum fuga ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſsimos hoſtes ſeſe coniecit, ſtrenuèq; dimicando, honeſtiſsimè occumbere maluit.

Vitoldus Smolenſcã capit.

Tãdem anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus, bellum geſsit, fretuſque Polonorum auxilijs arcem Smolenſkã, in quã ciues, & nobiliores vxores, liberos opeſque ſuas contulerant, poſt diutinam oppugnationem, vi cœpit: magnaſq; opes in ea repertas partim Iagieloni Regi in Poloniã trãſmiſit, partim militibus, vt quiſque meritus erat diſtribuit, cæteras arces deditione accepit, & principatum in prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Liuones vlciſcitur.

Deinde Crucigeri Liuonienſes, in Lituaniam excurrerunt, quos Vitoldus cum præda reuertentes, veſtigijs clam inſecutus, cum ij domos diuerſè abijſſent, Regionẽ illorum viciſsim longè latèque vaſtauit, pagos & vicos incendit, oppidum cum arce munitum à Germanis Dunemburgum appellatum, ad Dwinam fluuium conditum, vi cepit, quibus incenſis in Lituaniam, ſe cum ingenti præda recepit. Nec multo poſt rurſus Lituania hinc à Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibus Crucigeris, Swidrigelonis profugi, opera peruaſtata eſt. Tandem Iagielo Rex, & Vitoldus, patriæ afflictæ vicem miſerati, Swidrigelonem fratrem exulem è Pruſsia euocauerunt, Podoliæque Duca-

Lituania à Crucigeris vaſtatur.

tum

Suidrigelo ad Moschouiam fugit.

Vitoldus Moschouiã vastat.

tum in possessionem ei concesserunt. Postea Swidrigelo hac liberalitate Regia minimè sanatus, homo ambitiosus & peruersus, non habens receptaculum apud Prusienses Crucigeros: (nam certis sub conditionibus, propinquos Regis exules, ex Lituania suscipere, nequaquam Prusienses sese obstrinxerant,) ad Moscouiæ Ducem Basilium profugit, arcibus quas in Russia tenebat succensis. Eodem anno 1406. Vitoldus pace nacta cum Crucigeris, transmisso Hugra flumine, primam expeditionem in Moschos adornauit, à genero Duce gentis iniuria prouocatus, peruastataque longè lateq; Moschouitica regione, præda onustus, in Lituaniam rediјt. Postea maiori vi in id bellum, anno vno intermisso sese expediuit, fretus maioribus auxilijs Polonorum, & Crucigerorum, & vsque ad Occam fluuium permagnum, Moschouia deuastata, populabundus peruenit, quominus autem fluuium transmitteret, Swidrigelonis patruelis nuper profugi, (qui Moschouitis operam suam nauabat,) armis prohibitus est: Impetrauit tandem à Vitoldo, Basilius Moschouiæ Dux pacem, æquis sub conditionibus.

Vitoldus Prussiam vastat.

Dum hæc aguntur Sigismundus Coributus Vitoldi frater, nihil de indutijs cum Crucigeris Prusiensibus compertum habẽs, absente Vitoldo cum Lituanis in Prussiam excursionem fecit, & tribus oppidis, plurimisque pagis direptis, & succensis ingentem prædam asportauit. Quos vt Crucigeri vlciscerentur, nullam excusationem ignorantiæ admittentes, simili modo in Lituaniam per auias solitudines excurrerũt, in Wolkouisko oppidum improuisè impetum fecerunt, quo succenso multitudinẽ hominum, qui ad rem diuinam, festo die conuenerant, captiuam abduxerunt. Vitoldus verò cum septem miliaribus ab eo loco abesset, raptim in interiores syluas cum vxore sese abdidit, donec hostes discessisse cognouit, nunquam enim hostibus regiones suas vastantibus, occurere ausus erat, sed illis discedentibus vicissim regiones eorum vastabat.

Crucigeri Lituaniã vastant.

Vitoldus latet.

Deinde Vitoldus, anno Domini 1415. conducto ingenti exercitu de Polonia, contra Pskouienses Russos expeditionem fecit, qui pacem magna vi, auri, & argenti redemerunt.

Vitoldus Nouogrodẽses capit.

Postea Nouogrodensibus Russis liberè viuentibus, Pskouiensium vicinis bellum intulit, quibus etiam supplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit.

Sigismundus Imper. cũ Vitoldo gratiã inijt, & Diadema ei pollicetur.

Tandem Sigismundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Regem Poloniæ, & Vitoldum disseminaturus, societatem cum Vitoldo secreto inijt. Diademaque Regium, in iniuriam Polonorum ei dare pollicitus est, cupiebat id Vitoldus homo ambitiosus, & ingentis animi, sed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis, ne voti cõpos foret obluctabatur, denegabatque, vndè variæ controuersiæ vtrinq; intercesserũt. Postea à Sigismundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus, pignus societatis, per legatos ei allatus est, expetitumque ab eo iusiurandum de societate vtrinq; seruanda. Sed Vitoldus Dracone pro hospitali munere accepto, iusiurãdum nullum dedit, nec tamen à cepto de ambitione Diadematis Regij destitit, legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo, certum tempus præscripserunt, ad decimum sextum Calendas Septembris. Hoc vbi Rex Poloniæ, Iagielo resciјt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Posnaniensi, viro impigro, negotium dedit, vt ad confinia Poloniæ, & Saxoniæ, legatos Romanorum Regis, & Vitoldi, vltro citroq; comeantes obseruaret, interciperetque. Statimq; Baptistam Cigalam Italum iuriscõsultum Genuensem, & Sigismundum Rotum Germanum à Cæsare ad Vitoldum proficiscentes intercepit, excussosq; inconsultè dimisit. Litteras verò ab eis ablatas ad Regem attulit. Missi autem hij erãt, vt Vitoldo dubitationem omnem eximerent, Diademaque ad tempus allatum iri, ab alijs legatis promitterent. Præterea vt confederationes & societatem Prussiensium, atque Liuoniensium Crucigerorum, Hungarorumque, & Germanorum, cum Lituanis aduersus Polonos confirmarent.

Legati Cæsaris intercipiuntur.

His cognitis Poloni nemine iubente, quasi sublatis signis, armata manu apud Turagoram insederunt, pro Patriæ trãquillitate & honore ad extremum Ocæanum Germanicum, decernere parati. Iam legati cum Diademate, Prussiæ appropinquabant per

L

quam profecturi erant, cum didicerunt à Polonis vias obsideri, & non ausi periculo sese committere, cum duos Menses frustra expectassent, ad Cæsarem in Hungariam reuersi sunt. Nec multo post Vitoldus voto frustratus ex angore animi, Anno Domini 1 4 3 0. Mense Septembri in Troki ciuitate spiritum exhalauit, cum octuagesimum annum excessisset. Princeps impiger & vegeto ingenio, abstemius in omni vita nihil præter aquam bibere solitus, in victu temperans, temporis perparcus, ita vt supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret. Cæterum in Venerem procliuior, confecto enim fœlicissimè bello semper solebat relictis copijs in hostico, domum transmutatis equis, ad vxorem otius præcurrere. In externos liberalis erat, suos verò metu magis quam beneficio, in officio continebat. Statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus.

Vitoldus moritur.

Vitoldi mores.

SWIDRIGELO PRINCEPS LITVANIAE.

IVstis Vitoldo, Vilnæ in arce persolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Swidrigelonem fratrem germanum, patruelem Vitoldi, hominem nihili, & ebriosum, summæ rerum apud Lituanos præfecit. Poloni verò primores, patriæ vtilitati cõsulentes, re animaduersa Daugertum Palatinum Vilnensem, qui Podoliam Vitoldi nomine administrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium ceperunt, arcemque Kameneciam, Smotriciam, Skalam, & Ceruonigrodum occuparunt, & magnam partem Podoliæ facile in potestatem suam redegerunt, ne in ditione Lituanorum deinceps esset. Vbi factum hoc rescivit Swidrigelo, homo violentus & in iracundiam preceps, beneficiorum Re-

Poloni magnam Podoliæ partẽ occupant.

gis

gis fratris oblitus, in eum (tunc temporis exequias funebres Vitoldi celebrantem Vilnæ) fremere, maledictisque lacessere, palamque vincula & necem Regi, Polonisq; qui cum eo aderant minitare, cœpit: ita vt Poloni, die nocteque circa Regem excubare cogerentur. Rex verò siuè quod sibi metuebat, siuè quod Swidrigelonis incrementis impensius fauebat, Podoliam ei restituere assensus est, eaque de re Tarlonem in Podoliã cum litteris & mandatis misit, qui eam Michaëli Babæ Russo, Swidrigelonis nomine recipiendam & obtinendam traderet. Andreas verò Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, iuuenes ex Nobilitate Polonica, qui annulum Signatorium habebant, amore Patriæ ducti, litteras ad Michaëlem Buczacium, qui Cameneciam Podoliæ obtinebat, scripserunt, Regem extrema necessitate adactum, Podolia Swidrigeloni cedere, nunciantes, sed vt non modo, non parceret mandatis Regijs, verum Tarlonem & Babam pariter comprehenderet. Eas litteras quoniam palam ferri nequibant. (Swidrigelo enim omnes iter in Poloniam capescentes excutiebat) cæra obuoluerunt, & contexerunt, vt speciem & similitudinemque cerei præ se ferrent. Tarloniq; legato dederunt, vt is cùm primum Cameneciam venisset, cæreum illum Buczacio redderet, atque hæc verba adderet, vt si errare ille nolet, ex eo cæreo vnà cũ Magistratu vrbano, lumen quæreret. Quæ omnia Tarlo iuuenis omnium rerum ignarus, bona fide perfecit, Buczacius præfectus cæreum acceptum refringit, litterasque inuenit. Tarlonem legatum & Babam comprætendit, in arcesque Podoliæ intromissionem nõ admisit. Poloni quoque casum Regis sui animaduertentes, exercitum sine mora conscripserunt. Swidrigelo autem Polonos, arma parare ad vindicandum Regem audiens, confestim eum sibi reconciliatum, auroque & argento liberaliter donatum liberum dimisit. Tãdem Swidrigelo exercitum in Podoliam duxit, cui Iagielo Rex: cum armatis copijs Polonorũ, anno Domini 1431. ad diem S. Margaretæ apud Luczkum ciuitatem occurrit, excursorijs pugnis vtrinq; collatis, fœdus, ad purificationis diuæ Mariæ festum inierunt. Interea verò Palatinus Valachiæ tributarius Polonorum, infestis armis in Poloniã descendit, cuius exercitum Poloni & Podoliani dissipatum, & per agros, syluasque pallãtem, cruenta clade prostrauerunt. Postea Rex Iagielo in Swidrigelonem fratrem seditiosum, & ad sanam mentem redire nolentem, Lituanos concitauit, Sigismundumq; patruelem, Vitoldi fratrem Germanum, Starodubensem Ducem, ad inuadendũ principatum Lituaniæ animauit. Statimque proceres Lituaniæ cognita voluntate Regis, cum Sigismundo aduersus Swidrigelonem Ducem suum, ob nimiam crudelitatem conspirauerunt, in eumque apud Osmanam, tunc temporis agentem, impetum fecerunt, qui de insidijs à Ioanne Muniuido præmonitus, pernici fuga in Russiam euasit, ideoq; postea adiunctis sibi Liuoniensibus Crucigeris, Lituaniam vexauit.

Iagielo rex cũ Polonis in periculis.

Lumen ex cæreo quæritur.

Valachi funduntur.

SIGISMVNDVS PRINCEPS LITVANIAE.

ANno Domini 1432. Sigismundus Keystuti principis Lituaniæ filius, Dux Starodubensis, in Russia, Regis Iagielonis patruelis, beneficentia & fauore Lituaniæ procerum, expulso iusta de causa Swidrigelone seditioso, rerum in Lituania potitur, & Magno Ducatu solenniter in verba Regis Iagielonis & procerum Poloniæ, Lituaniæq; iurans inuestitur. Ideò tertio Magni Ducatus Lituaniæ cum Regno Poloniæ vnio, incorporatioque celebrata est.

Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo, vltima mensis Maij vitam cum morte fœliciter commutauit, cui Vladislaus filius in Regno, anno Domini 1434. successit, qui postea Rex Hungariæ creatus est, quo ex Polonia in Hungariam, anno Domini 1440. ad suscipiendum Regnum discedente, Czartoriensis Dux Russus, Sigismundum Magnum Ducem Lituaniæ, dolosè, perfidioseque necauit Troki. Atque post hunc Magnus Ducatus Lituaniæ ad secundo genitos Regnum Poloniæ translatus est. Quapropter proceres Poloniæ cum ducibus Masouiæ Casimirum hæredem Regni Poloniæ, cum Du-

Iagielo rex moritur.

Sigismundus Dux occiditur.

Casimirus Magnus Dux Lituaniæ. cibus Masouiæ Casimirum hæredem regni Poloniæ, Iagielonis Regis filium, in Magnum Ducatum Lituaniæ duxerunt, quem Lituani cum ingenti lætitia, susceptum, communibus suffragijs, summæ rerum apud se præfecerunt. Qui postea Wladislao fratri, anno Domini 1447. in regno successit. Magno verò Ducatu Lituaniæ Alexãder filius eius ardentibus suffragijs Lituanorum, præpositus est.

ALEXANDER PRINCEPS LITVANIAE.

Alexander Iagielonis nepos, Casimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lituaniæ potitus, apud Ioannem Magnum Ducem Moschouiæ, filiam Helenam, in matrimonium accepit, in sponsalibusq; conclusum erat, vt templum Ruthenico ritu, in castro Vilnensi destinato loco, exædificaretur, eique certæ matronæ, ac virgines eiusdem ritus iungerentur. Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum, & triplici exercitu instructo, contra eum progreditur, primum, versus prouinciam Seueram, in meridiem, secundum verò, in occidentem contra Toropiec & Biela instituit, tertium in medio, versus Drohobus & Smolēsko collocat, ab ijs exercitum in subditis retinet, quo ei maximè, contra quem Lituanos pugnaturos animaduerteret, succurrere posset. Postquam autem ad fluuium quendam Vuedrasch, vterque exercitus conuenisset, Lituani Duce Constantino Ostroski, maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdā captiuis, numerum hostium ac Ducum quoque cum cognouissent, magnā spem profligandi hostem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret, ab vtrisque *Moschus in Alexādrū Lituaniæ Ducem insurgit.*

transitus

trãsitus seu vadum quæritur. Primi autem Moschi aliquot, superata ripa, Lituanos ad pugnam lacessunt, atque illi haud timidi resistunt, eosque insequuntur, fugant, vltraque fluuiolum pellunt, mox vtrinque acies commituntur, præliumq; atrox oritur. Intereà dum vtrinque eodem ardore animorum, acriter certarent, exercitus Moschorũ in insidijs collocatus, eo latere in medios hostes inducitur, Lituani metu perculsi dilabuntur. Imperator exercitus, vnà cum plerisque capitur, reliqui perterriti, castra hosti concedunt, se & arces Drohobus, Toropiec, & Biela pariter sese dederunt, exercitus verò qui meridiem versus processerat, cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanensis, forte Bransko, ciuitatis præfectum comprehendit, Branskoq; ciuitate potitur. Paulopost duo Germani fratres, Seueriæ Principes, Semeteici dicti alioqui Ducibus Lituaniæ obedientes, imperio Moschorum Principis se tradunt, sic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moschus, quæ Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ, multis annis, maximisque laboribus, obtinuerat. Porrò Moschorum Dux cum hisce captiuis Lituanis crudelius egit, Constantinumque Ducem exercitus præfectum, crudelissimis vinculis, pollicitationibusque solicitabat, vt relicto Domino naturali, sibi seruiret, qui cum aliam spem elabendi non haberet, conditionem oblatam accepit, in verbaque Moschorum Principis iurauit. Et quamuis prædia, possessionesque amplissimas, pro status sui conditione habebat attributas, à Principeque summo amore prosequeretur, tamẽ aliquot ibi annis exactis, nacta occasione, per inuias syluas, in Lituaniam cum ingentibus thesauris profugit. Qui postea, anno Domini 1514. cum exercitu Polonorum & Lituanorum strenui militis, & imperatoris officium adimplens, sub Sigismundo Rege Poloniæ, octuaginta millia Moschorum strauit, prout superius, in gestis Sigismundi Regis Poloniæ patet. Sed ad rem redeo.

Lituani funduntur.

Arces à Moschis capiuntur.

Duces Seueriæ Moscho se dedunt.

Octuaginta millia Moschorũ cæsa.

Alexander magnus Dux Lituaniæ, postea decedente Ioanne Alberto fratre, Poloniæ Rex creatus, liberatione captiuorum, contentus cum socero Moschorum Principe Ioanne, ad sex annos fœdus inijt, anno Domini 1503. Postea anno Domini 1506. Vilnæ mortuus est, ibidemque sepultus ætatis suæ 45. annos habens. Præfuit Magno Ducatu Lituaniæ 14. annis, Regnum Poloniæ 4. annis & 8. mensibus administrabat, huic in Magno Ducatu Lituaniæ, & Regno Poloniæ Sigismundus frater Germanus, huius nominis primus successit.

Alexãder moritur.

PROVINCIARVM SEV PALATINATVVM LITVANIÆ Ciuitatumq; præcipuarum descriptio.

* * *

Ituania ab Oriente Russiæ, Moschouiæ Duci subiectæ, contermina est, ab Occidente Podlassiæ, Masouiæ, Poloniæq;, & Prussiæ nõnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ, Samogitiæque, à Meridie Podoliæ, Woliniæque Russiæ regionibus adiacet. Porrò Lituania regio est amplissima, plurimos Ducatus regionesque & prouincias diuersis nominibus appellatas, suo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis, temporibus à Ponto Euxino, Tauricaque Chersoneso ad sinum vsque maris Baltici, pelagumque Curlandiæ, Liuones, & Prutenos versus fines suos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lituaniæ in Palatinatus & districtus certos, siue prouincias, vbi iudicia particularia, & terrestria, pro nobilibus exercentur, non secus, ac Polonia diuisus est. Hij verò districtus & Palatinatus pro Ducatibus, (vt quondã temporibus plurimorum Ducum erant) computari possunt, & vnusquisque Palatinatus suum vexillum, quo in bello vtitur, habet. Eundem quoq; colorem & signum omnes districtus, siuè prouinciæ, qui in eodem Palatinatu continentur, in vexillis suis repræsentant, nisi quod Palatinatus vexillum maius est, cum duobus cornibus, districtuale verò minus simpliciter protensum cum vno cornu.

Amplitudo Lituaniæ.

Lituania in Polatinatus diuiditur.

Vexillum Ducatus Lituaniæ. Primò itaque vexillum Magni Ducatus Lituaniæ peculiare & quadriangulare, ad differentiam cæterorum, sexaginta vlnas sericeæ telæ rubeæ cōtinet, in medio insigne proprium, hominem videlicet armatum, equo albo velociter currenti, insidentem, gladiumque super caput manu extensa tenentē gestat, desuper Stemmatis pileus Ducalis, ex altera verò parte vexilli pro insigni, imaginem Diuæ virginis Mariæ in sole cū puero, habet.

Vexillum supremi Ducis exercitus eiusdem amplitudinis, quadriangulare quoq;, coloris lasurini eodem Stemmate Magni Ducatus, ex vna partium in campo rubeo, (cāpus hic locus Stemmatis intelligitur, ex altera Diui Stanislai Episcopi Cracouiensis imaginem gestat.

PALATINVS VILNENSIS.

Vilnæ descriptio. Ilna vrbs, caput & Metropolis totius Lituaniæ intra colles ad confluxum Vilnæ, (à quo nomen habet,) & Viliæ fluuiorum sita, muroq; circumducta, ipsa quoque murata. Arces duas insigniter muratas adiunctas sibi habet, quarum vna inferior, (hæcque ampla & sumptuosissimè extructa,) altera superior, in colle eminentissimo condita, eas enim ex vna parte *Vilnæ fluuius.* Vilna, ex oriente fluens, ex altera Vilia fluuij ibidem concurrentes, præterlabuntur. Porrò Vilna, quæ nomen vrbi indidit minor est, Wilia verò est amplior & nauigabilis *Vilia fluuius* quo merces ex Vilna nauibus, Gedanum Prussiæ emporium celeberrimum, deportātur. In hac vrbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorū ritus magnis sumptibus extructa. Episcopalis sedes in Basilica arcis catedrali diuo Stanislao dicata. Metropolitanus quoq; Russiæ ibidem sedem suam in Basilica Rutenici ritus præcipua, titulo diuæ virginis Mariæ insignita retinet. Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu, *Episcopi Lithuaniæ Romani.* quinq; sunt Romanæ obedientiæ Episcopatus, vtpote Vilnensis. Samogitiensis, Kiouiensis, Lucensis, & Ianouiensis. Septem præterea præpositurę siue Parociæ insigniores, à Vladislao Iagielone, (qui primus Lituanos Baptisauit) fundatæ & dotatæ, vtpote Wilkomeriensis, Misogoliensis, Nemenciensis, Mednicensis, Kreuensis, Obolcensis, & Haynensis. Archiepiscopus, qui supradictis Episcopis Lituaniæ præest, Leopoli in vrbe Russiæ sedem suā habet. Ruthenici verò ritus in Lituania & Russia, Polono Regi subiecta, septem sunt. Metropolitanus, siue Archiepiscopus Vilnæ, sedem suam ha- *Episcopi Ruthenici* bet. Episcopi verò, quos Wladicas Rutheni appellant, hi sunt Polocensis, Volodimiriensis, Lucensis, Pinscensis, Kiouiensis, Præmisliensisque, & Leopoliensis, qui etiam Metropolitæ titulo vtitur, horum mores, habitum, Religionem in Moschouiæ descriptione de Religione Russiæ videbis.

Vilnensis Palatinatus vexillum rubeum est, & bicorne. 35. vlnas telæ sericeæ continens, ex vna parte in campo albo Magni Ducatus insigne gestat, ex altera Columnarū, antiquo gentis Stemmate insignitur.

In hoc Palatinatu, tres sunt ingentes districtus, siuè prouinciæ, Osmianensis, Bratislauiensis, & Vilcomeriensis, horum quilibet proprium vexillum, (quo nobilitas districtualis in bello vtitur,) habet.

OSMIANA oppidum ligneum à Vilna 7. mil. abest, territorium ad se pertinens satis amplum habet, in quo sunt complura oppida Regia & Nobilium. Vexillū rubeum simile Vilnensi, sed cum vno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitum gestat.

VILKOMERIA oppidum ligneum ad Swienta fluuium situm, Curia est in ea iudicialis, in qua causæ nobilium disceptantur. Arx per Crucigeros Prussienses exusta nūc in scopulo vestigia eius apparent. Prouinciam amplissimam, ad 25. mil. patentem habet, in qua sunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumque. Vexillum quoque rubeum, Stemmate Magni Ducis ex vna parte ornatum, ex altera diui Michaëlis imagine insignitum deffert.

Bratislavia ciuitas lignea, arcem sibi adiunctam in scopulo ad lacum amplissimum conditam habet. Vexillo rubeo, Nobilitas districtus Bratislauiensis, cum Stemmate Magni Ducatus in bello vtitur. A Vilna 20. mil. distat. Ikaznia arx murata, & ciuitas lignea ad fluuium eiusdem nominis, à Bratislauia 2. mil. distat. Driswiat arx ad lacum amplissimum eiusdem nominis sita, à Bratislauia 5. mil. abest,

PALATINATVS TROCENSIS.

TRoki ciuitas lignea, muro, cuius adhuc ruinæ apparent, quondam circumdata, sed à Crucigeris Prussiensibus cum munitione deuastata. A Vilna sex miliaribus distat, arcem habet in lacu satis aportunitate natura loci munitam, ad quam nisi nauibus peruenitur. In ea olim sedes Ducum Lithwanię erat, postea in Vilnam translata, Est quoq; aliud oppidum eiusdem nominis quatuor à Vilna miliaribus, ad Vacam fluuium, quod ad differentiam huius, nouæ Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor sunt ingentes districtus, Grodnensis, Cownensis, Lidensis, & Vpitiensis.

Grodno ciuitas lignea, arcem muratam in scopulo sitam habet, quàm Nemen, siuè Cronon fluuius celebris & nauigabilis præterfluit, vnà cum ciuitate. Eò merces Gedanum ex regionibus Lituaniæ, nauibus deferuntur. Territorium Grodnense satis amplum est, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo lasurini coloris vnicorni corespondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus insignito vtitur. *Destrictus Trocensis.*

Cowno ciuitas lignea insignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemenis & Viliæ fluuiorum nauigabilium sita, arcem muratam antiquitus in scopulo conditam habet. Vexillum quoque lasurini coloris in bello Nobilitas districtualis gestat.

Lida oppidum ligneum districtuale, arcem muratam, in qua iudicia nobilium celebrantur, habet, districtus Lidensis. Vexillum quoque lasurini coloris in bello gestat.

Vpita ciuitas lignea prouincialis, districtum amplissimum cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris sui Palatinatus districtibus simili in bello vtitur.

Vexillum Palatinatus Trocensis bicorne, 35. vlnas telæ sericeæ lasurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo insignitur.

PALATINATVS MINSCENSIS.

MInsko Ciuitas lignea amplissima, arx ex roboribus, extructa natura & oportunitate loci munitissima, fossa profunda circumducta, eam fluuius quidam molendinis frequens pręterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitur. Districtus quoq; eius Recicensis quem vnum complectitur, simile vexillum, sed vnicorne gestat.

Keidanow arx cum oppido à Vilna 25. miliaribus.

Radoskowice castrum cum ciuitate. Hic Rex Polonię Sigismundus augustus copias armatas numarosas centum millia superantes recensuit. Anno Domini 1568.

Borissow Ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitissimeq; propugnaculis, parietibus quaternis intrinsecus terra lapidibusq; impletis firmata, fluuio Beresina oportunè circumducta. A Vilna 40. miliaribus distat. Vexillo prouinciali caret, sed in ea milites præsidiarij, contra incursum Moschorũ continuò asseruantur, ad eam enim Moschus fines suos pertinere contendit.

Lohoisko ciuitas cum arce lignea, à Borissow 8. mil. distat.

Swislocz castrum cum oppido ad fluuium eiusdem nominis.

Bobroisko arx cum ciuitate, ad Beresinam fluuium.

ODRVCZKO Arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu computabatur, nuncq; plures nobiles Russi titulo huius Ducatus vtuntur.

NOVOGRODENSIS PALATINATVS.

Ouogrodek Ciuitas ampla lignea, quondam secundis genitis Principum Lithwaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta est. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate Magni Ducatus, in campo albo insignitum in bello gestat. Districtus duos Slonimensem, & Wolkouiscensem complectitur.

SLONIM ciuitas & munitio lignea, olim secundo genitorum Magnorum Ducum Lithwaniæ erat, & pro Ducatu cum suo territorio computabatur, postea in prouinciam redacta est. Vexillo rubeo vnicorni Stemmate Magni ducatus insignito prouincialis nobilitas vtitur.

WOLKOVISKO Ciuitas ampla, curia in ea iudicialis vbi causæ nobilium disceptantur. Vexillum quoq; rubeum Slonimensi simile habet.

MSCZIBOW Opidum & arx lignea in stagno natura loci munita, planicie circumdante, à Wolkowisko 2. mil.

Oppida plurima hic Nouogrodensis tam Regia, quàm nobilium cum suis districtibus prædictis complectitur.

PALATINATVS BRESTIENSIS.

Restia ciuitas ampla lignea, in finibus Lituaniæ sita contermina Podlassiæ. Arcem ligneam amplam sibi adiunctam habet, natura oportunitateque loci munitam, & duobus fluuijs, quorũ vnus Muchawiecz, alter verò Bug vocatur, oportunè circundatam.

Vexillum bicorne lasurini coloris, in campo rubeo, Stemma Magni Ducatus insignitum gestat, vnum duntaxat amplissimum, tamen districtum Pinscensem videlicet complectitur.

PINSCO ciuitas lignea satis ampla ad fluuium Perepetum sita, qui multis oppidis Russiæ præterlapsis, in Boristenem fluuium amplissimum defertur.

Hæc ciuitas cum suo territorio quondam inter principatus Russiæ computabatur, à Gediminoq; Magno Lituaniæ Duce subacta, secundo genitorum Principum Lituaniæ erat, nunc in prouinciam est redacta. Nobilitas prouincialis vexillo lasurini coloris Stemmate, Magni Ducatus insignito vtitur.

Præpetus arx & ciuitas ad fluuium eiusdem nominis sita.

VOLINIA REGIO.

Olinia inter cæteros Russiæ Principatus, gentem bellicosiorem habet. Est autem Regio amplissima, frugum omnigenarum abundans, syluis ferigenis, stagnisque piscosis referta, ad Magnum Ducatum Lituaniæ pertinebat, sed nunc Regno Poloniæ adiuncta est. Hij verò populi à Walga fluuio amplissimo, qui Moschouitas à Tartaris disterminat, (prout in deductione Polonorum latius dictum est,) in hanc regionem venerunt, quam à suo nomine, (Volgari enim à Volga dicebantur,) Valgariam, postea successu temporis, Voliniã nuncupauerunt. Viri sunt strenui & bellicosi, Ruthenico Idiomate, moribusq; & religione vtuntur. In tres districtus, siuè prouincias hæc regio diuiditur, Lucensem, Volodimiriensem, & Cremenecensem. Vexillum huius regionis bellicum principale bicorne est, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ insignitum. Prouincialia quoque vexilla eundem colorem & Stemma referunt, nisi

Voliniæ denominatio.

quod

quod vnicornia sunt simpliciter protensa.

Lvczko ciuitas prouincialis lignea, sede Episcopali Ruthenorum, & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.

Wolodimiria oppidum ligneum munitionem quoque ligneam, ad paludes sitam habet, quondam pro ducatu habebatur.

Krzemenec ciuitas ampla lignea, castrum quoque ligneum, argila circumlinitum habet.

Hæ autem ciuitates prouinciales, complura oppida, & munitiones ad se pertinentes complectuntur.

Chabno arx & oppidum ad Vssam fluuium situm.

Owrvczi castrum & ciuitas ampla in colle.

Olewsko arx & ciuitas ad Huberczia fluuium.

Zithomir arx lignea in colle condita.

Korec arx & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum suo territorio computabatur.

Kamieniec munitio, in colle sita.

Zbarasz arx & ciuitas olim sui iuris erat, cum suo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresque Nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à suis ciuitatibus vtuntur.

PALATINATVS KIOVIENSIS.

Kiouia vetustissima, amplissimaque vrbs ligneis septis circundata, olim totius Russiæ Metropolis, ad fluuium celeberrimum Boristenem sita, à Vilna centum viginti miliaribus Polonicis distat. Eam quōdam magnificam, & planè Regiam fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, & monumenta, quæ sex miliaribus patent, indicant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus & collibus Ecclesiarum, monasteriorumque, & ædificiorum desolatorum vestigia. Præterea Cauernæ quædam subterraneæ vastissimæ, longo tractu subtus terras extensæ, quas quidem octuaginta miliaribus protendi dicunt, in his plurima antiqua sepulchra, corporaque Illustrium quorundam Russiæ virorum, (quamuis antiquitus posita,) carie tantum consumpta, integra tamen apparent, præcipuè verò duorum quorundã Principum cadauera, in vestibus gentili more, prout viui ambulabant, integra veluti recēs, posita apparent. Sicque insepulta in specu iacent, quæ peregrinis & aduenis à monachis Ruthenici ritus ostenduntur. Iuxta hanc vrbem, arx satis munita, ex roboribus, & lapidibus, terraque ad Boristenem cōstructa est. Porrò Kiouiēsis tractus amplissimus est, quinquaginta miliaribus Polonicis, plusúe patens, olim sui iuris Principem habebat, nunc in Palatinatus formam redacta est. A Kiouia in meridiem reflectendo, Circass ciuitas lignea ad Boristenem sita occurrit, eius incolæ Circassi dicuntur, longoq; tractu, iuxta Boristenem degunt. Rutheni sunt, (alij tamen ab his, qui ad Pontum Euxinum in montibus habitant.) viri bellicosi & strenui, cum Tartaris Præcopensibus, sibi in vicinio adhærentibus, frequenter belli gerant, in prouinciasq; eorum excurrūt, & prædas iumenta videlicet abigunt. distat autē ciuitas Circass à Kiouia, vigintiquinq; miliaribus Polonicis. Supra Circassos septem miliaribus per Boristenem ascendendo. Kaniow oppidum viris bellicosis circumquaq; habitātibus clarum occurrit, 17. miliaribus à Kiouia abest. Infra Circassos & Kaniouienses nullæ habitationes Chistianorũ sunt. Campestria enim desolata colonis vacua, ipsis solummodò feris domicilium prębentia, quadraginta miliaribus ad Oczakow vsq; castrum & ciuitatem in ostijs Boristenis sitam, patent. In Ocyakow autem ciuitate & circumquaq; in campestribus Tartari præcopenses degunt, ipsa verò ciuitas cum arce Turcicis præsidijs (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucusq; Lituanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, sed ad rem vnde digressus sum redeo.

Circassi bellicosi Russi.

Kaniow.

Kiouiensis Palatinatus Vexillum bellicum viride bicorne Stemmate Magni Ducatus in campo

tus in campo rubeo, ex alia verò parte vrso in campo albo insignitum gestat. Districtū vnum duntaxat Moserensem amplissimum tamen, habet.

Moser Ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetū condita, qui duodecim miliaribus supra Kiouiam hausto fluuio piscoso, Tur dicto, Boristenem influit. A Kiouia triginta miliaribus Polonicis distat, à Bobransko totidem, à Mohilow viginti, ab Orsha vigintisex. Vexillo Mozerensis districtus viridi prout suus Palatinatus vtitur.

MSCZISLAVIENSIS PALATINATVS.

Mszislauia ciuitas lignea, ad fluuium Sosam dictū sita, arcem quoq; ex roboribus apprimè munitam habet. In ipsis finibus Moschouiæ iacet, ideò præsidiarij milites in ea continuò asseruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris est, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo insignitum, distritualibus ciuitatibus caret, plurima tamen opida & arces complectitur, quondam sui iuris Principem habebat, sed nunc in prouinciæ formam redacta est.

Nunc Castra ad Boristenem sita breuiter recensebimus.

Dambrowna Prima arx à Moschouiæ finibus ad Boristenem cum, oppido sita, à Smolensko decemquatuor miliaribus abest, ab Horsha quatuor.

Orsham in Witebliensi Palatinatu describemus.

Kopysz castrum cum oppido ad Boristenem, ab Orsha quatuor miliaribus distat.

Sklow Arx cum ciuitate ad Boristenem, à Kopisz duobus miliaribus distat, pro Comitatu computatur. Vnde se Illustris ac Magnificus Dominus, Ioannes Chodkiewic Comitem scribit.

Mohilow Arx cum ciuitate ad Boristenem sita, sex miliaribus à Sklow.

Bychow castrum cum oppido ad Boristenem situm, à Mohilow duodecim miliaribus.

Reczycza Arx cum oppido ad Boristenem sita.

Strissin Arx cum ciuitate ad Boristenem.

Lvbetz Arx ad Boristenem sita.

Viszehorod Arx ad Boristenem, à Kiouia tribus miliaribus abest.

VITEBSCIENSIS SIVE VITEBLIENSIS PALATINATVS.

Vitebsk ciuitas satis ampla lignea, ad Dwinam fluuium insignem & nauigabilem, quo merces omnigenæ Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur, sita. Arces duas amplissimas natura, & oportunitate loci munitissimas habet, quarum vna inferior in planitie sita, ciuitatis formam amplitudine referēs dicitur. Altera superior in colle eminetiori condita, vtraq; propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraq; & lapidibus impletis suppelectiliq; bellica tormentis & bumbardis apprimè munita. Eas vna cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina oportunè præterlabitur, in quā sub ipsa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum, totiusq; Lituaniæ, est fortissimum propugnaculum contra incursum Moschorum, in ipsis enim finibus hostium iacet. Sæpius ab ea Moschouitæ cum suo ingenti dāno fugati repulsiq; sunt. Quatuor in ea præfecti siue ductores militum pedestrium asseruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambrosio Gwagnino, quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A Vilna octuaginta miliaribus distat, quondam sui iuris Principem habebat & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatum redacta est. Vexillum viridis coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitum gestat. Districtum siuè prouinciam vnam dumtaxat complectitur Orshensem videlicet.

Orsha

Orsha ciuitas lignea ampla, ex vna parte Stipitibus præacutis munita, ex altera Boristene fluuio alluitur, arcem munitam muratam sibi adiunctam habet, quam ab vna parte Boristenes, ab altera Orshicza fluuius (qui nomē ciuitati indidit) præterfluit, à Witebska 18. miliaribus abest. Vexillo viridi prout suus Palatinatus in bello vtitur.

Svras castrum inter Dunam, Casplam, & Surascam situm, à Vitebska octo miliaribus superius orientem, ad Moschouiam versus procedendo, Tandem occidentē versus à Witebska 14. miliaribus occurrit.

Vla arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiorum, à Moschouitis olim fundata possesaq;, & à nostris sæpius frustra tamen tentata. posteà à Duce Romano Sanguskowicz inopinata irruptione capta, exustaq;, & à nostris restaurata.

Tvrowla Castrum Moschorum ad fluuium eiusdem nominis, & Dunam munitissimè sita. A Poloczka tribus miliaribus abest.

Svsza Arx Moschorum ad lacum eiusdem nominis, Moschouitis Copia dicitur.

Czasniki castrum & oppidū ligneum, ad Vlam fluuium situm, à Susza quatuor milliaribus abest.

Sienno Arx cum oppido à Czasniki sex miliaribus distat.

Leplo Arx & ciuitas bene munita, in lacu quasi peninsula condita, à Czasniki septem miliaribus abest

Ciotcza munitio ad lacum eiusdem nominis.

Crassne Arx Moschouitica à Ciotcza vno miliari sita.

Woroniec castrum cum oppido ad Vsaczam fluuium situm, à Poloczka tribus miliaribus.

Strzyzow munitio ad lacum ingentem sita.

PALATINATVS POLOCENSIS.

Poloczko olim ciuitas lignea amplissima, Stipitibus septisq; ligneis circundata, ad Dwinam fluuium condita, arcem ligneam natura & oportunitate loci munitissimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quā ab vna parte Dwina, ab altera Polota, à qua ciuitas nomen sortitur, præterfluit. Milites in ea præsidiarij à Rege Poloniæ frequenter asseruabantur, ciues & mercatores in ea ditissimi erāt, sed Anno Domini 1562. Ioannes Basiliades Magnus Dux Mochouiæ, eam vi tormentis bellicis admotis, strenua oppugnatione, obsidium verò indiligenti & oscitanti defensione, in ditionem suā redegit, Polonisq; præsidiarijs liberè dimissis, Lituanos & Ruthenos ciuitatis incolas, cæterosq; qui illuc velut ad asylum cōfugerant, in Moschouiam vinctos abduxit, prædamq; dictu incredibilem auri & argenti illinc asportauit, hæc ciuitas cum arce & suo territorio, in Moschouiæ Principis ditione permanet, vsq; ad an. 1579. mense Aug. quo tēpore Step. Bator Rex Pol. strenuè (vt postea dicetur,) cū toto territorio recuperauit. Habebat olim sui iuris principē & pro Ducatu amplissimo computabatur, purperei coloris Stemmate Magni Ducatus insignitum in campo albo nobilitas prouincialis, quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithwaniæ subest, in bello gestat,

Vsacza munitio ad fluuium eiusdem nominis, & Dunam sita, à Poloczka tribus miliaribus distat.

Disna arx ampla, vallo forti & inexcusso circundata, rebusq; bellicis apprimè munita, Disna, & Duna fluuio oportunè circumluitur, Ciuitas quoq; inter eosdem fluuios vallo stipitibusq; præacutis & propugnaculis munita, à Poloczka sex, à Vilna quadraginta miliaribus distat.

Drissa arx cum oppido circumsepto, ad fluuium eiusdem nominis & Dunam, sex miliaribus à Disna sita.

Drvha munitio cum oppido, ad eiusdem nominis fluuium, & Dunam à Drissa sex miliaribus abest.

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam sitæ, incipiuntur, quas suo loco des-

cripsimus, Lituaniæ quoq; & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaq; describendam ordiemur, que moribus, vitæq; consuetudine, & idiomate Lituaniæ similis est, eiusdemq; Principatus.

DVCATVS SAMOGITIAE.

Amogitia Regio satis ampla proxima Lithwaniæ, à Septentrione Liuoniæ contermina est, mariq; Baltæo siue Germanico ab occidente, nonnihil in Septentrionem reflectenb o adiacet: Prussiam quoq; in vicinia habet. Nullo castro munito insignis est, ciuitates tamen in ea cum pagis tam Regiæ, quam nobilium cōplures sunt. Huic Regioni præfectus siue Capitaneus supremus, à Rege Poloniæ magno Duce Lituaniæ præponitur, neq; temerè is nisi grauissimas ob causas officio mouetur, sed quoad viuit perpetuo manet. Episcopum habet Romanæ obedientiæ. Agrestis turba in humilibus casis, ijsq; oblongioribus vitam ducit, in quibus ignis in medio accensus ardet, ad ignem verò pater familias cum domesticis, seruisq; sedit, iumentaq; & totam suppelectilem domesticam cernit. Solent enim sub eodem quo ipsi habitant tecto, sine vllo interstitio peccora habere. Maiores eorumdem cornibus animalium vrorum videlicet, pro poculis vtūtur. Audaces sunt & strenui homines & ad bellum prompti, loricis alijsq; plurimis armis præcipuè autē cuspide venatorum vtuntnr, equos adeò paruos habent, vt vix credibile sit ad tantos labores eos posse sufficere, quibus foris in bello, domiq; in colendis agris vtuntur. Terram non ferro sed ligno procindunt, quod eo magis mirandum, cum terra eorū tenax & non arenosa sit. Araturi ligna complura quibus vomeris loco vtuntur secum portare solent, scilicet vt vno fracto, aliud atq; aliud ne quid in mora sit in prōptu habeāt. Quidam ex prouinciæ præfectis quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres fabricare fecerat, cum autem eo, sequentibusq; aliquot annis segetes quadam cæli intemperie expectationi agricolarum non responderent, vulgus agrorum suorum sterilitatem ferreo vomeri pertinaciter adscribebat, necaliud quicq̄ in causa esse putabat. Præfectus eorum vulgi seditionem timens amoto ferro suo, eos more agros colere permisit.

Habitationes Samogitarum. *Mos arandi agros.*

Prouincia hæc næmoribus, syluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; visiones fieri dicuntur. Mel nusq̄ melius nobiliusuè, quodq; minus cæræ habeat, albumq; sit quam in Samogitia reperitur. Syluæq; illic summas diuitias ferūt, stipitibus enim cauatis mela passim promuntur. Sunt etiam nunc illic inter agrestes, idolatrę complures, qui serpētes quosdam quatuor breuibus lacertarum instar pedibus, nigro obesoq; corpore Giuoijtos patria lingua dictos, tanquam penates domi suę nutriunt, eosq; domo lustrata certis diebus ad appositum cibum prorepentes, cum tota familia quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam circumstantes venerantur. Quod si aduersi illis quid acciderit, serpentem deum domesticum male acceptum ac aturatum esse credunt.

Samogitia syluosa. *Samogitæ idolatræ.*

Accidit hoc nuper in Lithwania sex à Vilna miliaribus in pago quodam iuxta ciuitatem *Troki*, quod quidā Christianus ab eiusmodi serpentis cultore, aliquot aluearia apum emit, quem cum ad verum Christi cultum multo labore adduxisset, vtq; serpētem quem colebat occidere persuasisset, aliquanto post, cum ad visendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aures tenus, miserabilē in modum diducto offendit, tanti mali causam interrogatus, respondit se quod serpenti deo suo domestico manus nepharias iniecisset ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoq; grauiora si ad priores ritus suos nō rediret eum pati oportere. Est etiam quatuor à Vilna miliaribus *Lauariski* villa Regia, in qua à multis adhuc serpentes colūtur. Hæc quamuis non in Samogitia sed in Lithwania gesta sunt, pro exemplo tamen adduxi.

Miraculū.

Agrestis turba in Samogitia Sacrificium quoddā, solennesq; epulas gentili more sub finem

finem Mensis Octobris collectis frugibus, quotannis celebrant hoc modo. Ad locum conuiuio, æpulisq; sacris delectum, omnes cum vxoribus, liberis, & seruis conueniũt, mensam feno supersternũt, desuper panes apponunt, & ex vtraq; panis parte duo ceruisiæ vasa statuunt. Postea adducunt vitulum, porcum & porcam, gallum & gallinam, & cætera domestica iumenta, ex ordine mares & femellas. Hæc mactant gentili more ad sacrificandum hoc modo, in primis augur siue incantator quispiam, verba quædã proferens animal verberare baculo orditur, deinde omnes qui adsunt iumentum per caput pedesq;, baculis verbarant, postea tergum, ventrem, & cætera membra concutiunt dicentes. Hæc tibi ô Ziemiennik deus, (sic enim illum dæmonem agrestis turba appellat, (offerimus, gratiasq; tibi agimus, quod nos hoc ãno incolumes, & omnibus abundantes cõseruare dignatus es, nunc verò te rogamus, vt nos quoq; hoc anno præsenti fauere, tueri ab igne, ferro, peste, & inimicis quibuslibet, defendere digneris. Posteà carnes iumentorum ad sacrificium mactatorum comedunt, & ab vno quoq; ferculo anteq̃ comedant, portiunculam amputant, & in terram omnesq; angulos domus proijciunt dicentes: hæc tibi ô Ziemiennik nostra holocausta suscipe & comede benignus. Omnesq; tũc temporis lautissimè solenniter & opipare æpulantur. Hic verò ritus gentilis & in Lituania, Russiaque ab agrestibus, quibusdam in locis obseruatur. Mare quod Samogitiam alluit Baltæum, à quibusdam Germanicum, ab alijs Prutenicum dicitur, sinus balticus propriè nuncupatur. Interluit enim Cimbricã Chersonesum, quæ Germanis *Iutland*, Latinis *Iutia* vocatur. Alluit quoque Germaniam, & omnem Pomeraniæ Regionem, atque longo tractu Liuoniam, Curlandiam, Regionesque quasdam Moschorum Principis, Swetiam, Philaudiã, Daniamque circumluit. Huius Regionis Samogitię, Rex Polonus, magnus Dux Lituaniæ titulo vtitur, vexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, in cãpo rubeo insignitũ, Samogitia in bello gestat. Incolæ Regionis, omnibus ferè cum Lituanis vestiuntur habitu cinericio, moribus, regione, idiomate paucula differentia interiecta, vtuntur. Ideò nunc ad describendos mores Lituanorum orationem dirigemus.

Ritus gẽtilis Samogitarum.

Mare Samogiticũ.

Lituania admodum syluosa est prout & Samogitia, paludes lacusq; ingentes, & amplissimos in quibusdam locis maris, formam referentes, habet. Præterea multos fluuios nauigabiles, quorum alij orientem versus vtpote Bog (Herodoto Hipanis dictus) Perepetus, Tur, Swislocz, & Beresina, in Boristenem vulgo Dnepr, dictum exonerantur. Boristenes verò pluribus fluuijs haustis in oriente, tandem in meridiem decurrens, in Pontum Euxinum illabitur. Alij verò Cronon vulgo Niemen dictus, Vilia, Karew, Bug, in occidentem non nihil in Septentrionem re flectendo decurrunt, in mareq; Germanicum iuxta Gedanum celeberrimum emporium Prussię exonerãtur, Dzwina autem Ptolomeo Rubon ex Moschouia ortus, à Riga duobus miliarib. eidem mari commiscetur.

Fluuij Lituaniæ.

Animalia in Lituania omnis generis parua sunt, Gens misera maximè in villis & pagis graui seruitute oppressa, nam vt quisq; famulorũ caterua stipatus, domum coloni alicuius ingressus, impunè quiduis facere, res ad vitæ vsum necesserias capere, ab sumere, crudeliter etiam colonum verberare potest. Colonis quauis de causa, ad dominos suos absq; muneribus, aditus nõ patet, quod si etiam admittantur, ad præfectos & officiales relegantur, qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, & vnumquodq; verbum iudicis in Lituania, aurum est. Coloni quinq; dies, aliquando sex, dominis suis laborant, dies verò lunæ priuato labori conceditur, atq; vt plurimum diebus dominicis (nulla enim Diuorum festa agrestes obseruant) quoduis opus absoluũt. agriculturam exercent, segetes prataq; metunt, triturant & id genus alia. Hoc verò & in Russia peculiare est, quod si interrogaueris, quare Dominico die laboras? respondere solent, nonne & die Dominico comedere oportet? Imperatam pecuniam quotannis ter quaterq; pro defendendis Regni finibus pendunt, à dominis quoq; tributis adinuẽticijs grauiter onerãtur, pane atro & vilissimo, siligine vna cũ spicis cõmolita, vtuntur molendina siue pistrina manualia agrestes in pagis trina quinauè domi habent,

Tributis Lituani onerãtur.

Molẽdina Lituanorum.

eiſque ad commoliendas fruges vtuntur, dumque hæc molendina manibus vertunt, patrio more, agreſtem quendam cõcentum edere ſolent, dicentes, melior, hocq; verbum frequentius ad cantilenæ ſimilitudinem repetunt, id verò eſt, tam viris quã mulieribus peculiare, quod de illa re, quàm tunc in opere habent, cantilenas agreſtes canant. Tubas quoque ligneas oblongas habent, quas inflantes, mirum quendam & diſſonum cõcentum edunt, aliquandoque vnus duas inſimul tubas, harmonia quadam coreſpondente inflat.

Omnes ferè Lituani, & Samogitæ, Liuoneſque veſtitu vili cinericio, communiter vtuntur, vt cum turmatim vulgum ſtantem in foro conſpexeris, neminem niſi cinericia veſte, indutum videbis, coturnoſq; ex tiliæ libro, vel ex pellibus iumentorum, vnà cum ſetis detractis conficiunt. Currus leues abſque vllo ferri miniſterio cõficiunt, & omnia compangunt, arboreis gomphis & ligna coacta vicem ferri complent. Rotaſq; ex vno ligno, in gyros aptas contorquent. Pinguedine vel pice vnquam linunt currus, & quando multi inſimul vehuntur, mirus quidam concentus quærulorum axium longè auditur, Verſus.

Neq; linunt Rutheni quærulos pinguedine currus,
Haud picis auxilium ſtridulus axis habet.
Auditur veniens longè crepitare Colaſſa,
Sic fragiles currus, Ruſſe vocare ſoles.
Nam faciunt habiles, vno vectore quadrigas
Inuectas Rutheni, quas equus vnus agit.
Nec facilè inuenies ferrato hærentia clauo
Paluſtra, facit ligni cuncta miniſterium,
Et ſine ferri iuſſu pangunt ſua plauſtra terebris,
Et lignum ligno conſolidare ſolent.

Frumenta omnis generis, primo in calidiſſima caſſa, fumo exſicant, & poſtea in horreo coram extructo excutiunt.

ARANDI SEMINANDIQVE MODVS IN RVSSIA
alba Moſchouiæ confini, & in Magno ducatu Lituaniæ.

IMmprimis agros hoc modo præparant, circa feſtum Diuorũ Petri & Pauli in æſtate, ad feſtum vſque aſſumptionis Mariæ. nemora, myriceſque excindere ſolent, quàm exciſionem arbuſtorum vulgariter *Lada*, appellant, eam ſi nemus denſum fuerit, ſtramine ſuperſternunt, per hyememque ſic durare patiuntur. Vere autem poſtea redeunte poſt Paſchatis feſtum ſole torrido aliquot diebus ingruente, illam proſtrationem prædictam arbuſtorum, ſtramine ſuppoſito, ſuperſtratoque ſuccendunt, & in cinerem comburunt, vbi verò terra non combureretur, illic nihil ferè naſceretur, ideò ligna incombuſta congerunt, in ſtruémque compoſita, denuò ſuccendunt, ſicq; in illa terra combuſta, & inculta collectis, duntaxat carbonibus, & titionibus ſuperfluis, triticum ſeminãt primò, & ſupra ſementem, vno equo iuncto aratro, arant & occant, in Ruſſia videlicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare ſolent, tantaque ibi fecũditas dictu incredibilis ſubſequitur, vt Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modò & hordeum ſeminatur, metitur, & colligitur, niſi quod craſſiora nemora pro hordeo excinduntur, & pinguiorem terram magiſque, triticum exigit. In huiuſmodi autẽ agris, per annos ſex vel octo fimo ſtercoreque, non ſuperpoſito ſeminare ſolent.

Quod ſi arbores nimis altæ, & craſſæ in ea ſylua, vbi ſeminaturi ſint, eſſent: vtpotè pinus, fraxini, robora, & id genus aliæ, eas non ſuccindunt, niſi frondes, ramoſque circumſecant,

cumſecant,neSolem agro præriperent. Ruſticus verò vnus,omnes arbores vna ſemel aſcenſa circumſecabit non deſcendendo, inſtrumentum enim ad id factum, quaſi ſedile, ad ſtapedæ ſimilitudinem ſecundum proportionem hominis ſedētis factum,arbori fune longo appendit,ſicq; ſedens à puero,fune alio ab arbore ad arborem,facile transfertur,habetq; ad latus alligatum lignum curuum,ad id ſtudio præparatum,quo arbori appropincatus, firmiter eam apprehendit, quam à vertice ad radicem vſq; circumſecat,& frondes illas eodem modo ſupradicto æſtate redeunte,ſuccendit,& ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalem,ſuper hæc culta noualia, tritico vel hordeo collecto,ſed duobus vicibus ad ſiliginem arare coguntur, quam ſeminare incipiunt circa feſtū aſſumptionis Mariæ 15. Auguſti,quod ſi ſegnis agricola non abſoluerit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomadis ſequente, 8. Septembris,die,tunc fr uctifero prouentu conſueto fruſtratur.Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant, Vere enim redeunte,aliam Aeſtiualem vocatam,ſeminant.

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus,in prædicta proſtratione, ſucciſioneq; nemorum ſuperius deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei,tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent,quam commixtionem Vere inſtante,tempore conſueto ſeminant,eadem æſtate hordeum ſolummodo demetunt, ſiliginem verò ſubter hordeum ad modum graminis paulatim denſiſſimè creſcentem per hyemem durare ſinunt, quæ ſequente æſtate, adeò fecundiſſimè,denſiſſimèq; excreſcit, vt equo vix eam denſitatem penetrare poſſis,& ex vno grano treginta pluſuè ſpicæ pullulare in tantam altitudinē ſolent,vt vir equo inſidens,vix ex ea appareat.Omnes verò agros Ruteni vno equo iuncto aratro,proſcindere ſolent, terra enim per ſe nimis facilis eſt. *Mirus ſeminandi modus.*

Hic autem ordo in ſeminandis frumentarijs,in tota ferè Sarmatia obſeruatur, primo poſt feſtum Paſchæ triticum ſeminant,poſtea ſiliginem æſtiualem dictam,ab æſtiuali ſeminatione vulgariter Iarzycza appellatur,ad differētiam hyemalis ſiliginis,quę vt diximus pro feſto aſſumptionis Mariæ ſeminatur ad hyemem futuram,vnde vulgariter Ozimina dicitur.Ex hac ſi æſtate ſeminaretur nihil prorſus naſceretur,& è contra ſi æſtiualis ad hyemem pro hyemali ſeminaretur (quamuis ſibi grano ſimiles eſſent, & eiuſdem quaſi naturæ viderentur) nulli vſui eſſet, ſed in gramen inutile verteretur.

Hanc itaq; æſtiualem circa feſtum Paſchæ ſeminant, ſecundum agri poſſibilitatem præparationemq; Poloni,Lituani & Ruteni nigri,cum Maſouitis & Prutenis,propter ſoliſq; beneficium,& regiones temperatiores priori ſeminatione, longè antecedunt, Rutenos albos,& Moſchouitas in Septentrionem degētes, qui ob intemperiem aëris poſterius hijs omnibus ſeminare coguntur,at tamen interdum eodem tempore agros demetunt. Hoc autem mirum eſt, quod ſiliginē ſeminantes æſtiualem, poſt Paſchatis feſtum interdum,aliquot elapſis hebdomadis,tamen eadem ęſtate,vt decet maturam quaſi per octo duntaxat hebdomadas demetunt,colligunt & recondunt.

Piſa circa ferias diui Adalberti ſeminant,vulgariter Groch dicta,quam ad longum vſum exſicata reſeruant.

Auenam & Hordeum poſt Pentecoſtes feſtum ſeminant, quæ vulgariter Owies dicitur.Hordeum Ieczmien appellant.

Cicer vndecim poſt Paſcha hebdomadis elapſis ante Diui Petri feſtum ſeminatur. Tatarka Polonis, Grecicha Ruthenis & Lituanis dicitur.

Rapæ circa Diui Ioannis Baptiſtæ ferias ſeminantur.Et omnia eadem ęſtate,ſeminata colliguntur,triturantur,triturataq; in domibus reconduntur, ita vt granum ex penu ad ſeminandum depromptum, in decem aliquando,in octo hebdomadis ſecundū Solis clementiam ad penu vnde exiuit reuertirur, agricolæ ſuo centuplum fructum refferens.

Poloni omnes,Rutheni nigri,(quorum Metropolis Leopolis eſt) Maſouitę, Syleſij

Recondēdi frumenti Polonorū mos.

Pruteni & Lituani quidam in horrea & aceruos magnos recondunt frumenta, & aliquando apud bonum patremfamilias quadringentos, sexcentosuè aceruos quasi turres quadriangulares eminentes reperies, ad quindecim plusuè interdum annos recōditi frumenti plenos.

Lituani & Moschouita quomodo recōdūt frumenta.

Sed Rutheni albi Moschouitæq; omnes, & Lituani statim de agro in penu frumenta desalcata & triturata congerunt. & recondunt, quidā in cauernis subterraneis, in abditis syluarum studio ad id effossis, & intus bene cum corticibus arborum adaptatis, frumenta, in super omnia victuaria, carnes porcinas salsas, & id genus leguminum ad victum pertinentium, vestesq́; & præcipuam suppelectilem recondere solent, præsertim belli tempore, vbi miseri coloni securi sint, ab incursu hostili frequenti, & rapinis suorum militum.

Suplicij sumendi modus.

Hoc autē apud eos in vilis præcipuè obseruatur, si quis forte capite damnatus fuerit, de seipso iubente Domino supplicium sumere suisq; manibus se suspendere, etiam si recusauerit minis verberibusq; exagitatus cogitur. Atq; hæc nobis de Lituanis sufficiant. Hic tibi Lector candide sciendum restat, quod in hoc magno Ducatu, qui Polono Regi cum vniuersis suis prouincijs subest, plurima sunt oppida & castra tam Regia quam Nobilium, Ecclesiasticorumq;, quæ hic non sunt posita. Hic enim nos solummodo prouinciales insignioresq; ciuitates, & arces quæ olim pro Ducatibus cum suis territorijs habebantur, descripsimus. Sunt præterea complures duces particulares in Lituania, Comitatusq; ex quibus Slucensis Ducatus celeberrior est, Princeps enim illius, quamuis Regi Polono Magno Lituaniæ Duci subsit, & ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit, rerum tamen in suo Ducatu qui 30. miliaribus Polonicis in longitudinem & latitudinem patet, integrè potitur, & thesauro priuato cum Italiæ, Germaniæq; quibusuis Principibus magnis, facilè edæquari potest. Sunt quoq; Duces alij plurimi insignes, quorum respectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur, ex hijs primas obtinent, Illustres & Magnifici Domini Radiuilones, Dominus Nicolaus Radiuilus, in Bierze & Dubingij Dux, lumen Patriæ & alter Cicero, Hectorq; Lituaniæ, Palatinus Vilnensis, & Illustris Hæros Nicolaus Cristopherus Radiuilus, Dux in Olika & Nestwiez, Comes in Schidlowiec, Marschalcus Curiæ dignissimus, fraterq; suus idem Dux, Dei Gratia Episcopus Vilnensis designatus, Georgij nomine gaudens. Ille quoque alter Scipio Illustris Hæros Dominus Iaonnes Chodkiewicus, comes in Sklow & Mess, Castellanus Vilnensis, Archimaschalcus magni Ducatus Lithuaniæ, Exercituumq; imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis virtutum speculum insigne, Martisq; & mineruæ alummus. In super multos alios Hæroum antiquorum, quorumuis dignitatem adæquātes Duces, & viros Insignes Lituaniæ celeberrimus Principatus fouet, quos sigillatim recensere vt difficilè ac longum, ita minus necessarium nobis videtur.

Sluczko in Russia ciuitas & Ducatus.

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM MAGNI Ducatus Lituaniæ, in Comitijs Generalibus constituti, à Supremoq́; & Generali Copiarum Imperatore fortissimo, & Hæroe perpetua memoria dignissimo, Illustri Domino Gregorio Chodkiewicio, Castellano Vilnensi confirmatæ, & militibus imperatæ.

Beneuolo Lectori S. D. P.

Hic quoque Lector Candide, leges militares in Comitijs generalibus Magni Ducatus Lituaniæ solenniter constitutas, tibi vt potuimus summa cum diligentia descriptas, breuirer, dedicamus. Tu verò hos nostros sudores boni consule, maiora accepturus.

* * *

Omnis

Mnis qui se obligauerit seruitio Sacræ Regiæ Maiestatis, debet in eo ad tēpus præ- Articulus primus.
scriptum perseuerare. Si verò longius seruitium Militare indictum protractumq;
fuerit. Miles autem seruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit,
tunc indictum seruitium sequentis quartualis adimplere tenebitur.
In alterius armis nemo audeat seruire. sub pœna amissionis honoris. 2
Si quis è Castris discesserit, seruitio non finito nobilis ille si fuerit, honoris, plebeius verò capi- 3
tis pœna puniatur. Ille autem qui eiusmodi hominem occiderit, præsertim non habentem litte-
ras à Campiductore siuè Rotmagistro suo, iustè ab eo factum censabitur.
Lites, discordiasq; milites alterutrum seminare non audeant. sub graui pœna. 4
Quod si aliquis ex militibus, præcipuè verò pedestribus, arma sua stipendiaria quibus hostilis 5
impetus arcetur, lusu alearum amiserit, vel si eques equum militiæ destinatum perluserit, tam lu-
crator, quàm amissor vterq; suspensionis pœna puniatur.
Quicunq; in Campiductorem, siue Rotmagistrum suum, Decurionemuè, vel etiam seruus in 6
Dominum suum, manu aut verbis inhonestis sese commouerit, capitis pœna plectatur.
Si quis in custodes Castrorum impetum fecerit, vel custodiam demandatam obire renuerit, aut 7
ad custodiam sine voluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto si excubiæ ordinariæ
illam præuenerint.
Quicunq; vulnerauerit aliquem in ductu legionum sub extensione vexilli, pœna honoris & ca- 8
pitis puniatur.
Quicunque pedester in custodia locum suum non tenuerit, aut causa alicuius suæ necessitatis in- 9
de discesserit, vel si in ordinatione aciei excubijsuè obdormierit, vel officium iniunctum indiligē-
ter oscitanterq; obierit, circumspectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Cam-
piductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honoreq; priuetur.
Si quis in custodiam campestrem destinatus. siue ex muro cum hoste collocutus fuerit, sine vo- 10
luntate Campiductoris, conuictus testimonio. pro eiusmodi facinore capitis pœna punitur.
Si aliquis miles ex thesauro Sacræ Regiæ Maiestatis de tormentis pulueremglobosuè, quàm de 11
alijs bonis Sacræ Regiæ Maiestatis aliquid in vsum suum conuertere ausus fuerit. sine quauis mi-
sericordia turpi, & vituperoso mortis genere puniatur.
Si quis speculatorem ab hostibus missum, in domo sua fouerit, vel de illo notitiam habuerit, ta- 12
lis omni misericordia semota in quatuor partes dilaniatur.
Quicunq; tempore necessitatis. siuè conflictus à vexillo in fugam sese dederit, aut verbo aliquo 13
fugiendi causam alicui præbuerit, caput & honorem amittit. similiter qui tempore periculi, non
conseruerit manus cum hoste puniatur.
Si aliquis temerariè in terram hostilem irruerit, vel occasionem hostibus dederit; sine volun- 14
tate Campiductoris, caput amittit.
Tempore nominis dati, quod Polonicè Hasto dicitur,) vnusquisque miles in ordine suo pacificè 15
permaneat. Quod si post hoc extra ordinem comprehensus fuerit, vel si nomen indictum interro-
ganti proferre nescierit, capitis pœna puniatur.
Dato signo requiei per vocem tubæ, nullos clamores, & strepitus in Castris aliquis facere audeat 16
sub graui Pœna.
Si quis litem aliquam tempore distributionis nominum excitauerit, vel bumbardā in hostem 17
exonerauerit, capite plectatur.
Tabernæ & nocturnæ comessationes prohibitæ & vetitæ tunc temporis sint. sub graui pœna: 18
Nemo militum audeat aliquid violenter alicui eripere, sub pœna suspensionis. quod si aliquid 19
acceperit præter victum, quod vnius grossi pretio constaret. sinè quauis misericordia iuguletur.
Nemo militum victus acquirendi causa absque seruo Campiductoris in villas audeat discur- 20
rere, neue alicui iniuria inferatur. sub pœna graui.
Hominem alienigenam, aduenam & ignotum nemo in seruitium militare suscipere audeat si- 21
ne licentia Campiductoris, sub graui pœna.
Seruitorem alterius commilitonis. siuè Decurionis, nullius ad se persuasionibus & promissis al- 22
licere audeat. sub graui pœna.
Nemo militum equos stipendiarios currui iungat, neq; causa necessitatis priuatæ quamuis 23

opportunæ illis uti, vel alicui in usum dare audeat, sine licentia Campiductoris.

24 Aduehentibus victum in castra, si aliquid per vim raperetur, suspensione pœna esto.

25 Si quis in viam publicam mercandi, præripiendiq; victus causa extra Castra abierit, turpe ob lucrum grauiter puniatur.

26 De emptione & venditione cibi, & potus, Campiductor æstimationem faciat.

27 Quicunq; ante æstimationem aliquid emerit, emptor peccunijs, venditor mercibus priuetur, similiter & de eo intelligendum est, qui cariori pretio quàm Cãpiductor constituerit, aliquid vendere ausus fuerit.

28 Satellites à Campiductore missos, ad comprehendendum malefactorem, nemo verbis inhonestis proscindere audeat, sub graui pœna. Similiter administratori iusticiæ Carnifici, nemo illudere audeat, sub pœna honoris.

29 Militum præfecti sub pœna honoris tenetur indicare, quot milites in legione sua desiderarentur. Arcis verò siue ciuitatis cuius præsidia agit, incolam aut ciuem ad militiam nemo suscipere audeat, sine licentia Campiductoris, sub graui pœna.

30 Vnusquisq; militum præfectus diligenter animaduertat, ne arcem fidei suæ concreditam ad vltimum usq; periculum vitæ tradere præsumat, sub honoris & capitis pœna.

31 Decuriones, Commilitonesq; si Rotmagister, (quod absit,) per signa aliqua castrum hostibus tradere enituerit, illum captum Campiductori præsentare tenentur.

32 Rotmagister, siue militum præfectus, ad reserationem, & occlusionem portarum castri, quotidiè præsens tenetur adesse, neminiq; castrum tempore incongruo apperire audeat. Noctu verò omnes milites congregatos habere in arce tenetur.

33 Nemo in Castrum intromittatur, nisi certa noticia de illo haberetur, cuias sit, vel ob quam causam venerit, & si iustam causam dixerit, solus in castrum absque famulis intromittatur, qui absq; Campiductoris licentia intromitti non possunt.

34 Quicunq; militum maximè autem pedestrium deprædationis causa in terram hostilem friuolus abierit, talis pœna capitis puniatur.

35 Si alicui custodia ordinaria venerit, ille autem præsens custodi non adfuerit, capitis pœna esto.

36 Si quis custodiæ munus obiens, sequentis custodiæ adeuntem non expectando abierit, temerariè, caput amittit.

37 Cui ex ordine custodiam obire contigerit, idq; muneris temerariè per ebrietatem, alearumq; lusum neglexerit, caput & honorem amittit.

38 Nemo Rotmagistrum, Commilitonumuè extra arcem discedant, militesq; suos ad quamuis legationem negotiorum suorum destinare non audeant, sine licentia Campiductoris, maximè verò Campiductore ibidem præsente, sub graui pœna.

39 Rem fortè inuentam nemo apud se pernoctare sinat, sed Rotmagistro, siuè Campiductori eam indicet, sub pœna patibuli.

40 Quicunque militum absq; armis ad quæ stipendia accepit, ambulauerit, vinculis corrigatur.

41 Nemo rixas, motusq; aliquos in arce exercere audeat, sub pœna atroci, quod si quis aliquem vulnerauerit caput, & pro friuola gladij extractione manum amittit.

42 Ad quamuis iustam emendationem arcis, maximè obsidionis tempore, nemo militum eorum, qui in ea præsidia agentes manent, propter seipsos laborare detractent.

43 Rotmagistri & Decuriones, singuli suos milites semper instruant, doceantq;, quomodo vnusquisq; in acie, legitimè, ordinateq; stare, & armis suis competentibus commodè uti possit, quod si ex ordine aliquis foras excesserit, caput amittit.

44 Commilitones, siue Decuriones honestè sese obseruent erga Rotmagistrum suum, non solummodò manu, verum etiam verbis, similiter & Rotmagister erga eosdem, neminẽ dehonestando, verberandouè, sed si quid aliquis peccauerit, in corona omnium Decurionum, sociorumq; eum indicet & puniat, rebellem verò Campiductori indicet.

45 Quod si aliquis commilitonum sotiorumuè, siue ipse vices gerens, Articulos supra scriptos, honoris & capitis pœna præmunitos iustè & legitimè non obseruauerit, eum Rotmagister suus, Campiductori sub fide iussione, & nobilitatis honore, ordinatè transmittat.

Articulorum militarium magni Ducatus Lituaniæ finis esto.

Prussiæ

PRVSSIAE CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, omniumq; Magistrorum Crucigerorum Theutonisci ordinis, iuxta seriem compendiosa descriptio.

* *
*

ARMA DVCATVS PRVSSIAE.

DE PRVSSIAE DEDVCTIONE DOCTORVM Opiniones.

* *
*

PRæclarus ille Germanorũ legatus, & orator apud multos extraneos Principes celeberrimus, Aeneas Syluius, qui in Prussia legationem frequenter obibat, scribit in suis Chronicis, quod Prussia rectius & conuenientius, Vlmigauia appellanda sit, & hoc non sine causa: nã populus qui hanc Regionem primo incolebat, Vlmigauus nuncupabatur. Ioannes autem Boëmus scribit ab Ortu solis in hanc Regionem populos Amaxobios, Alanos, & Gotos, Venedosque, siue Vandalitas commigrasse. Mathias verò Miechouiensis, Polonorum Chronographiæ scriptor Lib. 2. Cap. 8. refert, Regem Bitiniæ Prussam nomine ab Hannibale Cartaginensi admonitum, vt Romanis bellum inferret, quod cum ille suscepisset, malè ei cessit. Longè enim plus Romani totius orbis Domini quam Prussa Rex Bitiniæ copijs valebant, quocirca ab illis adeò cum vniuerso exercitu profligatus est, vt Bitiniam Regionem propriam relinquere cogeretur, & in Vlmigauiam longa peregrinatione venire, quàm à suo nomine Prussiam appellauit. Commemorat, & in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouiensis, multos Romanos in terram istam propter atrocia bella, Romæ exorta migrasse, seque partim in Prussiam, partim

Syluij de Prussiæ appellatione opinio.

Vlmigaui.

Ioannis Boemi opi. de Prussia.

Miechouitæ opinio de Prussia.

Prussia à Prussa Rege Bitiniæ.

Romani in Prussia.

Erasmi Stellæ opinio. *Sebastiani Brandopi.* Lituaniam, Liuoniámque & Samogitiã diffudisse, Erasmus verò Stella asserit in hanc regionem gentiles quosdam populos Sargatianos, Gelidanos, Alanos, Venedosque venisse, qui omnes in Vlmigauia, non diu tamen domicilium habuerunt. Sebestianus autem Brand Germanorum Chronographiarum scriptor, sic de Prutenis eorumque sedibus inquit: Pruteni proximi sunt Vistulæ, siue Vandalo fluuio, qui Poloniã à Germania disterminat, hic fluit ex Silesia, Poloniáque minori & Masouia præterlapsa per Prussiam Gedanum vsque decurrit ibique in salsum mare exoneratur.

Fines Prussiæ. Ab æquinoctio itaque Prussiam Saxonia attingit, ab occidente Pomerania, & mare Balticum siue Germanicum, ab ortu solis Lituaniæ, à meridie Poloniæ regno, & Masouiæ Ducatui contermina est, à Septentrione Curlandia, Liuoniáque terminatur. Regio est fertilissima frugum pecorisque abundans, incoluerunt illam, (maximè autem iuxta Vistulam fluuium) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq; vt testis est locupletissimus Ptolomeus. Hæ gentes, inprimis immundos spiritus, & prophanas creaturas adorauerunt, vsq; ad tempora Friderici Cæsaris huius nominis secundi, cuius consensu & approbatione à Tewtonici ordinis Crucigeris, qui primo Mariani vel Pauperiani nuncupabantur perdomiti sunt, & ad fidem Christianam conuersi, Anno Domini 1216. de his fusius Chronica Pontificum de ordine fratrum Tewtonicorũ eorumq; origine legi possunt, Poterit in super Sæbestianus Francus in secunda parte Chronographiæ suæ videri. *Prussiã gentiles.*

PRISCA ANTIQVORVM PRVTENORVM RELIGIO.

Ab eodem Bruteno Prussiã appellatã quidam autumant. ANno Domini 503. Gentilibus Prutenis, siue Vlmigauis Rex quidam Bruteno dictus imperauit, qui cũ iustos annos ætatis consecutus esset, Regium sceptrum diutius tenere resignauit, quietam vitam ducere instituens, quocirca fratrẽ Veijdenutũ successorẽ sibi in Regno elegit, traditoq; fratri sceptro, ipse Bruteno summus sacerdos gẽtili ritu effectus est, noménq; ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieijto, quasi dicas proximus noster Dominus. Huic Pontifici suo Pruteni & idolis, præclaram sanè & cum maximo sumptu habitationem, sub quercu quadam erexerant, locoq; Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hãc quercum octo vlnarum in latitudinem, & altitudinem tela optima serica extensa fuit, in quam habitationem nemo præter Patriarcham eorum, Kirie Kirieijto dictum, & præcipuos ministros idolorum munia obeũtes intrare poterat Si autem aliquis inuisendi, honorandi, adorandi vel offerendi gratia ad Idola venisset, tunc cõstituti Deorum ministri telam, vt idola viderentur, à quercu semouebãt. Quercus hæc tripartita fuit inter cæteras syluas quercinas delectissima in loco, (vbi nunc oppidum Heyligenbeil, id est, sancta securis constructum est,) sita erat, ex vna parte Prutenorum Deum qui Petuno, id est, fulmen dicebatur, habebant: in huius laudem & honorem ignis ex quercubus cõstruebatur, qui die noctéq; perpetuo ardebat & nunq̃ extinguebatur, ꝙ si negligentia ministrorum ad hoc officium præstandum deputatorum ignẽ extingui cõtingeret, capitali supplicio afficiebantur. Ex altera parte collocatum erat Patrimpo idolũ cuius cultus erat in serpente viuo retinendo, qui lacte vt eò commodius viueret alebatur. Tertia ex parte Demoniacum idolum Patelo nomine, situm fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite consistebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultúque Diuino prosequebantur, semper tamen inter quercceta holo causta eis offerre solebant, & quod ferè res habebant, tot præsides & deos constituebant. Fuit igitur Deus singularis Vurschayto gentiliter dictus, quem magno honore venerabantur, & pro Lare siue deo domestico super omnia mobilia, iumentaq; vtpotè, equos, boues, oues, capras, sues, &c. eũ præponebãt. Alter Deus fuit Shneybrato dictus, hunc super anseres, gallinas, anates, colũbos, pauones, &c. cõstituebant. Tertium Deum domesticum, Gurcho dictum habebant, is omnibus esculentis cibarisque præponebatur.

Kirie Kirieito nomina Græcorum ex Bitinia idioma personant. *Processus religionis Prussorum* *Perun idolum.* *Patrimo idolum.* *Tertium idolum Patelo.* *Vurschayto idolum.* *Sneybrato idolum.* *Gurcho idolum.*

Præterea

Præterea tonitruis, lunæ, stellis, serpētibus, bubonibus, & omnibus penè creaturis, diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec vllam scripturam nouerat, propterea nec fidem adhibebāt, si quispiam diceret hominem, homini per litteras animum & voluntatem aperire posse. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equinum erat, liberales valdè & hospitales aduenis se exhibebant.

DIVISIO PRVSSIAE IN DVODECIM DVCATVS.

ANno Diuinæ incarnationis 373. Vedenuto Princeps Prussiæ, (qui Bruteno fratrì voluntariè sceptra deponēti successit.) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuere, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo. Cumque iam Vedenuto Princeps, centesimum decimumsextum annum attigisset, regiones Prussiæ inter filios diuisit, Saymonemque natu maiorem summæ rerum præfecit. Atque ita Prussia in duodecim Ducatus, secundum filiorum Principis Vedenuti, numerum diuisa est, & vnusquisque à suo Principe nomen accepit. Quos hic secundum ordinem cum sua dispositione, castrisque & ciuitatibus, annorumque numero, quando videlicet à Crucigeris potissimum erectæ sint, describemus.

Nomina filiorum Vedenuti.

Prussia in duodecim Ducatus diuisa.

SVDAVIA DVCATVS 1.

PRimus & præcipuus Prussiæ Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe, suo nomen sortitus est. Hic Ducatus omnes alios & præstantia, & fertilitate antecellebat: nam quocunque tempore necessitatis, sex millia equitum, & octo millia peditum præstare valebat. In hac regione præcipui nobiles & proceres totius Prussiæ priscorum tempore sedes suas habebant, nunc autem paludibus & Syluis maximis obsitus scatet, nec vllum vestigium tam insignis & nobilis regionis remanet, præter septem pagos, quos coloni possident, in Luptauensi territorio, tota enim est deuastata à Crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob causam, quam propter inobedientiā & infidelitatem. Distinguit Sudauiam à Sambia Regione palus quidam, à Ducatu verò Nadrauiēsi fluuius Lawo appellatus.

SAMBIA DVCATVS 2.

SAmbia nunc Szamland appellata, Regio Prussiæ à Principe Saymo nomē accepit. Hæc priori cum potentia, tum fertilitate non multum cedere videtur, poterat enim ex illa 4000. equitum & 4000. peditum congregari. A Natangia regione fluuio Prægel dicto disterminatur.

Sequuntur Castra & Ciuitates ad Sambiensem Ducatum pertinentes.

Lebenicht	vna quæque earum condita anno Domini	1256.
Kneypach		1380.
Regiomontum cum castro & antiqua, (vt illi appellāt) ciuitate.		1260.
Fischusia		1269.
Lechstet		1289.
Mulmelburgia		1279.

Girmauia, Bobetia, Tyremburgia,

Rudauia,	Lubtania,	Bonundia,
Neuhusia,	Schaccia,	Rositta,
Wargia,	Chremetia,	Caymen.
Ceilgarbia,	Waldouia.	

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum suis ciuitatibus, quæ omnes à Crucigeris benè muratæ & fossis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ sunt, quarumdam etiam magna pars, humi prostrata iacet.

NATANGIA DVCATVS. 3.

Atangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine, Alla nominato, secernitur, à Pomesania Passaria fluuio, distermi natur. Regio est optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine descriptæ sunt, habet.

Valdouia ciuitas	conditæ sunt Anno Domini	1256.
Girdauia ciuitas		1326.
Cintia oppidum		1313.
Creneburga ciuitas cũ arce		1253.
Heiligenbeil oppidum		1301.
Fridlandia ciuitas		1312.
Schippenbeilia ciuitas		1319.
Brãdẽburga oppidũ cũ arce		1362.
Balga Arx		1239.
Damnouia Ciuitas		1400.

NADROVIA PROVINCIA 4.

Egio Nadrouia à Principe Nadro denominata est, eam à Natangia fluuius Pregiel disterminat, à Slauonia Nara amne distinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordinis Teutonici, propter infidelitatem incolarum deuastata est, reliquiæ eius & vestigia reperiuntur, casæ & tuguria in quibus piscatores habitant.

SLAVONIA DVCATVS 5.

Lauonia regio quondam Priscorum Prutenorum temporibus, pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte à Lituanis, Crucigerisq; depopulata est, eam à Lituania Memula fluuius disterminat. Has infrascriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis.

Ragneta	His annis incarnationis Diuinę, à Crucigeris fratribus constructæ sunt	1253.
Tilsa		1289.
Renum		1276.
Liccouia		1273.
Saluuia		1385.
Labia		1258.
Tapia		1255.
Vintburgia		1409.
Christouerder		1253.

Boytia	1338.
Cestia	1185.
Norbeitia	1381.
Vonsdorfa	1391.
Angerburgia	1412.
Dringofortia	1403.

BARTONIA DVCATVS 6.

Artonia à Barto Principe nominis etimologiam ducit, cum Lituanis, & Moschouitis terminis disceptat, à Lituania 70. stagnis & solitudine, à Galindia verò flumine quodam finitur, nunc magna ex parte à Lituanis & Crucigeris peruastata est. Arces has cũ oppidis, à Crucigeris correctas complectitur.

Nordemburga	His annis hæ munitiones, à Crucigeris erectæ sunt.	1505.
Iohansburga		1268.
Gurgburga		1259.
Insterburga		1342.
Rihteuerder		1396.
Bartouia		1365.
Rhenum		1375.

CALINDIA RECIO 7.

Aec regio à Galindo Principe Ganlindia nuncupata est, cuius Masouiæ sylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populosa fuit, vt successu temporis, populus in ea progenitus, locum non haberet. Vnde præpositi regionis obstetricibus seuerè mandarunt, vt nullã fœminei sexus, post partum prolem, hac luce frui permitterẽt, quam rem cum minus obseruatam animaduerterent, mamillas fœminis ne amplius prolem educarent, amputarunt, quod facinus mulieribus summæ tristiciæ, & miseriæ causa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetissa habebatur: oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres calamitates suas exposuerũt, Prophetissa illa, miseræ sorti fœmineæ cõdolens, dolos quibus viros circũueniret, & perpetratũ facinus vlcisceretur, expiaretq́;, indagare, cogitareq́; cœpit cõuocatisq́; omnibus proceribus, & nobilioribus viris Galindiæ, monuit eos, vt Christianis bellum, sine vllo armorũ genere (euentus enim rerũ prædicere solita erat,) quã celerrimè inferrent, hanc enim voluntatem Deorum esse seriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, sine vlla mora, (certũ enim esse credebant,) iuuenes, senesq́; valida manu inermes in Polonorum, & Masouiorum Christianorum prouincias, cum impetu excurrunt, nactaque ingenti hominum, & iumentorum præda, ad sua proficiscuntur. Interim verò captorum Christianorum aliquot aufugiunt, continuoq́; reliquis Christianis nunciant, quomodo Galindi sine armis, in terram erumperint. Christiani re intellecta benè armati Galindos assecutos, maxima cruentaque strage profligant, prædamque repetunt, bellumque continuantes, fugientes hostes in regionem vsque eorum persequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancillarum, & iuuenum, in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Grande facinus.

Fraus muliebris.

Pruteni in Masouiam excurrũt.

Masouia Prutenos profligãt.

Orteleburgum castellum	Anni instaurationis eorum.	1266.
Rastemburgum oppidum		1329.
Neyburgum arx & oppidum		1238.
Passenhumia oppidum		1388.
Dreschlouia arx & oppidum		1338.
Lucia castellum		1348.
Lucemburgia oppidum		1349.

VARMIA REGIO 8.

Varmia siue Wermelandia Regio à Warmo Principe, nomen sortita est, à Pomesania Prouincia stagno, & flumine passaria discernitur, à Natangia paruis quibusdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Ressel arx & ciuitas	His annis sunt extructæ	1337.
Sreburg arx		1348.
Bichofstein ciuitas		1325.
Wartemburga ciuitas		1325.
Allenstein arx & ciuitas		1367.
Melsatia arx & ciuitas		1326.
Helsberga arx & ciuitas		1320.
Wermeditum arx & ciuitas		1316.
Gulstadia ciuitas		1326.

HOGKERLANDIA PROVINCIA 9.

Hogkerlandia siue Pomesania, à Principis nomine Hogo appellate est, eam à Natangia, Passaria fluuius separat, à Pomesania duo fluuij Melfink & Drasen appellati, hasque arces cum oppidis complectitur.

Brandemburgum castrum & oppidum	His annis extructa sunt	1258.
Frauemburgum oppidum		1279.
Tolkiemit oppidum		1365.
Munhusia castellum		1365.
Scharpouia prædium		1400.

Elbingense castrum constructum anno 1237.
Ciuitas verò ipsa Elbinga celebris & populosa emporio clara instaurata est, anno 1239.

CVLMENSIS DVCATVS 10.

Cvlmia Regio Prussiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A Polonia & Pomerania Vistula fluuio secernitur, à Pomesania flumine Ossa, à Michlouia verò & Dobrinia territorijs Drebnicz fluuio, fines suos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

Locus		Annus
Culmina ciuitas ampla	Erectæ sunt annis hiscæ	1223.
Wentslauia Arx		1215.
Aldusia castrum		1238.
Grandentz arx & ciuitas		1299
Gugeleburga ciuitas		1230.
Schöse arx cum ciuitate		1305.
Stralburga arx & ciuitas		1285.
Bartonia arx		1346.
Neumarckt ciuitas		1325.
Rogosna Arx		1293.
Colmense ciuitas		1251.
Torunia arx cũ ciuitate amplissima, emperio clara ad Vistulam condita		1235.
Papauia Arx		1375.
Frideck Arx		1331.
Lipno Arx		1319.
Lesna ciuitas		1328.
Golba arx & ciuitas		1300.

Locus		Annus
Luben arx cum ciuitate	hiscæ annis extructæ	1233.
Reden ciuitas cum arce		1233.
Bergelauia Arx		1305.
Lautergurgia Arx		1301.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ vtitur.

POMESANIA PROVINCIA 11

POmesania à Pomesa Principe, finitur ab alijs Regionibus Vistula, Elbinga, Drusno, Drobnicz, Wessera, multæ in ea Præclaræ arces & ciuitates, vt sequitur habentur.

Marienburga ciuitas ampla, Anno Domini 1302. extructa est, arx verò anno 1281. à fratribus Teutonicis erecta sub Magistro ordinis Hartmano Comite Heldrouiensi, natura loci munitissima, valloq; fortissimo & fossa profunda circũducta, muro & propugnaculis, ac comeatu copioso, apprimè firmata, Regis Poloniæ præsidijs tenetur.

Locus		Annus
Newtichia oppidum	Hæ Ciuitates cum suis munitionibús his annis extructæ sunt	1329.
Stum arx cum ciuitate		1249.
Cristburga arx & ciuitas		1258.
Preusmarck Arx		1329.
Salfeld ciuitas		1328.
Merinek arx cum ciuitate		1290.
Holand arx & ciuitas		1329.
Lubstadia ciuitas		1302.
Ossterrade arx & ciuitas		1270.
Rosenburga arx cum ciuitate		1289.
Marienuerder arx cũ ciuitate		1311.
Garnesia ciuitas		1328.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate		1337
Lebmulia ciuitas		1337.

Hohenftein ciuitas		1 3 0 1.
Schonembergia arx		1 3 1 9.
Rofembergia ciuitas		1 3 1 5.
Eilemburga ciuitas		1 2 9 9.
Neumburga ciuitas cũ arce		1 2 8 9.
Salauia ciuitas cum arce		1 3 0 6.

MICHLOVIA PROVINCIA 12.

Ichlouia admodum angufta terra eft, inter Brodnam & Drebnicz fluuios iacet. Huius caufa Poloni cum fratribus Teutonicis perpetuas rixas fouebant, nullam arcem præter vnam ciuitatem Stralburgam, & tres munitiones, Berklij, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeraniæ Regionem ampliffimam, longo tractu mari adiacentẽ, vnde & nomen habet, in Poloniæ Regionum defcriptione, latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac fita eft celeberrima vrbs Gedanum, fiue Dantifcum appellata, à mari Germanico vno miliari abeft, eam celeberrimus fluuius Viftula præterlabitur, ibidemq; ampliffimis oftijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ, & Pruffiæ emporium eft, Regij Poloniæ fubiecta, anno Domini 1285. tranflata.

Dantifcũ.

Ruteni Gentiles barbarie indomita rigentes, peruerfi & infideles erant, vanas creaturas quaflibet pro Dijs colebant, nec fe ad fidem Chriftianam conuerti patiebantur. Idiomate proprio à Liuonico non diffimili vtebantur, Polonis & Mafouitis tributarij erant, fed frequenter nacta occafione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerunt. Poftea anno Domini 1211. Conradus Mafouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducẽs, à Prutenis Gentilibus fæpius varijs excurfionibus infeftatus, ad Imperatorem Fridericum huius nominis fecundum, legatos deftinauit, implorans auxilia aduerfus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Teutonici Crucigeros à Saracenis tunc temporis Hierofolima pulfos, in Pruffiam 20000. mifit, quibus Princeps Mafouiæ Culmenfem terram imprimis donauit, cum arce Dobrzinenfi, hac cõditione, vt tempore neceffitatis fubfidium fibi cõtra infideles Prutenos ferrent, Pruffiamq; fubiugatam infimul partirentur. Hic quædam de origine Crucigerorum Teutonici ordinis fubiciemus.

Crucigeri in Pruſſiã veniunt.

ORIGO ET PRINCIPIVM TEVTONICI ORDINIS.

Nno Domini 1188. cum Balduinus Rex Chriftianus Hierofolimis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, latinè Acona, Germanicè Acris dicta, varijs excurfionibus Sanctam terram infeftare folebant. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxiliũ petijt à Chriftianis. Longobardi igitur fexaginta galeras, & in hijs quinquaginta millia virorum, in fubfidium miferunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis caufa, in terram fanctam profecti funt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in vnam nauem congregati, Aconam vfq; peruenerunt, vbi per integrum annum, cum infinita multitudine Chriftianorum, Aconam antequã caperetur, oppugnauerũt, in oppugnatione multi Chriftianorum telis barbarorum læfi erant, vnde in morbum inciderunt, paffimq; fparfi cũ neminem in terra aliena, qui fubleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui, octo boni & pij viri Teutones, qui cum viderent Chriftianos tam miferè interire, cõmiferatione ducti curam illorum fufceperunt, diligentiaq;

Expeditio Chriſtianorum in terram ſanct.

Hoſpitale beatæ Mariæ Virginis Hieroſolimis.

ligentiaq; illorum plurimi infirmi cōualuerunt. Postea Xenodochium, siue hospitale sub titulo beatæ virginis Mariæ, Aconæ erexerunt, primusq; Xenodochij præfectus, Henricus de Valpot electus est, ex Germania oriundus, hic maximám diligentiam, in fouendis infirmis & egenis adhibuit, vltimum diem Aconæ peregit, ibidemq; sepultus est. anno Domini 1190. Postea Balduinus Rex, Hierosolimis templum, & Xenodochiū, pro pauperibus, & pluribus nobilibus infirmis, qui in bello Aconiensi læsi erāt, extruxit, sub titulo beatæ virginis Mariæ

Tandem anno 1191. Clemens Papa huius nominis 3. hunc ordinem confirmauit, & intitulationem dedit fratribus Teutonicis, Xenodochij Hierosolimitani beatæ virginis Mariæ. Præterea Diui Augustini, regulam illis seruandam imposuit, Stemmateq; cum cruce nigra eos insigniuit.

POSTEA Patriarcha Hierosolimitanus, singulos fratres Teutonici ordinis à Pontifice Romano confirmatos, alba chlamidè ex vtraq; parte crucem nigrā habente ornauit, sicq; illi habitum suum susceperunt. Fuerunt qui vestiti sunt 24. fratres laici, & 7. sacerdotes. His lorica indutis, gladio accincto, missā celebrare cōcessum erat, nullus barbam tondebat, & super sacum stramine impletum, regula iubēte, dormiebant, sed statim hæc mira quadam metamorphosi immutata sunt. 1

Habitus Crucigerorum Teutonicorū.

SECVNDVS Henrico de Valpoth, primo Magistro Xenodochij Hierosolimitani, Otto de Karpen nobilis Germanus, in Magisterio successit, anno Dom. 1200. sub Imperatore Romanorum Philippo huius nominis 2. & Innocentio summo Pōtifice, hic in humilitate, & cordis simplicitate Deo & fratribus seruiuit. Sexto anno officium absoluit. Aconæq; sepultus est. 2

TERTIVS Ordinis Magister Hermanus Brand Olsacensis, electus est, sub Pontifice Innocentio 3. & Philippo 2. in ordine Germanorum Imperatorum 22. Anno 1206. præfuit officio quatuor annis, pauperibus quantum potuit satisfecit, Aconæ sepultus est. 3

QVARTVS Hermanus à Salicen, Nobilis Misnensis, Ottonis, & Friderici secundi, Imperatorum, Innocentij 3. & Honorij Gregorijq; 9. Pontificum temporibus, anno Domini 1210. electus est. Hic omnium præclarissima Priuilegia Ordini à Pontifice, & Friderico secundo, Cæsare consecutus est. Nam cum simultates, & odia inter Pontificum Romanum, & Fridericum Cæsarem exortę essent. Ille huiusmodi cladem prudētia sua è medio sustulit, sub eo Conradus Marchio Turingensis habitum suscepit, duo millia nobiles, & auratos equites Germanos in ordine habuit, quos 30. continuis annis rexit, eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hierosolima pulsis, Prussia cōcessa est, Regnum Poloniæ, Conradiq; Ducis Masouiæ, & Imperatoris Friderici 2. concessu. Quorum 20000. in Prussiam venerunt, Prussosq; Gentiles auxilio Polonorum, ex terra Culnensi eiecerunt. 4

Poloni & Masouitæ Prussiam Crucigeris concedunt

QVINTVS Magister Conradus Turingorum & Cathorum Marchio, sub Cælestino 4. Pontifice, & Friderico 2. Imperatore, anno 1240, electus est, habitum Mariemburgæ, in Prussia suscepit, cū multis nobilibus adolescentibus, & viris eximijs, ac prudentibus, cum Prussis Gentibus, multa bella gessit, magnoq; labore fines Regionum ordinis dilatauit, & si quæ ruinam minarentur, illas resarciens optimè conseruauit. Postea è viuis excessit, Mariemburgæ sepultus. 5

SEXTVS Ordinis Magister Poppa ab Osterling, electus est, Conradi 4. Imperatoris, & Innocentij 4. Pontificis temporibus, anno 1252. Multa præclara bella cum Prutenis, Liuoniensibus, & Swātopolo Duce Pomeranorū gessit, postea ante Ligniciā ciuitatē 6

cum Conrado Silesiæ Duce, sanctę Heduigis marito, à Tartaris totam ferè Sarmatiam vastantibus, interemptus est, à Christianis verò Wratislauiam delatus, ibiq; in Basilica diui Alberti, terræ mandatus est, huius magistri tempore Regiomontum constructum est.

7 SEPTIMVS Magister, Ioannes Sangerhusensis, officium suscepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ, Romanorum Imperatoris, & Alexandri 4. Pontificis, anno 1263. Infidelium Prutenorum, vires mirabiliter diminuit, ordoq; eo præsidente, plurimum profecit, Dominicanorum Monasterium Toruniæ fundauit, Brandemburga quoque ciuitas cum arce, eius temporibus ædificata est, anno Domini 1266. Tapia quoq; munitio erecta. Annis 12. præfuit, Treueris sepultus est.

8 OCTAVVS Magister, Hartmanus, Comes Heldringensis cõstituitur, sub Rodolpho 27. Imperatore, Habsburgensi Comite, & Clemente 4. Pontifice, anno Domini 1275. vir pius & industrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq; Regiones Prussiæ debellauit, cũ cæterisq; finitimis longas acies tenuit. Eo præsidente, anno 1279. Menia ciuitas ædificata est. Anno verò Domini 1281. Mariemburgense castrum erectum est. Venetijs vltimum diem clausit, ibidemq; sepultus est.

9 NONVS Magister Burchardus à Swenden, sub Rodolpho Cæsare 27. & Pontifice Ioanne 21. electus est, anno 1283. eo præsidente fratres ordinis, cum Prussis infidelibus bellum acræ larga sanguinis effusione gesserunt, eosque in integrum ad obedientiam compulerunt. Postea 7. annis in officio expletis, Magistratu se abdicauit, mortuus est Rodijs, ibidemq; ad Basilicam S. Ioannis sepultus.

Prutení gẽtiles fundi tus debellantur.

10 DECIMVS Magister, Conradus de Feuchtuangen, munus Magisterij suscepit, sub Adolpho 28. Imperatore, & Nicolao 4 Pontifice, anno 1290. eo præsidente ordo multũ profecit, 7. annis fratres in officio continuit, Pragæ Bohemiæ Metropoli, spiritum exhalauit, Trebniciæque sepultus est.

11 VNDECIMVS Magister Gotfridus, Comes de Oloch electus est, sub Cæsare Adolpho 28. Germanorum Imperatore, & Pontifice Cœlestino 5. anno Do. 1297. Hic Venetia cum multis fratribus in Prussiam profectus est. 10. annis officiũ gessit. Postea Comitijs celebratis, Magisterium resignauit, in Germaniamq; profectus, è viuis excessit.

12 DVODECIMVS Magister, Sofridus de Feuchtuangen, anno 1307. creatus est, Alberti Imperatoris Austriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic sedem Venetijs, Prussiæ Castrum Mariemburgam transtulit: nam in terra sancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia sedes suas, & præclara ædificia propter quasdã simultates amiserant. Duobus annis officio præfuit, Mariemburgæ mortuus est.

13 DECIMVS Tertius Magister, Carolus Treuerensis susceptus est, sub Henrico 7. Imperatore, & Clemente 5. Pontifice, anno 1309. erat insignis vir prudens, & industrius, anno Domini 1312. eo præsidente, Memula arx, in Curlandia Regione Prussiæ fundata est, ad propulsandos Lituanorum incursus. Tandem prædictus Magister à Pontifice Romam citatus, adeò crimen obiectum auxilio Dei diluit, vt in aduersariorum caput redundaret. Romaq; discedens, in itinere, Viennæ morbo oppressus expirauit, ibique tumulatus est. Huius tempore pestis per integrum annum tantoperè grassauit, vt omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

14 DECIMVS Quartus, Magister Vernerus Vrselensis, temporibus Cæsaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. suscepit officium suum, anno 1322. ordini cum summa

laude præfuit, citò post interemptus est, à fratre ordinis Ioanne Bunsdorfio, in vigilia sanctæ Elisabeth, cum ex vespertinis præcibus egrederetur.

Decimvs Quintus Magister Ludolphus Dux Tulisurgensis, siue Brusuicẽsis, sub Ludouico 33. Cæsare, & Ioanne Pontifice 22. Magisterij celsitudinem suscepit, anno 1325. vir pius & sapiens extitit. Fratres ad cultum Diuinum summopere compulit, largeq; illis omnia ministrauit, ideò eos liberalitate obedientes sibi effecit. Iusticiã magnopere administrauit. 15

Decimvs Sextus Magister Dictrichus, Comes Aldemburgẽsis, octogenarius iam electus est, temporibus Ludouici 33. Imperatoris, & Ioannis 22. Poutificis, anno Domini 1329. eloquentia validus, autoritate grauis, iusticiaq; rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum beatæ Mariæ virginis Mariemburgæ extruxit, Toruniæ obijt, translatus Mariemburgam, in templo S. Annæ sepultus est. 16

Decimvs Septimus Magister Rodolphus Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti vndecimi Pontificis tempore, in officium susceptus est, anno Domini 1339. Hic anno Domini 1341. magnas copias conscripsit, Neumarcouiamq; oppugnauit. Interim verò Lituani Prussiam inuaserunt, eamque ferè totam igne, & cædibus consumpserunt, multos captiuos abducentes, quæ causa illi tãtum mærorem attulisse creditur, vt mente captus ab officioq; depositus, præ mærore vitam terminarit, in Marienuerderq; ciuitate sepultus est. 17 *Lituani Prussiam vastant.*

Octodecimvs Magister Henricus Dusmariensis, Clementis 6. Pontificis tempore, officij dignitatem consecutus est, 6. annos in regendo ordine consumpsit, cum Lituanis & Ruthenis bellũ egregium, in die purificationis beatæ Mariæ gessit, auxilioq; Diuino 10000. inimicorum prostrauit. E viuis postea decessit, Mariemburgeq; humatus est. Hic virginum Cœnobium, Lebenich dictum, Regiomonti erexit. 19 *Lituani prostrati*

Decimvs Nonus Magister Henricus Kimpradiensis, Carolo Cæsare 32. & Clemẽte 6. imperantibus, ad dignitatem Magisterij accessit, anno 1348. Eo præsidente ordo doctis viris abundauit, fratres in timore & amore Dei instruxit, annis 31. officio præfuit, Mariemburgæ vitam terminauit, ibidemq; sepultus est. 19

Vigesimvs Magister Conradus Zolner, temporibus Venceslai 33. Imperatoris Romani, & Vrbani sexti Pontificis, ad officium vocatus est, anno Domini 1379. multa egregia bella & facinora contra Gentiles, Lithuanos, & Samogitas temporibus Keystudi, Iagielonis, Vitoldi, & Suidrigelonis Ducum Lituaniæ gessit. Ordinem in potestate octo annis tenuit, Mariemburgæ naturæ debitum persoluit. 20

Vigesimvs Primus Conradus Valenrodensis, Venceslai 33. Imperatoris, & Bonifacij Pontificis tempore magnus Magisterij oblatum suscepit, anno 1388. vehemens, & iracundus extitit, totis viribus bello incumbebat, Monachos, Sacerdotes, & omnes Ecclesiasticos furore percitus, odio persequebatur, nullumq; in hora mortis ad se venire passus est. Anno 1391. fratres ordinis, armata manu, per fluuium Cronone Lituanis Nemen dictum, ad arcem Cawnẽsem in Lituaniam nauibus, terraq; peruenerũt, ibiq; tres munitiones celerrimè erexerũt, Neuuerder, Riteuerder, & Metemburg appellatas, ex his Crucigeri Lituanis, magna damna inferebant, Regionem igne & ferro vastando, incolasq; occidendo. 21

Vigesimvs Secundus Magister Cõradus Iungingen, ad munus obeundũ vocatus est, Venceslao 33. Imperatore, & Bonifacio Pontifice præsidentibus. Hic propter mo- 22

rum probitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, paciſq; obſeruantiſſimus erat, ideò ab ordinis fratribus, cum multa pati oportebat. Annis duodecim offfiio pręfuit. Poſtea ex carceribus corporis liberatus Marienburgæ in Diuæ Annæ templo humatus eſt.

23 VIGESIMVS Tertius Magiſter Vlricus de Iungingen, Conradi frater, Rupperto 34. Cæſare & Gregorio 12. pontifice, munia obeuntibus officium ſuſcepit Anno 1404. Strenuus & bellicoſus vir extitit, regulas ordinis non admodum obſeruauit, conſanguineos odio per ſequebatur, illorumq; arces partim erripuit, partim deſtruxit. Cum Lituanis & Polonis plurima bella ieſſit, hunc poſtea Iagielo Rex Poloniæ, & Lituaniæ magnus Dux Vitoldus, cruento prælio profligauit, vbi & ipſe cum plurimis commendatoribus quorum 200. recenſentur cecidit, Dux quoq; Stetinenſis & Oleſnicenſis, Kerczdorffq; Dux exercitus Crucigerorum, à Polonis capti 5000. Crucigerorum à Polonis cæſa ſunt, Lituanorum tamen in caſtris Polonorum militãtium ſeptem millia trucidata fugataq; in primo conflictu.

Cruciger profligantur.

24 VIGESIMVS Quartus Magiſter Henricus Comes Plauenſis, ſub Sigiſmundo 35. Imperatore, & Ioanne 23. pontifice electus eſt. Hic volebat vlciſci iniuriam quæ à Polonis Crucigeris illata erat, ſed antequam quicquam inciperet ab officio deiectus eſt, & Engelſburgæ in carceres coniectus, deinde ad Lekſteg miſſus, vbi ſeptimo anno in vinculis peracto, fatis conceſſit. ſepultus Marienburgæ.

25 VIGESIMVS Quintus Michael Sterbergenſis, Imperatoriæ culinæ Magiſter, Sigiſmundo 35. ſceptrum tenente, & Ioanne 23. Romano pontifice, ordini prepoſitus eſt, Anno Domini 1410. Primo anno cum ſuſcepiſſet officium Iagielo Rex Poloniæ, & Vitoldus Dux Lituanię, Oſterrodam Helſburgenſemq; Epiſcopatum, Reſenburgam, Elbingam, & Chriſtburgam ciuitates, depopulati ſunt. Argentoratum obſederunt, re tamen infecta diſceſſerunt, nouem annis ordinis curam geſſit, Poſtea vt deponeretur precibus obtinuit, Gedani vitam finiuit, Marienburgæ verò ſepultus eſt.

Poloni cũ Lituanis Pruſſiam vaſtant.

26 VIGESIMVS Sextus Paulus Rudolfienſis, Sigiſmundi 35. Imperatoris, & Martini Põtificis tempore, Magiſterij celſitudinem cõſecutus eſt, anno Domini 1419. Huius tempore prouinciæ & ciuitates Pruſſiæ ad Regem Poloniæ Caſimirum defecerunt, & iugum Crucigerorum excuſſerunt, officium nouem annis hic Magiſter retinuit, mortuus tandem Marienburgæq; ſepultus.

Ad Polonos Pruteni deficiũt Crucigeros ſpernẽtes.

27 VIGESIMVS Septimus Conradus Erlihuſius, Alberti 39. Romani Imperatoris tempore officium ſuſcepit, Anno 1438. Hic à bello quoaduixit abſtinuit, nimio dolore ob fratrum peruerſitatem conſumptus eſt, Marienburgæ mortuus ibidemq; ſepultus.

28 VIGESIMVS Octauus Ludouicus Herlihuſius ſub Cæſare Friderico huius nominis 3. fratres regere cepit anno 1450. Huius tempore Pruſſia ab ordine deſciuit, ad Regemq; Poloniæ Caſimirum maior pars eorum defecit. Milites quoq; ordinis præſidiarij, Marienburgam Regi anno Domini 1457. pro ſumma 476000. florenorum vẽdiderunt, cum alijs caſtris & ciuitatibus. Poſtea Rex Poloniæ capta arce Choijnicze, pacem cum Crucigeris inijt, atq; ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro qua Poloni 150. annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant.

Truteni Crucigerorum iugũ excutiunt. Mariẽburga vẽditur Pomerania Poloniæ adiungitur.

29 VIGESIMVS Nonus Henricus Rheus, Comes Plauenſis, dignitatem Magiſterij aſſecutus eſt, ſub Friderico huius nominis 3. Imperatore, anno Domini 1467. Vndecim hebdomadis officio præfuit, Regiomonti in Catedrali Ecleſia terræ mandatus eſt.

Trigeſimus

TRIGESIMVS Magister Henricus Comes Rihterbergensis, anno 1470. officium suscepit, præsidētibus Friderico 3. Imperatore, & Sixto Pōtifice huius nominis 4. Fuit vir rigidus, furibundusq́;, Theodorum Episcopum Prussiæ captum, in vinculis fame peremit. Ordini annis 7. præfuit, Regiomonti sepultus est, huius tempore bellum sacerdotum in Germania fuit. 30 Bellum sacerdotum.

TRIGESIMVS Primus Martinus Truchses Weczhausensis, sub Friderico 3. Imperatore, & Sixto 4. Pontifice ordini præfectus est, 12. annis præfuit, Casimiro Regi Poloniæ, obedientiam præstitit, Regiomonti mortuus, ibidemq́; sepultus est. 31

TRIGESIMVS Secundus Magister Ioannes de Tiefen ex Heluetia, celebri familia oriundus, Maximiliano sceptrum tenente, & Iulio Pontifice præsidente, ordinem in tutelam suscepit, anno 1489. Eodem anno Polonia Regi, iuramentum præstitit. Postea eidem Regi Ioanni Alberto, auxilium cōtra Valachos ferens, cum exercitu profligatus, ipseq́; peremptus est. Regiomontum delatus, ibidem terræ mandatur. 32

TRIGESIMVS Tertius Fridericus Dux Saxoniæ, Turingorum, & Hermandurorum Marchio, Maximiliani Imperatoris, & Iulij Pontificis temporibus, anno Domini 1468. In festo diui Michaëlis Regiomonti Magistratum suscepit. Nunquam Regi Poloniæ, iuramento se obstringere voluit, qua de causa à Polonis sæpius infestatus, in patriam suam Hermanduriam profectus, vbi 12. annis extra Ordinis fines exactis, mortuus est. Huius tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è viuis decessit, cui in Regno Alexander frater germanus successit. 33

TRIGESIMVS Quartus Albertus, Marchio Brādemburgensis, Casimiri Regis Poloniæ Nepos, Maximiliani Cæsaris, & Iulij Pontificis temporibus, Ordini solenniter cum ingenti pompa Regiomonti præfectus est, anno Domini 1512. Sigismundo Regi Poloniæ Auunculo suo, iuramentum præstare noluit, sed arces necessarijs omnibus muniuit, vt se contra Polonorum incursum defenderet, magnum & diuturnum bellum cum Rege Poloniæ habuit, in quo ex vtraq; parte multi ceciderunt, eam ob causam, quod iuramento se obstringere Regi noluisset. 34

GESTA HVIVS MAGISTRI TEMPORE, PRAECIPVA.

ANno Domini 1519. in Autumno, inter Sigismundum Regem Poloniæ, & Magistrum Prussiæ Albertum Marchionem, bellum ortum est, anno 1520. Albertus Marchio, die festo Circumcisionis Christi, Brāsbergam inopinatè occupauit. Eodem anno, Mielzak, Milimlijn, Regi traditæ sunt, cum alijs plurimis ciuitatibus, castrisq́;. Quadragesimali tempore mense Aprili copiæ Regis Oland, ciuitatem & arcem sub Magistro, cœperunt, eodem anno Brandemburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata est.

Anno Domini 1520. Volfangus Dux Schonemburgensis cum exercitu ordinis decem millibus peditum, & 4000. equitum coniungens, Gedanum oppugnauit, ex episcopiq; monte, (vt vulgo vocant,) ciuitati imminenti 4000. globos tormentorum bellicorum, in ciuitatem frustra tamen exonerauit, nullum enim hominem læsit, sibi verò ingens damnum in tormentis, & globulis intulit: nam ex muro ciuitatis tormentum vnum præstantissimum, in mille frustra concussum est, & si aliquis ex exercitu se ostenderet, in hunc quatuor vel quinque tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur, tantaq; miseria & penuria omnium, Crucigerorum milites afflicti erāt, vt multis suorum desideratis, quibusdam captis, fuga sibi ab obsidione consulere cogerentur. Interea verò Poloniæ Rex, in subsidium Gedanensibus 12000. equitum Cruciger à Gedano fugantur.

electorum misit, qui milites Crucigerorum à Gedani obsidione discedentes, insecuti sunt, plurimosque ex eis trucidauerunt, quosdam captiuos abduxerunt, multi etiam à Cassubijs & Pomeranis iugulati sunt. Postea Regius exercitus Dirschouiam & Stargerdum arces occupauit, Choijnicz quoq; arx cũ ciuitate capta est, postea cæteræ ciuitates & arces vltro se Regi Poloniæ obtulerunt, & milites ordinis vna cum Crucigeris ex Prussia sunt eiecti.

Cruciger i ex Prussia eijciuntur

Anno Domini 1525. die octoua Aprilis, Prussia quam primùm religiosi Cruciger i videlicet tenuerunt, in mundanam policiam & principatum sæcularem cessit. Albertus enim Marchio Brandenburgensis in ordine 34. & vltimus Magister Crucigerorũ, belli cum Rege Poloniæ pertæsus, difficileq; contra stimulum calcitrare videns, Regẽ sibi per internuncios fratres & affines suos reconciliauit, Cracouiamque veniens iuramentum solenniter Regi Polonie Sigimũdo, in Maiestate Regia ad id fabricata, in medio foro Cracouiensi sedenti, Regalibusq; induto prestitit, multis principibus. Ibiq; prædictum Albertum Marchionem Brandenburgensem, post iuramentum solenniter præstitum, Sigismundus Rex, Principem sæcularem, equitemq; vt vocãt auratũ creauit. Terrasq; omnes Prussiæ certis sub cõditionibus, eidem vt feudali, clientiq;, & subdito suo concessit, vexillumq; illi suum sub insignijs Polonicis dedit. Atq; hic finẽ ordo ille vt vocant Tewtonicorum Crucigerorum, in Prussia anno Domini 1526. Alberto Prussiæ Duci, soror Regis Daniæ, in matrimoniũ data est, ex qua suscepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Prussiæ, qui etiam Post mortem patris, Regi Poloniæ iuramentum, homagiumq; solẽniter præstitit, nunc quo ordine & quibus cæremonijs hoc iuramentum præstitum sit, quoniam ipse præsens rerum spectator fui, breuiter dicam.

Magister Prussiæ iuramentum Regi præstat.

Anno Domini 1569. mense Iulio in Comitijs Regni generalibus, Lublini celebratis, Albertus Fridericus Marchio Brandenburdensis, Alberti Ducis Prussiæ prædicti filius, patri in Principatu succedens, iuramentum Regi Poloniæ præstitit, hoc modo. Decima noua die Iulij, amplissimũ suggestum (siue Maiestas vt dicitur Regia) tectum, sericeis & stragulis tapetisq; pretiosis, in suburbio Lublinensi sumptuosè erigitur, vbi Rex sessurus esset. Concursus fit ad forum immensæ hominum multitudinis, opplentur viæ omnesq; plateæ, quacunq; incessus erat, satagit pro se quisq; vel ornatus splendido vestitu, vel armis instructus apparere. Interim Magestas Regia ex arce in tronum proficiscitur, cingitur ingẽti & splendida Senatorum Procerumq; vniuersi Regni Corona, præcedentibus Principibus, viris, ac omnis ordinis cõsiliarijs, & aulicis. Vexillumq; pulcherrimum & amplissimum album, nouo Duci, de more, cũ insignijs donandum, Erasmus Debinski, Cancelarij Regni filius, præferabat, posteà Rex in domũ quandam suggesto oppositam diuertitur, ibiq; ornatu Regali induitur, Sandaljs videlicet aureis, alba Dalmatica, & Chlamide, siue Piuiali ex panno aureo confecta, & Corona Regia aurea gemmis, lapidibusq; prætiosis concinnè affabreq; ornata, chirotecas quoq; annulis gemmisq; ornatas manibus imposuit. Induta Magestas Regia ornamẽtis Regalibus, de modo illa in suggestum procedit media, inter Reuerendissimos Dominum Iacobum Vchanski Archiepiscopum Gnesnensem Primatem Regni, ac Dominum Padniewski Episcopum Cracouiensem, præcedentibus & subsequentibus cõtiguè primarijs Dominis, Consiliarijs, Spiritualibusq;, Gladium euaginatum ancipitem Dominus Andreas Zborowski Gladiator (vt dicitur) Regni, præferebat, Pomum aureum Cruce insignitũ Petrus Zborowki palatinus Sendomiriensis portabat, Sceptrum Stanislaus Myskowski, Palatinus Cracouiensis anteferebat. Cũ itaq; Sacra Regia Magestas in solio sedit, quatuor Germani Proceres Prussiæ, nomine Ducis sui, supplices venerunt, & genubus flexis vnus eorum orationem facundo lepore, ad S. R. M. recitauit: Oratione finita, Regia Magestas quatuor Cõsiliarios suos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Prussiæ accersendum misit. Veniens itaque Illustrissimus Princeps Albertus Fridericus, disertissima facundia, orationem fecit ad S. R. M. singularem fidem supplicitatem, & subiectionem testantem. Responsum est postea ipsi Principi

Mos omagiorum Regni Polon.

Vestitus solennis Regis Polon.

Consiliarisq;

Consiliarijsq; eius latinis verbis, nomine Regis, Sacram R. M. tam ipsum Principem quam omnes subditos, & optimates eius, omni fauore & gratia complecti, defenderequè velle. His finitis accessit Princeps ad solium, & pedes Regios genu flexus cum summa reuerentia accepit, accepitq; de Sacra Regia Magestate manibus, vexillum album insignitum Aquilla nigra, cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum institutione ore Regio facta his verbis: Nos Sigismundus Augustus Rex, annuentes vestris & vestrorum subditorum precibus, tradimus & concedimus Illustritati tuæ, prout parenti tuo Illustrissimo tradideramus, in fœudum terras, ciuitates, oppida, & arces in Prussia, & ad eas Illustritatem tuam inuestimus, per huius vexilli traditionem, ac instituimus gratia & benignitate nostra, qua Illustritatem tuam vti nepotē nostrum charissimum complectimur, speramusq; quod eius beneficentiæ nostræ, & memor & grata fidelisq; Illustritas tua sit futura. Deinde Princeps Prussiæ caudam vexilli tenens, super libro Euangeliorum in hæc verba iuramentum præstitit.

Verba Regis ad Ducē Prussiæ.

Ego Albertus Fridericus, Marchio Brandenburgensis in Prussia, Stetinensis, Pomeraniæ, Slauorum, Cassuborum Dux, Princeps Rugiæ, & Burgrabius Norimbergensis, promitto & iuro, quod Serenissimo Principi ac Domino, Domino Sigismundo Augusto Regi Poloniæ Inuictissimo, Magno Duci Lituaniæ, Russiæq; ac omnium terrarum Prussiæ Domino & Hæredi, sicut meo naturali hæreditarioq; Domino, & eius Sacræ Maiestatis hæredibus, & successoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obsequēs, eiusq; Magestatis ac hæredum & totius Regni Poloniæ, bonum procurabo, & damnum præcauebo, ac omne id faciam, quod ad fidelem vasallum fœudalemq; pertinet, ita me Deus adiuuet, & hoc sanctum Dei Euangelium. Accepto huiusmodi iuramento Magestas Regia gladium ancipitem, à Gladiatore Regni, Domino Andrea Zborowski accepit, nouumq; Ducem ter præcinxit, inclinatum de more dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Postea ei torquem auream, Regio munere nō indignam imposuit. Mos omnis Ordinis Nobiles qui ad Equestre munus contendebant (in quorum ego numero, eodem more præcinctus fui) præcincti sunt. Quibus omnibus ex ordine solenniter peractis, ac depositis Regalibus indumentis, cum toto illo comitatu, Duceq; Prussiæ cum suis præcedente, in arcem redijt.

HAEC autem Prussiæ Regio, plerisq; sinuosis flexibus est vbisque amæna, & opportunis Portubus maris Baltici, maximè commoda, vrbium Illustrium, oppidorum, arciumque frequentia & opimis incolarum diuitijs, opibusque ac terræ vbertate, supra modum claret. Pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, venationibusq;, & syluis fructuosissimis, aërisque temperie, cum amænitate coniucta prædita est, & postquam fidē Christianam Prussia suscepit, 72. arces præcipuas & 62. ciuitates principales habuit, à Crucigeris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis successu, plurimum creuit, multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitionesque, tam à Polonis quàm Crucigeris vario Marte vtrinque decertātibus extructæ sunt. Longitudo eius ex Aquilone in Austrum, à Torunia vrbe cōfini Masouiæ vsque ad Memulam castrum cum oppido, quinquaginta octo miliaribus extenditur. In latitudinem verò quinquaginta miliaribus, Lituanos & Masouitas contingens patet.

Comēdatiō Prussiæ.

Ciuitates 72 in Prussia.

Flumina præcipua & principalia, in Prussia duodecin reperiuntur, Istula siue Vistula quę Sylesiam, Poloniam, Masouiam, & Prussiam præterlabitur, similiter Cronon siue Nemen ex Lituania decurrens, Nogat, Elbinga, Wesera, Passaria, Alla, Prægel, Ossa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoque alia plura flumina omni genere piscium abundantia, minus tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis aliq̄do septem miliaribus Polonicis patentibus, piscibusque omnis generis exūdantibus vndique scatet. Gūmi quoque genus lucidissimum, quod succinum siue Glessum vulgariter Burstin vocatur, in littore maris Baltici copiosè colligitur. Cum autem Prussia vt copiosè superius descripsimus, barbarorum colonia antiquitus fuerit, Polonorum ac Teutonicorum armis subactam, sacrisq; iniciatam se agnoscit, qui in eam colonias

Flumina Prussiæ.

ſuas barbaris, penitus ferè extirpatis deduxerunt, nuncq; tam Polonis, quàm Germanis equitibus, pariter ciuibus, agricoliſque, frequens eſt. Barbarorũ tamen reliquiæ, ad Curlandicum lacum huculque ſuperſunt, qui, cum Liuonibus & Lituanis vicinis, idiomate, moribus, habituq;, concordant. Porrò nulla in vniuerſo Poloniæ Regis Dominio, regio reperitur, quæ tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis vt Pruſſia abundet.

Pruſſia duplex. Hæc autem Pruſſiæ Regio ampliſſima, omniumque fructuum tam ex terra, quàm aqua naſcentium abundantiſſima, duplex eſt, Ducalis & Regalis, nam Dux gratia Regis Poloniæ, in ſuis ciuitatibus & arcibus integrè rerũ potitur, vt vaſſallus & feudalis, ac beneficiarius Rægni. *Regiomontum.* Regiomontiq;, quæ eſt ciuitas maritima, ſedem ſuam habet, in qua eſt collegium communis ſtudij, ab Alberto præfato primo, ex Magiſtro Duce creato fundatum. Eſt autem Regiusmons emperio clara, ad eam enim merces ex ſeptentrionis regionibus copioſè apportantur, in hãc ſedem ſuam Magiſtri tranſtulerunt Marienburga nobiliſſima, eaque munitiſſima arce, ac totius Pruſſiæ propugnaculo, quæ cum ſe expurgnari non pateretur, Caſimiro Regi Poloniæ vt diximus, pro certa ſtipendiorum militibus Ordinis perſolutione, dedita eſt, in ea aſſiduè milites præſidiarij à Rege Poloniæ aſſeruantur, *Mariēburga.* victu & omnibus ad bellum neceſſarijs tam apprimè prouiſa, vt ſex annorum obſidionem ſuſtinere poſſit. Eſt enim Regalis Pruſſiæ, (id eſt, illarum artium & ciuitatum, quas Rex electas extra Ducem, armis maiorum ſuorum, acquiſitas poſſidet,) caput & Metropolis à Gedano ſeptem miliaribus diſtat. Plurimas nobiles ciuitates & arces, quas ſuperius ennumerauimus, Pruſſia complectitur.

Epiſcopatus verò quatuor Catholicos, poſtquam fidem Chriſtianam ſuſcepit, Pruſſia habebat. Warmienſem, Culmenſem, Sambienſem, & Pomeſanienſem, nunc Sambienſis Warmienſi, Pomeſanienſis autem Culmenſi adiuncti. *Epiſcopatus Pruſſia.* Warmienſem Epiſcopatum qui eſt præcipuus, Reuerendiſſimus Dominus Staniſlaus Hoſius Polonus, Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis digniſſimus, ſingulari pietatæ, & vitæ ſanctitate, ac doctrina cœleſti & ſcriptis diuinis corruſcans adminiſtrat, qui Malleus Hæreticorum indefeſſus, & Catholicæ Eccleſiæ propugnator ſtrenuus, iure cenſendus eſt. Culmenſem Epiſcopatum, Reuerendiſſimus Dominus N. Coſtca virtutum & doctrinæ ſpeculum inſigne. Nunc de Pomerania Regione ampliſſima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Polonorũ armis antiquitus, perdomita imperio paret, nam Boleſlaus Rex bellicoſiſſimus Anno Domini 1003. Ruſſiæ Principibus debellatis, ſtrenuoq; Marte *Gades Boleſlai.* contuſis, perpetuum victoriæ monimentum Herculeum imitatus opus, tres ferreas collumnas in Boriſtene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intullit, & omnem illorum regionem, circa Oderam, ad Albim, & Salam fluuios, Cherſoneſumque, Cimbricam quæ hodie Dania appellatur, ſumma belli dexteritate ditioni ſuæ ſubiugauit. Vrbes earum regionum maximas, partim ſolo æquauit, partim ſuis Polonis muniuit, gentemque vniuerſam Pomeranorum, barbaram & incultam, ad fidem Chriſtianam ſuſcipiendam, armis coëgit, & vt ſempiterna memoria victoriæ fœliciſſimæ apud poſteros extaret, in Albi, & Sala, Oſſaque fluuijs, columnas æreas inclitus triumphator locauit, totam Pruſſiam ac Pomeraniam Chriſtianis infeſtiſſimas, perdomuit.

DVCATVS POMERANIAE.

Pomerania Regio ampliſſima, ab Holſatia ad Liuoniam vſq;, longo tractu, iuxta mare Germanicum extenditur, vnde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem ſignificat. In hac Regione natio Slauonica, antiquitus conſederat, ſed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul ſitas complectitur, Stetiniam, vnde Ducatus Stetinenſis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Camenetiam, Publinam, Griſemborgam, & alias complures. Quæ verò mari impendunt Colberg, Camin, Coſlin, Gribſ-

Gribswald, Sund, Puczka, Reuecol, Louemburg, Hechel, &c. Iulinum in hac Regione vrbs erat celeberrima, nunc ruinis deformis iacet, pro hac regione Poloni cum Prutenis Gentilibus, & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum popitur, Duxque Prussiæ feudalis Regis Poloniæ vtuntur. Iulinum.

GEDANVM, siue Dantiscum huius Regionis Metropolis, vrbs amplissima, & insignis à mari Germanico vno miliari abest, eam celeberrimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; amplissimis ostijs in mare exoneratur, in ea totius Pomeranię, & Prussię celeberrimum emporium est, ex vltra marinis enim regionibus longinquis, Anglia, Britania, Scotia, Gallia, Hispania, Swetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eã appellunt. Ex Lituania quoq; Russia, Volinia, Poloniaq; varię merces, fluuijs nauigabilibus in eã deferuntur, præcipuè verò siliginis, & frumenti, ingens copia ex supra nominatis regionibus aduehitur. Regi Poloniæ subiecta est, Castellanumq; à Rege præfectum habet. Ex mari in vrbem perducta est, fossa qua naues maximæ intra mœnia veniunt. Burgrabius cum proconsulibus, & consulibus, regio nomine, ciuitatem administrant. Ciues omnes ferè Germani sunt, mercatoresq; ditissimi, ita vt Gedanum ædificiorũ pulcherrima dispositione, commerciorum varietate, maris, Vistulæq; oportunitate, incolarum, & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitijs, & instrumẽtorum bellicorum, ad hostes propulsandos, ac machinarum ænearum numero, cum præcipuis Europæ vrbibus, meo iudicio cõferenda sit. Prætorium maximo sumptu eoq; regio exædificatum cum superba turri, ædesq; sacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificiosè erectæ, Geldaq; publicum vrbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam, & suauissimum concentum edunt, secundum artificis voluntatem, & temporis conuenientiam, in admirabilem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculum munitissimum in ipso maris portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus custoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem, pro Stemmate in campo aureo gestat similem Prussiæ, quam in eius principio expressimus.

ELBINGA ciuitas insignis ad ostia Albis fluuij, in littore maris magnificentissimè, & sumptuosè extructa, splendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram, spectabilemq; se reddit. Eius titulo Rex Poloniæ scribens, se Dominum terræ Elbingensis maximè in Priuilegijs vtitur. Districtum enim amplissimũ circumiacentem habet. Atq; hæc de Prussia breuiter dicta sufficiant.

LIVONIAE TOTIVS CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, CASTRIS, ET COMMENDATVRIS, SIVE PALATINATIbus, &c. Succincta descriptio.

Addita est quoq; breuis narratio, quomodo hæc regio in ius Inuictissimi Regis Poloniæ Sigismundi Augusti, Magni Ducis Lituaniæ cesserit, & quo pacto, à Moschorum Principe & Swetiæ Rege diminuta fuerit.

IVONIA Siue Lieflandia, Regio amplissima, ab Oriente, Russiæ, Moschorum Principi subiectæ, cõtigua est, Neruaq; fluuius nauigabilis, (in cuius vtraque ripa, duæ arces eiusdem nominis, vni Liuoniensium, altera Moschorum sibi exaduerso sitæ sunt,) imperium Moschouiticũ, à Liuoniẽsi

Fines Liuoniæ.

dissimitabat. Sed modernus Moschorum Monarcha, Ioannes Basiliades, Derpt insigni vrbe Episcopali, cum sibi adiacente Prouincia occupata, vlterius fines suos (prout inferius dicitur) promouit. A septentrione cū Swetiæ Regno, & Philandiæ Ducatu fines suos, sinu maris Baltici disterminat, Ab occidente mari Balthæo (quod Germanicum & Prutenicum appellatur) contermina est, A Meridie Samogitiæ & Lituaniæ, nonnihilque in Occidentem vergens, Prussiæ adhęret. Nonaginta miliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum sinu maris Baltici adiacenti extenditur. Sed nunc bellis sæuientibus, pluribus in locis vastata, & diminuta est. Continet autem in se plurima territoria, quæ, pro Ducatibus computari possunt, horum singula cum suis Ciuitatibus & Castris succintè describere curabo, Sed primò quomodo & quando Regionis incolæ nomina Christo dederint, paucis aperiam.

Totum penè Orbem terrarum, post maximum illud vniuersæ terrę dilluuium, fallacium dæmonum fraude seductum, veram vnius Dei religionem, impio multorum & falsorum Deorum cultu, vanaque superstitione, commutasse constat. Quidam enim mortuos homines, propter merita beneficia & egregia gesta, cultu diuino venerabātur, Alij malignos Dæmones, ementitis miraculis, & prodigijs hominnm oculis sese insinuante, adorabant, Denique beluis atque serpentibus & sculptis, pictisque arte humana simulachris, gloriam veri Dei exhibebāt. Donec Iesu Christi, veri Dei hominisq; benignitas, & Euangelij eius claritas, post multa sæcula, quasi lux clarissima, mūdo cœlitus affulgens, has terras terribilesque tenebras discussit. Sed regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem vergentes, Christianæ religionis ignaræ, vano idolorum cultui, diutius subiugatæ fuerunt, difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, proprer efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam & Græci, qui primo fidem Christianam amplexi sunt, septemtrionalium plagarum minus exactam notitiam habebant: vnde factum est vt Liuonia cum cæteris, ad aquilonem vergentibus regionibus, nouissimè omnium, Sacro Baptismi fonte lauata fuerit. Demum, Friderici primi ex Ducibus Germaniæ, Romanorum imperatoris, temporibus, mercatores rem familiarem ex Germania, per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ simplissimæque animos ob mutua mercimonia commutanda pellexerunt. Erat autē hic populus miræ simplicitatis, opumque parandarū & rei familiaris iusto negligentior, melle enim expresso (quo maxime Regio abundat) cæram velut alias quisquilias, & purgamenta domibus euertebant. Postea succedente quæstu, & mercatoribus Occidentalibus, eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim se illis immiscere, adiungereque, pię peregrinationis causa, cæperūt, vt mercatoribus, videlicet Thesauros Liuonum acquirentibus, ipsi animas gentis Christo, per verbum Euangelij salutiferum lucri facerent. Erat igitur ea tempestate, vir quidam Meinardus nomine in Lubeca, ciuitate celleberima, pietate & sanctimonia vitæ insignis, hic vna cum mercatoribus conscensa Naui in Liuoniam, Anno partæ per Christum salutis, Millesimo Ducentesimo, traijcit, & cōspiciens in tā insigni & prematura messe, nullos operarios extare, cōtinuò ibi vnius famuli cōuictu cōtentus, ętatē transigere cōstituit, Casamq; sibi ex arbustis propter imbres arcēdos construxit. Paulatim deinde hominū familiaritatē captare, & tædio superato, abita iam mutui conuictus, & contractæ notitiæ cum incolis Regionis oportunitate, Religionibus & rerū Diuinarū eos admonere cæpit, sensimque à vano Idolorum cultu, ad Christianę fidei obseruantiā adducere, Auspicanteque Deo, & pium viri religiosi conatum sæcundante, complures incolarū in agnitam veritatis doctrinam cōcesserunt; quorum crescente numero, multorumque animis (vt fit) rei nouæ & inusitatæ religionis studio, flagrantibus, Basilica instauratur. Nec multo post, Meinardus à Bremensi Archepiscopo, in Liuoniæ Episcopum consecratur, qui in messe Christi strenui operarij munus adimplens, rem Christianā multum ad auxit, & magnam gentis partem ad Christum conuertit, postea vitam cum morte fæliciter commutauit. Huic ex vita decedenti Bertoldus Cistercienfium abbas successit, qui contra irruentes hostes fidei Christianæ, vna cum peregrinis militibus, qui

Fridericus Imperator.

Germani in Liuoniā veniunt.

Meinhardus pius vir, primus in Liuoniā venit.

Meinhardus Liuones in fide Christi instruit.

Meinhardus Episcopus creatur Liuoniæ primus

qui pietatis ergò ad militiam Christo exercendam, ex Germania confluxerant, pugnare instituit. Vbi verò ad pugnam vētum est, equo infreni in mediam barbarorum aciē proiectus confoditur. Tandem crescente multorum pietate, plurimi sacræ se militiæ deuouerunt, ordinisque fratrum Tevvtonicorum habitu suscepto, ensiferos fratres sese nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis superesse non possent, hostiumque barbarorum vis vndiquaque inualesceret, Thevvtonicorum fratrum ordini, in Prussia se coniunxerunt. Cum enim audiuissent quod ordo Thevvtonicus cruciferorum, in tota Germania proficeret. Volquinus Præpositus eorum à quinto in ordine, Magistro Prussiæ Conrado olim Comite Turingensi, in ordinem Thevvtonicum susceptus est, Anno Domini, 1234. Suffragijsque eiusdē Magistri Prussiæ Conradi, Gregorius summus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iussit vbique & præcipuè apud infideles prutenos, Liuoneiq́; proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Tevvtonico ordini in Prussia vnitus, incorporatus ascriptusq́; esset. Susceperunt itaque fratres à gladio Liuonienses, crucem, habitumque more fratrum Thevvtonicorum in Prussia, Et semper ab hoc tempore Magistri Prussiæ, à Liuoniensibus Magistris tributa certa, & obedientiam exigebant, vsque ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgensis, Magistri Prussiæ, qui Anno Domini supra Millesimū quingentesimum, decimo tertio, pecuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaque Liuonienses data, præscripta ingenti summa pecuniæ, in posterum ab obedientia Prutenicis Magistris exhibenda, liberati sunt. Hanc tamen libertatem paulo post per insolentiam suam amiserunt: Rex enim Polonorum Sigismundus Augustus, eos in potestatem suam prout inferius dicetur redegit. Sed ad rem accedo, Liuonienses cruciferi, habitu fratrum Thevvtonicorum in Prussia assumpto, grauissimis bellorum laboribus, cum barbaris fortiter exātlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti sunt, Magistrumque sibi elegerunt, qui cum commendatoribus, seu etiam præfectis totam Regionem gubernabat. Erant præter hunc in Liuonia Episcopi quinque vt potè Archiepiscopus Rigensis, Derptensis, Habselensis, Oseliæ, Curlandiæ, Reualiæque, Episcopi. Hi sua munia strenuè & Magnificè vt Principes obibant, sed Anno Domini 1558. Moschorum Dux Derpta siue Torpato, insigni vrbe Episcopali potitus, Episcopatum Derptensem penitus aboleuit, Rex quoque Poloniæ Archiepiscopatum Rigēsem, cum omnibus arcibus & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualiensem Episcopatum, Svvetiæ Rex vrbe Reualia capta administrat Oselensem Episcopatum & Abselensem fratres Regis Daniæ, Magnus nomine, vna cum Insula Osilia possidet.

Bertoldus Episcopus occiditur.

Ordo Teutonicorum in Liuonia

Volquinus primus Liuoniæ Magister.

Ordo Liuonicus à Grego. nono Pōtifice cōfirmatur.

Crucigeri Liuonien. Prussiēsiū tributarij. & cum illis vniti.

Liuoniēses se redemerūt à Prussiensibus.

Episcopi Liuoniæ.

Episcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus

Ordinis Tevvtonici Magister, vna cum suis commendatoribus, plurima oppida & arces munitas possidebat, & primo quidem ordinis Magister & Archiepiscopus Rigēsis simul, & coniunctim Rigam vrbem metropolim Regionis occupabant, Monetamque vterque propriam qua adhuc incolæ Regionis vtuntur cudebat. Verum Magister præter dominijs, & possesionis consortium, arcem quoque ibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces (& ciuitates, tam Magistro ordinis, quàm Episcopis, & cōmendatoribus subiectas, describere pergam. Hæc verò sunt territoria siue Prouinciæ, in Liuoniensi Dominio, quæ pro Ducatibus valent: vtpotè, Leitlandia, Vikeclandia, Curlandia, Semigalia, Estlandia, Virlandia, Haria, Geruendiaque.

Prouinciæ Liuoniæ.

LEITLANDIA SIVE RIGENSIS PROVINCIA.

Eitlandia Regio Liuoniæ, præcipua has arces, & Ciuitates Regi Poloniæ subiectas, habet.

Riga vrbs celeberrima, totius Liuoniȩ metropolis, muro fortissimo, propugnaculisque & turribus densis, tormētis bellicis, apprimè munitis, valloque inexcusso tribus ordinibus tormentorum, vndiquaque munita, fossis duabus, ex vtraque vallis parte, circumducta & stipitibus acutis circumsepta, re-

bus bellicis tormentis, & comeatu copioſo, militibuſque ſtipendiarijs, pacis & belli tempore, benè prouiſa. Arcem quoque benè munitam & omnibus neceſſarijs prouiſam, ſibi adiunctam habet, in qua olim Magiſtri ſedem ſuam habebant, eam nunc *Gothardus Kietler.* Gothardus Kietler Dux Curlandiæ, Regis Poloniæ feudalis, nomine Regio, adminiſtrat, in ciuitatem tamen ipſam, ius nullum habet. Adminiſtratorem, enim ſiue Capitaneum aliquem, ciues ſibi dominari (libertatem aſſerentes) non patiuntur, ſed obedientiam, & tributa Regi Poloniæ, fideliter exhibent, ipſique ciuilibus legibus vrbem administrant. *Duina fluuius.* Hanc vrbem fluuius Dwina ampliſſimus, (ex Seuera Regione Ruſſiæ, Moſchouitæ Duci ſubiecta, ortus) vna cũ arce alluit, & duobus à Riga in mare ampliſſimis oſtijs exoneratur, Per hunc naues ex mari, de vltra marinis Regionibus, vtpotè Swetia, Dania, Holſatia & cæteris repoſtis prouincijs, appellunt. Ex Ruſſia quoque & *Emporiũ Rigenſe.* Lithuania cineres, aſſeres, ligna cæſa, & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoque grandi copia, & cætera importantur. Magnumque hac in vrbe & celeberrimum eſt emporium, quamuis enim duobus miliaribus à mari diſtat, naues tamen omnigenæ, facillime de mari, ſub ipſa mænia vrbis veniunt & redeunt.

Hæ verò arces, ciuitates, & Prefecturæ, Capitaneatuſque in hac Leitlandiæ ſiue Rigenſi Prouincia, continentur, Videlicet

DVNAMVNT Arx inexpugnabilis natura, oportunitateque loci, mari adiacet, in oſtijs Dwenæ fluuij, duobus à Riga miliaribus ſita, præſidiiſque Polonicis munita, in ea omnes naues ex vltra marinis regionibus, ad Rigam veniẽtes, merces indicare, theloneaque perſoluere, coguntur.

BLOKAVS Munitio, inter Rigam, & Dunamunt, ad Dwinam condita, in ea quoque omnes naues excutiuntur, Hæ autem duæ arces Rigenſibus maximè inuiſæ ſunt.

KIRCHOLM arx murata, ad Dwinam fluuium, duobus miliaribus à Riga ſita, in orientem procedendo.

Hæ quoque arces Dwinæ impendunt.

VXVL arx deſolata, curia tamen in ea vbi Præfectus manet, extructa, à Kircholm duobus miliaribus abeſt. Crudelem illic quõdam conflictum, & hominum ſtragem inſignem, cumulus oſſium ingens congeſtus teſtatur.

LENVARD arx ab vxul quatuor miliaribus ad Dwninam ſita.

ASCHERAD olim Palatinatus: arx ad Dwinam munita, Mochouitæq; ab ea aliquoties repulſi ſunt, quatuor miliaribus à Lenuard abeſt.

NITAW, Seſuegen, Georgenburk, Lewborg, Roſſiten, Lucen, Luden, Neuenhul, arces muratæ abſque ciuitatibus.

DVNEMBORG Arx, ad Dwinam munitiſſimè ſita, commendator ſiue Palatinus, ei olim Magiſtri nomine præſidebat.

SEGEVOLT Arx & ciuitas, olim ordinis Marſchalci primi, à Magiſtro propria erat, cum cæteris ad eam pertinẽtibus, videlicet, Lewburg, Nitaw, Georgẽburg, & Choen caſtris.

ARIES Arx, Wolmer ciuitas & caſtrum. Hermes arx, quatuor miliarib. à Pernawa & Phelin.

Has ſupradictas omnes arces, & ciuitates, cum ſuis Palatinatibus, & Præfecturis, inuictiſſimus Rex Poloniæ poſſidet, excepto Mariẽburga caſtro quod Moſchouiæ Princeps occupauit. Adzel, autem & Rodempeus, à Moſchouitis exuſtæ, & deſolatæ ſunt.

Archiepi-

ARCHIEPISCOPATVS RIGENSIS.

N eodem territorio Rigensi, Rex quoque Poloniæ omnes arces, ciuitates, Capitaneatus, & Præfecturas, Archiepiscopales possidet.

KOKENHAVS arx, & ciuitas, natura & oportunitate loci munitissima, ad Dwinam fluuium sita, cæterarum Archiepiscopi, arcium, principalis.

VXVL, Lenuard, supra nominatæ arces, Krewburg, Landon, Sesuegen, Schãcborg, Serben, Conemburg, arx cum ciuitate, Salis, Vansel, Dalen, Iencel, Treyden.

SMILTEN arx à Moschouitis desolata, Cremon castrum olim Capituli Metropolitanæ Ecclesiæ Rigensis.

SANCEL arx, apprimè munitissima, mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigēsem quondam pertinebat. Hæ itaque omnes arces, & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ subsunt.

Arces nobilium in prædicto Archiepiscopatu hæ sunt, Nochrosen, Rosemberg, Mayan, Pierkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Bersen. Earum domini, Polono Regi obtemperant.

EPISCOPATVS DERPTENSIS.

ERPT, siue Torpatum, siue Derbet, insignis vrbs Episcopalis, & arx in colle munitissima, vrbi impendens. Hæc anno Domini 1558. ab exercitu Moschorum Ducis, violenta oppugnatione, cum tota circumiacenti prouincia, capta est. Hæ verò arces ad hunc Episcopatum pertinebant. Falcanaw, castrum, & monasteriū insigne, Neinhaus, 18. miliaribus à Derpt sita, Rutenis contermina, Werbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Episcopatu, quatuor præcipuæ erant, videlicet, Olsen, Kanelichth, Raden, Cunctal, siue Regental, omnesque à Moschorum Duce cum Episcopatu subiugatæ sunt.

EPISCOPATVS HABSELENSIS ET OZELENSIS.

Ikechzlandia regio ad Habselensem Episcopatum cum suis arcibus & ciuitatibus pertinebat, quæ quatuordecim miliaribus in longitudinem, duodecimque in latitudinem patet, mari Germanico, adhæret, & has arces complectitur, quas Swetiæ Rex vna cum regione possidet.

HABSEL arx principalis cum ciuitate, in qua est Ecclesia Cathedralis, eam Rex Swetiæ vi ad deditionem coegit.

LODE arx munita, quam Dux Curlendiæ Gotardus Ketler à Swetensium impetu nuper defenderat, & aliquot eis grandia tormenta ademerat, sed postea ab eisdem capta est.

LEHAL castrum, & ciuitas, in qua est insigne virginum Monasterium, nunc præsidijs Swetensium tenetur.

FICZKEL & Felix arces à Moschouitis exustæ & desolatæ sunt.

VERDER arx munitissima ad fluuium Zundam sita ab ipsis Cruciferis Liuoniensibus destructa & demolita est.

OZILIA Insula in mari Germanico, aliquot à littore miliaribus sita est, ad Ozelensem Episcopatum pertinebat, arces & ciuitates duas munitissimas habet, eas Cruciferi, Regi Daniæ prodiderunt, quas nūc Magnus eiusdem Regis Daniæ frater, possidet, Episcopatusq; titulo vtitur. Harum arcium vna Arnczburg, altera Sonemburg appellatur.

LIVONIAE CVRLANDIA REGIO.

HAEc regio in Liuonia sita à Septentrione maris Baltici sinu, ab Occidente verò vbi Prussiam contingit, Pelago qui Curlandicus appellatur, alluitur: à Meridie Samogitiæ confinis est, Regique Poloniæ subest, sed eam Gotardus Ketler, Regis gratia & benignitate tenet, tituloque eius vtitur. Has ciuitates & arces complectitur.

VINDA arx cum ciuitate & Palatinatu, Polonis Kiess dicitur, in ea Magistri sedem suam habuerunt, & Comitia, Conuentionesque celebrare soliti erant, nunc Polonicis præsidijs tenetur, administrantem Illustri & magnifico Domino Ioãne Chodkiewiez, Generali Samogitiæ, & supremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marschalco Magni Lituaniæ Ducatus.

GOLDINGEN arx & ciuitas cum districtu amplo.

GRVBIN, & Candaph arces cum præfecturis ditissimis.

TVCZKOM, Sabel, Durbin, Asempoth, Shruden, Frauemburg, Alfangẽ, arces. Newburg castrum in finibus Samogitiæ.

Episcopatus Curlandiæ septem arces continet, quas Magnus Regis Daniæ frater possidet, Episcopatusque titulum sibi vsurpat, hijsque nominibus, hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Hasempot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, & Ambothen.

SEMIGALIA DVCATVS.

HIc Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus est. Hasque arces continet, Soleburg, arx & Præfectura, Basemborg, Doblin, Nithaw, arces cum districtibus, ciuitates nullas habent, totumq; territorium, vna cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia & benignitate commissum tenet.

ESTLANDIA DVCATVS.

EStlandiæ, siue Estoniæ Ducatus mari Swetiæ, à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus & Præfecturis complectitur.

Felin cum Magistro capta.

FELIN arx & ciuitas munitissima, vnà cum vltimo Magistro Liuoniæ Vilhelmo Furstemberg feudali Regis Poloniæ, à proprijs militibus stipẽdiarijs Germanis Moschorum Duci dolosè prodita est. Ciuitas ipsa exusta, arx verò præsidijs Moschouiticis munita, vnaq; cũ districtu, siue Palatinatu Moschorum Duci subest. Magister verò in ea captus, Moschouiam abductus, in vinculis spiritum exhalauit. Atque hunc extremum exitum Magistri Liuonienses habuere.

Exitus Magistrorum Liuoniæ.

LAIS & Talczkofen arces, à Moscho quoq; occupatæ sunt.

Taurus capta.

TARNEST, siue Taurus, arx munitissima præsidijsq; Moschouiticis prouisa, à Lituanis Duce exercitus Illustri & Magnifico Domino Nicolao Radziwil Palatino Vilnẽsi, pulueribus bumbardarijs suppositis eiecta, & cum Moschouitis, à vi & impetu pulueris volantibus euersa est. Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata & exusta, Lituani quibusdam Moschorum abductis, quibusdã occisis, velut Tartari, arce desolata relicta, & non occupata, nec munita, (quæ facilè instaurari potuit,) cum spolijs, tormentisque, & cætera supellectili bellica ablata, discesserunt, anno Domini 1561. Iulij vltima.

OPERPAL arcem exercitus Regis Poloniæ exussit & desolauit.

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ possidet.

Parnaua recuperata.

KARXHAVS, Helmeth, Rugen, Parnauam arcem insignem & munitam cum ciuitate mari adiacentem. Hæc à Swetiæ Rege primum occupata erat, sed postea à Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ cessit.

VIRLAN-

VIRLANDIA.

TErritorium hoc Liuoniæ inter Orientalem, & Septentrionalem plagam situm, à Septentrione Baltici maris sinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peijbas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A Meridie Estlandiæ, ab occasu Hariæ contermina est, & octo miliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Rewaliam vsq; extenditur, hasq; arces complectitur.

Nerva arx & ciuitas insignis, munitissimaque, ad fluuium eiusdem nominis sita. Ex aduerso in altera ripa arcem à Moscho erectam Iuanow Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerua, has arces interfluens Moschorum, & Liuoniensium imperiũ olim disimitabat.

Tolczbvrg arx ad sinum maris Baltici inter Neruam & Reualiam ciuitates æquali distantia sita.

Wesenbvrg arx, & Capitaneatus.

Bercholm olim arx Episcopi Reualiensis erat. Ass quoq;, & Est, duæ arces nobiliũ Liuoniæ vna Roberti à Gilsen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum suo territorio Moschorum Princeps occupauit.

HARIA PROVINCIA.

HAria iuxta mare Swetiæ sita, in longitudinem sedecim miliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiæq; territorio pro Ducatu computatur.

Hæ arces in ea sitæ sunt.

Revalia vrbs celebris cum arce munitissima ad sinum maris Baltici condita est. Sede Episcopali clara, sub Rege Poloniæ à Swetiæ Regis exercitu occupata. Monetam Reualienses propriam quadriangularem cudunt. Reualiensis Episcopus arces aliquot sibi subiectas possidebat, in ciuitatem tamen nullum ius imperiumuè habebat, sed Magister ordinis eam administrabat.

Badis castrum & Monasterium insigne, Swetenses inopinata irruptione cœperunt.

Fegvevr arx olim Episcopi Reualiensis à Moschorum Duce expugnata nunc tenetur.

GERVENLANDIA DVCATVS.

GEruenlandia Regio mari adiacens, septem miliaribus in longitudinem, sex in latitudinem patet. Frumenti & cæterarum rerum ex terra nascentiũ feracissima, vnam arcem, Vitenstein dictam principalem, cum pagis & curijs compluribus nobilium habebat. Eam sub Rege Poloniæ, Suetensium Rex occupauit, Bialykamiẽ, id est, albus lapis Polonis dicta. In hijs territorijs, siue Prouincijs Liuoniæ prædictis, (quæ etiam pro Ducatibus cõputari possunt,) variæ sunt multarum gentiũ linguæ: plebs ipsa Liuonica tribus ferè linguis, (non multum tamen à se diferẽtibus) vtitur, ad Lituanicumq; idioma, magna ex parte alludũt, barbarie & moribus incultis rigent, Lituanis, & Samogitis, ob vicinitatem in omnibus persimiles sunt. Vestitu vili, eoq; vt plurimum cinericio, ad Germanicũ habitum alludenti vtuntur, ex tiliæ libro more Lituanorum, & Ruthenorum coturnos, connectere solent, vel ex iumentorum pellibus, vna cum setis detractis. Fœmineus sexus in pagis more gentis Cyganorum, (vel vt quidam volunt Cyreneorum) vagabundæ, vestiuntur, vestitumq; quibusdam globulis plumbi, cuperis, & electuarijs exornant, indusia quoque circa collum præcipue annulis, intertexturisque varis ornant.

Heruerlandia.

Bialykamien arx.

Liuonum agrestium habitus, mores, & idioma.

Mulierum Liuonicarũ habitus

Crinibus passis, mulieres vetulæ, & virgines omnes promiscuè incedūt, capitis ornamenta quædam mirè, ex globulis quibusdam, confeta ad similitudinem vnionum, Gemmarumuè, varij coloris gestant, omnes ferè matronæ sagæ, & incantatrices peritissimæ sunt, artibus Magicis supra modū deditæ. Pane vilissimo teterrimoq; , & cibarijs simplicissimis, vtuntur. Frumenta omnis generis trituranda excutiādaque perindè, vt Lituani, primo in calidissima casa, ad id præparata fumo exsicant, & posteà in horreo coram extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nusquā, nisi in lebetibus æris, cupreisuè, in pagis & ciuitatibus coquunt, neq; tibi ollam argileam aliquò, per totam Liuoniam videre licebit. Paleis quoq; frumentorum, vulgus magna ex parte cū farinæ siliginis mixtis, vtitur. Et quamuis miserrima gens fuerit, supra modum tamē callida, fallax, tumida, atrox & ad cædes patrādas prompta. Polonos, Lituanos, Ruthenos, cæterosq; extraneos Regi Poloniæ militantes, (extra Germanos, quorum sub iugo olim fuerunt,) maximè inuident, eosq; depredatores, & comestores bonorum, fundiq; sui calamitatem appellant, & vbi possunt quoscunq; milites astu circumuentos, & incautos opprimunt. Vni vel duobus viris transitus difficilis est, præcipuè si apud agrestes pernoctauerint: nam somno oppressos, magna ex parte trucidant, suffocantq;. Diuersoria in hac regione rara, vel penitus nulla reperiuntur, sed ad curias, & prædia viatores diuertere, ibidemq; pernoctare solent, Templa quoque rarissimè, nisi in arcibus visuntur.

Victus Liuonum miserrimus. — *Peruersitas Liuonū.*

Ciues & Nobiles in Liuonia Germani. *Matronarum Rigensiū habitus.*

Ciues & Nobiles omnes Germani sunt, Germanisq; moribus & idiomate vtuntur. Fœmineus sexus pallia rubea, communiter capiti imposita, ad talos cum frequentissimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, sed contricatos crines, (quos maximè nutriunt, vel ad id præparatos adaptant,) tam matronæ quam virgines capiti circumnectunt. Pileos siue biretos quadriangulares more, Cardinalium Romanorū gestant, quædam verò, pallijs cum velamine velut tecto, ftontem & caput tegente vtuntur.

Sponsa cum ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omnisq; virginalis, & matrimonarū chorus, rubeis pallijs vestitus, longo ordine præit & sequitur. Ceruisia ex ordeo & luppulo passim in pagis & ciuitatibus gustu amarissima, maximè differenti à cæterarum regionum ceruisia vtuntur, attamen gens illa & omnes Germani regionis incolæ, hunc potum suauiter præbibunt.

Liuonia ferax.

Siliginis & frumenti Liuonia diues est, adeò vt exteræ quoq; & transmarinæ nationes Lubeca, Amsterdam, Olandia, Dania, Swetiaq; eius vbertatē præsentiant, ad quas grandi copia frumenta, è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoque ipsam ex Russiæ Lituaniæque regionibus, fluuio Dwina & Nerua, siligo & id genus rerum plurimum aduehitur. Pecoribus & iumentis domesticis omnis generis abundat, lacubus, fluuijsque piscosis, & syluis ad venationem idoneis referta, in quibus habet, vrsos, alces, vulpes, linces, maturos, castores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æstate, & hyeme colorē, perinde vt Heluetijs in alpibus, hyeme sunt albi, & æstate cinericei. Inferunt & Moschouitæ pelles vrsarum, albas in Liuoniam, quas ex frigidissimis Septentrionibus regionibus, maximè ex Dwina prouincia Ocæano glaciali adherenti acquirunt.

Religio Liuonum.

Religiosissima gens Liuonica post susceptā Christianam fidem, Romanæ Ecclesiæ ritum ardenter obseruans erat: Domini etiam ordinis Theutonici, & ipse Magister, priusquam ad Luteranismum desciscerent, religiosa pietate diligēter, ordinis regulas, in moribusq; & habitu cultum decentem obseruabant. Diuorum delubra, pietate & pulchritudine decorabant, quę hodie à Lituanis, penè demolita & & desolata videntur, ditionemq; suam ab omni incursu barbarorum strenuè, summa cum laude vindicabant, omnia denique illis ex voto, (benignitate Diuina propter religionis antiquæ obseruantiam prosperante,) cedebant: & Moschum barbarum potentem hostem, à finibus suis sæpissimè summa cum victoria propulsabant, prout ex his duobus præclaris & victoriosissimis certaminibus, (quos mihi explanare lectori haud

haud ingratum visum est,) apparebit.

Moschus Nenhuisium Liuoniæ oppugnat.

Anno quo lux diuina, humana in specie cœlitus mūdo affulsit, 1381. Magnus Moschouitæ Dux, Liuoniensium castrum Nenhuis, in prouincia Derptensi acerrimè oppugnabat, cui oppugnationi, ipse sua persona, cum trecentis millibus armatorū intererat. Demum post diutinam, & acrem obsidionem, crebrasq; irruptiones, mænia & propugnacula diruta, labefacere inceptabāt: obsessi etiā defatigati, & viribus exhausti ac destituti, Diuinæ propugnationi & tutelæ, humiliter sese submittunt, ipse etiam præfectus arcis, nocte veneris diem antecedente, insomnis ante aram quandam prostratus, flagranti, corde orabat, vt Deus in tam deplorato rerum statu, sibi suisq; auxiliari dignaretur, fælicemq; grauis obsidionis liberationē elargiretur. Sole igitur tenebras noctis discutiente cum Moschouitæ certam, iam arcis expugnatiouem, sibi promitterent. Præfectus ille è precibus exurgit, arcuque arrepto, telum cum cuspide præacuta, è fenestra propugnaculi in medium exercitum Moschouiticum iaculatur, & aspirante conatibus Deo, ipsius magni Principis cor, lætaliter transfigit: concurrunt trepidi Moschouitæ, dominumque exanimatum leuant, & cum magno vlulatu deplorātes funestissimum casum Domini sui, relictis castris, & arrepto cadauere, in Moschouiam fuga sibi consulentes, pergunt, Liuones ex arce sese proripientes, hostes fugientes persequuntur, per agrosq;, syluas, & pagos, pallantes assecutos trucidant, obruunt, telisque transfigunt, & vidētes mirabili memorabilique modo numinis auspicio, se liberatos, arcum ad perpetuam rei memoriam, Deo dicatum, in Basilica arcis ad altare appēdūt, solebatque in eo templo cultus Diuinus, magna pietate & deuotione peragi, sed postea Anno Domini 1551. Luteranis dogmatibus assumptis, nullum pristinæ pietatis vestigium conspiciebatur, arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandem Anno Domini 1558. Ioannes Basiliades modernus Dux Moschouiæ, eandem arce potitus, religionem, quoque Luteranam immutauit.

Insignis victoria Moscorū Duce occiso.

Vuolter Pletēburg Magister Liuoniæ.

Aliud celebre, & perpetua memoria dignum, prælium Liuones contra Moschouię Ducem gesserunt, Anno 1500. sub ordinis Tevtonici Magistro, Domino Woltero à Pletenburg, qui cum Moschis enim statuisset, publica ieiunia & solennes lætanias, secundum morem Ecclesiæ Romanæ, instituit, nondum enim eos Luterana doctrina à Catholicismo transuersos egerat, Menseq; Septembri paulò post natiuitatem Mariæ virginis, exercitum ordinat. Rigensis quoque Archiepiscopus mille Germanos equites adducit, Torpatensis Episcopus quingentos, Reualiensis & Habselensis itidē quingentos simul, ita vt Magister Liuonicus septem haberet, Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curionum pedestrium (qui populi sunt Liuonię, in Regione quæ Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magister, Russiam finitimam Moschouiæ Ducis inuadit, Arcesque & oppida quædam expugnat, inde ipso exaltationis sanctæ crucis die, ad vrbem Pscouiam exercitum ducit, iuxta hanc sita est planicies, duorum miliarium latitudine patens, in quam cum deuenerūt, obuiam illis procedit Moschouiticus exercitus, centum millia armatorum (in duodecim acies distributus) continens. His adiunctæ erāt Tartarorum copię barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaque Teutonicus Magister, vbi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo, aduersus tantùm exercitum, barbarie & armis formidabilem procedendum videt, nihil de victoriæ spe remittens, aleam belli tētare constituit, & animis suorum confirmatis, classicum canere iussit, Moschouitæ quoq; ex aduerso signa tollere, patrioq; more tubas inflare & timpanulas, (quas paruas singuli præfectorum habere solent) pulsare cęperūt Magister Thevtonicus, globos tormentarios scloppetariosq;, velut crebra continuaq; tonitrua, in Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore strepitu, armorumq; corruscatione, vtrinque concurrunt, Tartari & Moschouitæ arcubus, & sagittis assueti, densissimo creberrimoq; telorum iactu, æthera obūbrant, quæ tamen emissa aërē irrita, verberabant. Tartari vbi prælio, à Tevtonicis fusi fugatique fuere, duodecim Moschorum acies, centum millia conficientes, viribus animisq; recentes succedunt. Tevtones cæsis Tartaris, vbi bellum recrudescere sentiunt, quanto maiorem hostiū

Liuones Moschouiā inuadunt.

Conflictus Moschorū cū Teutonicis acerrimus.

Moschouitarū centū millia Teutonicorum duntaxat, vnus occubuit.

vim prioribus, succedere vident, tanto maioribus animis in hostes irruere, & velut ab integro noua virtute resumpta, ingenti cū fremitu cæsim, punctimq́;, vergente iam ad vesperam die, confligunt. Ex Moschouitis qui supererant, fuga sibi consulentes in Pscouiam se recipiunt, prælio itaque dirempto, compertum est ex Tevvtonicis, vnum duntaxat desideratum, compluresq́;, sed non lætaliter vulneratos, Moschouitarū, verò & Tartarorum, circiter centena millia trucidata, ita vt duobus miliaribus, cadauera passim prostrata iacerent, triginta verò millia fuga elapsi sunt. Memorabilis sanè Triumphus, & sempiterna memoria dignum, singularis virtutis & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade suorum Moschorum Dux Basilius Ioannis, audiens, cum summo stupore admiratus, tātum exercitum, tam exigua, turpiter cæsum, & prostratum, ad quinquaginta annos cum Tevvtonicis inducias, confestim firmauit, Ruthenique, & Moschouitæ, ab eo tempore, Thevvtonicos ferreos viros appellabant.

Memorabilis Victoria

Moschus petit fœdus à Liuonibus.

Liuones ferrei vocati à Moschis.

Ex his igitur felicissimis, & victoriosissimis duobus, Liuonorum cum Moschouitis prelijs, (quamuis multa varij euentus prælia, inter eos vtrinque eueniebant) apparet, quod Liuonienses, ordoq́; Teutonicus, priusquam à Catholicismo desciscerēt, manu Diuina, contra quosuis incursus hostium propugnabantur, omnibusq́; rebus ex terra nascentibus, & cæteris fortunis, copiosè affluebant. Vbi verò Luterana dogmata amplecti Anno Domini 1527. cæperunt, pietatem & religionem auitam, cum omnibus virtutibus vna excusserunt. Postea varijs & diuersis plagis, omnes passim grauissimè afflicti sunt, adeò vt vniuersa elementa, in vindictam eorum conspirasse viderentur. Terra enim Regionis quæ omnium frugum & fructuum leguminumque feracissima erat, victum (nihil proferens) illis denegabat. Aqua etiam lacusq́; olim piscosi nullo pisces dabant, Aër quondam saluberrimus hominum saluti à Deo cōcessus, in venenum & contagium conuersus erat. Igne etiā & ferro Moschouitæ vniuersam Derptensem Prouinciam, crudeliter vastabant. Sed Teutonici fratres nobiles, & ciues, huius afflictionis culpam, & numinis offensam, Catolicis imputabant.

Mutatio religionis in Liuonia.

Plaga diuina in Liuoniā, fames pestis, ignis gladius.

Moschouitæ Liuoniā vastant.

DE INTESTINO ET CIVILE LIVONENSIVM BELLO, & causa expeditionis Regis Poloniæ, contra Magistrum Liuonensem.

Agister Liuoniæ, cum omnibus Teutonici ordinis fratribus & equestri ordine, post Luteranismum susceptum, Archiepiscopo Rigensi collegæ suo, ob non susceptum dogma Luteri aduersabatur. Hic autem Archiepiscopus ex Illustri prosapia, Marchionum Brandemburgensium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandēburgensis, olim Magistri Teutonici ordinis, & postea Ducis in Prussia, nepos q́; Pegis Poloniæ.

Magister itaque Comitijs generalibus celebratis, conclusit & constituit Archiepiscopum bello appetendum esse, in quod totus ordo & nobiles cum omnium suffragijs consenserunt. Episcopus quoque Torpatensis Hermanus, vt erat inconstantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiscopum indutus est. Reualiensis etiam & Habselensis Episcopi, Magistrum metuentes, facilè in castra eius concesserunt, & ita vniuersa Liuonia in Rigensem Archiepiscopum, hostiliter conspirauit. Anno itaque 1557. paulò post natalem Diui Ioannis Baptistæ, ordinis Teutonici Magister, Vilhelmus Furstemberg, exercitum cum commendatoribus conscribit, tres quoque Episcopi prædicti, copias suas eidem coniungunt. Sicque instructissimo exercitu, & magno cum apparatu, Rigensem Prouinciā hostiliter inuadunt. Archiepiscopus Rigensis tametsi defensionem meditaretur, & magnam nobilium partem sibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat, & viribus impar, vt tāti exercitus vim sustinere & propulsare neutiquam posset. In arcem itaque Cokenhusen natura loci munitissimam, in edita rupe constructam, cum suis profugit. Magister verò eum cum vniuerso exercitu ibidem, graui obsidione, oppugnabat, tormentis machinisq́ue bellicis muros fatigans. Sed neque tormentorum

Cōspiratio aduersus Archiepisc.

Archiepisc. cedit.

Kokenhusen cū Archiepiscopo capitur.

mentorum crebra tonitrua, neq; validos hostium impetus muros labefacere poterāt, sola fames & inædia obsessos ad deditionem cōpulit, octauo itaq; obsidionis die portis adapertis Archiepiscopo iubente, hostibus sese dederunt. Ordinis Tewtonici Magister Archiepiscopū, non vt vnius Prouinciæ & vrbis Rigensis cōsortem, non vt claræ prosapiæ Brandeburgensium Marchionum Principem, non vt Præsulem & Primatē, sed veluti barbarum hostem tractat, contumelijs & probris ludificatur, omnibusque oppidis, arcibus & pagis mulctatum, carceri mancipauit, totoq; anno vinctū detinuit.

Rex Poloniæ Sigismundus Augustus, vbi id ordinis Marschalco, (quē Magister bonis omnibus spoliatum, eò quod bellum contra Anchiepiscopum suscipiendum dissuadebat expulerat) rescijsset. Tanti Principis Nepotis suis, seruilem captiuitatem ægrè tulit, reique indignitate commotus, Episcopum quendam in Liuoniam ad Magistrum ordinis, hac in causa destinauit. Qui cum multis rationibus, deliberando Archiepiscopo nomine Regis, coram Magistro ageret, Magister neque exarcerandi Archiepiscopi, nec componendorum dissidiorum spem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, vt operam suam irritam cognouit, ordinis Magistro, omnibusq; eius auxiliarijs, bellū denunciat, quo nuncio accepto, cōfestim Magister ingentem thesaurum, in Germaniam ad exercitum ibidem conscribendum, mittit, adductaque sunt aliquot millia equitum, & sex vexila peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens, infestis signis in Liuoniam contendit, equitum simul & peditum armatorum virorumque electissimorum, centena millia, cum tormentis, amplissimaque bellica suppellectili procedunt, ordinis Magister vniuersos quos habebat præfectos & commēdatores Regi opponit, Episcopi quoque tres, Derptensis, Reualiensis, & Habselensis, copias suas eidem coniungunt, Itaq; Ordinis Magister tunc temporis habebat Germanorum equitum septem millia & sex peditum vexilla, bene armati. Præterea enim agrestium aliquot millia Liuonorum, Sed Magister Polonorum validissima lectissimaque manu conspecta, victoriæ spem prorsus abiecit, legatumque ad Regem qui præsens in armis erat otius destinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando. Rex clementer & benignè respondit, nisi viduas, pupillos, orphanos, & inopes, innocentesque colonos misereretur, nullo pacto pacem se cum Magistro initurum, sed vt Magister ordinis agnoscat, (inquit) me sanguinis aut belli sitientem non esse, ipse si pacem expetit, huc ad nos intra octodecim horarum spacium accedat, Principemque & Archiepiscopum Rigensem vna adducat, dein pacis & concordiæ rationem inibimus. Thewtonicus Magister hoc responso accepto, confestim Archiepiscopum qui non longè aberat, custodia liberari, & è vinculis educi iubet, ambo itaque trecentibus equitibus, inermibus stipati, ad Regem veniunt. Ibi cum vltro citroque de pace ageretur, tandem concluditur, vt Magister ordinis Archiepiscopum in pristinum statum restitueret, omneque damnum & detrimentum eidem illatum resarciret. Prætereà Regi Poloniæ stipendia in milites errogata persolueret. Graues hæ erant ordini Tewtonico pacis conditiones, attamen Magister metu grauioris periculi vrgente, consensit & secundum pacta omnia præstitit. Postea Archiepiscopo prædicto, è viuis decedente, Rex omnes arces ciuitatesque, pagos, & curias, ad Archiepiscopatum pertinentes, iure propinquitatis in Liuonia occupauit. Magistro quoque prædicto, à Maschouitis in arce Felin per proditionem militum suorum capto, & in Moschouia in vinculis mortuo, tota Liuonia cum suis Prouincijs in ius Regis Poloniæ cessit. Atque hic vltimus Magister ordinis, Vilhelmus Furstemberg, Magisterium Tewtonicorumque fratrum Crucigerorum in Liuonia, ordinem terminauit, absoluit, finemq; extremū imposuit.

* *
*

Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam.

Causa belli Liuonici

Rex Polo. armata manu in Liuoniam contendit.

Magister Liuoniæ pacem efflagitat.

Pax sub cōditionibus Magistro Liuoniæ cōceditur.

Magister Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuon.

TABVLA ET SVMMA ARCIVM CASTRORVMQVE LIVONIAE CVIVS DOMINIO SINGVLAE

subſint, exceptis curijs, prædijs, & præfecturis.

* * *

Regis poloniæ Arces in Liuonia & Ciuitates

1. Dunamunt.
2. Blokhaus.
3. Riga.
4, Karxhaus.
5. Helmet.
6. Rugen.
7. Parnaua.
8. Ermes.
9. Burtnich.
10. Wolmer.
11. Aries.
12, Segenuol,
13. Neuenhul:
14. Kircholm.
15. Vxul.
16. Lenuard,
17. Aſcherad.
18. Kokenhaus.
19. Zelborg.
20. Kreczborg.
21. Dunēborg.
22. Rodenpeus.
23. Nitaw.
24. Seſuegen.
25. Georgēborg.
26. Lewborg.
27. Soſſiten.
28. Ludſen.
29. Luden.
30. Landon.
31. Schāczborg.
32. Filac vel Maienhauſen.
33. Rodenpeus.
34. Serben.
35. Konnenburg.
36. Smilten.
37. Lemzel.
38. Treiden.
39. Cremon.
40. Sancel.
41. Dalen.
42. Wanſel.
43. Salis.
44. Nochroſen.
45. Roſſenbek.
46. Maian.
47. Pierkiel.
48. Roppe.
49. Nabbe.
50. Erle.
51. Berſen.

Ducis Curlādiæ feudalis & vaſſalli Regis poloniæ arces.

1. Seleborg.
2. Baſſenburg.
3. Doblin.
4. Mittaw.
5. Newburg.
6. Frauenburg.
7. Schroden.
8. Haſenpot.
9. Durbin.
10. Hrubrin.
11. Alfangen.
12. Winda.
13. Goldingen.
14. Sabel
15. Candaw.
16. Tuczkum.

Ducis Moſchouiæ Caſtra.

1. Derp.
2. Falkenaw.
3. Werpech.
4. Kirempe.
5. Ollentorn.
6. Newhaus.
7. Odenpel.
8. Holſen.
9. Kanelicht.
10. Raden.
11. Lais.
12. Operpal
13. Felin.
14. Tarneck,
15. Talckofen.
16. Fegfeor.
17. Nerua.
18. Iwangorod.
19. Newburg.
20. Tolſburg.
21. Weſſenberg.
22. Berlcholm.
23. Aſs.
24. Eſt.
25. Cunctal.

Regi Swetiæ arces.

1. Reuel.
2. Witenſtein:
3. Badis.
4. Hapſel.
5. Leal.
6. Ficzkel.
7. Verder.
8. Fœlix.

Magni fratris Regis Daniæ arces.

1. Arnſborg
2. Sonemburg
3. Lode
4. Pilten
5. Edualen
6. Haſempot
7. Angermunde.
8. Dendangen
9. Newdaus
10. Samboten

OMNIVM REGIONVM MOSCHOVIAE MONARCHAE SVBIECTARVM, TARTARORVMQVE CAMPESTRIVM, ARCIVM, CIVITATVM PRAECIPVARVM, MORVM DENIQVE GENTIS, RELIgionis, & consuetudinis vitæ, sufficiens, & vera descriptio.

**
*

Adiuncta præterea gesta præcipua, Tyrannisq; ingens moderni Monarchæ Moschouiæ Ioannis Basiliadis, nuper perpetrata, vera fide descripta.

CANDIDO LECTORI ALEXANDER GWAGNINVS Veronensis, peditum in arce Vitebska finitima Moschouiæ Præfectus. S. D.

MOschouiam terminosque eius quibus interclusa sit, candide Lector describpturus. Primum vnde nomen traxerit, operepretium mihi dicendum esse censeo. Hæc autem est, quædam Regio in Meditulio Russiæ, (vt dicitur.) Albæ, ad Septentrionem, Orientemque porrecta, à qua cætere omnes Russiæ circumiacentes Regiones, (quamuis varijs & diuersis nominibus appellatæ,) Moschouiæ nomen sortiuntur, incolæque earundem vulgò Moschouitæ appellantur, & ipse Monarcha Russiæ Regionum Moschouiæ, magnus Dux nuncupatur. Porrò parua & obscura, initio gens Russorum fuerunt, Moschouiæ, sed iam nunc accessione plurimorum Principatuum Russiæ, partim successionibus iustis adiunctorum, partim vi vel fraude subactorum, præterea finitimorum gentium, Regionibus expugnatis, & occupatis, maxima incrementa cœpit, adeò vt pro imperio amplissimo computari possit. *Moschouiæ olim gens obscura.* Hic itaque, qua potuimus diligentia, Moschouiæ imperium, cum suis Regionibus, (doctorum Virorum Cosmographorumque, & peregrinorum diuersorum lucubrationibus adhibitis, propriaque experientia, & præsentia nostra magnam partem rerum assecuti,) Ducatibus, Prouincijs, Castris, Oppidis, & Vrbibus præcipuis, fontibus, lacubus, fluminibusque, quibus hæc regio vbique scatet, mores denique, Religionem, habitum, & vitæ consuetudinem, titulique ipsius Principis quo gaudet, normam & rationem descripsimus. *Moschouiæ Imperium vnde creuit.* Gesta etiam præcipua, siuè potius Tyrannidem hisce temporibus, ab eodem Principe, paruo temporis interuallo editam, & crudeliter perpetratam, bona fide subiecimus. Tartarorum præterea Campestrium, in Hordas, (vt dicitur,) siue Regiones quasdam, diuisorum situm, mores, & viuendi modum exarauimus. Tu interim Lector beneuole hanc nostram qualemcunque operam, boni consule, nosque redama & vale.

**
*

ARMA MAGNI DVCIS MOSCHOVIAE.

DE MOSCHOVIA REGIONE, VRBEQVE EIVSdem nominis præcipua. Caput I.

Moschouiæ denominatio. MOSCHOVIA, *Moskwa vulgo dicta*, Vrbs amplissima, Caput & Metropolis totius Russiæ albæ. Magno Moschorum Duci subiectæ, vna cum Regione, siue Ducatu, à fluuio gentili Moskwa, dicto, præterlabente, nomen sortita est. Hic autem fluuius in Thwerensi regione, iuxta oppidũ Olesco dictum, *Moskua fluuius.* fontes suos habet, indeque octuaginta, verst (quorum quinque in Polonico miliari clauduntur,) emẽsis, ad Moschouiam ciuitatem decurrit, qua præterlapsa receptis ali- *Occæ fluui* quot fluuijs Orientem versus fertur, in regioneque Rezanensi, Occæ fluuio commiscetur.

Ciuitas Moschouia Orientem versus, multum porrecta est, tota lignea, satisq; ampla, quæ procul spectantibus amplior, quam re ipsa sit, apparet. Nam horti, areæque in *Moschouiæ ciuitas.* qualibet domo, & plateæ spaciosæ, magnam ciuitati amplitudinem, dilatationemque præbent. Insuper omnium opificum, igne vtentium, extra ciuitatem longo ordine, ædes protensæ amplas plateas, (inter quas sunt prata, & agri) habentes. Hocque modo ciuitas ingens, & supra modum ampla videtur. Denique transfluuium, Basilius pater moderni Principis, pro satellitibus suis, cæterisque extraneis, Polonis videlicet Germanis & Lituanis, (qui à natura Bachum sequuntur,) oppidũ Nelewki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet, extruxit. Illic verò omnibus extraneis militibus,

tibus,& aduenis Satellitibusq; Principis, inebriandi vario potus genere, facultas concessa est, quod Moschouitis graui sub pœna prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno videlicet tempore natiuitatis, & resurrectionis Dominicæ, pro festo Pentecostes, & in quibusdam solennioribus festis diuorum, præcipuè verò Nicolai, quē Diuino ferè cultu prosecuntur, & beatæ virginis Mariæ, Petri & Ioannis festis, intereà verò velut vinculis emissi, Bachum, & non festum illius diui (cuius diem tunc temporis celebrāt) aduenisse gratulātur, & sacris nondum peractis, velut sues vario potus genere obruti, temulenti, ebrijq; idemtidem vociferantes, seque velut obsessi, mutuò cædentes, & contumelijs varijs afficientes, vagantur. Si aūt huic genti quotidiè, inebriandi facultas concessa esset, sese mutuis cædibus funditus exterminarent. Ebrij etenim mentem, rationemque velut bruta animalia, prorsus amittunt, & in se vicissim cultellis, pugionibus, & id genus fraudulentis telis, sæuiūt. Sed ad rem redeo. Huius vrbis predictæ tam vasta magnitudo facit, vt nullo certo termino, muro, fossa, propugnaculisuè muniri possit, plateæ tamen, quibusdam in locis, trabibus transuersim positis obstruūtur, adhibitisque custodibus ad primam noctis facem, ità obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat. Tamque ad modum lutosa & cænosa est, vt in plateis pontes passim, necessariò extructi sint, nunc tamen vallo de terra, vt audiui, circumducitur.

Moschouitis inebriari prohibitum.

Moschouitæ certa habent tēpora inebriandi.

Arces muratæ duæ amplissimæ, insimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod, altera Bolsigorod, gentiliter apellatur, quas ab vna parte Moskwa fluuius, ab altera Neglinna, in qua molendina plurima sunt, preterfluit, Ecclesiæ Diuorum lapideæ, & ligneæ, ædesque nobilium & magnatum, in ea frequentes sunt. Vltra Neglinnam verò, in agro Nefbat dicto, ab arce ad sagitæ iactum, modernus Princeps Ioannes Basiliades, curiam amplissimā Anno Domini 1565. extruxit, quæ Opriczna, id est, seorsiua habitatio dicitur, vbi ipse Princeps cum Satellitum suorum, virorum, ex robustissimis delectorum, numerosa manu moratur, quos ille ad tutelam sui, perindè vt Turca Ianiczaros fouet, vigintique ferè millia superant, ex hijs maior pars sclopettariorum, cum bumbardis longioribus. reliqui cum frameis arcubusque & lanceis loricis armati incedunt. Nuperque eos modernus Princeps adinuenit, pro explenda sua tirānide prout inferius in gestis illius patebit.

Opricina.

Satellites selecti Moschouiæ Principis.

Cæterum vrbem ipsam Moskwam, cum vtraque arce Tartari Præcopences, funditus exusserunt, Anno Domini 1571, mense Maio ipso die Ascensionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi, in vrbe & arce flamma fumoque suffocati, & combusta est, paucis fuga elapsis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defensa est, magnamque captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed ad rem redeo.

Moschouia à Tartaris exusta.

Omnes merces, quæcunque ab extraneis in Moschouiam afferuntur, continuò apud thælonei præfectos profiteri, ac indicari coguntur, quę hora constituta conspiciuntur, & estimātur, æstimatas verò nemo nec emere, nec vendere audet, nisi prius fuerint Magno Duci ostensæ. Quò fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit, cū suo damno detineantur. Quando verò ex Lituania in Moschouiam legati, à Rege Poloniæ proficiscuntur, tum omnes cuiuscunque nationis mercatores, in legatorum fidem, & clientelam suscepti, in Moschouiam sine thæloneis ire possunt, & victum sufficientem, ex thesauro magni Moschouiæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ sunt merces, quæ ex Lituania, Russia, & Poloania, & à cæterarum Regionum, mercatoribus in Moschouiam importantur, Pannum omnis generis, atque coloris, Item Sericum, vestesque sericeas, & auro siue argento intertextas, lapides prætiosi, aurum filatum, gemmæ, & id genus alia metalla prætiosa. Insuper, Piper, Crocus, zingiber & cætera. Interdumq; viles quasdam res suo tēpore illuc important, ex quibus aliquando lucrū afferunt. Sæpè etiam euenit vt rei alicuius desiderio, omnes Moschouitæ teneantur, q̄ qui mercatorum primus attulerit, plus iusto in ea lucratur. Dein cum plures mercatores earundem rerum, magnam copiam aduexerint, tanta nonnunq̄ vilitas earum consequitur, vt is qui res suas primo magno vendiderat, easdē rursus vilescente pretio redimat, magnoq; suo commodo in patriā reducat. Merces verò quæ indè asportantur

Mercatores, modusq; mercādi in Moschouia.

Merces quales in Moschouiā importātur.

ſunt pelles variorum animalium diuerſæ, cæra quoque & id genus mercimoniorum. In Tartariam autem ſellæ equorum frena, veſtes, corrigia, arma autem & ferrum nonniſi furtim apportãtur, cultellos tamen, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, & id genus alia ducere licitum eſt. Hæc autem gens Moſchouitica, circa mercimonia, fallaciſſimè verſatur, præcipue verò cum extraneis, nam dum aliquid vendunt, rem minoris conſtantem dimidio pretio (quod & Lituanis nunc peculiare eſt) in fraudem emptoris auctam æſtimant. & quamprimum iurare incipiunt, aut obteſtari, ſcias ilico dolum ibi latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum permutatione, hoc maximè obſeruant, vt dum Moſchi pelles alioqui vili petrio conſtantes, plurimi æſtimant, illi viſſim illorum exemplo merces ſuas parui conſtantes, carius indicant, ſicq; ars deluditur arte. Pellium magna eſt apud eos diuerſitas, Zebellinorũ enim nigredo, longitudo & denſitas pilorum, maturitatem ſignificat. Hæque pretiũ augent. In Vſtingienſi, aut & Diwnenſi, Petzoræque prouincijs, præſtantiores reperiuntur. Madauricæ pelles, ex diuerſis partibus afferuntur. Ex Swetiæ vero Regnò optimæ aduehuntur, circa Moſchouiam verò maior eſt eorum copia, Hermellinorum etiam pelliculæ, ex pluribus pariter locis inuerſæ, in faſciculis afferuntur, habentq; ſigna quædam circa caput & caudã, ex quibus cognoſcuntur, an congruo vel incongruo tẽpore ſint captæ. Caſtorũ quoque, & Vulpiũ nigrarũ pelles, in magno pretio ſunt.

Prouincia ipſa Moſchouitica, nec lata nimis nec fertilis eſt, cuius fertilitati ager vbiq; arenoſus plurimum obeſt. Accidit ad hæc immoderata aſperaque nimis, aëris intemperies, nam ob hyemis rigorem, ſata, ad maturitatem peruenire non poſſunt, etenim tam intenſa ibi nonnunquam ſunt frigora, vt quemadodum apud nos æſtatis tempore, præ nimio ſolis ardore, ſic ibi præ frigore aſperrimo, terra in hiatum diſrumpatur. Inſuper etiam aqua in aërem effuſa, ſputumque ex ore proiectum, anteq̃ terram attingat congelatur, rami etiam fructiferarum arborum rigore hyemis, aliquando prorſus pereunt. Homines quoq; gelu concreti, mortui ſub dio, in vehiculis frequenter reperiuntur, quin & vrſi etiam ſylueſtres, fame ſtimulati, relictis ſyluis per vicinas villas paſſim diſcurrunt, & in domos colonorum irruunt, quorũ impetum atq; vim cũ ruſtica turba fugit, frigore aſpero foris miſerè perit. Atq; tanto nimio frigori, æſtus quoq; torridus quãdoq; reſpondet, vt aliquando ſtagna & flumina æſtu, nimioque ardore ſolis, prorſus exſicarentur. Prata quoq; & cætera frumenta veluti flamma aliquando exuruntur. Hic autem nimius æſtus ſolis, per ſeptem dies tantum non plus durare ſolet. Hæc prouincia melle feriſq; caret, leporibus tantum exeptis, quibus ſupra modum abundat. Frumento oleribuſque communibus affluit, ceraſa in tota regione nunq̃ reperiuntur, aliarũ arborũ quamuis fructus habeãt, verũ inſuaues. Huius Regionis cœlũ adeò ſalubre eſt, vt ibi vltra Tanais fontes, præſertim Septentrionem, ac etiam Orientem, magna ex parte verſus, nulla peſtis vnq̃ ſæuierit, habent tamen interdum, inteſtinorũ, & capitis omniumq; membrorum morbum quendã, peſti haud diſſimilem, quẽ nos febrim calidam ſiue acutã appellamus, Eorum verò idiomate hic morbus, Ognyo wa, quaſi ignitus dicitur quod homines velut ignis calefaciat, vt quemadmodum vicina domo igne ardente, & alia domus ſibi adhærens, eodem igne inflammatur, ſic quoq; hoc morbo infecti velut peſte, ceteros niſi caueantur inficiunt, hoc morbo qui corripiuntur pauci ſani euadũt. Hæc gens Moſchouitica, cæteris omnibus Ruthenis, aſtutior, & fallacior eſt. Si autem cum externis aliquando commercia habent, tunc ſe non Moſchouitas quò maiorem fidem obtineant, ſed aduenas, id eſt, Nouogardenſes, vel Pleſcouienſes eſſe ſimulant.

Moſchouia ipſa ſterilis & frigida.

Moſchouia peſtilentia expers.

Moneta in toto Moſchorum Ducis imperio, eſt quadruplex, Moſchouitica, Nouogardeſis, Twerenſis, & Pleſkouienſis, Moſchouiticus nummus nõ rotundus eſt, ſed oblongus & ouali quodam modo formæ ſimilis, idiomate eorum Dzienga dicitur. Duplici autẽ modo cuduntur, primus in vna parte hominis nudi equo inſidentis, & draconẽ haſta ferientis, imaginem abet, in altera verò parte nomẽ Magni Ducis exprimitur, Secundus ex vtraque parte literis, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus inſignitur.

Moneta Moſchouitica.

insignitur. Horum autem sexaginta, vnum Ducatum siue aureum Vngaricalem valet. Nouogrodensis nummus in vna parte principis, in solio sedentis imaginem, hominisque ex aduerso, sese inclinantis habet, ex altera parte scriptura insignitur, vocaturque Newogrodka, & Moschouiticum nummum valore, in duplo superat. Twerẽsis nummus vtrinq; scripturam habet, valore Moschouiticum refert. Pskouiensis in vna parte caput bouis coronatum, in altera verò scripturam habet. Est quoque in Moschouia cuprea, siue ærea moneta, quæ propter pauperes tantum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40. dengam Moschouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moschouitica, ex puro & bono argento cuditur, & omnes ferè aurifabri in Moschouia, Nouogradia, Tweria, & Pskouia nummos cudunt, & quicunque affert massas argenteas, puras, nũmos ab aurifabro transmutare volens, tum nummi & argentum appenduntur, atque æqua lance librantur, mercedem autem laboris exiguam aurifabri reportant. Porrò in omni Imperio Moschi, aurum & ergentum nusquam reperitur, nisi adductitio, & importatorio, omnes earum Regionum incolæ, & ipse Princeps vtuntur. Qua de re Mag: Dux, aurum & argentum, graui sub pœna, ex suis Regionibus, efferre prohibet, atque ideo permutationem rerum facere, & alia ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi pro alijs rebus dare iubet, quo argentum & aurum in suis Regionibus obtineat, atque ideo hunc Principem auri & argenti ditissimum esse dicunt. Vix autẽ centum anni elapsi sunt, cum Moschouitæ moneta argentea, præsertim apud illos cusa vtuntur. Primum etenim cum argentum, ab externis ad eos, importari cæptum est, tũ fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ sine imagine & scriptura, valoris vnius Rubli, Rubl autem Dengas Moschouiticas 100. totidemq; grossos Polonicales habet. Ante vsum verò monetæ Aspreolorum aliorumque animalium pellibus vtebantur, ijsque vitæ necessaria ceu peccunia comparabantur.

Moneta Nouogrodensium. *Moneta Twerẽsis.* *Pskouiẽsis moneta.* *Pula.* *Argenti & auri Moschouia sterilis.* *Argentĩ Moschus diues.*

Monetam quoque auream Moschorum Princeps non cudit, Sed Hungaricis aureis & Rhenanis aduectićijs abundat.

Moschouia quæ est caput, & metropolis, ceterarum Regionum, & Ciuitatum Moschouiæ Duci, subiectarum, loco principali descripta, reliquas Prouincias, & Ciuitates præcipuas, in Moschi Imperio sitas describere, contendemus, ordine primum Orientem versus, seruato, tandem ad Meridiem, & Occidentem, atque Septentrionem procedendo in Orientem equinoctialem deueniemus.

DVCATVS VOLODIMIRIAE.

Volodimiria Ciuitas magna, cum suo Ducatu, cuius titulũ Princeps Moschouiæ sibi vendicat, primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi coniũctum habet, distatque 36. miliar: Polonicis à Moschouia, Orientem versus. Huius Prouinciæ ager adeò fertilis est, vt ex vno tritici modio, sæpe 20. modij interdum 25. proueniãt. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri, Monarchæ totius Russiæ, qui eam condidit, & à nomine suo appellauit, totius Russiæ Metropolis erat, ad Ioannem vsq; Danielis filium, magnum Moschouiæ Ducem, qui inde sedem in Moschouiam transtulit.

DVCATVS. NOVOGRODIAE INFERIORIS.

A Volodimiria in Orientem vlterius procedendo, Nouogrodiæ inferioris Ducatus occurrit, qui Volodimiriæ fertilitate rerumque copia ex altera nascentium æquatur. In hoc Ducatu est ciuitas ampla & lignea, Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipsa nomen accepit. Sita autem est ad Wolgæ & Occæ fluuiorum celeberrimorum cõfluxum, Castrum quoque huic ciuitati adhæret, quod Basilius Dux Moschouiæ ex lapide in scopulo construxit, distat verò Nouogrodia inferior à Moschouia 100. miliaribus Polonicis.

Terminus religionis Christianæ. Cæremißi Machometani. Mordua Populi.

Hæc autem Ciuitas terminum, religionis Christianæ facit. Nam licet Princeps Moschouiæ vltra Nouogrodiam hanc, castrum quod Sura à fluuio eiusdem nominis appellatur habeat, tamen intermixtæ sunt gentes quæ Cæremissi appellantur. Hi autem non Christianum sed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quoque aliæ gentes, Mordwa dictæ Cæremissis intermixtæ. Huius Ducatus Nouogrodiæ inferioris Princeps Moschouiæ titulo vtitur.

DVCATVS RHEZANENSIS.

Nouogrodiæ inferioris Ducatu, ad Occidentē nonnihil reflectendo, Rhezam Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios sita est. Hic Principatus, cæteris omnibus Moschouiæ Prouincijs, fertilior est in quo singula grana frumenti binas pluresue spicas proferre solent, quarum culmi tam dense accrescunt, vt nec equi facilè transire, nec coturnices, inde euolare possint, melis, piscium, auium, ferarumque ibi magna copia, ac arborum fructus, longè Moschouiæ fructibus nobiliores. Gens audacissima beleicosissimaque.

Occa fluuius. Strup insula. Rhezan Ciuitas.

Ciuitas lignea, in hac Prouincia eiusdem nominis, ad Ripam Occæ fluuij sita est, & nō procul ab hac Ciuitate Occa, fluuius insulam facit, quæ Strup dicitur, magnus Ducatus olim circa hanc insulam erat, cuius Princeps nemini obtemperabat, sed nūc hic Ducatus, funditus extinctus est. Hic etiam Ducatus Rhezanensis titulum magni Moschouiæ Ducis auget.

Corsira.

CORSIRA in ripa Occæ fluminis, oppidum ligneum à Rhezan 28. miliarib: distans, habebat olim dominum sui iuris, sed nunc in ditionem magni Moschouiæ Ducis redactum est.

Tulla arx & fluuius. Vppa fluuius. Tulla olim Ducatus.

TVLLA oppidum ligneū, 40. ferè miliaribus Polonicis à Rhezam distat, à Moschouia verò in meridiem 36. estque hoc vltimum oppidum ad Campestria deserta, in quo Basilius Ioannis, castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa verò alius fluuius ab ortu castrum alluit, Tulleque fluuio iunctus Occæ, supra Vorotin 20. ferè miliaribus commicetur. Hoc autem oppidum Tulla cum suo territorio ad Basilij vsque tempora, patris moderni Ducis Meschouiæ, Ioannis Basiliadis proprium Principem hæreditarium habebat.

Msczenek olim arx.

ODOIOW Castrum ad Tullæ, & Vppæ, fluuiorum ostia, vbi in Occam exonerantur situm est. Tandem à Castro predicto, nōnihil in meridiem reflectendo Msczenek locus palustrosus est, in quo olim arx eiusdem nominis (cuius etiam nunc ruinæ apparent,) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infestati in illam aream palustrosam quasi ad asylum confugere solent. Distat autem Msczenek à Moschouia 60. mili: Polonicis à fontibus verò Occæ fluuij, ad partem sinistram reflectendo 18. mili. Hæcque oppida Occa fluuius præterlabitur, Vorotiniam,

Ciuitates ad Occam conditæ.

Collugam, Cerpachum, Corsiram, Columnam, Rhezaniam, Cazigorodiam, Muriniamque. Et inde cursu ad Septentrionem nonnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgam exoneratur, Syluis vtrinque rippæ huius fluminis clauduntur, quæ aspreolis, Hermellis, Castoribusq; & melle plurimum abundat.

Sem & Sosna fluuij.

Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius, fertilissimi sunt. Piscium copiam qui cæteris fluminibus Moschouiæ præferuntur habet, Oriuntur quoque ex huius Occæ fontibus alij duo fluuij, Sem videlicet & Sosna, Semque recta in meridiē, & nonnihil tandem in Orientem cursum dirigens, Seuerensem Ducatum præterfluit, Oppidumque Potiuolo alluens in Disnam fluuium illabitur, iuxta Czernigow oppidum. Desna autem infra Kijouiam in Boristenem exoneratur. Porrò Sosna cursu in Orientem directo per Campestria Tartarorum in Tanaim fluuium defertur.

GOLVGA oppidum, & castrum ligneum, ad Occam fluuium 36. miliaribus Polonicis à Moschouia abest, ibi quottannis præsidia contra incursiones Tartarorum statuere solet magnus Dux Moschouiæ.

VOROTINENSIS DVCATVS.

DVcatus Vorotinensis, tribus à Colluga mil. cum ciuitate & castro eiusdem nominis ad Occam fluuium sito, distat.

DE TANAIS FLVVII FONTIBVS.

TAnais fluuij fontes, (qui Europam ab Asia disterminat,) quidam sub Ripheis montibus falsa opinione ducti ponebant. Hic autem in Rhezania Russiæ regione magno Moschouiæ Duci subiecta, oritur: ex lacu quodam Iwanowo Iezioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem ad 500. Verst secundum distantias Moschouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt, extenditur. Ex hoc autem lacu alius fluuius magnus, minor tamen Tanai emergit, Schad dictus, qui in Occidentē cursu directo, Huppaque fluuio hausto, Occam influit. Tanais autem quam Moschi Don appellant, ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atque inter Cazan & Astrahan Tartarorum Regna (quæ Moschorum Dux) Anno Domini 1554. suæ ditioni subegit, sex vel septem miliaribus à Volga fluuio, cursu nonnihil Septentrionem versus incuruato labitur, demū in Meridiem cursu sinuoso reflectens, in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius ostia Azoph ciuitas Turcis tributaria sita est. Azoph autem quinque dierum nauigatione ab Isthmo Tauricæ, quæ nunc Præcop vocatur, distat. In ea multarum ex diuercis partibus orbis gentium, celeberrimum est Emporium. In his autem partibus præcipuè circa paludes Meotidis, non miliaria sed dierum itinera obseruantur.

Fontes Tanais Moschouitis Don.

Schad fluuius.

Tanais ostia.

Asoph ciuitas.

Est etiam alter Tanais minor qui in Seueriensi Ducatu fontes suos abet, (vnde Duneczs Seuerski vocatur) & supra Azoph, in Tanaim magnum, exoneratur. Circa ostia autem huius minoris Tanais, quatuor dietis ab Azoph ciuitate, in montibus quos sanctos appellant, dicunt statuas imaginesque quasdam antiquitatis signa, extare.

Tanais minor.

Columnas etiam Alexandri Magni Macædonum Regis, in his partibus quidam posuere. At nunc nullum vestigium earum aparere, illi qui ea loca sæpius peragrarunt perhibent, atque ideò nihil certi de ruinis & situ earum assequi datur.

Alexandri magni columnæ.

Hæc igitur de Tanais fluuio breuiter dicta sufficiant: Nunc rursus ad describendas cæteras Moschorum Ducis prouincias, pergam, atque à Moschouia meridiem versus, dextrosum procedendo, Seueriensem Ducatum attingam.

DE MAGNO SEVERIENSI DVCATV.

SEueriensis Ducatus est ingens, & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Boristene vsq; ad Mscenek castrum dirutum, supradictum extenditur, vastoque & desertos passim campos possidet. Primo Duces Seuerienses sui iuris erant, sed postea magnis Lituaniæ Ducibus permultos annos parebant. Tandem quoque (cum magnus Ducatus Iagielone baptisato ad Polonos peruenit) Regibus Poloniæ tributa persoluebant. Deinde à Casimiro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, Iagielonis filio, ad Ioannem, magnum Moschouiæ Ducem, deffecerunt. Sedes autem huius Principatus in Nowogrodek sita erat. Sed tandem hi Principes (prout alijs multis Moschouiæ Duci subiectis contigit) perfidiæ innocenter accusati, à Basilio patre moderni Principis Ioannis Basiliadis, Principatu exuti sunt. Hi autem Seuerienses principes, genus suum à Demetrio magno Duce Moschouiæ, duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures sunt, inter quas Nouogrod, Sieuierski dictus, Starodub, Potiuolu, Czernigow, et Bransko, celeberiores. Syluæ Hermelis, Aspreolis, melleq; plurimum redundant, agros quoq; hæc Regio fertilissimos habet.

Novogrod Sietwierski dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim sedes Ducum Seueriensium erat, distat à Potiuolu & Starodub ciuitatibus ab vna 18. ab altera 14. miliaribus, ad hanc ciuitatem, à Moschouia dextrorsum meridiem versus per colugam, Vorotiniam, Serensko, & Bransko 150. miliaribus peruenitur.

Czernigow, arx & oppidum 30. miliaribus à Kiouia distat.

Potivolum, Arx & ciuitas lignea à Moschouia 140. miliari: Polon: à Kiouia verò 60. distat. Hæc vltra Syluam magnam, quæ 24. miliaribus in latitudinem protenditur, sita est. Huius Ducatus titulo Mag: Dux Moscho: vtitur, & Seueriensem se Imperatorē appellat.

DVCATVS SMOLENSCENSIS.

Smolensko ciuitas ingens, & insignis, ad Boristenem fluuium sita, arcem ex roboribus ædificatam in vlteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis extructa sunt. Hanc ex vna parte Boristenes fluuius alluit, ex altera verò fossis profundis, stipitibusque acutis munitur, in medio autem arcis templum diuæ virginis, in scopulo conditum est. Hāc ciuitatem & arcem Basilius magnus Moschouiæ Dux, sæpius & grauissimè oppugnebat, nunquam tamen vi eam capere potuit, donec Michael Glinski ex Principū Russiæ nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summum rerum, apud Alexandrum Regem Poloniæ, in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Basilium (seditione in Lituania excitata, regnante Sigismundo Rege Poloniæ) profugit, & arcē Smolensko denuo cum ingentibus Moschorum copijs, acerrimè obsedit, quam tormentis bellicis obstinatè, sed frustra oppugnabat, & cum eam vi capere non posset, prefectis militum largitionibus corruptis, per deditionem arce cum ciuitate potitus est, atque ab hoc tempore in potestare Magni Ducis Moschouiæ perseuerat.

Boristenes fluuius

Michael Glinski pro fugit occisa videlicet Zabrzezin scio propè Grodnam, Palatino Trocensi. Smolenska proditione capta.

Ciuitas ipsa in vallo sita est. collibus vndique & syluis vastissimis, quibus pellium diuersarum multitudo prouenit, cingitur: distat autem Smolensko à Moschouia 80. miliaribus Polonicis.

Drohobus, à Moschouia 72. mil: à Smolensko 18. distat, ad Boristenem cū oppido eiusdem nominis sita est.

Hvgra, fluuius profundus & lutosus, non longè à Drohobus in sylua quadam oritur, & inter Collugam, & Vorotiniam Occam influit.

Hic autem Fluuius Moschorum, & Lituanorum dominium, quondam dislimitabat.

Antiquus limes Lituanorum.

Wyezma, castrum & oppidum ligneum, ad fluuium eiusdem nominis extructum est, qui haud procul inde in Boristenem ingreditur. Distatque à Moschouia 46. miliari: à Mosaysko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boristenis fluuij præclari, mentio intercidit, pauca de fontibus eius subiciam.

Boristenes, Fluuius iuxta pagum quendam, Dneperско dictum fontes suos habet, vnde ab incolis Moschouitis, & cæteris Rutenis Dnepr siue Dneper appellatur. Sic autem cursum suum Boristenes dirigit. Primum Wiezmam Meridiem versus alluit, indeque cursu in Orientem verso, Drohobus, Smolensko, Orssa Dubrowna, & Mohilow preterlabitur. Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Russiæ olim metropolim, Circassos, & tandem per Campestria deserta fluens Oczakow, castrum & ciuitatem Tartarorum Præcopensium, 40. miliaribus à Circas, attingit, indeque in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vasta ostia sunt, vt procul spectātibus maris formam præferant. An autem Dnepr fluuius prædictus, à Latinis congruo nomine Boristenes, appellatur, absurdum mihi videtur: nam hic à fontibus suis Dneperско dictis, Dnepr vulgo à Moschis, Ruthenis, Lituanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoque Dnepr, à Boristene multum discrepat, sed mihi videtur Berezinam fluuium (qui Borisow atcem & alias plures alluens in fluuium

Boristenes fluuius Ruthenis Dnepr.

Berezina fluuius.

supra

ſupra dictum Dnepr exoneratur,) Boriſtenem antiquitus appellatum eſſe. Nam id vocabuli ſonus, & ipſa congruentia vocis indicet.

Mozaysko, Caſtrum & oppidum ligneum, à Moſchouia 18. milia. meridiem verſus diſtat, à Wiezma 26. ibi Princeps nonnunquam Oratoras diuerſorum Principum excipere ſolet, venationemq; ibidem quottannis exercet. Nam ibi ſupra modum Leporum præcipuè alborum, magna copia eſt. Olgerdus ille, & Vitoldus magni Duces Lituaniæ, (quibus non extitit ex Lituaniæ Ducibus bellicoſior alter,) fines Lituaniæ 6. miliaribus vltra Mozayſko poſuerant. *Vetus fines Lituania.*

BIELSKIA DVCATVS.

BYelſkia Principatus Ruſſiæ, quondam ſui iuris Principem habebat, qui magnis Ducibus Lituaniæ Iagielonis filijs, (à quibus Baſilius Princeps Bielſkiæ, ad Baſilium Ducem Moſchouiæ defecit, Ducatumque totum illi ſubdidit,) tributarius erat. In hoc Principatu, Biela ciuitas cum caſtro ad fluuium Obſcha in vaſtis Syluis ſita eſt, itaque à Moſchouia 60. mil. Polonicis, à Smolenſko verò 36. Hunc Ducatum Moſchouiæ Dux titulo ſuo adſcribit, & ſe Ducem Bayelſki appellat.

RSCHOVIAE DVCATVS.

IN territorio Rſchouienſi ciuitas & arx lignea eiuſdem nominis Rſhewa appellata, ad Volgæ ripam ſita eſt. Diſtat autem à Moſchouia Occidentem verſus 23. mil. vltra hanc ciuitatem aliquot milia. Occidentem verſus procedendo, eſt Sylua Wolkowſki leſs dicta, in qua eſt palus Wronow appellata, ex hac palude fluuius quidam emergit, qui 2. mil. Polonicis emenſis, in lacum quendam Volgo dictum influit, vndè rurſus aquarum multitudine adauctus egreditur, Volgaque à lacu ex quo oritur, vocatur. Hic fluuius multis fluminibus in ſe receptis totam Moſchorum Principis ditionem. Item Cazanenſe & Aſtrachanenſe Regnum, nonnullaque Tartarorum deſerta Campeſtria perfluit, & tandē 70. oſtijs in mare Caſpium (Ruthenis Chwalinſkoie mare dictum exoneratur. Hunc fluuium Moſchouiæ Wolgam, à Volgo lacu, ex quo emergit, appellant. Tartaris verò Edel, Ptolomæo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rſchouiæ, in quo prædictus fluuius, fontes ſuos habet, latiſſimè extenditur, ab hocq; Dux Moſchouiæ titulum ſibi vſurpat, & Ducem Rſchouiæ ſe appellat. *Volga fluuius celebris.*

Woloczk, ciuitas & arx lignea, occidentem equinoctialem verſus 24. mil. à Moſchouia diſtat, à Mozaysko 12. à Twerja 20. Leporibus albis hæc prouincia abūdat, ibique magnus Dux ſæpe venationum exercere ſolet.

Wyelikyelvki, arx & ciuitas magna lignea à Moſchouia 140. miliaribus, à Nouogrodia magna 60. à Poloſczko 36. diſtat, eam Louat fluuius præterfluit, indeque Septentrionem verſus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.

Toropyecz, arx & ciuitas, à Wyelikie luki decem & octo miliaribus diſtat, ad confinia Lituaniæ Ducatum Smolenſcienſem attingens ſita.

Hæ autem arx Toropyecz cum cæteris ſibi adiacentibus, videlicet Drohobus. Biela, & Brensko, cum bona Seuerienſis Ducatus parte, vno tempore per deditionem in magni Ducis Moſchouiæ poteſtatem Ioannis Baſilij deuenerunt, ſub Alexandro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, prout latius in deſcriptione Regni Polonici dictum eſt. *Seueria à Lituanis defecit.*

DVCATVS TWERENSIS.

TWerensis Ducatus, cuius titulum magnus Dux Moschouiæ sibi vsurpat, amplissima olim ditio erat, vna ex magnis Russiæ Principatibus, ad Volgã fluuium sita, 36. mil. distat à Moschouia. In ea est ciuitas Occidentem æstiualem versus Twer dicta, quã Volga fluuius interlabitur. In altera autem Volgæ ripa castrum ligneum sibi coniunctum habet, ex cuius opposito *Tuerensis moneta.* Twercza fluuius Volgam influit. Hæc ciuitas monetam argenteam propriam habet, quæ valore Moschouiticæ æquatur.

Tuerensis Ducatus. TERSAK oppidum 10. mil. Polonicis à Tweria abest. Huius olim pars dimidia Nouogrodiensi, altera Twerensi Ducatui subiacebat. Porrò hic Ducatus Twerensis à Ioanne Basilij, Moschouiæ Principe, auo moderni Ducis occupatus est.

DVCATVS PSKOVIENSIS.

Pskouia capta. PSkouia Principatus, olim amplissima sui iuris ditio erat. Sed à Ioanne Basilij, anno Domini 1509. occupatus est. In eo est ciuitas celebris totius regionis metropolis, Peskouia, gentiliter Pskow dicta, ad lacum Pskowa dictum sita, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac mediam ciuitatem interfluit, indeque sex miliaribus emẽsis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur. Sola autem Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quæ in quatuor partes diuiditur, & earum singulæ suis mænibus clauduntur. Distatq; hæc ciuitas Occidentem versus à Nouogrodia magna 36. mil. à Wyelikie Luki, & à Regia Liuoniæ metropoli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticum esset nauigatio, sed scopuli quidam non longè ab Iwanow Gorod, & Nerua castris, in finibus Liuoniæ impedimento sunt, vbi 2. mil. emensis Nerua fluuius pluribus fluuijs haustis in mare exo-*Pskouia proditione sacerdotũ capta.* neratur. Hanc ciuitatem, anno supra dicto Moschouiæ Dux proditione sacerdotum occupauit, ciuibusq; in Moschouiam abductis, & in eorum locũ Moschouitis substitutis libertatem Pskouiensium, quam strenuè multis annis propugnabant, prorsus diminuit, eiusque titulum sibi vsurpat.

DVCATVS NOVOGRODIAE MAGNAE.

Rurik Nouogrodia Princeps. NOuogrodiæ magnæ Principatus amplissimus olim, ex totius Russiæ Ducatibus erat. Cuius imperium Rurik Varegus forte sibi oblatum, imprimis administrabat, & tandem post eum successores eius latissimè ad Græciam vsque imperium suum extendebant. Et tũc temporis amplissimam ditionem in quinque partes distributam habebat. Imperiumq; suum Orientem, Meridiem, & Septentrionem versus, magna ex parte extendens, Lituaniam, Philandiam, Swetiam, & Nordwegiam ipsam attingebat.

Est autem in hoc Principatu ciuitas ingens & ampla, Nouogrodia magna appellata *Volchou fluuius.* gentiliter Nouogrod wielki dicitur. Eam Wolchow fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus werst supra ciuitatem emergens in alium locum, (Nouogrodia magna interlapsa,) Ladoga dictum, exoneratur: trigintasex Polonicis miliaribus emensis.

Porrò Ilmen lacus supra Nouogrodiam duobus werst situs, in longitudinem de- *Ilmẽ lacus.* cem & octo miliaribus Polonicis, in latitudinem verò duodecim patet, duosq́ue præter alios celebriores fluuios excipit, Lowat, & Scholona dictos, vnũ verò emittit Volcho dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia Occidentem æstiualem versus, à Moschouia cẽtum viginti miliaribus, à Pskouia triginta sex, ab Iwa-*Perun Idolum.* now Gorod, & Vielikie Luki, quadraginta. In hac ciuitate erat olim quoddam Idolum Perun appellatum, hoc in loco, quo nunc est Monasterium, Perunski monaster,

ab idolo

ab idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Nouogrodensibus præcipuè cultu latriæ adorabatur: habebat autem formam hominis lapidem ignitum, manu tenentis, similem fulmini. Nam Perun Ruthenis, & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quærcubus, qui perpetuò die nocteq; arderet, cōstruebatur. Quod si negligentia ministrorum, ad hoc officium obeundum designatorum, ignem extingui cōtingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Ignis perpetuus sacrosanctus.

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiscopus Nouogrodiæ, sua autoritate totam ditionem Nouogrodiensem gubernaret, Regi Poloniæ Casimiro, tunc temporis mogno Duci Lituaniæ persoluens, Ioannes Basilij Moschorum Dux Nouogrodiensem principatum, graui acerrimoque bello per septem perpetuos annos præssit, ipsamque ciuitatem Nouogrodiam sæpius obstinatè oppugnabat, Tandem anno Domini 1477. ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenses bello superauit, eosque ad deditionem ciuitatis & totius Regionis compulit, & locum tenentem suum illis constituit. Cum autem nondum absolutum se imperium in Nouogardienses habere intellexisset, auxilio prædicti Theophili Archiepiscopi, in Nouogardiam armata manu venit, sub prætextu religionis conseruandæ, quasi ciues quosdam à Rutenico ritu, ad Romanam Ecclesiam deficere volentes, cohibere proposuisset, hacque simulatione Nouogrodiam ingressus, incolas ad miserrimam seruitutem redegit, ciues, mercatoresq; omnes, bonis omnibus, (parte vnicuique quarta relicta,) spoliauit, ipsumque Archiepiscopum prouentibus omnique auro & argento priuauit, & alium Episcopum, (parua duntaxat reddituum portione illi concessa,) in locum eius constituit.

Nouogrodē ses superati bello, iugoq; Ioānis Basilij subacti.

Rvssa, oppidulum vetustissimum olim antiqua Russia dictum, à Nouogrodia 12. mil. distat, quod fluuius salsus præterfluit, quem incolæ fossa ampla in modum lacus coërcent, indeque aquam per cannales vnusquisque ad suas ædes deducunt, & ex ea sal coquunt.

Sal coctā.

Ivanow Gorod arx, quam Ioannes Basiliades Moschouiæ Dux, à quo & nomen accepit ad ripam Neruæ fluuij ex lapidibus sectis extruxit, distat à Nouogardia magna 40. mil. à Pskouia totidem. Iuxta hanc arcem est ciuitas lignea Nerua, à fluuio appellata vbi Nouogrodenses, & Pskouienses merces suas deponere solent. Est ibi quoque ex aduerso in altera ripa Liuoniensium castrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuio Nerua appellatur, atque hæc duo castra Nerua fluuius interfluens, Moschouiæ olim imperium à Liuoniensi dislimitabat: Sed nunc Ioannes Basiliades modernus Princeps Moschouiæ, Nerua arce Liuoniensium cū cæteris potitus, vlterius fines suos promouit. Nerua autem fluuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobusque in se receptis fluuijs, Pskowa, & Vielika Reka dictis, ex Meridie veniētibus, Iwanow Gorod, & Neruam ciuitatem interfluit, indeque in mare Liuonicum exoneratur. Hoc fluuio ex Moschouia merces in mare deportantur, præcipuè ex Pskouiæ & Nouogrodiæ magnæ regionibus.

Limes Liuonici & Moschouitici Imper.

Nerua fluuius nauigabilis.

Iamma Castrum, 12. mil. ab Iwanow Gorod, & Nerua situm est, ad Plussæ fluuij ostia Septentrionem versus. Deinde spacio 4. milia. à Iamma, castrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluuium eiusdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem versus, 25. mili. per Oressek, & Correllam ciuitates, ad fluuium Polna peruenitur, qui imperium Moschorum à Philandia Swetiæ Regi subiecta dislimitat.

VODZKA REGIO.

Aec regio à Nouogrodia magna, triginta miliaribus distans, inter Occidentem & Setentrionem sita est, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Rutenico differens, in eam animalia cuiuscunque generis si aliunde inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare perhibentur.

Animalia colorem mutant.

CORRELLA PROVINCIA.

HAec Prouincia ſuum proprium idioma habet, à Nouogrodia Septētrionem verſus, ſexaginta miliaribus Polonicis diſtat, cuius incolæ Moſchorum Duci & Swetenſium Regi propter vtriuſque vicinitatem tributa pendunt. Huius prouinciæ fines ad mare vſque glaciale protenduntur.

SOLOWKI Inſula Septentrionem verſus, inter Dwinam & Correllam prouincias, octo mil. Polonicis à terra in mari ſita eſt, Moſchouiæ Duci ſubiecta. Eſtque ibi monaſterium Ruthenicum inſignè in quod mulieribus ingreſſus graui ſub pœna prohibetur. Diſtat autem hæc Inſula à Moſchouia trecentis mil. à Bielleiezioro 200. mil. Polonicis. Sal ibi copioſius decoquitur. Solem illic in æſtiuali Solſtitio perpetuò, duabus tantum horis exceptis, ſplendere affirmant.

DVVINA PROVINCIA.

HAec prouincia in ipſo Septentrione ſita eſt, Nouogardenſiumq́; olim ditionis erat, & à fluuio præterlabente Dwina dicto nomen ſortita eſt. Fluuius autem ipſe ab Iug, & Suchana fluuiorum duorum confluxu Dwinæ nomen accepit. Dwina enim Ruthenis binos ſignificat. Hic fluuius poſtquam Iug, & Suchana confluxerunt, Dwinæ nomine aſſumpto, emenſis centum miliaribus, Oceanum Septentrionalem, qui Swetiam & Nordwegiam alluit, ſex oſtijs ingreditur. Numerantur autem à Moſchouia ciuitate, trecenta miliaria Polonica ad oſtia eius. Hæc prouincia quamuis centum miliaribus pateat, præter Colmogoram tamen Caſtrum, & Dwinam ciuitatem, quæ in medio regionis ſita eſt, caſtrumq́; Pinega in ipſis Dwinæ oſtijs conditum, oppidis & caſtris prorſus vacua eſt. Pagis tamen cōpluribus abundat, qui propter terræ ſterilitatem magno tractu, longè lateque ab inuicem diſtant. Incolæ verò ex piſcibus feriſq́; omnis generis victum, ex pellibus verò amictum acquirunt, panis enim vſum prorſus ignorāt. In maritimis huius regionis locis, vrſi albi maiori ex parte, in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris varij generis, animalium pellibus, incolæ, magno Duci pro tributo dant, atq; ita in Moſchouiā ſæpius deferuntur. Regio ipſa tota ſalſifera eſt, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ, ſal habere ſolent.

VSTIVGA REGIO.

Vſtiug denominatio.

A Dwina ex Septentrione in Meridiem procedendo Vſtiug ciuitas & arx, à qua & regio nomen accepit, occurrit, ad fluuium Suchana condita. Diſtatque à Wolochda ciuitate centum mil. à Bieleiezioro centum quadraginta. Dicitur autem Vſtiug, ab Vſtiæ quod oſtium Latinis ſonat, & Iug fluuio ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius oſtia primo ſita erat, ſed poſteà propter loci oportunitatem, ad dimidium miliare ſupra oſtia eius, vbi in Suchanam ingreditur, tranſlata eſt, & antiquo nomine Vſtiug hucuſque appellatur. Hæc regio olim Nouogardenſibus tributaria erat, in qua nullus propè modum panis vſus habetur. Quapropter incolæ ex piſcibus & ferijs victum quæritant. Idioma proprium quamuis Ruthenico magis vtantur, habent. Sal ex Dwina regione ſupradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipuè Vulpinis nigris, quæ interdum Zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

VOLOCHDA PROVINCIA.

HAec prouincia inter Orientem & Septentrionem ſita eſt, habetq́; ciuitatem eiuſdem nominis & arcem, natura loci munitiſſimā, in qua magnus Dux Moſchouiæ

thæsauri sui partem tempore necessitatis condere solet. Abest autem à Iaroslaw 50. miliaribus Polonicis, à Bieleiezioro 40. eam fluuius Wolochda in Septentrionem ex Occidente fluens, præterlabitur, à quo ciuitas ipsa & prouincia denominata est. In hac regione viatores certam itineris rationem, propter crebras paludes & fluuiorum anfractus obseruare non possunt, tota enim palustrosa & syluestris est, & quo vlterius progreditur, eò plures & inuiæ paludes, fluuijque occurrunt, quondam sub Nouogardiæ magnæ, ditione erat.

Volochda fluuius & ciuitas.

Waga fluuius, piscibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Wolochdam in paludibus, densissimisque syluis oritur, ac in Dwinam fluuium illabitur. Accolæ autem huius fluuij panis vsum pœnitus ignorant, ferisque venatione partim victitant, pellibus vulpinis nigris & coloris cinericei abundant.

BIELEIEZIORO DVCATVS.

Bieleiezioro, quasi dicas albus lacus, est regio ampla, vna ex Ducatibus Russiæ, in Septentrione sita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa regio & arx, ciuitasque traxit. Huius Ducatus titulo magnus Dux Moschouiæ vtitur. Hic autem lacus 13. mil. Polonicis in longitudinem, totidemque in latitudinem stagnat, & triginta sex fluuios excipit, vnum verò duntaxat Sosna emittit, qui 15. mil. supra Iaroslaw, & 4. mil. infra Mologam ciuitates emensis, fluuio Wolgæ celebri commiscetur. In hoc lacu est arx natura loci munitissima, inexpugnabilisque, in qua princeps Moschouiæ thesaurum suum recondere solet, illicque tempore necessitatis hostibus vrgentibus, velut ad asylum quoddam confugit. Abest autem Bieleiezioro à Moschouia centum mil. à Nouogardia magna totidem. Regio penè tota palustrosa syluosaque est, ideò viatoribus difficilem transitum præbet, & haud commodè ad eam, nisi stratis pontibus, concretisque glacie aquis peruenitur. Huius loci incolæ proprio Idiomate vtuntur, sed nunc ferè omnes Ruthenice loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad sagittæ iactum est, alius lacus sulphur copiosè proferens, quod fluuius quidam ex eo emergens, ceu spumas supranatantes secum deffert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus sorte sibi è Ruthenis concesso, primus consederat, cuius etiam fratres vnus in Pskouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruriczk dictus, (de quibus supra,) imperabant.

Thesaurus Moschi in albo lacu recondit.

Sulphureus lacus.

Tres Duces Russiæ antiqui.

IAROSLAVIAE DVCATVS.

Iaroslaw ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluuium sita, 46. miliar. à Moschouia distat. Regio ei adiacēs fertilissima est, præsertim ea parte qua ad Volgam vergit. Hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Moschouiæ attributa erat, quos Ioannes Basiliades Moschouiæ monarcha, principatu expulsos in seruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc supersunt, qui Knesi, (id est Duces) Iaroslawsci dicuntur, sed paruam in regione redditum partem retinent. Ipse enim Dux Moschouiæ & titulum & Ducatum sibi vendicat.

ROSTHOVIAE DVCATVS.

Hic Ducatus inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Nouogardiam magnam olim habebatur, & secundo genitis magnorum Ducum Russiæ, attributus erat, quorum posteri per Ioannem Basilij, auum moderni Ducis Ioannis Basiliadis eo exuti sunt. In hoc Ducatu est ciuitas & arx lignea Rostow dicta, regionis caput, in qua Archiepiscopus sedem suam habet, à Moschouia 34. mil. distat. Sita autem est, ad lacum quendam, ex quo Cotorea fluuius emergit, &

Rostouu ciuitas.

Iaroſlauia ciuitate præterlapſa in Volgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moſchouiæ Dux vtitur, nouiſſimumq; huius regionis hæredem, ex progeniæ Ducum Ruſſiæ, anno Domini 1565. Ioannes Baſiliades Moſchouiæ Dux, tyrannicè trucidauit, progeniēq́ue eius funditus deleuit.

VGLITZ ciuitas cum caſtro, ad Volgam fluuium condita, diſtat à Moſchouia 24. mil. à Iaroſlauia triginta.

Nundinæ celeberrimæ. CHLOPIGROD ciuitas 2. milia. diſtat ab Vglitz, in ea celeberrimè frequenter fiunt nundinæ, ad quas Suetēſes, Liuonienſes, Rutheni, Lituani, Tartari, & aliæ quamplurimæ gentes confluunt, omnes verò tantum permutatione rerum vtuntur.

PEREASLAW, ciuitas & caſtrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo ſita eſt, à Moſchouia 24. à Roſtow 10. mil. diſtat. Iuxta hanc eſt lacus quidā, ex quo ſal copioſè decoquitur.

SVSDALIENSIS DVCATVS.

DVcatus Suſdali, cum eiuſdem nominis caſtro & ciuitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, Roſtouiæ, & Volodimiriæ adiacet, inter precipuos olim Ruſſiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Ruſſiæ partium metropolis erat. Hunc Ducatum ſecundo geniti Ducum Moſchouiæ iure hæreditario poſſidebant, quorum tandem poſteri per Ioannem Baſilij, auum moderni Ducis Moſchouiæ, eo expulſi & ſpoliati ſunt.

CASTROMOWGOROD, ciuitas cum caſtro, in confluxu Coſtromæ & Volgæ fluuiorum ſita eſt, 20. mil. à Iaroſlauia Orientem æſtiualem verſus diſtat.

GALICZ Prouincia cum ciuitate & caſtro eiuſdē nominis ex Moſchouia in Orientem, per Caſtromowgorod euntibus occurrit. In ea propter crebras paludes fluuios, & ſyluas denſiſſimas ratio vera itinerum obſeruari non poteſt.

VIATHKA REGIO.

HAec regio ab eiuſdem nominis fluuio denominata eſt, in cuius littore hæ ciuitates ſitæ ſunt. Chilinoua, Orlo, Cotelnicz, & Sloboda. Orlo 4. milia. infra Chilinouam ſita eſt. Deinde 6. mil. Occidentem verſus procedendo. Sloboda & Cotelnicz ciuitates, ad Rheczicza fluuium ſitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurrunt. Hæc regio in Orientem æſtiualem porrecta, 150. mil. à Moſchouia diſtat. Tota ferè paluſtris & ſterilis eſt, melle, feris, piſcibus, aſpreoliſque abundans, in ea Ceremiſſæ populi paſſim vagantes latrocinantur. Hæc olim ſub Tartarorū imperio erat, ſed monarcha Moſchouiæ Baſilius, Tartaris expulſis eam ſibi ſubiugauit, tituloq; eius (Ducem ſe Viathkiæ appellans) vtitur. Attamē Tartari vltra, citraq;, *Viatka fluuius.* Viathkam fluuium, adhuc in campeſtribus habitant, maximè verò in Oſtijs Viathke, vbi in Camam fluuium ingentem exoneratur.

PERMIA REGIO.

PErmia magna & ampla regio, à Moſchouia 250. mil. diſtat. In ea eſt ciuitas eiuſdem nominis ad Viſchoram fluuium ſita, qui 10. mil. inde emenſis in Camam fluuium exoneratur. Incolæ huius regionis pane rariſſimè vtuntur, & ceruina plerunque carne, aliarumq; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoque à Rutenicis differentes habent, quas Stephanus E- *Literæ Permiorum.* piſcopus, (qui eos ad fidem Chriſti rebelles conuertit,) adinuenit, qui poſtea apud Ruthenos cathalogo Sanctorum adſcriptus eſt. Quendam verò Epiſcopum, Stephani huius anteceſſorem, Permiani, cum eos ad fidem Chriſti conuertere nitebatur, excoriauerunt. Superſunt adhuc plurimi ex ijs Idolatræ, paſſim in ſyluis degentes. Hyeme per

niues traheis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc vsum pro iumentis habent) trahere solent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiæ locis mos est) celeriter per niuem iter conficiunt. Hæ autem Nartæ sunt ligneæ quædam, & oblongæ soleæ duorum triumue cubituum longitudine, quibus in pedes inductis baculo oblongo cum cuspide suffulti, celerrimè feruntur, adeò vt nullo modo equi quamuis agilissimi cursu insequi possint, nam equo currenti asperitas niuis, montes, cæteraq; viæ obstacula, impedimento sunt, in Nartarum autem instrumentis currentes, colles, truncos, foueasq;, facillimè transiliunt, hocq; modo feras omnis generis apprehendere & capere tellis transfigendo solent. Huic Regioni Tumen regnum cuius Princeps Tartarus, conterminum est.

Nartæ.

Mirabilis cursus in Nartis.

Tumen regnum.

SIBIOR PROVINCIA.

HAec Prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viatkam Regiones sita est, quæ castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea Iaijczk fluuius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus præterlapsis, in Caspium mare influit. Incolæ eius proprio Idiomate vtuntur, panis vsum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos præstantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; easdem magno Moschouiæ Duci pendunt.

Iaiczk fluuius.

Regio ipsa tota ferè palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magna ex parte deserta dicitur.

IVGRA REGIO.

HVgra siue Iuhra Regio, cuius incolæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad Oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros sterilitate regionis caussata olim prodijsse, & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntq; eos patrijs locis egressos, primo ad Paludes Meotidis consedisse, Deinde ad Danubium fluuium Pannoniam versus concesisse, à suiq; denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Atila multas prouincias Asiæ & Europæ debelasse. Hinc ergo Moschouitæ plurimum gloriantur, dicentes subditos suos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vastasse, totoq; mundo terribiles esse. Indigenæ huius regionis, vectigal magno Moschorum Principi soluunt, eodemq; idiomate cum Vngaris vtuntur.

Hungarorum ortus.

Hungariæ denominatio.

PETZORA REGIO.

PEtzora Magni Ducis Moschorum ditio, longo tractu in Septentrionalem & Orientalem plagam fines suos iuxta mare glaciale extendit. Denominata est à fluuio eiusdem nominis Petzora dicto, qui à meridie fluens in Ocæanum glacialem iuxta oppidum & castrum Pusteoziero dictum, sex amplis ostijs exoneratur. Circa hunc fluuium sunt montes, rupesq; in altum prominentes, Ziemnoi Poias Rutenis, id est, cingulus terræ dicti, quorum vertices ob continuos ventotum flatus, nudi absq; gramine sunt, niuibus frequenter rigentes. Crescunt autem illic arbores Cedri, circa quas nigerrimi Zebeli reperiuntur, aues etiam rapaces varij generis in his montibus nidificant, præcipuè verò Falcones albi ad venandas aues promptissimi, qui inde in Moschouiam afferuntur, eisq; magnus Dux in venatione vti solet. Atq; in principis Moschouiæ imperio hij montes, quos veteres Riphæos siue Hiperboreos (varijs in locis situm eorum ponentes) vocabant, existunt. Hij autem montes perpetuis niuibus gelu cõcretis albent, difficilemq; transitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, vt quidam à Mo-

Petzora fluuius.

Montes cingulus terræ.

Arbores Cedri.

schorum Principe ad id destinati, decemseptem dies in ascendendo quodam monte transigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere potuerunt. Qui autem *[Iter in Petzorã.]* ex Moschouia ad Petzoram proficiscere volunt, per Vstiugam & Dwinam prouincias transeuntes, recta in Permiam Regionem, quæ à Moschouia ducentis quinquaginta *[Incolæ Petzoræ.]* miliaribus distat perueniunt, indeq; vsitato magis itinere Petzoram attingunt. Incolæ huius Regionis simplicissimi sunt, idioma proprium habent, panis apud eos nullus vsus habetur, Anno Domini supra millesimũ quingentesimum decimo octauo, Rutenico ritu sacro baptismi fonte abluti sunt. Pelles ferarum varias magno Moschorum Duci pro tributo pendunt. In ostijs Petzoræ fluuij est castrum & oppidũ Pusteiezioro dictum, vltra quod in littore Oceani Septentrionalis variæ gentes sunt, quæ commu- *[Gens seipsam mutuo comedens.]* niter Rutenis Samogedz (id est, seipsos comedentes) appellantur. Hæ gentes in Moschouiam non veniunt, aliorum enim hominum cœtum, vitæque societatem maximè refugiunt. Auium diuersarumq; ferarum copia supramodum abundant, vtpote, Zebelibus, Castoribus, Hermelis, Aspreolis, Vrsibus albis, Lupis, Leporibus, & id genus alijs animalibus. Præterea in Oceano eis adiacenti pisces diuersi generis & equi marini crescunt, in eodem Oceano varia magnaque animalia dicuntur esse, inter alia *[Mors Bellua.]* autem belua quædam magnitudine bouis, quam Moschouitæ Mors appellant. Hæc belua in mari, aliquando verò in terra degit, boatus terrificos edit. Breues instar Castoris pedes habet, pectore prominenti latoque dentibus superioribus in longũ prominentibus. Dumque Oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia exire cupit, tum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impendentia affixa vertices montiũ ascendit. Tandem posterioribus pedibus, dentibus admotis summa cum celeritate in terram delabitur, omniaque obuia aliquando per decem vel amplius miliaria, deuorans, mactansq; grassatur, & tandem in Oceanum reuertitur, multoties autem ab incolis superiora montiũ occupantibus, telis & lapidibus priusquam montes ascendat prohibetur, hocq; modo frequenter opprimitur. Ex harum autem bel- *[Dentes mors Belluæ.]* uarum dentibus, Moschouitæ, Turcæ, Tartarique, manubria pugionum, cultellorumq;, præstantiores etiam framearum subtiliter conficiunt, solum autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio, apud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem *[Papini gens.]* Petzoram fluuium, est castrum & oppidum Papinowgorod dictum, huius accolæ Papini dicuntur, diuersumque à Ruthenico idioma habent, & Duci Moschorum tributa soluunt.

OBDORIA REGIO.

Bdoria à fluuio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex lacu quodam amplissimo Kitaijsko nominato emergit, ab orienteque in Septentrionem fluens, sex Ostijs in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppidum autem Obbi dictum est tam vastæ amplitudinis vt *[Obbi fluuius amplissimus.]* sedecim miliarium Polonicorum, octuaginta autem Werst Moschouiticarum in latitudinem pateat, vixque duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranatur, sicq; abundat piscibus, vt nauigantium remigijs præmantur. *[Vogulici gens.]* Huic quoque fluuio Vogulici & Hugritzchi populi accolunt, multa ibi varijq; generis animalia capiuntur, quibus Regionis incolæ, (Panis enim vsum nesciunt) victitãt, pellibusq; Moschorum Principi tributa persoluunt.

DE IDOLO AVREAE ANVS.

N hac Obdoriæ Regione ad ostia Obdi fluuij, est quoddã antiquissimum Idolum de lapide excisum, quod Moschouitis Zolota Baba, id est, aurea anus dicitur. Est autem Similitudo mulieris vetulæ infantem in gremio *[Similitudo Idoli.]* tenentis, & alterum iuxta se infantem habentis, quem nepotem illiusesse incolæ dicunt. Hoc Idolum ab Obdorianis Iuhriscis & Vohuliscis, alijsq; conter-

conterminis gentibus cultu latriæ veneratur, præstantissimasq; & maximi pretij pelles Zebellinas Idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, ceruos quoque selectiores ad sacrificium peragẽdum mactant, quorum sanguine os, oculos, & reliqua simulachri membra perungunt. Intestina autem cruda sacrificij deuorãt, & inter sacrificandum sacerdos Idolum consulit, quid ipsis faciendum quoue migrandum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare certosq; rerũ euentus prædicere solet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic Idolo, sonitus boatusque quidam audiri, qui perpetuò sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse dicerem, nisi instrumenta quædam illic antiquitus posita, vel canales sub terraneos, sic natura ipsa effectos, qui vẽtorum perpetuò flatu sonum, boatumq; & clangorem continuò efficiunt. *Sacrificiũ.* *Boatus quidam.*

Ab Obbi fluuio à parte sinistra ascendendo, Calami populi dicti in campestribus de gentes occurrunt Moschorum Ducis tributarij. *Calami gẽs*

Intra Obbi fluuij ostia & auream anum sunt complures ingentes fluuij, Irtischæ, Beresiwa, Sosa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus terræ dictis emergentes. Horum fluuiorum accolæ ad auream anum vsque, & Ocæanum Septentrionalem habitantes, magno Moschorum Duci tributa persoluere dicuntur. *Fluuij.*

CONDORA REGIO.

Haec regio ad Ocæanum Septentrionalem sita, Obdorę regioni vicina est, tota ferè syluis fluminibusque obsita, eius indigenæ proprio idiomate vtuntur, & Aureæ anus Idolum cum Obdorianis colũt, ferarum carnibus, quibus omnis generis copiosè affluunt, pro cibo vtuntur, pelles verò varias Moschorum Principi pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, castris, pagisq; prorsus vacua est. Huius titulo Moschorum Dux, (Ducem se appellans Condoriæ,) vtitur.

LVCOMORIA REGIO.

Lvcomoria regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab incolisq; sine vllis ædibus in syluis & campis habitãtur. Huic regioni confines sunt Grustintzi, & Serponowtzi populi à castro Grustina ad lacũ Kitaijsko sito dicti, vbi Obbi fluuius supradictus fontes suos habet. Ab hoc lacu homines nigri, communis sermonis expertes, ad Grustinã arcem venire solent, secum adferentes varias merces, præcipuè autem vniones, gemmas, lapidesq; pretiosos, quas Grustinsi & Serponowtzi, rerum trãsmutatione facta ab eis mercantur. Hæ autem gentes Lucomoriæ, item Grustintzi, & Sperponowtzi, & quecunq; infra Obbi fluuiũ & calum Kistaijsko dictũ, iuxtaq; flumina Sosa, Beresiwa, Danadim, & Tachmin habitantes, ad Ocæanum glacialem vsq; magno Moschorum Duci, vectigales dicuntur. Porrò de quibusdã populis in Lucomoria habitantibus, portentosum & dictu incredibile quiddam refertur, quasi illi quot annis 27. mensis Nouembris die, velut hyrundines & ranæ, præ intenso frigore brumali moriantur. Postea redeunte vere 24. Aprilis die, eos denuò reuiuiscere aiunt. Hi autem hoc modo commercia cum Grustentzijs, & Sperponowtzijs populis sibi vicinis habere dicuntur, cum iam futuram mortem sibi imminere sentiunt, tunc merces suas certis in locis, deponunt, quas Grustintzi & Sperponowtzi suis mercibus interim æqueualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiscentes, illas merces, si æqua cõmutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt: sin minus iustæ fuerint, à Grustintzijs & Serponowtzijs suas repetunt, vnde lites & bella hac de causa inter eos sepissimè oriri dicuntur. Ex Lucomoriæ montibus Cossin fluuius dictus, ingens oritur, qui Lucomoria præterlapsa, in magnum fluuium Tachmin dictum, exoneratur. In Tachmin autem fluuio pisces quidã nasci dicuntur, qui capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibusq;, hominem referunt, *Grustintzi & Serponowtzi populi.* *Mirabile quiddam.* *Mirus mercandi modus.* *Cossin flu.* *Piscis mirabilis.*

Gens mirabilis.

sed absque vllæ vocis expressione. Aiunt quoq; vltra hunc fluuium prodigiosæ formæ homines habitare, quorum alij ferarum more pilis rigent, alij caninis cum capitibus in speluncis subterraneis victitant.

LOPPIA REGIO.

A Lucomoria vlterius ad Ocæanum glacialem procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campestribus & syluis degentes occurrunt. Hi nusquam certas sedes habent, sed vno in loco feris piscibusque quibus victitant (panis enim vsum nesciunt) de pastis alio commigrant. Tuguriola sua in quibus habitant corticibus arborum cæspitibusque tegunt, vestibus ex diuersis ferarum pellibus Zbellinis, Hermelinis, Ceruinis, & id genus alijs insimul consultis vtuntur, eorumque huiusmodi vestitus interdũ in Moschouiam à mercatoribus defertur pileis etiam & caligis ex ceruinis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & pisces quorum copia affluunt magno moschorũ Duci pendũt. Idioma suum proprium habent quod ab alijs non intelligitur, ideò apud exteros propemodum muti esse videntur. Sagitarij autem omnes sunt peritissimi, adeò vt si quas in venatione prestantiores feras nanciscantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ sint) missa sagita in nasum oculosuè interficiunt. Hi etiam feras in nartis hyeme per niues insequuntur, insecutasque sagitis conficiunt, mercatores ad se ex varijs Regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiuut, quos in tuguriolis suis cum vxoribus relinqunt, ipsi verò interim venatum abeunt, reuersi, si vxores hospitum concubitu consuetudineq; lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter conuitijs lacessitum expellunt.

Victus vestitus habitatioque Lopporũ.

Loppi Sagitarij optimi.

Hospitum acceptio.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos vsus, sed cum mercatoribus aduentitijs rerum permutatione vtuntur, & pro pãno crasso viloso; item pro securibus, acubus, coclearibus, cultris, poculis, speculis, & id genus alijs rebus, pelles ferarum varij generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant frigidissima est, solem ibi æstiualis solsticij tempore, quadraginta diebus perpetuo splendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus sol velut quadam caligine obducitur, vt radij illius non appareant, Nihil ominus tamen laborantes ab opere suo excluduntur. In his quoq; partibus montes in altum eminentissimi dicuntur esse qui ad Aethnæ (montis in Sicilia) similitudinem, flammas semper erructant, in quibus Sàlamamdræ, animalia quædam, Lacertarum similitudine, que in igne non secus ac pisces in aquis viuunt, crescere perhibuntur.

Montes ignei.

Salamandræ.

Vltra Ocæanum etiam glacialem Regionem quandam Engroneland dictam, quasi incognitam, aiunt esse, Hæc tum ob altos montes qui perpetuis semper niuibus rigẽt, tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculosam nauigationem facit) à commertio, conuersationeq; ceterarum gentium aliena seiunctaque est, ideo incognita dicitur.

Engroneland Regio.

Moschouitæ se plurimum iactant quod Princeps eorum ex hac quoque remotissima & ferè vltima orbis Regione tributa exigat. Hoc quamuis verissimile non sit, tolerari tamen aliquo modo potest, cum alios vicinos Principes qui ab ipsi tributa exigerent non habeant.

Atque hic finis Regionum Septentrionalium glacialique mari adiacentium (quæ Moschorum principis sunt tributariæ) esto. Nunc ad cæteras Regiones describendas Meridiem Orientemque versus sitas, Moschouitis confines reuertar.

CEREMISSI POPVLI.

CEremissi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam Prouincias, quarum supra mentionem fecimus longè lateq; in vastis syluis, sine vllis ædibus habitant. Proprium Idioma habent, Machometisque sectam amplectuntur, qui-

dam

dam etiam Gentiliter,(nullam Dei notitiam habentes,)viuunt. Omnes autem furtis, & latrocinijs intenti,& carminibus magicis exorcismisq; maximè dediti sunt. Aduersus sagittarum telorumq; iactus intrepidi. Ferina carne & melle,(cuius aluearijs abundant,)magna ex parte victitant. Pane enim rarò vtuntur. Omnes tam viri quam fęminæ cursu velocissimi sunt,sagitarijsq; peritissimi,arcum nunquam de manibus deponunt,quo adeò oblectantur,vt etiam filijs cibū obstinatissimè prohibebant,nisi prius signum præsignatū ex arcu sagitta ferirent. Artificium laborq; eorum feras venari, & sagittis figere,quorum carne vescuntur pellibusq; vestiuntur, ac easdem pro tributo magno Duci Moschorum pendunt. Inter venandum autē, Nartarum instrumento pedibus inducto,(cuius in Permiæ descriptione supra memorauimus,) vtūtur:in quo agilissime velocissimeque feras insequendo feruntur. Quia verò harum Nartarum instrumento velocissimi cursus,omnes ferè Septentrionales gentes,& ipsi Moschouitę, Rutheniq; communiter vtuntur,imaginem vsus earum subijciemus. Sunt autē longè quædā ligneæ soleæ longitudinem trium cubituum adæquantes,in anteriori parte in modum traharum erecte,quidā verò hoc instrumentū ad suæ proportionis staturam in longitudinem conficiunt,quo in vtramq; pedem inducto velocissime feruntur.

Ceremissi sagitarij excellētes.

Nartarū vsus.

MORDWA POPVLI.

A Nouogrodia inferiore quam superius descripsimus Orientem, & Meridiem versus,vastæ ingētesq; occurrūt syluæ quas Mordwa populi sic dicti, magno iuxta Volgam fluuium insignem tractu,inhabitant. Idioma proprium habent,in pagis passim degunt,agriculturamque exercent. Melle, diuersique animalium pellibus pretiosis abundant. Homines sunt duri & bellicosi, Tartarosq; latrocinātes,(quos in vicinio habent,)à finibus suis fortiter propulsant,omnes ferè pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur,sagittandiq; peritia pollent,feras præstantiores,vt pellibus eorū integris & intactis potirētur,in nasum sagitta missa interficiunt. Eorum quidam Machometi sectam amplectūtur, quidam verò in Idolatria perseuerant. Vectigal annuum magno Moschorum Principi pellibus diuersarum ferarum soluunt. Mulieres eorum decoris causa vngueus nigro colore artificialiter inficiunt,apertoque capite & crinibus passis semper incedunt. His aliæ gentes Ceremissi intermixtæ sunt,qui ad differentiam Ceremissorum Septentrionalium de quibus supra Superiores Ceremissi, siue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis conterminisq; Moschouitico Imperio, Tartaris Cazanensibus,cæterisque campestribus in ordas distributis nobis dicēdum esset:sed ne ordo rei interumperetur,de moribus religione,& vitæ consuetudine Moschouitarum pauca subijcienda nobis,non abs re videntur. His autem absolutis, Tartarorum fines gentisque mores breuiter attingemus.

Mordwa gens bellicosa.

DE RELIGIONE MOSCHOVITARVM, OMNIVMq; Ruthenorum. Caput II.

RVtheni omnes postquam semel fidem Christianam Græcorū ritu, anno restitutæ per Christum salutis 942.susceperunt, sub Olha Ducissa & Volodimiro filio eius Monarcha Russię,in ea ad hunc vsq; diem vnanimiter fortiterq; perseuerant. Quamuis quidam proceres Russiæ Polono Regi subiectæ,doctrinam Lutheranam, & Zuinglianam sequantur, sed vulgus omne,maiorq; pars magnatum,& nobilium,fidem antiquitus Grecorum ritu susceptā,firmiter retinent. Sic quoq; omnes regiones Russiæ,quæ alba dicitur,Moschorum Principi subiectæ,Christianæ fidei,quam à Græcis susceperunt, vestigijs firmiter vnanimiterque insistunt. Vnus autem totius Russiæ Metropolitanus olim erat tam Moschorum,Lituanorumque Ducibus Regique Polonorum tributarius,qui sedem

Rutheni Christiani

Metropolitanus Russiæ.

ſuam primo in Kiouia Ruſſiæ Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat, tandem in Volodimiriam, poſtremo in Moſchouiam tranſlata eſt. Cum autem Metropolitanus Moſchouiæ ſeptimo vno quoque anno Ruſſiam Lituanis ſubiacentem, cauſa exigendarum pecuniarum inuiſeret, ablataque magna pecuniarum ſumma diſcederet. Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re conſiderata, prouincijs ſuis, ne theſauris exhaurirentur, conſulere volens, Epiſcopis, Abbatibuſque Ruſſiæ cõuocatis, iudicio eorum Metropolitam in ſua Ruſſia elegit, qui ſedem ſuam Vilnæ, (quæ eſt Lituaniæ metropolis) habet, in Baſilica diuæ virginis, quæ Ruthenis, Preczista, id eſt, caſtiſſima dicitur. Hic autem metropolita raro Vilnæ commoratur. Eſt verò Epiſcopus Vilnẽſis præcipuus, ſecũdum ordinem Eccleſiæ Romanæ, ipſa enim Vilna Romanum ritum ſequitur: ſed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresque Eccleſiæ in ea Ruthenicæ quam Romanæ conſpiciuntur. Porrò ommes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Conſtantinopolitano, autoritatem ſuam habent, & primò omnium Epiſcoporum Abbatum, & totius ordinis ſpiritualis iudicio, & conſenſu Metropolita eligebatur, ſed nũc hanc autoritatem magnus Dux Moſchouitarum ſibi aſſciuit, ſuoq; iudicio Metropolitam in Moſchouia conſtituit.

Motropolitanus Ruſſia in Li[tu]ania eligitur.

A ſancto Andrea Apoſtolo Rutheni ſe fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe iactant, adhuc ante Olham, & Volodimirum, quem ex Græcia per Pontum Euxinum ad oſtia Boriſtenis fluuij, gentiliter Dnepr dicti, appuliſſe annales eorum teſtantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis metropolim Ruſſiæ, aduerſo fluuio perueniſſe, atq; ibi omnem terram Ruſſię benedixiſſe, & baptiſaſſe, ſignumq; crucis eũ illic conſtituiſſe. Ex Kiouia tandem aiunt eum ad fontes Boriſtenis Dnepriſko dictos, perueniſſe. Indeq; in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romã vſq; nauigaſſe. Poſtremò in Peloponeſo Græciæ, ſub Ago huius nominis Rege, propter Chriſtũ crucifixum fuiſſe.

S. Andreas in Rußia eſſe dicitur.

Archiepiſcopi in toto imperio Moſchorũ duo ſunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam, infulam albam bicornem noſtrorũ Epiſcoporum more geſtãdi. Secundus in Roſtouia. Epiſcopi ſunt multi, videlicet Permiæ, Suſdaliæ, Twerẽſis, Columniæ, Cernigouiæ, Rheſanenſis, Smolenſtẽſis, Pleſkouienſis, &c. Veſtes eorũ ſunt ſicut aliorum Monachorum nigræ, niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrũ, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad ſimilitudinem riuuli fluentis inflexas, quod ſignificat, ex cordibus eorum riuulos doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum ſcatere. Metropolita autem, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuò abſtinent. Prouentus neceſſarios ex prædijs, & alijs extraordinarijs accidentibus, & beneficijs habẽt. Arces verò vel ciuitates, & omnes adminiſtrationes ſeculares, eis ademptæ ſunt. Sed metropolita Ruſſiæ Polono Regi ſubiectæ, & alij Epiſcopi villas ciuitateſque poſſident.

Archiepiſcopi Moſchouiæ & Epiſcopi.

Veſtitus Epiſcoporum.

Abbates qui Igonomei, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi duriſſimas, moleſtiſſimaſq; leges, & regulas præſcriptas habent, nullo ſolatij genere recreari eis conceditur. Omnes non ſolùm Principis, ſed cæterorum nobilium mandatis parent: plures eorum ex Monaſterijs in hæremum ſe conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut ſoli, aut cum ſocijs manent, victum de radicibus arborum, & varijs terræ herbis acquirunt.

Monachi.

In ſacerdotij gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Eccleſias ſeruierunt. In Diaconum autem nemo conſecratur, niſi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum conſecrantur. Præterea qui virgini ſtuprum aliquando obtulerit, aut vxorem ſuam primo concubitu viciatam animaduerterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua vxore ſacerdos à ſacris prorſus ſuſpenditur, niſi monaſterium ingreſſus iuxta regulam viuat, officijs etiam Diuinis peragendis ſi caſtè viduus vixerit, velut miniſter cum cæteris Eccleſiæ miniſtris choro intereſſe poteſt. Si autem viduus ſacerdos aliam vxorem, (quod eis liberum eſt) duxerit, is munere ſacerdotali priuatur, nihilque commune cum clero habet. Nullus ſacerdotum Monachorumué, horas canonicas dicit, niſi habeat imaginem alicuius Diui præſentem, quam

Sacerdotũ Regula.

etiam

etiam nemo nisi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce se signantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelij maxima veneratione prosequuntur, neq; eos manibus tangunt, nisi prius caput multoties inclinando, cruce se munierint. Omnes sacerdotes ex contributione quadam certa sustentantur. Assignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum suis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cælibem vitam ducere sese iuramento obstringunt, cum sancta Synodus quæ fuit in Gangra scribat in quarto canone: qui spernit sacerdotem secundum legem vxorem habentem, discens quod non liceat de manibus eius Sacramentum sumere Anathema sit, id eadem Synodus dicit, Omnis Sacerdos, & Diaconus propriam vxorem dimittens, Sacerdotio priuetur.

Habitu haud dissimili à secularibus vestiuntur, solum modo pileolum nigrum rotundum quo rasuram tegunt gestant. Commam ad brachia protensam nutriunt, omnes baculos Posoch dictos. quibus innituntur, cum manubrijs incuruatis gestant.

Rutheni secundum Calendarium suum, plurima festa Diuorum, non his diebus quibus Romani celebrant. Trinitatis festum celebrant feria secunda Pentecostes, in octaua autem Pẽtecostes festum omnium sanctorum obeunt. Festum verò Corporis Christi more Romanæ Ecclesiæ non venerantur. Viri præstantiores peractis sacris, ebrietate, & commessationibus, festos dies consummunt. Ciues artificesque Diuinis peragendis interesse solent, quibus peractis laboribus domesticis, cęterisq; negocijs incũbunt, dicentes feriari & à lobore abstinere, dominorum esse. *Festa Ruthenorum.*

Nicolaũ sanctum inter cæteros diuos præcipuè venerantur, eumq; Diuino ferè cultu prosecuntur, Templaq; præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter sanctos venerantur. Cæteros verò qui post eorum schisma fuerunt (quando à Romanis disiuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis grauissimis eos habent, eosque schismaticos appellant.

In septimo enim generali Consilio, quod sub Adriano Papa celebratum est, conclusum esse dicunt, vt ea quæ in præcedentibus Synodis constituta conclusaq; fuerint, in posterum quoque solida rata, acceptaq; & perpetua teneãtur, nec posthac cuiquam sub graui anathematis pœna aliud concilium celebrare, aut accedere licere. In his autẽ septem Consilijs hos Pontifices Romanos fuisse constat, quos Rutheni inter sanctos venerantur, dignosque Cathedra sancti Petri dicunt, ideò quod secum sentirent. in prima Synodo, Papam Syluestrum, in secũda Damasum, in tertia Celestinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in sexta Orphanium, in septima Adrianum, omniaq; Concilia & Synodos, post hos septem prædictos Synodos celebrata, maledicta, peruersa, & hæresi turpiter deprauata, esse dicunt. Erat quidem Metropolitanus Russiæ Isidorus nomine qui sedẽ suã in Kiouia retinebat, is ad Cocilium Florentiũ ꝙ celebratũ est, sub Eugenio Papa venerat, vbi Ecclesias Ruthenicas abiectis Gręcorũ ritibus, cum Romana Ecclesia vniuerat, tandẽ in Russiam reuersus cũ propositũ suum & rem iam conclusam Rutenis proponeret, illosque ex verbo dei ad vnitatem & concordiam fidei instrueret: Captus omnibusq; bonis spoliatus in carceres coniectus est. *Cõciliũ sub Adriano Papa.* *Isidorus Metropolitanus.*

Doctores quorum dogmata Rutheni sequuntur sunt hi, Basilius magnus, Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chrisostomus, quem illi Zloto vsti, id est, aureum os habentẽ appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros de moralibus scriptos habent. *Doctores Ruthenorum.*

Sacrum siue missa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquãdo cantionibus Græcis, Epistola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur extra chorum in medio Ecclesiæ astanti populo clara voce recitantur. Concionatoribus carent, satis enim esse putant sacris interfuisse, ac Euangelij Epistolarumq; verbaque vernacula lingua recitat sacrificulus audiuisse. Concionariq; in suis Ecclesijs obsti- *Sacrum.* *Concionatoribus abstinent.*

natissimè prohibent, dicunt enim se hoc modo varias hæreses & diuersas de fide opiniones effugere, quæ ex contionibus & subtilibus argumentis sophisticisque quæstionibus oriuntur.

Panem ad sacrificandum hoc modo sacrificant, vnus eorum præparatum panem ad secrificãdum in patena super capite, per minorem portam de sacrario egressus portat, alter verò copertum calicem vino repletum, cæteris Diaconis vel sacerdotibus imagines sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circunstantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circonstantibus acclamant vulgari oratione, Domine miserere, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam se signo crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia deniq; veneratione ac cultu circunlata signa venerantur. Pòstea finito circuitu per mediam chori portam sacerdotes in sacrarium ingrediuntur, sacrumque peragunt. Quoties se signo crucis muniunt, id manu dextra sic faciunt vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram ac demum sinistram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod si quis aliter se signo crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgant.

Cõsecratio panis.

Gloriantur Rutheni se solos cum Græcis veros Christianos esse, Romanos verò & alios Christianos damnant & execrantur, tanquam primitiuæ Ecclesiæ desertores, & septem sanctarum Synodorum præuaricatores.

BAPTISMI Sacramento Rutheni hoc modo vtuntur: nato infante, sacerdos statim accersitur, qui ante fores puerperæ habitationis, certas orationes dicere solet, infantique nomine imposito domum reuertitur. Postea puer in templum defertur, hocque modo baptisatur, in aquã immersus, Chrismathe quod in hæbdomada, feria sexta pascham præcedente, consecratum est vngitur, deinde myrha: Postea capillos infanti sacerdos abscindit, eosque ceræ intricatos in ecclesia certo loco deponit. Sal autem & Saliuam Romano more, cum puluere mixtam inter baptisandum non adhibent, aquã verò baptismatis pro singulis infantibus consecrant, & continuò post baptismum in foueam ad id præparatam eam effundunt. Fideiussores verò vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interroganti an Diabolo infans renunciaret correspondent, toties in terram expuunt.

CONFIRMATIONIS, seu inunctionis Sacramentum maximè abhorrent, hocq; argumento vanam, & damnabilem confirmationem, esse approbant, quòd in Synodis omnibus ferè dictum sit, præcipuè verò in Nicœna, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, cum autem vnum sit baptisma vnum etiam esse Chrisma, & virtutem eandem Sacerdotis & Episcopi circa Sacramenta distribuenda, dicunt esse.

PVRGATORIVM, Græci & Rutheni negant, sed dicunt vnumquenq; secundum opera sua, post mortem locum designatum habere, vbi diem iudicij extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amenissimis, Aelisij viridiferis campis recumbere, impijs autem in obscuris, cæcis, nigrisque caligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus destinatam esse mansionem, ad expectandam iudicij diem, vnde illæ animæ quæ in locis amænissimis & splendidis, cum angelis placidis, benignisque collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscunt, assidueque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere & pænas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ præsagiunt, idque eò maximè allegant quod animæ post mortem in cœlum statim non ascendunt neque in infernũ. Quibus enim illud verbũ à Christo in nouissimo die diceretur, venite benedicti patris mei possidete regnum cœlorum &c. cum iam omnes antea in cœlo sint, & contra, ite maledicti in ignem eternũ, cum iam olim in inferno cõdemnati fuerint. Neque etiam enimam à corpore separatam pænis obnoxiam esse credunt, nam cum anima se vitijs cum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiendam putant, quod ego Theologis discutiendũ relinquo.

Opinio de animabus

Matthæi 25.

Funebre autem sacrum pro defunctis ideo faciũt, quòd ijs sufragijs tolerabiliórem anibabus locum impetrari sperant, vbi facilius extremum diem iudicij expectare possint. Imò

sint. Imò etiam cum aliquis magnæ autoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus siue Episcopus, Epistolam ad sanctum Petrum scribit, sigillo suo & manu subscriptione munitam, quam super pectus defuncti ponit, dans testimonium de bonis pijsque operibus eius, Vtque in cœlum facilius post diem iudicij admitteretur, & Christianæ religionis Catolicæ agnoscatur, subscribunt. Præterea agreste vulgus circa mortuorum sepulturam, varijs cæremonijs & superstitiosis plerumque vtitur. Sepulturæ eorum in syluis, & vbi agris tumulos aggestis, lapidibus muniunt, signumq; crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant, aiũt enim corporibus baptisatis sacramentisque Christi dicatis, & consecratis, terram ipsam & non corpora terra consecrari. *Mortuorũ cæremonia*

Spiritvm quoque sanctum à patre tantum & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes credo in Spiritum sanctũ, qui à Patre & filio procedit, confundunt, eosque conformes hæresi Macedoniæ & Arianæ dicunt. hac de causa quod duo principia duasque voluntates de Spiritu sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus sancti detraherent. Hic auten Rutheni non intelligunt vnam esse Diuinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicque secundum Concilium Nicænum, contra Arium, & Constantinopolitanum, contra Macædonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Dominum verum & viuificãtem, à Patre procedentem qui cum Patre & filio simul adoratur & conglorificatur.

IEIVNANDI MOS APVD RVTHENOS.

Rvtheni in Ieiunio, prout in cæteris cæræmonijs, à Romanis discrepant, quatuorque ieiunia magna, quibus carnibus abstinent habent, Primum in quadragesima septem integris hæbdomadis ab esu carnium abstinẽt. In prima autem hæbdomada quam nos vltimam Bachanalium dicimus, illi lactarijs & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maslna, quasi butiraceam appellant, reliquis verò septem integris septimanis ad Pascha vsque atiam piscibus abstinẽt, oleribus, cauliculis, raphano, fungisq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatiuis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum sumunt, reliquis diebus nisi frustulo panis in meridie cõfortati ab omni cibo abstinent. Alij die Dominico, feria tertia, quinta & septima, cibis coctis vescũtur, reliquis frustulo panis, cum aqua fermentata, sunto, totis diebus inædiam tollerant.

Secundo ieiunant post octauam Pentecostes vsque ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantque hoc ieiunium Diui Petri. *Ieiunium Petri.*

Tertio à prima Augusti vsque ad assumptionem Beatissimæ virginis Mariæ, ieiunio se macerant. Quarto sex septimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturque hoc ieiuniũ Philippi, inchoatur enim sub festum Philippi secundum Rutenicum Calendarium. Omnibus verò diebus sabbatiuis (exceptis temporibus ieiunij) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt si Petri & Pauli Assumptionisque Meriæ festum feria quarta vel sexta contigerit tum ea quoque die carnibus non vesci peccatum putant, Romanosque hac de causa maximè redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in Statutis Apolorum Canone Lxiiij. Si Ecclesiiasticus die Sabbato vel Dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunij Sabbatis ab Ecclesia præscriptis, Sacerdotio degradetur, si autem sæcularis homo fuerit excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter sancti Ioannis Baptistæ quam vigesima noua Augusti die, (ex præscriptio Calendarij sui) celebrant. *Ieiunium diuæ Virginis.* *Ieiunium Philippi.*

Monachi grauioribus ieiunis præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum frustulo panis semel in die sumpta, contenti esse coguntur.

CONFITENDI MOS.

Irca Paſchatis feſtum Rutheni, præcipuè confiteri ſolent, hoc modo: Confeſſor vna cum confitente, in medio templi ſtat magna cordis cum deuotione, contritioneque ad imaginem alicuius diui vltu reuerenter conuerſo poſtea confitenti ſecundum peccati grauitatem iniuncta pœnitentia, ante ipſam imaginem confeſſor, & confitens magna cum deuotione reuerenter ſeſe inclinant, ſignoque crucis frequentius frontem pectuſque & brachia munientes, alto cum gemitu conſuetam orationem proferunt. Ieſu Chriſte Fili Dei viui miſerere noſtri. Quoſdam etiam qui grauius aliquid deliquerint aqua ſacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel ſtagno (ſecũdum morem) conſecrato hauriunt, & pro abſtergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo reſeruant. Quibuſdam verò pro pœnitentia ieiunia & breues facileſque orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo ſciunt, dicuntque orationem Dominicã ſcire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupantur opus eſſe, Confeſſionem etiam quamuis ex præſcripto habeant eam tamen ad dominos pertinere agreſtes dicunt, ſibi autem in Deum & filium eius Ieſum Chriſtum & Spiritum ſanctum ſimpliciter credere ſatis eſſe. Hacque oratione omnes Rutheni promiſcuè, & peculiariter vtuntur, Ieſu Chriſte Fili Dei viui miſerere nobis.

Aqua conſecratio.

SACROSANCTAE EVCHARISTIAE VSVS.

Acramento Euchariſtiæ Rutheni ſub vtraque ſpecie vtuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus ſecundum conſuetudinem habent. Pro infirmis ſacramentum, in hæbdomada magna ante Paſcha, die Iouis conſecratum, in vaſe mundo per integrum annum ſeruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus eſt tum parum vini & aquæ tepidę addit, portiunculámque benè humectatam egroto cocleari de calice porigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeò vt non poſſit de pane ſumere, tunc infuditur ei gutta vini conſecrati in os de calice. Pro communicantibus verò ſecundum conſuetudinem, Sacramentum dum Sacrum ſiue Lyturgia peragitur conſecratur, quod ſacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus diſtribuit. Preſcriptum communicandi tempus ante feſtum Paſchæ (vel quotieſcunq; aliquis voluerit modo confeſſus ſit) habent. Pueros qui ſeptem annos tranſigerint ad Sacramentũ admittũt dicuntq; hominẽ ſeptennio trãſacto cõtra Deũ peccare incipere.

Duplex apud Rutenos Eucharistia.

Porrò omnes Rutheni pane fermentato & nõ azymo (prout Romanæ Eccleſiæ mos eſt) vtuntur, idque hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberarionis ſuæ ex Egipto, ſecundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, ſe vero ſemel chriſtianos factos nunquam in labore Aegyptiorum fuiſſe, ideò de huiuſmodi Iudeorum azymis, Sabbato & circumciſione obſeruandis, ſe liberos eſſe dicunt, ſi enim aliquis ſequatur vnum ex illis (Paulo atteſtante) totam legem adimplere tenetur. Eundemque Apoſtolum dicentem, fratres ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem benedixit &c. de pane fermentato & non azymo dixiſſe intelligunt. eo enim tempore nec azyma nec Paſcha eſſe cum Dominus cœnaret, dicunt. Idque hoc argumento maximè approbãt, quia Iudeorum Paſcha ſtando fit, & commeditur ſecundum legis præſcriptũ, hoc autem in cœna Chriſti non erat (vt Euangeliſta dicit) recumbentibus eis duodecim &c.

Non azymis Ruteni sed fermentato pane vtũtur.

Item & diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cæna &c. Qnod etiam Chriſtus dicit ibidem deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, non de Iudæorum Paſcha eum dixiſſe ſentiunt, quod antea ſemper comedebat cum Apoſtolis. Neq; azyma Chriſtum Apoſtolis dediſſe ſed panem fermentatũ credunt, cum dicit, Ecce panis quẽ ego do vobis. Similiter ad Iudã, cui ego dabo panẽ intinctũ ipſe traditurus eſt me.

Ieiunandi

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obſeruare, in hæreſiq; Iuliani Apolinaris Laodicenſis, & Pauli Syrij Samoſatenſis, Machometi, Aeuthichij, & Diaſterij ambulare, qui erant in ſexta Synodo deprauatiſſimi hæretici, & ſpiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad ſacrificandum Proſkura dictum conficere ſolent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis quæ menſibus patiendis amplius non ſunt obnoxiæ, præcipuè verò viduæ ſacerdotum relictæ, id muneris obire ſolent.

DE MATRIMONIO.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum conſanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium eſſe putant. Quartam verò nec concedunt, neq; etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Pro adulterio non computant, ſi vir habens vxorem cum ſoluta concubuerit, excepta vxore alterius.

DIVORTIA inter ſe frequenter celebrant Epiſcopis permittentibus, literaſq; repudij dantibus.

Quidam etiam agreſtium, quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt, Diuortium tali modo (more gentili antiquitus obſeruato) peragunt, cum ſibi vir & vxor vtrinq; diſplicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire ſolent, mantili accepto quod inter ſe manibus vtrinque tenendo per medium diſcindunt, hocq; inter ſe diuiſo matrimonium etiam, inter ſe diuiſum eſſe putant, & vxori repudiatæ vir dicere ſolet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruerſus Diuortij modus nunc prorſus abolitus eſt. *Diuortiũ.*

Hoc autem ritu Matrimonium inter ſponſam & ſponſum contrahitur. Imprimis menſa in medio templi adornatur, ingredientibuſque templum ſacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano. Epiſcopis, & toto clero, pro monarchaq; ſuo, & omni ordine equeſtri, & plebeio qui ritus ſuæ fidei ſequuntur ſigillatim ſacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis ſponſus & ſponſa menſam præparatam accedunt, in linteoq; ſecundum morem pedibus ſubſtrato vterque ſtat. Poſtea ſacerdos ex præſcripto an alicui olim non ſpoponderent interrogat, ſtolaq; manus vtriuſq; annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Eccleſia reſeruatas capiti vtriuſque imponit, dicens : Poſuiſti Domine coronam ſuper caput eius de lapide pretioſo, &c. Euangeliumq; de nuptijs in Chana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & ceruiſiam conſecratam deſponſatis ad prægustandum porrigit, poſtea ſtolam (qua ſacerdotes collo appenſa vti videmus) ſponſus & ſponſa ab vna parte, & ſacerdos ab altera tenent, ſacerdotemque præeuntem ſequuntur, hæc verba dicentem : Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altiſſimi, terq; menſam circumeuntes loca ſua occupant, & Sacerdos Pſalmum Miſerere noſtri Domine ſecundum magnam miſericordiã tuam, &c. recitat, Suffragijſq; pro omnibus, tam ſpiritualibus quam ſæcularibus Deo perſolutis de templo egrediuntur. *Sponſalis ritus.*

DE EXPEDITIONE BELLICA. Caput III.

MAgnus Moſchorum Dux ingentem exercitum longo tempore ſuſtentare poteſt, neq; enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros illis exiguo pretio elocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conſcripti autem milites coram magno Duce ſinguli comparent, & nummum vnum quem patrio nomine Denga vocant, æſtimatione vnius groſi Polonici Principi dant, reuerſiq; ex bello eundem nummum repetunt, occiſorum verò numiſmata Princeps retinere ſolet, atque ita occiſorum numerum cognoſcit. *Numerus occiſorum quomodo cognoſcitur.*

Nobiles autem omnes, Magnates & Cōſiliarij adeò dura ſeruitute præmuntur, vt quemcunq; apud ſe in aula eſſe velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iuſſerit, id ſumptibus ſuis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficiſcere iubet, literas ſuas ad illum mādatorias mittit, ſi autem vel prandens, vel cœnans dormienſuè præuentus fuerit à tabellatore magni Ducis, litteraſque quibus ad bellum proficiſcere iubetur acceperit, continuò à prandio lectoue ſurgens, equum tabellatore inſpiciente armatus aſcendit, mandatumque Principis ſe exequuturum præbet, atque ſic omnes qui per facultates rei familiaris poſſunt ſumptibus proprijs militant.

Obediētia

Per ſingulas quoque Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunæ conſcribere ſolet, vt numerum illorum & quot quiſque equos ac ſeruitores habeat cognoſcere poſſit, is ſingulis exiguum ſtipendium annuum concedit, & in bellum proficiſcere iubet.

Frequenter Moſchi belligerāt

Omnibus autem nobilibus proprijs ſumptibus militantibus raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liuonibus, Suetenſibus, vel Tartaris Præcopenſibus, Turſis alijſque finitimis gentibus gerit, in arcibus quoque campeſtribus Tartaris finitimis qui Crimſci, Præcopſci, Noheyſcique dicunrur viginti millia hominum vel plus ſingulis annis locare ſolet. Omnes denique & ſinguli tam ſtipendiarij quam Principis gratiam expectantes in bellum proprijs ſumptibus ire coguntur. Non huiuſmodi autem ſumptibus prout apud nos Moſchouitæ in bellum expediuntur, nam quicunq; nobilium habet ſex equos & totidem ſeruos, vnum equum qui vitæ neceſſaria fert ex ijs habet, inprimis verò miliū ſiue pultes contritas in ſacculo habet, deinde ſuillæ carnis aliquot fruſtra, & ſal in ſacculo, ſi verò ditior fuerit ſal commixtum pipere ſolet habere, hos autem ſaculos cum leguminibus ſuper equum ad id delectum circumligat, præterea vnuſquiſq; ſecum fert lebetes, ollas cupreas ſiue æreas, ciſtellaſque epiphio alligatas, cumq; neceſſe eſt ignem accendunt, ollamq; magnam aqua replent in quam milij tantum vnum coclear, vel pultium imponunt, ſaleq; conditū coquunt. Aliquando autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum fruſtulum paruum carnis ſuillæ inijcit, hocque cibo dominus interdum cum ſex ſeruis contentus viuit, quod ſi dominus famelicus nimium fuerit, totum conſumit, ſerui autem aliquando ad totum biduum triduumuè ieiunant, Farinam etiam de auena ſubtiliter commollitam habere ſolent, cuius aliquot coclearia pranſuri in ciſtellam imponunt, modicoque aquæ diſtillatam comedunt. Cum autem habēt allium aut cepas, tum facilè cęteris leguminibus carere poſſunt. Duces verò exercitus & cæteri militiæ præfecti lautius æpulantur, tenuioriſque fortunæ nobiles ad prandium inuitare ſolent.

Victus bellicus Moſchorum.

Moſchouitæ tormentis bellicis, & bumbardis peditatuq; nunquam olim ante annos 40. vtebantur, nunc autem frequentiſſimè & peritiſſimè bombardis & tormentis vtuntur, à profugis quibuſdam Italis, Garmanis, Lituaniſque inſtructi, arceſque egregiè (dictu mirum) propugnant. Campeſtri verò certamine cum Polonis & Lituanis raro confligunt, ſemper enim ab eis fuduntur, ſolaque agilitate & induſtria externi Moſchouitas vincere ſolent, nam omnes ferè dimicare armiſq; artificialiter decertare imperiti ſunt, exceptis quibuſdam magnatibus, ijſq; per paucis. Cauendum autem eſt cū Moſcho congredienti, vt armis ſcitè vtatur ne in manus eius incidat, brachijs enim lacertis, & toto corpore robuſtiſſimi ſunt, ſed arte dimicandi plurimum vincūtur. Tam autem robuſti ſunt, vt cum vrſis indomitis & efferis abſque vllo genere armorum, ſolis viribus confici ſæpius congredi audeant, vrſumq; per aures arreptū tandiu fatigant, donec prorſus debilitatum proſternant.

Quomodo cū Moſchis dimicādū

Hæc præcipua arma ſunt quibus Moſchouitæ in bello vtuntur, pharetra ſagittis referta, arcus, ſecuris, framea, cæſtus, cultelli oblongi quibus frequenter pro pugionibus vtuntur. Multi quoq; lanceis præcipuè pedites, equites autē aliqui hoſtilibus breuioribus vtuntur, ab vngaricis & Polonicis diſſimilibus. Armantur autē loricis oblongis aliquando duplicibus, armillis, toracibus, galeiſq;. Equos paruos caſtratos ſoleis carentes

Arma Moſchorum.

rentes habent, frena leuissima, epiphijs quoq; in eum vsum accommodatis vtuntur, vt se in omnes partes absq; impedimento vertere, arcumque intendere facilè possint. Pedibus curte attractis equis insidere solent, adeò vt nullũ hastæ lanceæuè impetum sustinere queant. Flagello pleriq; & communiter, calcaribus verò paucissimi, vtuntur. Communiter vestibus oblongis ad talos vsque protractis bombice lanauè suffertis vtuntur. Collocandis castris amplissimum locum eligunt, vbi fortè locus natura sit munitus ea non curribus, sed vepribus sentibus, arbustisq; circumtexunt, in muri similitudinem, præstantiores in medio tentoria sua erigunt, reliquæ verò multitudinis vulgus ex arbustis casas conficiunt, quidam etiam arbusculas siue arborum frondes, in modum arcus incuruant desuperq; pennulis tegunt, equos ad pascua pellunt, quorum causa tam latè disiuncta castra collocant. Tempore conflictus tubicines multos habent, ij dum gentili more omnes insimul dissonante melodia tubas inflant, mirus ac inusitatus quidam clangor auditur, commissuri cum hostibus certamen plus spei in multitudine quam robore militum ponunt, semperque eminus hostes à tergo adorire & circumuenire student, sed campestre certamen rarissimè eis prosperatur, plurimis enim & diuersis armis se verius onerant, quam armant, externi verò consilio magis, quam armis tecti paruis copijs cum eis congrediuntur. *Castra Moschorũ.*

Arces & omnes munitiones strenuè & obstinacissimè propugnant.

DE CONSVETVDINE MORIBVSQVE MOSCHOuitarum. Caput IIII.

HAec omnis gens Moschouitica siue Rutena, magis seruitute quàm libertate gaudet, cuius egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim passim cuiuscunque conditionis sint (nullo respectu personarum habito) grauissima seruitute præmuntur, prout inferius in gestis Moderni Principis dicetur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoresq; & Consiliarij omnes Chlopos se, id est, abiectissimos & vilissimos seruos magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ propriè possident, non sua sed magni Ducis esse dicunt. Vt autem equester ordo à magno Duce, sic etiam plebeius ciuilisque à Nobilibus & Magnatibus grauissimè præmitur, colonorum enim bona & ciuium, militum & Nobilium prædæ exposita sunt, & per contemptum nigri homines, siue Christiani communiter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant, septimus verò dies priuato labori conceditur, neq; hi strenuè laborant nisi benè verberati. Habent autem à dominis suis certos attributos agros, & prata ex quibus viuunt, tributaq; annua soluunt. Artifices secundum præscriptum paruo laborem suum vendunt. Cumq; annonæ caritas in pretiũ concedit, tunc artifices exiliori tenuioriq; in pretio sunt, adeò vt vix panem ipsum pro labore vnius diei (quamuis strenuo) acquirere possint. Ciues quoque & mercatores grauissimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuentitijs onerantur, quas hic recensere longum esset: Quod si magnus Dux aliquem mercatorum argenti auriue paulò ditiorem à delatoribus (quorum plena curia est) resciuerit, tunc eum sibi præsentari iubet, & crimine falso commentito dicit, delatum est ad nos tuum scelestę facinus, ideò vt criminosus punieris, si autem accusatus obtestaretur se innocenter accusatum, tum magnus Dux respondere solet anima testium, qui te accusauerunt sciant mea verò nihil refert. Confestim ergo iussu Principis arripitur, & tamdiu verberatur, donec præscriptam summam monetæ argenteæ, magno Duci numeret. *Seruitus Moschouitarum.*

Est autem hic mos apud Moschouitas receptus, quod omnes debitores qui alienum æs conflauerunt, non habentes vnde creditoribus suis redderent, ex legis præscripto in locum certum & publicum, ad id ordinatum ducuntur, ibique à seruis Prætorianis flagris baculisq; per suras & crura pedum, grauiter absq; vlla misericordia ceduntur, tam diu donec vndecunq; accipiendum sit, creditoribus sua reddere cogan- *Debita exigendi mos.*

tur, quod si soluendo non sufficerent, tunc verberibus multotiens exagitati creditoribus secundum valorem debiti seruire coguntur. In hūc quoq; locum omnes coram magno Duce, per contumeliam accusati ducuntur, & si ditiores fuerint, cuiuscunque conditionis, tamdiu verberātur, donec imperatam pecuniam (quamuis vnquam debitā) magno Duci soluant. Omnes communiter seruos emptos aut captiuos habere solent, quos morituri frequenter manu mittunt. Illi tamen continuò seruituti assueti, alijs dominis pecunia accepta in seruitutem se vendunt.

Liberi etiam serui qui dominis suis pro pretio seruiunt, non possunt quando velint à Dominis se abdicare, si enim absque domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino infamulatum non assumitur, nisi fuerit à domino cui primo seruiuit, vel ab amicis se pro fidelitate eius obstringentibus commendatus.

Ius patris in filium. Pater etiam habet potestatem filium quater vendendi, ita vt semel venditū quocunque tandem modo liberatum, vel manumissum, rursus atq; iterum iure paterno eum vendere possit. Post quartā autem venditionē nihil iuris amplius in filiū habet.

Verbera seruis chara. Seruitores in dominos suos plerumq; conqueruntur, quod ab eis probè non essent verberati, credunt enim se dominis displicere, signumque indignationis esse, si non frequentius verberentur, obiurgarenturq;.

Mulierum conditio. Prout autem viri à magno Principe seruitute aggrauantur, sic etiā apud viros suos mulierum conditio miserrima est, nulla enim honesta & pudica creditur, nisi domi conclusa viuat, adeò vt nusquam exeat, domi autem manentes telam fabricant, & fila nent, nihil prorsus iuris autoritati suę in ædibus habent, omnes enim labores domesticos serui absoluunt, non verberatæ à maritis plerunq; cōqueruntur, & odiosè prosecutas dicunt, verberaq; signū amoris putant. Basilicas rarò, rarius etiā ad amicorum colloquia, commessationesq; nisi omni suspitione carerent, vtpote effetæ admittuntur. Certis tamen & festiuis æstate diebus, hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent: Omnes communiter cum filiabus in campis viridiferis deambulant, ibiq; super quadam trabe, duabus fines trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum mouentur, aut frequentius funem in medij circuli modum duobus stipitibus appendunt, desuperque insidentes hinc & inde impulsæ feruntur. Postea quibusdam certis cantilenis manibus pedibusque complodentes, capitibusque frequentius mouentes sese oblectant, vel manibus se inuicem tenentes & simili modo canentes choreas in gyrum ducunt. Hæc autem consuetudo præcipuè circa festum Petri & Pauli Apostolorum aliquot hæbdomadis, ab omnibus Rutenis promiscuè obseruatur.

Aedificia. Aedes ferè omnes apud Moschouitas, tam in pagis quàm in ciuitatibus insubedificatis promptuarijs celarijsq; supernè locantur, ad quas per gradus ascenditur. Quamuis autē vestibula ędium satis ampla & alta habeant, fores tamen habitationū humillimas faciunt, Ita vt ingressurus quispiam inclinare & demittere se cogatur. In singulis *Imagines domesticæ.* habitationibus imagines Diuorū in tabulis pictas loco honorificētiore sitas habent, præcipuè autem diui Nicolai, passionis Christi, Mariæ virginis, & S. Petri: hasq; maximo honore prosequuntur, & pro Penatibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingressus habitaculum non statim Dominum domus salutat, sed continuò caput aperiens, vbi imago sit diligenter circumspicit, qua visa cum magna reuerentia, ter se crucis signo caput inclinando munit, dicens: Iesu Christe filij Dei viui miserere nostri. Postea porrectis sibi manibus alterutrū sese inuicem salutantes deosculantur, *Hospitalitas.* capitaq; more patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare est, in congressu de omni consanguinitatis familia alterutrum percontari, an rectè pater, mater, vxor, filij, fratres, &c. valeant, post vnam quamq; interrogationem, & responsionem caput multoties inclinantes, maximeq; mutuo se inspicientes obseruant vter magis se inclinaret, & ita frequentius caput alternatim inclinando de honore concertant, hospes tandem discessurus ter se signat cruce priora verba reuerenter *Honoris cupiditas.* proferens, salute alterutrum data abit. In honore captando venandoq; mirabilibus & superstitiosis ceremonijs vtuntur. Tenuioris etiam fortunæ hominibus, intra portam

alicuius

alicuius præstantioris viri equitare non licet. Insigniores domini & consiliarij, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes quotidiè delitescunt, & in publicum rarius prodeunt, eò quò maiorem autoritatem suiq; obseruantiam, apud populum captarent, nullusq; nobilium ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, (quod & Lituani quidam assuescere cæperunt) nisi equus subsequatur, idque non propter vsum, sed ostentationis causa faciunt. Nobilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominiosum sibi putat si manu laboraret.

Præfectorum pauci autoritatem habent, vltimo supplicio reos plectendi, omnes enim causæ & controuersiæ in Moschouiam ad magnum Ducem consiliariosq; suos defferuntur. Ex subditis nemo aliquem torquere audet, cuiusuis enim conditionis malefactores magnus Dux vel Consiliarij principales morti adiudicare solent. Pauperibus non semper patet ad magnum Ducem aditus, sed ad Consiliarios isque difficilimus, vnde omnis iustitia magna ex parte tenuioribus venalis fit. *Malefactorum iudicia.*

Consul siue Prætor, qui personam iudicis obtinet, à magno Principe in vnaquaq; principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Vestibus omnes oblongis absq; plicis ad talos demissis vtuntur, præcipuè verò lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos crustatosq; ex lana coacta gestant, ocreis omnes ferè rubeis, iisq; breuioribus, quæ genua non attingunt vtuntur, quarũ soleas in digitis paululum erectas clauiculis ferreis muniunt, indusia varijs coloribus sericeis circa collum exornata apud præcipuos, auro intertexta gestant, eaq; monilibus gemmis vnionibus seu globulis argenteis aut cupreis de auratis exornant. Cruces argenteas vel aureas lapidibus pretiosis exornatas præstantiores, vulgus verò ferreas, vel cupreas, pro sacramento quodam collo appensas gestant. *Habitus Moschorũ.*

Omnes autem & singuli suæ conditioni vestibus conuenientibus ex præscripto mandatoq; magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ vulgarisq; familiæ hominibus vestes pretiosiores elegantioresq;, sub graui pœna prohibetur. Si autem aliquem humilioris familiæ virum elegantius vestitum conspiciunt, proditorem perfidumq; eum appellant, & suspicionis notam ei inurunt, dicentes: perfide vnde tibi talis vestitus, more dominorum (Polonos enim & Lituanos dominos appellant) vestiris, & ad eos deficere perfidiosè moliris, tu enim pro huius vestis pretio non sufficis. Statim ergo accusatus grauissimè vt suspitiosus punitur. Alius itaque tenuioribus nobilibus, alius consiliaribus & magnatibus, alius ciuibus & colonis habitus est præscriptus, secundum vniuscuiusque dignitatem, conditionem & rei familiaris opulentiam. *Secundum conditionẽ personarũ habitus.*

In thesauro etiam magni Ducis vestes plurimæ elegantes, ad id sunt repositæ & confectæ, vt cum aliquando triumphus celebratur, vel cum legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & singulis aulicis suis magnus Dux illas vestes ad tempus accomodat. Cæteri quoq; nobiles ad conuiuia amicorum nuptiasue celebrandas profecturi, vel si alicuius diui festum solenne occurerit, tunc volentes solennius elegantiusque vestiri, de magni Ducis thesauro vestes sibi accomodant, certo pretio secundum temporis spacium pro vsura vestis attributo, & deinde easdem absq; detrimento cum vsura præscripta Thesaurario restituunt, quod si aliquantulum vestis commaculata fuerit, tunc vsurpator secundum æstimationem pecuniam pro ea numerare cogitur, verberibusq; ne id in posterum admitteret corrigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios exteros Principes, Moschouiæ Princeps Oratores missurus, omnibus aulicis & nobilibus cum legatis proficiscentibus, vestes solenniores, arma, & id genus ornamentorum ex thesauro suo ad vsurpandum sub prætextu soluendæ vsuræ accomodare solet, administratorq; horum substituitur, qui omnia ornamenta vnicuiq; secundum ordinem quotiens opus fuerit distribuit, rursusque ea ab eisdem recipit & reseruat, ex legatione tandem reuersi certam pecuniam pro vsurpatione vestium & cæterorũ ornamentorum secundum pactum magno Duci numerant, vestesque restituunt, quod si aliquis ornamentum accomodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, illud soluere cogitur. *Vestes magnus Dux copiosas habet pro suis aulicis.* *Legatorũ expeditio.*

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moſchouitas, quotannis certis diebus obſeruatur, adoleſcentes pueri plurimiq; viri vxorati, extra ciuitatem pagumuè in locum amplum & eminentiorem confluunt, vnde ab hominum congregatione videantur, ibiq; quibuſdam ſibilis & vociferationibus (ſecundũ gentis morem) ſigno dato concurrunt, manuſq; abſq; vllo armorum genere conferunt, certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtrinq; quatientes, ineunt, ſæpeq; inde ſemiuiui plerumque etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo inſtitutum dicunt, vt adoleſcentes aſueſcant verbera pati, & quoſcunque impetus perferre.

DE MAGNI MOSCHOVIAE DVCIS, IOANNIS Baſiliadis Tyrannide. Caput V.

Bſoluto breuiter ſitu Regionũ Ruſſiæ, magno Moſchouiæ Principi ſubiectarum, Religione, moribus deniq;, & conſuetudine gentis, de moderno Principe Moſchouiæ Ioanne Baſiliade eiuſq; Tyrannide quædam dicenda nobis reſtant. Sed antequam rem ipſam aggrediemur, pauca de titulo illius quo vtitur, lectori haud aſpernanda præponemus.

A tempore Ruriczk primi Nouogrodiæ magnæ Ducis, de quo ſuperius dictum eſt, omnes ferè Principes Ruſſiæ non alio titulo quam magnorum Ducatuum, Wolodimiriæ vel Nouogrodiæ magnæ, vel Moſchouiæ vtebantur, vſq; ad Baſilium Ioannis Magni, patrem moderni Principis Ioannis Baſiliadis, de quo hoc noſtrũ propoſitum eſt. Hic enim Baſilius rebus ſuis fœliciter procedentibus, & filius eius poſt eum modernus Princeps titulum & nomen Regium plurimorumque magnorum Ducatuum ſibi vendicare cœperunt in hunc modum. Nos Magnus Dominus, Rex & magnus Dux totius Ruſſiæ, Ioannes Baſiliades, magnus Dux Wolodimiriæ, Nouogrodiæ magnæ, Moſchouiæ, Pſkouiæ, Smolenſkiæ, Thweriæ, Iugariæ, Permiæ, Viatkiæ, Bulgariæ, Rex Caſaniæ, Aſtrahaniæ, dominus & magnus Dux Nouogrodiæ inferioris, Czernihouiæ, Rezaniæ, Wolochdiæ. Rsouiæ Bielloiæ, Roſtouiæ, Iaroſlauiæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimiæ, Dominus Seueriæ, Liuoniæq;, & magnarum Regionum Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem verſus, Dominus legitimus hæres & ſucceſſor.

Titulus Moſchouiæ Ducis.

Nunc autem multi eum Imperatoris titulo, præcipuè verò Germani venerantur, qui deductionem verbi Czar Slauonicæ linguæ ignorantes, pro Rege imperatorem ponunt. Quid igitur hoc nomen Czar in Slauonico ſonaret, breuiter exponemus. Czar, hoc verbum in Ruthenico idiomate, Regem, Czarſtuo verò, Regnum ſignificat, & hoc nomine Moſchouitæ Principem ſuum, Regem totius Ruſſiæ appellant. Ceteri autem Slauones vtpote Poloni, Bohemi, Lituani, & cæteri, qui ab idiomate Ruthenico diuerſi ſunt, alio nomine Regem appellant, ſcilicet Krol, alij Korol, & Kral, hoc verò nomine Czar ſolum Imperatorem appellari exiſtimant, vnde & Rutheni ipſi Moſchouitæq;, audientes ab externis nationibus hoc nomine Imperatorem ſignificari, & ipſi Principem ſuum Imperatorem Ruſſiæ appellare cœperunt, nomen Czar dignius eſſe quam Regis (licet idem ſonet) putantes. Sed in omnibus Ruthenorum tam ſacris quam prophanis literis, Czar Regis, Keſar verò Imperatoris nomẽ repræſentat. Sic quoq; Rex Thauricæ Tartarus, Præcopenſis Czar, id eſt, Rex nuncupatur, & omnes Reges Tartarorum hoc nomine efferuntur, ſed plurimi ignorantia huius vocis decepti, omnes Reges hoc nomine Czar vocatos, Cæſares, hoc eſt, Imperatores eſſe putant. Alij quoque Principem Moſchouiæ album Cæſarem, Præcipuè verò ſubditi ſui appellant, id eſt, Regem vel Imperatorem Ruſſiæ albæ. Ruſſia etenim vt ſupra dictum eſt, Moſchorum Duci ſubiecta, Alba dicitur, ea verò cui Polonorum Rex præeſt (quamuis & Albæ partem poſſideat) nigra appellatur Ruſſia. Vel etiã ideò dictum eſſe Regem Album Moſchorum Principem exiſtimo, quod incolæ omnium Regionum

Czar dictionis regem ſignificantis expoſitio.

num ipsius imperio subiectarum, vestibus albis & pileis plerumq; vtantur. Porrò Basilius moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetiæ, Magistrumq; Liuoniæ, & ad Turcam scribens, Regis titulo vtebatur. Ad Regem autem Poloniæ nunquam Regis, nisi magni Ducis titulum præsumebat. Nunc verò præsens magnus Dux Moschouiæ, & ad Regem Poloniæ (quod pater non faciebat) Regis titulo vtitur, sed à Polono nunquam nisi magni Ducis titulo honoratur.

Hic Princeps Moschouię Ioannes Basiliades imperio quod in suos exercet, omnes facilè vniuersi orbis Monarchas superat, nam authoritate sua (vel potius tyrannidè) tam in spirituales quam in seculares & cuiusuis conditionis homines vtitur, liberè & ex voluntate sua de omnium & vita & bonis (nemine obstrepente) constituit, consiliariorum enim nullus est apud eum tantæ authoritatis, qui dissuadere aut sibi in re aliqua quamuis iniustissima resistere audeat. Omnes deniq; tam proceres quam consiliarij, & totus equestris & spiritualis ordo, fatentur publicè voluntatem sui Principis, voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quamuis perperā egerit, ex voluntate Dei agere. Ob id etiam clauigerum & cubiculariū executoremq; voluntatis Diuinæ eum credunt esse. Vndè & Princeps ipse si quando preces cōsiliariorum interponuntur ad se pro re aliqua idonea, respondere solet, cum Deo placuerit, vel si Deus iusserit, faciam. Ita quoq; si de re aliqua incerta & dubia Moschouitas interrogaueris, cōmuniter secundum consuetudinem respondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus sic voluit & magnus Princeps. Denique in compotationibus vnus ad alium præbibens, primò salutem magno Duci, omniaq; fausta & fœlicia nomine proprio eum appellantes, & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & post prandium omnes & singuli optare solent. Etsi aliquid peruersè pessimèq; & cum Reipub. dispendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res fœlicissimas & vtilissimas gesserit laudatur. Affinibus cognatisq; suis nec arces ad legitimè possidendum permittit, nec confidit, solummodo aliquos secundum arbitrium suum qui sibi placuerint arcibus & possessionibus certis proponit, & tandem illis quàlibet de causa infensus, omnia vt sua adimit. Ex plebeijs equites, Palatinos, & Consiliarios plerumq; secundum voluntatem suam nullo repugnante facit, ex consiliarijs deinde siue equestris ordinis hominibus plebeios, omnibus bonis illis ademptis & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitas, Episcopos, Abbates, Prioresq; Monasteriorum suo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta durissima seruitute præmit, prout supra in expeditione bellica consuetudineq; gentis latius diximus.

Authoritas magni Ducis.

Sed cum hæc tota gens Moschorum Duci subiecta magis seruitute quam libertate gaudeat, incertum est an suis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo insolentia eorū domaretur. Nam hoc plerumq; in illis Regionibus obseruatur, quod serui apud Dominos, & vxores apud viros gratiam, si ab eis frequentius verberentur habere, & amore se prosecutos dicunt. Contra si in eos non animaduertitur, vllum signum amoris in se exhibitum conquiruntur, & non solum serui sed & plerique nobiles, magni viri & consiliarij, frequenter à magno Duce absq; vlla dedecoris nota publicè siue priuatim baculis verberantur. Illi verò tunc temporis amoris signum Principem in se exhibuisse gloriantur, verberatiq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus tu sis & incollumis Domine, Rex & Dux magne, quod me seruum rusticumq; tuum verberibus emendare dignatus sis. Qua ratione, probatur eos suis moribus conformem Dominum (velut quondam Ranæ Regem Ciconiam) necessario exigere. Sed his Moschorum Princeps Ioannes Basiliades leges huius Tyrannidis supra modū (iusticia iudice) excedere videtur, qua non solum prædecessores suos (qui id secundum morem & consuetudinem gentis faciebant) superauit, Sed illos omnes Tyrannos, qui ante & post Christum ad hæc vsque tempora fuerunt, vtpotè Neronem, Valerianum, Dionisium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes.

Seruitus Moschouitarum.

Amplificatio Tyrannidis Moschorū Ducis.

Hi etenim quamuis etiam sæpius Tyrannidem nefandam exercuerint, attamen

aliquanto tollerabiliorem, sed in hoc Principe tãtam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis interuallo crudeliter perpetratam videre licebit, quam nos bona fide conscriptam Lectori benigno offerimus.

INITIVM TYRANNIDIS MOSCHORVM PRINCIPIS Ioannis Basiliadis.

ANno partæ humano generi per Christum salutis, supra Millesimũ Quingentesimum Sexagesimo: Ioannes Basiliades magnus Moschorum Dux, postquam Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademisset, rei prosperè gestæ successu elatus, in quandam insolentiam prolapsus est. Inprimisq; ad ea quæ pater, auusq; suus inceperant continuanda, & perficienda, animum apposuit: omnes nimirum Principes & alios quosuis Magnates castris, possessionibus & munitionibus exuere, Postea omnes magnarũ & antiquarum familiarum viros, quos suæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare, de medioq; tollere cœpit. Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Owczinino, Demetrio nomine (filio illius Owcinæ olim tutoris sui, qui in Starodub arce captus, Vilnæ Lituaniæ Metropoli in vinculis mortuus est) exordium sumpsit, hoc modo. Inuitauit eum sub amicitiæ prætextu ad cœnandum secum, ibiq; inter compotandum ipse magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletum mellis liquore, illi Owcinino pro sanitate sua, (prout gentis mos est) vno haustu iam temulento ebibendum obtulit, qui iam ferè potu oppressus, ne medium quidem ebibere potuit, qua de causa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Siccine mihi Domino tuo cuncta bona exoptas? Siccine me Principem tuum clementem diligis? Sed quia hic præbibere pro salute mea noluisti, ad cellarium meum vbi varij potus reconduntur vade, illicq; pro incollumitate mea præbibes. Ille miser iam ebrius, verbis placidis magni Ducis, quasi fidelibus deceptus, ad cellarium cum his qui ad eum occidendũ erant subornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter suffocatus est. Postridie verò ad domum prædicti Owcinini magnus Dux (quasi rei ignarus) misit, mandans vt ad se veniret, vxor verò sua respondit, maritum hesterna die ad magnum Ducem cœnatum profectum esse, & ab hoc tempore adhuc domum non rediisse, sic igitur res vbi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Owcininus in dubio stabat. Hæc autẽ præcipua causa necis eius erat: Fouebat quendam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Bosmani cuiusdam nobilis filium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandam) explebat, cum isto prædictus Owcininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgandum autem (vt fit) hoc nefandum facinus ei exprobrauit, dicens: tu Sodomia turpi Principi inseruis, ego verò ex magna prosapia ortus, semper cum predecessoribus magna cum laude & Reipub. vtilitate Principi seruio. Ille igitur iuuenis tali ignominia affectus, ad magnum Ducem flens venit, Owcininumq; talia sibi exprobrasse accusauit. Et ab hoc tempore magnus Dux insidias struere cœpit, quo modo Owcininus de vita tolleretur, donec voti compos effectus est.

Initium Tyrannidis.

Porrò hoc clanculario furtiuoq; mortis genere, plurimos magni nominis viros iugulare suffocareq; procurauit, nemine contra talia ne quidem mussitare audente, donec Metropolitanus ipse re considerata, Episcopiq; & omnes equestres viri, ad eum conuenerunt, expostulantes & interrogantes, quamobrem sic innocenter populum suum, insignesq; viros, absque vlla criminis nota de medio tolleret, quorum conuentu & persuasionibus per semestre anni spatium humanior, & quasi mãsuetior effectus erat. Interea tamen cogitare & moliri cœpit, quo pacto suæ Tyrannidi conformes seruos & aulicos, quorum opera in explenda crudelitate vteretur conduceret & conscriberet. Finxit igitur se iam velle imperium abdicaturũ, & Monasticam vitam religiosè in pace transacturum, filiosq; imperio præpositurum. Conuentu itaque generali celebrato, nobilibus & proceribus imperij dixit. Ecce habetis duos filios meos legitimos hæredes

Moschus tyrannidem molitur.

hæredes, qui vniuerso imperio nostro præerunt. Vos verò omnes obedientiam suam & operam illis in iuuando Regimine, & defendendis finitibus imperij præstabitis, si autem aliquid grauius acciderit, ad me consilium deferte, cum non longè à vobis in Monasterio abfuerim. Confestim ergo peramplam aream extra ciuitatem Moschouiam delegit, & curiam in ea amplissimam cum innumeris ædificijs muro cinctam erigere fecit. Qua extructa arces præstantiores cum opimis annuis redditibus, ex vniuerso imperio delectu habito sibi specialiter (sub prætextu monasticæ vitæ ducendæ) appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus necessarijs munita & prouisa, quasi imperio abdicato filijsq; cōcesso, seorsiue maneret ingentem facinorasorum manum qui suas partes sequerentur satellitumq; coegit, & ad pristinum propositum quod nuper statuerat de excidendis de medio, tolendis antiquarū familiarum principibus viris redijt, ad omnesq; & singulas arces, quarum præfectos, magni nominis viros occidere proposuit, Sexaginta plusue aliquando ex suæ factionis satellitibus, equites, quasi præsidiarios cum literis misit, qui in arce tam diu sub prætextu præsidij manebant, donec eius præfectum à Principe neci designatum inopinatè opprimerent, & membratim dissecarent. Et cum iam aliquem ex ijs Principibus viris occidit, tunc & omnes cognatos, affines, fratres, & omnem deniq; Progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimas Principales familias, monasticam vitam ducens, exterminauit, & postea imperium vt & prius administrare cæpit.

Moschus Imperium maliciosè abdicat.

Moschus satellites maliciosos conscribit.

DE ROSTOVIENSIS DVCIS NECE.

Dvcatus Rostouiensis, cuius superius mentionem fecimus secundo genitis, magnorum Ducum Russiæ, attributus erat. Hunc etiam Basilius magnus Dux vt & cæteros sibi appropriauit, heredibus subiugatis parua redituum portione concessa. Ex his Ducibus vltimus erat relictus hæres Petrus nomine, Præfectus Nouogrodię inferioris, quem modernus magnus Moschorum Dux cum progenie sua de medio sustulit hoc modo. Quadraginta equites factionis suæ in Nouogrodiam inferiorem destinauit, quibus vt sibi caput præfecti prædicti Ducis Rostouiensis abscisum, attulerint mandauit. Illi igitur equites prædictum Ducem in Ecclesia orantem pręuenientes, sic allocuti sunt: Domine Rostowski mandato magni Ducis à nobis nunc capieris. Ille confestim mandato audito baculum quem manu gestabat in terram abiecit, innuens se officiū cui præpositus erat iam abdicare, nam Princeps Moschouiæ cum aliquem nobilium in officio præponit, tunc illi in manum baculū dare solet, quo significatur, vt ei in omnibus velut Principi obtemperaretur, Tandem cum aliquis officio degradatur, tum baculū illum in manus Principis vel eius vices gerentis reddere solet. Cum itaq; in Ecclesia prædictus Dux Rostouiensis caperetur, vestibus spoliatus est, vt nudus velut matris aluo egressus staret, postea in trahæas vinctus positus & alligatus est. Cumq; iam tribus miliarib. à Nouogrodia auectus esset, illi qui eum vehebant ad flumen Wolgam substiterūt, Dux verò vinctus quare starent causam percontabatur, qui se equos velle adaquasse dicunt, ille contra, non equis hanc aquam sed mihi (quasi mortis præscius) bibere, & nunquam ebibere, respondit. Confestim ergo præfectus equitum ei iacenti caput securi amputauit, cadauer verò in flumen gelu concretum mersum est. Cum autem caput illius Principi allatū est, ipse Princeps manu & capite nutans dixit, ach caput caput, multum sanguinis viuum existens effudisti, (bellicosissimus enim extitit) & nunc mortuum eundem effundes, his dictis fremēs pede illud trusit, & in profluente abijcere iussit, postea omnes amicos & totam progeniem quinquaginta hominum funditus eradicare excidereq; (possessionibus omnibus eorum publicatis) fecit, seruosq; eius præcipuos quaterdenos vinctos in carcerem intrusit.

Rostowski capitur.

Tyrannis ingens.

Hæc tota gens Moschouitica id à natura ipsa inditum habet, vt sese alterutrum qualibet de causa per phas siue nephas accusarent, contumelijsq; varijs se inuicem afficiunt, & res suas vnus in alterius domum clanculum frequenter inijt siue importat,

Moschis contumelia innata.

eaſdemque furto ſibi ablatas dicit. Magnus verò Dux cum vnus alium qualibet de re accuſat, libenter audit, iam etenim occaſionem occidendi illius qui accuſatur habet. In curia autem illius quando conuentum, vel aliquid tale celebrat, vel morti aliquem adiudicat deſtinatue, neq; ſubmiſſa neq; clara voce aliquid cum ſocio muſites, nec rideas, nec feſtiuum hilaremq; vultum præſeferas, confeſtim enim interrogaberis cur rides? cur hilaris es? &c. ſentis tu aliquid cum inimicis magni Principis, continuò igitur à delatoribus coram magno Duce accuſatur, accuſatus verò iuſſu Principis, nulla purgatione criminis obiecti conceſſa à ſatellitibus arripitur, atque membratim diſſecatur, aut in aquas capite auulſo proijcitur.

DE IOANNIS PIOTROVICZ, PALATINI SVPREMI *Moſchouiæ falſo accuſati, crudeli nece.*

NNo virginei ſalutiferi partus ſupra Milleſimum Quingenteſimum Sexageſimo octauo. Cum Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, Magnus Dux Lituaniæ, ad campos Radoſcouicenſes cum vniuerſis Lituaniæ viribus in caſtris eſſet, fines Moſchouiticos inuaſurus: Magnus Moſchouiæ Dux in Wielikieluki ciuitate cum præſidiarijs copijs tunc temporis excubabat, poſtea cum Rex Poloniæ ex caſtris re infecta & intentata diſceſſiſſet, Magnus Dux in Moſchouiam ciuitatem reuerſus eſt, & ibi progreſſum quendam nobilium ſuorum ſibi contrarium offendit. Præcipuè verò quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz, Palatinus principalis, & vices gerens Moſchouiæ apud eum, per delatores falſo & contumelioſè accuſatus eſt, quaſi ille magnum Ducatum ambiret, quem magnus Dux confeſtim nulla purgatione criminis obiecti audita omnibus bonis, mobilibus & immobilibus ſpoliare fecit, ipſumque in bellum contra Tartaros proficiſcere iuſſit. Ille miſer omni ſuppellectili ſpoliatus ne equum quidem, in quo ad id præſcriptum bellum proficiſceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miſeriæ condolens, equum ei accomodauit, in quo contra Tartaros mandatum Principis adimplens, ſolus tantum (qui nuper catetua ſeruorum commitabatur) profectus eſt. Ex bello tandem reuerſus, ad magnum Ducem citatur, omneſq; nobiles & cæteri magnates ad tempus deſignatum in Moſchouiam conuocantur. Prædictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus, vxori, liberis, cæteriſque affinibus, valedicens, necis futuræ præſcius, Magno Duci ſe præſentauit. Statim ergo ab ipſo Principe ornamentis Ducalibus, Diademate, & Sceptro, ſolenniter inſignitus in ſede ſiue Maieſtate Regia ad id erecta collocatur, cumq; iam ſic inſignitus & ornatus ſederet, omni conuentu nobilium & magnatum circumſtante, ipſe magnus Dux coram eo ſtans, capite adaperto, quaſi honorem exhibens, caput & genua (ſecundum morem gentis) inclinabat, dicens, Aue magne Dux & Monarcha Ruſſiæ, en obtinuiſti quod affectabas, en habes quod ambiebas, voluiſti enim in locum meum magnum Monarchatum Ruſſiæ (ſic enim falſò accuſatus erat) ſuccedere, en ego ipſe te iam magnum Ducem ſolenniter creaui, ſed ſicut habui poteſtatem, te magnum Ducem creandi, ita etiam potens ſum te hac de ſede & dignitate degradandi, his dictis, cultellum oblongum, ſiue pugionem ipſe in cor eius aliquoties infixit, omniſque turba nobilium circumſtantium in eum ſic crudeliter pugionibus & cultellis ſæuiebat, quoaduſque omnia viſcera & præcordia ex eo in terram profluerent. Cadauer tandem crudeliter vulneribus confectum, ex arce in forum extractum eſt. Deinde omnes ſeruos eius præcipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcem Columna, quam prædicto Ioanni cum omnibus prouentibus, olim conceſſerat, profectus, omnes quotquot in ea arce & ciuitate ad trecenta pluſue hominum inuenit, aquis immergere, trucidareque fecit, dicens: Occidite, iugulate, aquis obruite hos malefactores, ſentiebant enim cum inimico meo periuro & perfido. Poſtea per integrum

Iudicium Tyranni.

Crudelis Tyranni.

grũm ferè anni ſpatium poſſeſſionis prædicti Ioannis ciuitates, & villas, vaſtabundus igne & ferro peragrabat, vbi verò nobiles ſubditos huius Ioannis, ſiue Boiarones, (erat enim magnus homo habens ſub ſua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnam habitationem coactos & occluſos ſuccendere iuſſit, pulueribus, tormentarijs ſubpoſitis, omneſq; vi accenſi pulueris in aërem velut aues volantes eijciebantur. Iumenta, inſuper omnis generis ad canem & felem vſque in fruſtra membratim diſſecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & prædia, igne ſuccendere cineribuſque commiſcere fecit, vxores verò horum nobilium, & virgines coram ſe turpiter conſtuprandas ſatellitibus expoſuit, poſtea eaſdem in fruſtra diſſecare mandauit. Colonorũ autem & infimæ conditionis coniuges veſtibus ſpoliatas, in ſyluam nudas perinde vt matris aluo egreſſas, vel vt brutum pecus agere iuſſit, in ſyluis autem ſatelites latentes ſubordinati erant. Cumq; illæ miſerrimæ mulierculæ ſyluæ appropinquarent ſatellites, cum impetu in eas irruerunt, cedentes & varijs plagis afficientes, illæ timidæ per campos & ſyluas pallantes & idem tidem diſcurrentes omnia fletibus & eiulatu complebant. Sic itaq; omnibus poſſeſſionibus prædicti Ioannis Piotrouicz olim Palatini Moſchouiæ deuaſtatis, & funditus extirpatis vxorem eius in Monaſterium intruſit, progeniem autem eius, totam denique familiam à paruo ad minimum erradicauit.

CANCELARIO SVO QVID FECERIT.

Odem ſupradicto anno trucidato tam inſigni viro cum tota familia ſua, Cancelarium ſuum Kozarin Dubrowſki dictum, falſo accuſatum (quaſi ille ſubditis nobilium ſiue Boiaronum, largitionibus corruptus tormenta bellica in ſuis curribus & equis ducere non iuberet, prout mos eſt, & quod ſolummodo magni Ducis id munus obirent) crudeliter hoc modo trucidauit: Satellitibus ſuis mandauit, vt in domum prædicti cancelarij impetũ facerent, ipſumq; membratim (quamuis criminis non conuictũ) diſſecarent, quod & dictu otius executum eſt, nam ſatellites inopinatè ipſum cancelarium cum filijs duobus membratim ſecuribus ad menſam ſedẽtem crudeliter diſſecarunt, diſſecatoſq; in puteum qui in medio eiuſdem curiæ erat proiecerunt. Superfuit autẽ adhuc huius Cancelarij filius tertius, qui hoc die quo Pater ſuus occiſus eſt, ad conuiuium quoddam inuitatus profectus erat, cumq; de patris tam crudeli fratrumq; nece audijſſet, in domum amplius redire non audebat, ſed per integrum ferè annum, idemtidẽ præ timore vagabundus circumambulabat. Cum verò nunciatum eſſet magno Duci adhuc vnum filium Cancellarij Kozarini supereſſe, iuſſit eum per omnes regiones & ciuitates tam diu inquirere, donec inueniretur, quem captum & in Moſchouiam adductum, magnus Dux quatuor ingentibus rotis ad id excogitatis, in quatuor partes diſrumpere fecit. Eſt autem hoc inſtrumentum quatuor Rotarum ab hoc magno Duce moderno pro cruciandis hominibus adinuentum, ad primã rotam vna manus, ad ſecundam altera, eodẽ modo vterq; pes ad cæteras duas rotas alligatur. Singulas verò rotas quindecim viri trahunt, tunc ibi & ſi ferreus vel Adamantinus homo fuerit, à ſexaginta viris tranſuerſim crudeliter tractus diſrumpitur, & membratim dilaceratur. Ipſe autem præſens ad hoc ſupplicij genus ſpectare ſolet, cumq; iam aliquis eo inſpiciente ſic diſrumpitur, gentili voce ſaltãdo hoyda, hoyda, proferens vociferare ſolet, quaſi aliquod opus egregiũ perfecerit. Omnis quoq; Nobilium & plebeiũ circumſtans turba eadem voce Principi ſuo correſpondere manibus complaudendo ſolent. Nam ſi aliquem lugubri triſtique vultu ſub id temporis conſpexerit, vel ſi aliquis illi hoyda hoyda vociferanti exhilarandi particula non correſponderet, ſtatim ſatellitibus eum arripere & diſſecare mandat, dicens: perfide & tu ſentiebas cum hoc inimico meo, cur ei condoles? quare de nece eius contriſtaris? &c.

Cancellarius cum duobus filijs occiditur.

Tertius Cancellarij filius rotis diſtrahitur.

Inſtrumentum mortis crudele.

SALES ET IOCI MAGNI DVCIS CIRCA MENSAM.

QVicunque Nobilium vel Magnatum apud magnum Ducem inter prandendum turpius ſpurciuſque iocatur, ille egregius peroptimuſque & facundiſſimus aulicus cenſetur. Tales iocatores duo præcipui in aula eius germani fratres Kneſi Gwozdowie dicti erant, qui ſemper ſales nefandos circa menſam exercebant, vnus erat Andreas nomine Marſchalcus, ſiue palatij magiſter, qui peſte infectus vitam exhalauit, Alter verò minor natu Cubicularij munus obibat, hic quadam die turpiſſimè cum magno Duce inter prandendum iocabatur, adeò vt magnus Dux nefandis dictis exacerbatus, à menſa ei diſcedere iuſſerit, interdum verò eo diſcedente caulis calidiſſima peneque buliens de coquina ad menſam allata eſt, vocans igitur prædictum Cubicularium, iuſſit ſe ei inclinari, & caulem illam calidam inclinato à colo poſt tergum infuſit, qui penè combuſtus dolore vrgente vociferare cœpit, dicens: Miſerere, miſerere celeberrime Imperator. Poſtea diſcedere volētem, magnus Dux arripuit, cultelloque quo ad menſam vtebatur eum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuo in terram prolapſus, extractus eſt in atrium. Poſtea ei cōdolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ otius acçerſiri iubet, eique venienti aſſurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade auxiliare aliquid huic cubiculario meo, quem in iocando læſi. Doctor egreſſus exanimatum offendit, reuerſuſque dixit: Rex & Dux magne, vtinam tu ſanus ſis, ille verò iam de vita ad mortem tranſlatus eſt, Deus autem, & tu magne Domine potens animam ei erripere, ego autem eam reſtituere nequaquam poſſum, ad hæc magnus Dux manu conniuens dixit, valeat ergo canis cum viuere noluit.

Cubicularium trucidat.

QVALI MVNERE MAGNVS DVX SVOS honorauit.

QVodam tempore Boris Titow magni nominis vir, Palatinus Staricienſis, ad magnum Ducem poſt prandium menſæ cubito innixum aſſidentem venit, honoremque ſecundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quaſi congratulans dixit: Salue chariſſimè Tite, ſalue mi fideliſſimè ſerue, dignus es ò Tite aliquo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iuſſit, & cultello euaginato auriculam ei manu propria abſcidit. Ille verò auricula priuatus minimè contradixit, ſed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu ſis celeberrimè Rex, Dux & Domine magne, quod me ſeruum tuum ſecundū placitum tuum caſtigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munuſculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

Auriculā Palatino abſcidit.

SOMNIORVM EGREGIVS INTERPRES magnus Dux.

QVidam Nobilis Moſchouiæ in carcere aliquot annis detinebatur, carceriſque duriſſimi pertæſus, ſomnium ſibi falſo finxit, quaſi Regem Poloniæ captum vinctumque ad magnum Ducem adductum in ſomnis videret, hocque ſomnio ſe liberaturum fore (ſpe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad conſiliarios ſcriptam miſit, dicens: Se rem quandam magno Duci neceſſariam & vtilem gratamque ſcire. Quem conſiliarij eductum magno Duci confeſtim præſentant: cui magnus Dux, dic ea nunc quæ dicenda nobis habuiſti. Ille verò, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in ſomnijs vidi, Regem Poloniæ captiuum miſerè compedibus vinctum, ad te, à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux reſpondit, rectiſſimè narraſti, ſtatim ego tibi hoc ſomnium quid ſibi velit exponam, carnificibus igitur eum confeſtim examinandum torquendumque tradidit, inquiren-

quirendo ab eo qua de causa hoc somnium sibi finxisset, ille tormentis adactus fassus est, id causa liberandi ex duro carcere fecisse. Tunc magnus Dux eum in carcerem duriorem pristino intrudere iussit, dicens, expecta hic somnij tui veram efficatiam tam diu, donec adimplebitur. Ille miser posteà acerbissimo carcere consumptus miserrimè è vita decessit.

TVRPIS MATRONARVM NOBILIVM, APVD *Magnum Ducem abusus.*

HAbet magnus Dux supplantatores, adulatores plurimos ad id subordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matroneq; nobilium de se loquerentur subaudiunt, raptaq; verba dicto otius ad eum defferunt, qui satellitibus suis ad domum illius matronæ accusatæ destinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abstrahere, & sibi præsentari iubet. Hanc si sibi complacuerit per aliquot hebdomadas pro explenda libidine detinet, sin minus satellitibus eam turpiter stuprandam exponit, & tandem ad maritum suum eam ablegat. Si verò virum illius matronæ occidere è medioque tollere proposuerit, tunc eam non ablegando iugulare vel aquis obruere iubet, prout hoc pluribus contigit. Præcipuè verò cuidam magni nominis viro Miessoiedowyschly dicto (de quo inferius dicetur) supremo notario suo vxorem cum pedisequa violenter abstractam, & per aliquot hebdomadas detentam, in porta domus mariti sui eam vna cum pedisequa laqueo suspendere iussit, sicq; in porta suspensæ duabus hebdomadis pendebant, donec iussu Principis deponerentur. Maritus verò suus subtus vxorem suspensam per illam portam quo opus fuerat exire & intrare cogebatur. Hoc quoque vel atrociori modo cuidam notario suo fecit, cui vxorem abstractam & stupratam postea remisit, eamque in habitatione propria vbi solitus erat cibum capere, super mensam, suspendere fecit, in illaque mensa desuper vxore strangulata pendente, tam diu ille notarius cibum amarissimum capere cogebatur, donec iussu Principis illud cadauer asportaretur. Cum autem aliquo Magnus Dux proficiscitur, & fortè obuiam sibi (vt fit) aliquam viderit matronam, quamuis magni viri vxor ea esset, sciscitare iubet cuias sit, vel vnde proficisceretur? Quod si eam illius viri cui offensus est vxorem esse intellexerit, tunc eam ex curru descendere, & collotenus pudenda detegere iubet, & tam diu stare cogitur, donec omnes satellites, equites & aulici, ipseque Magnus Dux præter eant.

Grande facinus.

Aliud crudelissimū facinus.

DE INIVRIA EXPOSTVLANTIBVS QVID ACCIDERIT.

ANno à Christo nato Millesimo quingentesimo sexagesimo sexto conuenerunt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & consiliarij, quasi trecenti viri expostulantes cum eo de iniurijs, homicidijs, spoliationibus & inaudita crudelitate, his verbis: celeberrime Rex magne Dux, & Domine noster, quæ causa est quod nos innocenter tantis detrimentis, tantisq; malis, & iniurijs affligis, fratres nostros, consanguineos, insontes morti adiudicas, trucidas, aquis obruis, bonis spolias. Insuper satellites tuos in nostrum exitium conuertisti, qui nos intollerabilibus oneribus iniustè affligunt, & an tuo mandato nobis hæc faciant penitus ignoramus. Nos etenim tibi Domino nostro & imperatori legitimo, prout fideles subditos decet, in fide sincera & veritate seruimus, sanguinemque nostrum tui causa strenuè profundimus. His dictis magnus Dux ira excandescens in carceres omnes & singulos vinctos intrusit, postea quinq; diebus exactis de carceribus eductis, quibusdam linguas abscindere, alijs pedes & manus obtruncare, quinquaginta verò insigniores viros in foro publicè virgis & baculis cedere iussit, reliquos liberos dimisit, quibus quamuis tunc temporis pepercerit, postea tamen in manus eius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicetur.

QVALEM GRATIAM MAGNVS DVX SOCERO *suo exhibuerit.*

MIchaël Temrucouicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis Socer, tali amore prosequitur, quod interdum per duas ampliusuè hebdomadas magnus Dux gratiam amicitiamq; ei exhibet. Posteà cum eidem qualibet leui de causa infensus fuerit, tunc ad singulas portas, ianuasq; curiæ illius, vrsos indomitos horribilesq; tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curia exire volentes vnguibus confestim dilacerarent. Interdum ergo Dominus Socer in ædibus clausus sedit, & si quid habet, comedit, bibit, & hij vrsi aliquando per duas, tresue hebdomadas à foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem Socerum suum supradictum Magnus Dux peccunijs abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimine ei falsò obiecto, & in locum vbi debitores secundum morem gentis baculis virgisque cæduntur ducere, ibique tam diu iussu Principis virgis verberatur, donec omnem thesaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux nihil potest verberibus extorquere, tunc ei ipse ex thesauro suo certam summam peccuniæ numerare solet. Hoc itaq; modo magnus Dux socerum suum tractat, aliquando eum thesauro spoliat, aliquando ditat. Interdū verò cum se huic socero suo benigniorem exhibet, tunc ipsi soli parcit, sed præcipuum eius & intimum seruum (qui vices Domini suppleret) arripere & tam diu verberare iubet, donec thesaurum Domini sui indicaret, aliquando etiam Dominus seruo innocenter cæso condolens, tantum pecuniæ pro eo numerare solet, quantum magnus Dux imperauerit. Quadam etiam vice euenit, quod vector prædicti Michaelis cum vectore magni Ducis in via forte congressus, ibi ambo inter se litem excitauerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis grauius percussus ad Marschalcum, siue palatij Magistrum veniens, à vectore Soceri magni Ducis se verberatum conquæstus est. Magister palatij causam ad magnum Ducem detulit, qui continuò re audita, absque partis accusatæ purgatione, satellites suos in curiam prædicti soceri sui misit, eisque vt tres seruos illius præcipuos in foribus laqueis suspenderent mandauit. Sic ergo illi serui suspensi in foribus pendebant, & omnes ex domo exire, & in domum intrare volentes, per illas fores subter suspensos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iussu Principis deponerentur.

Sex pro verberato vno suspensi.

DE CRVDELI MAGNI DVCIS MOSCHORVM TYRANnide, quam in Nouogrodia Magna, Pskouia, Tweria, & Nerua Ciuitatibus perpetrauit Anno Domini 1569.

ANno per Christum salutis parte supra Millesimum quingentesimum sexagesimo nono, cum Princeps Moschouię resciuit Nouogrodenses, Pskouienses & Thwerenses ad Regis Poloniæ Magnique Ducis Lituaniæ partes aliquantulum propensiores esse, statim quomodo id vlcisceretur cogitare cæpit, & vt inopinatos eos, & præter spem securos opprimeret, hoc modo imprimis progressus est. Omnibus & singulis vtriusque sexus hominibus, tam viris quam fœminis, senibus & pueris sub pœna capitali interdixit, ne quisquam ea via quæ ex Moschouia in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficiscereue præsumeret. Deinde cum iam numeroso accinctus exercitu de curia Alexandroua Sloboda dicta, ad Nouogrodenses vlciscendos, & funditus exterminandos egressus esset, præsidiariorum satellitum ante se septingentos præmisit, totidemque à tergo & in omnibus circumquaque locis præsidiarios subordinauit, qui omnes quoscunque ea via interdicta euntes inuenerunt, securibus membratim cum iumentis, curribus, & id genus alijs rebus dissecabant, ita vt nec ex Moschouia in Nouogrodiam, nec ex Nouogrodia in Moschouiam quisquam viuentium transire poterit, nemoque propositum

Princi-

Principis quo cōtenderet excepto vno Secretario Ophanasio Wiazimski, scire potuit, nam hæc omnia tam cautè & callidè peragebantur, vt inopinati & vndequaq; inclusi Nouogrodenses citius opprimerentur, & nusquā euadere possint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quasi per medium miliaris cum exercitu abesset, tum demum miseri Nouogrodenses diem iudicij sibi imminere cognouerunt, etenim satellites emissarij equitesq; tractum Nouogrodensem igne & ferro hostiliter vastabāt, omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint nobiles & plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; dissecabant. Insuper iumenta omnia, viccos & pagos flamma absumebant, satellites etiam præsidiarij qui viarum transitus vbiq; custodiebant, neminem post Principem transire (quamuis seruum ipsius proprium) sinebant, sed omnes quoscunq; offenderint membratim dissecant. Verebatur enim magnus Dux subditorum suorum, nobilium & magnatum quorundā erga se conspirationem, & insidias. Tandem in ipsam Nouogrodiam magnam, satellitorū aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmisit, ad spoliandos & deprædandos omnibus bonis ciues, quos ipse statim cum toto exercitu secutus est, & omnes obuios trucidare, membratimq; dissecare, equis proterere, lanceis induere iussit. Ipse quoq; manu propria cum filio natu maiore plurimos lancea transfigebat. Postea duas vastas areas septis ligneis circumdare, & trabibus obstruere, illicque omnes ciues præstantiores vinctos cogere & implere fecit, quos ipse cum filio hastis tam diu crudeliter, equis calcaribus adactis, magno impetu transfigebat, & trucidabat, donec vterq; anhelans defatigaretur. Tandem ad Satellites circumstantes, fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos, secate, dissecate, trucidate, neminemq; viuum relinquite, Illi confestim dicto otius in eam multitudinem ciuium vinctorum turmatim stantem, impetu facto, omnes ad vnum membratim dissecarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde aliquot centena hominum in flumen gelu concretum, quod mediam ciuitatem interfluit, implere glaciemque in circuitu eorum circumcidere iussit, qui omnes glacie circumcisa fundum petente, aquis immersi & obruti sunt.

Regionem suam vastat Moschus.

Manu propria cum filio magnus Dux ciues trucidat.

Tantam igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri & totius Russiæ primaria magnus Dux tyrannidem perpetrauit, vt 2770. ciuium excepto paupere vulgo, sexuq; fœmineo trucidati & aquis obruti fuerint. Monasteria quoq; in toto Nouogrodiensi tractu 175. spoliare, deprædare, quædam hostiliter flammis comburere, Monachosque trucidare & aquis obruere fecit. Vestimenta sericea & id genus ornamentorum ciuilium satellitibus in prædam concessit, auro & argento (cuius ineffabile pondus de Ecclesijs & mercatorum thesauris compilauit) sibi relicto, domos etiam ciuium spoliatas dirripere, euertere, & destruere fecit. Tantaq; damna mercatoribus, cæterisq; ciuibus in hac celebri vrbe edidit, vt nequaquā resarciri, & iusta computatione æstimari possint. Cerę quoq; innumerabiles massas ab annis viginti plusuè apud mercatores repositas in flammas proijcere & in nihilum conuertere iussit, cæra etenim Nouogrodensium, pellesq; ferarum, præcipuæ merces erant. Cumq; prædictam ciuitatem funditus iam deuastasset, & totum ferè tractum eius crudeliter depopulasset, quingentos equites in Neruiam ciuitatem Liuoniæ finitimam, vbi Nouogardenses merces suas deponere solebant destinauit, & per totā ciuitatem proclamare iussit, ne aliquis merces Nouogrodensium sub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere, aut sibi quolibet modo appropriare audeat. Omnes verò ciues Neruienses, qui à Nouogrodensibus aliquid mercium clanculario emerunt membratim dissecati, & in lacum proiecti, possessiones verò eornm vna cum domibus igne combustæ sunt. Pauperes etiam omnes & mendicos, qui præ nimia fame (tunc temporis grassante) cæsorum cadauera coquebant & manducabant, illi Satellites iussu Principis trucidauerunt, trucidatosque in profluentem abiecerunt, & omnes merces Nouogrodensium varij generis, quas illic repositas inuenerunt, in vnum locum congestas succenderunt.

Numerus occisorum

Spolia.

Damna.

Neruia populatur.

Mendici trucidantur.

ARCHIEPISCOPO NOVOGRODENSI *quid contigerit.*

CVm ita crudeliter Moschorũ Princeps Nouogrodiam magnam vastaret, ab Archiepiscopo eiusdem ciuitatis (qui Ruthenico idiomate Wladika dicitur) ad cibum capiendum inuitatus est. Ille nulla excusatione interiecta, hora prandendi statuta in ædes Archiepiscopi Satellitum armata manu stipatus venit. Inter prandendũ autem Ecclesiam Sanctæ Zophiæ, auri & argenti ditissimam (ad quam omnes ferè ciues thæsauros suos, quasi in locũ tutissimum comportarant) spoliare & funditus deprędare iussit. Posteà prandio peracto Archiepiscopum (à quo ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, vestibusq; Archiepiscopalibus denudauit, dicens: minimè tibi conuenit Archiepiscopũ esse, sed potius tibicinem & vtricularium, vrsorumq; ad choreas peritorũ, ductorem. Ideò melius tibi est vxorem ducere quam ego tibi delegi. Cęteris autem Abbatibus, & Monasteriorum Prioribus, qui prandio intererant dixit, vos omnes ad nuptias Archiepiscopi vestri celebrandas inuito, sed vt etiã ad huius conuiuij necessaria comparanda singuli symbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioresq; imperatã & præscriptam summam pecuniæ magno Duci numerare coacti sint, vt ad minimum nummulum omnes penitus spoliati & excoriati fuerint, metu etenim tormentorum territi, omne argentum quantum quisq; habebat Principis impulsu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc symbola exegisset minisq; & tormentis extorsisset, equam albam pręgnantem adducere iussit, eamq; Archiepiscopo digito indicans dixit: En vxorem habes suam ascende super illam, & in Moschouiam proficiscere, illicque te in numerum siue contubernium tibicinarum & citharedorum, qui vrsos saltatrices ducunt inscribere da. Ille miser inuitus super equam prægnantem viloso panno vestitus ascendere compulsus est, iamq; desuper sedenti iussu Principis pedes sub ventrem equæ alligati sunt, deinde ipse magnus Dux instrumenta musices, videlicet lyram, fistulam, tibiam & citharam illi Archiepiscopo iam sic equæ insidenti porrexit, dicens: En habes artificij tui instrumenta, plus enim tibi citharistę quam Archiepiscopatus offitium arridet. Iam igitur hæc instrumenta musices exerce, & ad contubernium citharistarum in Moschouiam proficiscere, qui per totã ciuitatem in equa pedibus subtus alligatis sedens, vtricularios inflare, stridentibusq; & discrepantibus fistulis (nunquam licet in hoc genere musices exercitatus) miserum perstrepere carmen compulsus est. Hoc igitur modo prædictus Antistes Nouogrodensis Archiepiscopatus dignitate spoliatus, exutus, omnibusq; bonis priuatus, & nefanda ignominia turpiter affectus extitit.

Monachi trucidantur. His peractis Monachos, Abbatesq;, & Priores Monasteriorum, cæterosq; Ecclesiasticos omnibus bonis spoliatos, vario mortis genere trucidare, securibus dissecare, lanceisq; induere, & aquis obruere fecit. Postea quendam magni nominis virũ Theodorum Sirconij dictum captum, ad se in castra medio miliari à Nouogrodia sita adducere iussit, eumq; fune longo per medium alligare, & in fluuium Volchow dictum demergere fecit. Cumq; iam aquis penè obrueretur, rursus extractus est, extractumq; ipse magnus Dux interrogauit, dicens: Dic mihi quid in fundo huius fluuij vidisti? At ille respondit: Omnes dæmones magne Dux qui in hoc flumine & in lacubus Ladoga, Sladoga, Warminaq; degunt, ad tuam animam erripiendam, & in Tartaro demergendam, congregatos vidi. Ad hæc magnus Dux, rectè inquisti ait, ego verò pro huius visionis declaratione & expositione gratiam tibi præstabo. Cõfestim igitur eum arripere, & pedes in ahæno aqua buliente repleto, genuatenus coquere iussit, tamdiu donec omnem thæsaurum indicaret, erat enim auri & argenti ditissimus, duodecimq; monasteria suo sumptu fundauerat & erexerat. Cum verò sic crudeliter absq; vlla misericordia concoqueretur, triginta millia florenorum monetæ argenteæ indicauit. Tandem cum fratre Alexio, iussu Principis membratim dissecatus, & in proximum fluuium iniectus est.

Hæc insigni vrbe antiquissima, & celeberrima omnium ciuitatum Russiæ crudeliter deuastata ad Pskouiam ciuitatẽ amplissimam, Nouogrodiæ haud dissimilem, eodem modo hostiliter depopulandam profectus est. Cumq; iam ciuitati armato cum exercitu appropinquasset, ciues extrema sibi imminere videntes, singuli mensas vnusquisq; ante ædes suas adornauerunt, salq; & panem superposuerunt. Nam apud Moscos pane gratia, sale verò amor significatur. His itaq; dispositis obuiam magno Duci exeuntes, ad panem cum sale comedendum humiliter eum (vt gentis mos est) inuitarunt, dicentes: Magne Rex & Dux celeberrime, Domine noster, nos seruuli tui fideles, humilibus & submissis votis, te ad panem cum sale comedendum inuitamus, nobisq; omnibus & bonis nostris vniuersis secundum placitum vtere, nam omnia bona quæ possidemus non nostra, sed tua pariter nobiscũ sunt. Hac igitur humili Pskouiensium oblatione nõnihil sedatus placatusq; extitit, morti destinatis pepercit. Sed ciues mercatoresq; ditiores auro & argento deprædauit, Monachos etiam quosdam trucidare, membratim dissecare, aquis obruere, & duas Basilicas præcipuas thæsauri ditissimas spoliauit, denique campanas de omnibus Ecclesijs abduxit. *In Pskouiam vastandam contendit.*

His in Pskouia exactis in Twferiam ciuitatem insignem olim Ducũ Twerensium sedem profectus, tantam in ea tyrannidem quantam in Nouogrodia magna exercuit, incolas trucidauit, aquis obruit, bonisq; omnibus mobilibus & immobilibus spoliauit. Diuorum templa auro & argento deprędauit, Lituanos etiam & Rutenos, numero quingentos qui in Poloczka arce capti in carceribus ibidem detinebantur, omnes iugulare trucidareq; fecit. Tartarorum quoq; decemnouem Magnates in bello captos & in eadẽm ciuitate carceribus detentos trucidare iussit, ad idq; exequendum Præfectum Satellitum Maluitam Scuratow dictum destinauit. Tartari verò re animaduersa, cum nihil aliud nisi præsens ante oculos exitiũ, & miserabile mortis genus conspicerent, in desperationum adacti inter se obstinatè & firmiter statuerunt, sese pariter quoad possint defendere, cultellos itaque in manicis absconditos singuli habebant, & cum prædictus Maluta cum cæteris satellitibus in eos cum impetu irrueret, Tartari vnanimiter vt Leones rugientes strenuè sese defendere cœperunt, vnusquisq; eorum Ducem Satellitorum Malutam cultello appetijt, ventremq; ei quamuis lorica induto ad intestinorum vsq; profluxum transfodit. Dum sic res attrociter Tartaris sese obstinatè defendentibus agitur, ex Satellitibus quatuor desiderati ceciderũt, vicemq; enormiter vulnerati, cæteriq; fugati re infecta discesserunt. Cumq; magno Duci processus rei nunciaretur, statim quingentos Scloppetarios cum bumbardis, & arcubus in subsidium illis satellitibus, contra decemnouem Tartaros misit, sicq; vndiq; circumuenti sagittis bumbardarumq; glandibus confecti, & membratim dissecati in profluentem abiecti sunt. *TVVeria vastatur.*

DE TYRANNIDE QVAM SVPER INTIMVM SECRETARIVM *Consiliariumq; suum Magnus Dux exercuit.*

CVm proposuerat magnus Dux has supradictas ciuitates funditus deuastare, tum id tam cautè callidè & occultè peragebat, vt propositum suum nemini, nisi cuidam Ophanasio Wiazimski (quem vnice diligebat) reuelauerit, & aliquando bis per noctem de lectulo surgens, ad prędictum Ophanasium consultandi disceptantique de progressu rei gratia, ambulare non grauabatur, & quamuis etiam Italum Arnolphum Doctorem medicinæ singulari gratia prosequebatur, attamen nunquã nisi per manus huius Ophanasij medicinas sumebat, eumq; pro vnico alumno habebat. Hic autem Ophanasius Hreorum quendam Lowczik dictum, magno Duci cõmendauerat, & iam in gratia apud magnum Ducem habebatur. Qui beneficij ingratus prædictum Ophanasium benefactorem suum, ad magnum Ducem per contumeliam criminaliter detulit, quasi ille arcanum sibi creditum de vastandis Nouogrodensibus & Twerensibus quibusdam reuelasset. Cuius fal-

ſis dictis magnus Dux perſuaſus fidem adhibuit, ſed non ſtatim ſe accuſato iratum exhibuit, ſub prætextu enim priſtinæ gratiæ & amicitiæ, ſeorſim cum eo arcana conſilia, vt ſolitus erat, varijs de rebus cōferebat, aliud ſimulando fingendoq;, aliud animo occultando, malumque & exitium ei ſub dolo amoris ſpecie machinando. Poſtea quadam die magnus Dux cum prædicto Ophanaſio ſimili modo conſilia conferens, ſatellitibus ſuis ſeruos eius præcipuos interea trucidare iuſſit, quod & factum eſt, egreſſuſq; ille Ophanaſius à magno Duce, ſeruos ſuos miſere trucidatos videns, quaſi non videret oculis auerſis præterijt. Deinde iuſſu Principis bonis omnibus ſpoliatus, & funditus deprędatus, ex familiaq; eius decemſeptē viri inſigniores occiſi ſunt. Ipſum autem magnus Dux bonis omnibus ſpoliatum, in locum publicum, vbi debitores baculis cęduntur (prout gentis mos eſt) ducere iuſſit, & tamdiu crudeliter verberare, donec omne argentum & aurum quod adhuc ſecreto reconditum habuit indicare compulſus fuerit, nihilominus tamen qualibet die bis terue per crura baculis crudeliter verberabatur, iamq; cutis in eo præ duris verberibus perinde vt timpana intumeſcebat, attamē adhuc eò grauius torquebatur, donec tormentis crudeliſſimis eò adactus eſſet, vt contumelia aliquot ciues Moſchouienſes quos ditiores ſciebat afficeret, quaſi ſibi magnam ſummam pecuniarum debiti fuerint, & quantā apud aliquem ſummam pecuniarum indicauit, tantam illi Principi numerare & rependere (quamuis nihil debiti ſed per contumeliam accuſati) compulſi ſunt. Neq; hac quidem effera tyrannide, tantęq; ſummæ argenti à nihil debentibus exactione ſibi temperauit, vt explendę crudelitati ſatisfecerit, ſed ipſum adhuc eò crudelius torquere iuſſit, crura pedum baculis tondendo, donec præ nimis verberibus ſpiritū exhalaret. Poſtea ſeruos eius reliquos (quibuſdā fuga dilapſis) trucidauit, virgines quoq; vxoris eius pediſequas, quadragenas numero, quæ acu pingere peritiſſimè, filoq; aureo intexere, & opus Phrigianum conficere nouerant: ex quibus forma præſtantiores & pulchriores ſelegit ad ſuam explendam libidinem.

MAGNVS DVX, SEX PRAESTANTES VIROS, PROPTER LORICAM *inauratam crudeliſſimè necari iuſſit.*

Timothei Maſalski crudelis fortuna.

CVm Timotheus Maſalſki, Lithuanus nobilis, illuſtri genere natus, captus in bello, tetro diuturnoq; carcere detineretur à Magno Duce, & idem Magnus Dux iuſſiſſet crudeliter tolli è medio, Palatinus vrbis Moſchouię Ioannem Piotrouicium, vt ſupra dictum eſt, tum quidam ex famulis Palatini, animaduertens fortunas domini ſui, & bona omnia miſerè perdi ac diripi, neue omnia perirent, & nihil haberet: occultè accepit elegantem loricam inauratam, eamq; ſocijs ſuis ſeruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Maſalſki: Poſtea factū eſt, vt illi eam oppignorarint Timotheo, qui eam ſeruandam dedit famulo, is autem liber erat, & ſuo domino in vinculis ſeruiebat. Itaque famulus, dum defert loricam in hoſpitium ſuum incidit in Vigiles, capitur & ſtatim offertur præfecto carceris, qui cum videret eſſe precioſam loricam, illam ſibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere, duo ex ſagittarijs ſclopetarijs ue Magni Ducis, qui iſtud viderant. Quare conſiliariis Principis hanc rem detegunt, & referunt præfectum carceris, ſeu commentarienſem, accepiſſe loricam inauratam à Timotheo Maſalſki, quæ olim fuerat Ioannis Piotrouicij Palatini Moſchouiæ, hanc occultaſſe peneſq; ſe habere, è veſtigio conſiliarij rem totam deferunt Magno Duci, qui confeſtim iubet extrahi è carceribus Timotheum Maſalſki, & ante ſe ſiſti, ſic & Commentarienſem, & illos duos Moſchouitas, qui pignori illi dederant hanc loricam. At deniq; illos duos ſclopetarios, qui iſtud detexerant, tum ibi omnes iuſſu Ducis, immaniſſimè torquebantur, & tandem enecati ſunt, quatuor quidem illorum aquis ſubmerſi. Ipſe autem Timotheus Maſalſki & Commentarienſis ſimul vincti in vrbem Moſchouiā miſſi ſunt, ibiq; die Sabbati, in vigilia feſti diei Paſchati, ambo ſunt publicè capite truncati & in aquas conjecti. Sic ob hanc loricam, ſex ſupplicio affecti, & è medio ſublati.

Commentarienſis auaritia punita.

QVID

QVID ACCIDERIT ISTIS, QVI INQVIRERE VOLVERVNT, *quidnam ageret Magnus Dux.*

Vidam Secretarius Magni Ducis sanguine ipsi iunctus, semel ad epulas inuitarat aliquot aulicos sibi familiares, quos sanè splendidè ac lautè excipiebat: oblitus est autem dum ita hilaris esset inter amicos (sicut sæpius euenire solet) adire Principem magnum Ducem: misit vnum ex suis pueris in palatium Principis, qui prospiceret quidnam ageretur in Basilica apud Magnum Ducem. Puer autem cum ascenderet per gradus palatij, vidit Magnum Ducem, alloquentem quendam consiliarium, quo conspecto famulus reuertitur domum, ad herum id ei relatum. Deinde verò cum Magnus Dux amandasset illum consiliarium cum quo conferebat, interrogauit cuiusnam famulus venisset in aulam, & quam ob causam: Euocatur ille famulus ex itinere, & respondet se eo missum, visum quidnam ageretur in palatio Magni Ducis: derepente Princeps, vbi causam intellexisset, retinuit penes se famulũ, & accersi iubet tàm ipsum Secretarium, quàm eius conuiuas: qui vbi venissent, varijs tormẽtis discruciari iussit eos, volens ab illis extorquere, cur misissent famulum in Regiam, percunctatum de eo: curue ad tam splendidum conuenissent conuiuium, pariter rescire cupiebat, quos de ipso sermones secretos tenerent. Itaq; excruciati tam diris tormentis alij expirarũt, alios verò facultatibus exutos omnibus, semimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac tristi facinore, nemo ausus est mittere aliquem famulum, visum quid agatur in palatio Principis: imo potius hora statuta ipsi consiliarij pœnitus adsunt, & proceres præsentes veniunt.

Quam periculosum sit esse per cunctatorem apud Magnum Ducem.

QVidam etiam Wlodimirus Morozow cognominatus, vir celebritate famæ insignis & maturæ ætatis, grauitateq; plenus Palatinus, semel quadam misericordia motus condere fecit humi miserum hominem, qui Magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpiskij, qui ad Regem Poloniæ defecerat. Hanc itaq; ob causam Magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidiæ, ac si à partibus fugitiui Curpskij staret, & in Lithuaniam ad ipsum literas dedisset. Itaq; subito coniectus est in carceres, vbi cum longissimo temporis interuallo hæsisset, extractus & oblatus est Magno Duci, cum esset in suo palatio & aula Regia, Alexandrowa dicta, discrutiatusq; est maximis tormentis, cũ ab eo nihil extorquere potuissent, tandem mortuus, & cadauer in aquas coniectum est.

VVlodimiro commiseratio noxia.

BAsilius Dimitrouicius, vir summus & celebris in re militari, affecerat iniurijs, aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moschouitas, tum & Germanos: quorum duo cum vellent fuga sibi consulere, capti sunt à viarum custodibus in finibus Lithuaniæ, illi statim deducti sunt ad Magnũ Ducem, qui tum erat in arce fortissima, vulgo Wolochada appellata, & miseri illi questionibus adhibiti, fassi sunt, at falso, quod scilicet missi fuissent in Lithuaniam à suo illo præfecto Basilio. Itaq; Magnus Dux Basilium Dimitrouicium ad se accersit ex ipsa Moschouia, varijsq; tormentorum generibus affligi iussit: in medijs illis cruciatibus cõstanter fassus est, se nihil istorum molitum fuisse, de quibus accusabatur, nec istud vnquam in animo habuisse. At Magnus Dux repentè iussit adduci quandam equam oculis captam, & iungi currui, & tum Basilius equæ impositus est, eiq; alligatus. Deinde ambo conijci iubet in rapidissimum fluuium, vtens hac oratione. En tibi equam egregiam dedi, institueras abire ad Regem Poloniæ, eum adito. Hæc itaq; equa cicitate percussa, natabat in alto istius rapidi fluminis & velocissimi: ipse autem Dux erat spectator cum suis satellitibus stans ad ripam fluminis, vt istius rei euentum intueretur: ac post longam natationem, hæc misera & cœca equa adnauigabat ripæ. Verum præfectus satellitum Regiorum, vocabatur Molunta Scuratow, vt gratificaretur Magno Duci: conto abegit equam à ripa & sessorem: sic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum Magnus Dux exultabundus inquit. O

Falsa criminatio in Basilium Dimitrouiciũ.

Phalarismus Magni Ducis in Basilio è medio tollendo.

facinus egregium,& valde lepidum. Quare hæc misera equa defatigata vi aquarum rapidissimarum,submersa est,vna cum isto Basilio Dimitrouicio.

Aliquando cum versus Nouogrodiam, regionem proficisceretur Magnus Dux, accidit quendam equitem,famulum cuiusdam magni viri fortè præcessisse illum : & Dux ad latus sinistrum iubet deflectere hominem,ira percitus iussit istum frustulatim dissecari : & segmina membrorum luto & altissimo cœno misceri.

QVALI VENATIONE MAGNVS DVX PLVRIMVM oblectetur.

Barbarus & detestabilis Magni Ducis ludus : & inhumana voluptas cũ hominũ interitu cõiuncta.

Votiescunq; Magnus Dux cum filio,tempore Hyemis respicit ex sua arce, videtq; homines turmatim incedentes in lacubus & fluminibus gelu concretis, ac præcipuè diebus festis, tum iubet, vt in illam confertam hominũ multitudinem tres aut quatuor Vrsi immanes immitantur, & irruant ex improuiso. Ibi qui sibi fuga consulere possunt, aufugiunt: alij crudelissimè à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo spectaculo pater & filius delectantur vehementer, & rident affatim ac si pulchrum esset facinus. Deinde cum accedit miser pater,lamentatum se,quod amiserit filium & etiam vxor maritum, qui ab vrsis sic mactati sunt, tunc iubet istis numerari aureũ nummum, vel duos, quia sic interfecti sint eius subditi. Addit deinde ipse Dux se magno beneficio afficere ipsos,quod eis permittit instituere querimoniam coram se: At si subijciunt rem esse infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterũ respondent Consiliarij Magni Ducis. Magnum Ducem & eius filium magnam ex hac re voluptatem percepisse, & istud vidisse. sic nullum peccatum esse hic commissum. Ad extremum si ad ad ipsum Ducem venit mater miserrima lamentando se de cœde filij, aut ipsa vxor ob amissum sic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi : perbenè satis factum esse ipsis, vbi nummos argenteos monetæ Moschouiticæ centum aut ducenti numerati illis fuerint.

Sæpenumero accidit, cum Magnus Dux est in suo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo summo viro sumere supplicium, tum delectationis causa iubet istũ obuolui pelle vrsi,& deinde ad spectaculum educi : tunc incitat in ipsum aliquot Molossos,& canes Britannicos efferos : Canes putantes hunc indutũ pelle vrsina esse vrsum, illum morsibus & vnguibus dilacerant & crudeliter laniant, eosque quo membratim sic discerptum relinquunt : Ita inhumaniter iste vitam finit.

DE TRVCVLENTO FACINORE, ET CRVDELITATE SVMMA, quam ille summus Dux exercuit in captiuos, Lithuanos, Ruthenos & Polonos.

Nno Domini 1569. die Ianuarij nono, cum Lithuani copias militũ non valde magnas cõscripsissent, quarum Dux & imperator erat quidam Polubiensius strenuus vir : cœperunt inopinatò vrbem & arcẽ vulgo Izborg dictam,quæ sane natura loci est satis fortis. Hæc vrbs iampridem parebat Moschouitis : At quia non erat benè nec milite, nec annona hæc arx munita,iterum recepta est à Moscho,& à nostris amissa. Magnus itaque Dux, cum videret se amisisse tam munitam arcem, statim furore & rapie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani,Rutheni ac Poloni,qui erant in vinculis crudeliter mactentur. Verum quorundam consilio, qui certas causas ei proferebant ne id scelus commiteret, factum vt hic eius furor interciderit, nec quod impie cogitauerit, perfecit. Atq; licet tunc eis pepercerit, tamen postea omnes internecioni dedit, vt suo loco explicabimus. Quamobrem illi captiui, qui in ergastulis in vrbe Moschouia asseruabantur, ad lanienam & macellum ab eo constitutum : nihilominus tamen, quò suum sanguinolentum animum pasceret, sic ipsi placuit, vt eius satellites passim captiuos per arces in vinculis dispositos, adducerent, maximè verò eos qui erant in carceribus, Pereslauia, Rostouia, Vchlicia,

licia,

licia, Coſtroma: Iſti autem omnes erant Poloni, Lithuani & Rutheni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquisq; obrui iuſſit. Sic itaque hoc diro mandato inſtructi ſatellites Magni Ducis, ad illas arces venerunt, hacq; inſidioſa oratione erga illos miſeros vinctos vſi ſunt. Nunc magno beneficio Magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Poloniæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco vos deducemus ad Conſiliarios Principis, interea vxores & liberi veſtri vſq; ad triduum hic vos expectabunt. Atq; cum à conſpectu chariſſimarum vxorum & liberorum abduxiſſent illos procul, tum vinctos manibus pedibusq; proijciebãt in rapidiſſimum fluuium Wolga appellatum. Verum exacto triduo quidam Moſchouita miſertus vicem iſtarum mulierum fruſtra maritos expectantium, inquit: O miſeræ animæ, & infœlices mulieres, vos eadem ſors manet, quam iam paſſi ſunt mariti veſtri, qui ſunt proiecti in Wolgam fluuium. At cum affaretur iſtas mulieres homo ille, ſatellites interueniunt, quorum manus de cede maritorum erant adhuc cruentatæ, & ſpirantes necem, venerunt in carcerem, vnde abducunt gregem illum mulierum captiuarum cum liberis ad ſubmergendum aquis. Tum illæ calamitoſæ fœminæ & infortunatiſſimæ, ſibi proponentes ob oculos vicinã mortem adeo horrendam & terribilem, multis effuſis lachrimis petunt ab iſtis adminiſtris Principis, vt aliquid temporis cõcedant, quò ſua peccata Deo Opt. Max. confiteri poſſint, & eius miſericordiam implorent, velitq; pro ſua clementia omnibus eorum erratis clementer ignoſcere: idquod à ſatellitibus eis conceſſum eſt. Idcirco horas duas verſabantur in pijs orationibus & deprecationibus, ardentiſſimis votis petentes à Deo, vt illis pro ſua diuina bonitate ac clementia parceret & ad ſe reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas ſuas Chriſto redemptori, ad ſuppliciũ mortis ſubeundum ſe pararant, mutuiſque oculis ſibi datis, mirificè ſe conſolabantur, vt forti patientiq; animo omnia perferrent. Iſtis rebus omnibus abſolutis, ducuntur ad flumen, quarum aliæ liberos manu trahunt, aliæ verò infantes ſuos vberibus admouent. Sed cum iam ad ripam rapidiſſimi illius fluuij venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob inuſitatum genus mortis, in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, vt & cœlum ipſum penetrarint. Satellites autem inhumani, minari eis cœperunt, vrgentes eas, quo illæ ſua ſponte ſe aquis traderent. A quo indigno facinore cum abhorrerent, ſtatim illi ſatellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius fluuij, cuius glacies cõfracta erat, abijciunt. Et ſane ob triſtiſſimi & crudeliſſimi iſtius facinoris aſpectum, vulgus Moſchouitarum cum non poſſent ſe continere, in lachrimas effundebatur, commiſeratione ſumma perculſus: quod tam indigniſſimè iſtę inſontes fœminæ cum liberis tam deteſtanda morte affectæ fuiſſent, execrantes in vniuerſum carnificum iſtorum immanitatem. Quapropter cum has voces lugubres populi audirent ſatellites, quodq; ęgerrimè ferrent hoc genus ſupplicij, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt hæcq; verba addunt: O rebelles Magni Ducis, apertè videmus, quod propter iſtos captiuos ſupplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata ſequentur.

Moſchus ſæuit in captiuos.

Moſchus, Herodis infanticidæ, ſuperat crudelitatem.

DE FRATRICIDIO PERPETRATO A MAGNO Duce, Anno Domini 1570.

FRater germanus Magni Ducis immeritò ac perfidè delatus fuerat à quodã Conſiliario, cui nomen erat Trzeciak Wilkonati. Audita hac iniuſta accuſatione Princeps, nullam fecit poteſtatem fratri falſum crimen diluendi, atq; quam ingentes cruciatus excogitare poteſt, illos adhiberi iubet ad excarnificandum & torquendum fratrem. Dumque eſt in medijs cruciatibus, exegit ac extorſit ab eo omnes illius theſauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia ſibi vendicat, atq; cum præ magnitudine tormentorũ vix ſemiuiuus eſſet, tum iuſſu Principis ſecuri illum ferit carnifex. Deinde fratriam ſuam, quæ ante

Caimum imitatur Magnus Dux, qui occidit Abelem.

conſpectum eius procumbebat in terram, facie demiſſa, implorans miſericordiam, arripi iubet à ſatellitibus, omnibus veſtimentis exui, & turpiſſimè nudam conſtitui. Ita diutiſſimè illa miſerrima fœmina nuda omnium oculis expoſita fuit.

Neroniana crudelitas.

Deinde quidam miles iubente Principe eam funi alligat, & conſcenſo equo, velociſſimo curſu ſine vlla miſericordia, pertrahit illam in flumen, & aquis ſubmergit ac perdit. Sic iſte Magnus Dux tam aſtorgos & impius extitit in fratrem & fratriam.

QVO AMORE MVTVO, SE PROSEQVI *ſolent Moſchouitæ.*

In Moſchouia homo homini lupus.

HOc genus hominum, Moſchouitæ, eſt adeo barbarum & perfidum, vt nihil ſynceri ſit apud eos, nec ſe vnquam vero ac naturali amore proſequuntur, alter alterum impudentiſſimè & confidentiſſimè, ſic ſunt perfrictæ frontis, criminis alicuius inſimulare non veretur, ſiue palam, ſiue clam: aut apertè, aut per inſidias inuicem perniciem ſibi machinãtur: mutuiſq; conuitijs laceſſere ſe ſoliti ſunt. Familiare eſt apud eos patrem filio inſultare, & filium in patrem irruere, ac fratrem perfide deferre, ſic vt nulla apud eos fides, & ſanguinis reuerentia ſit, etiam in conſpectu Magni Ducis ſe proſcindunt contumelioſè. Itaque accidit ſemel ante Principem anno 1570. quoſdam duos fratres germanos, & nobiles, iſtius rei luculentum documentum edidiſſe, horum vnus vocabatur Mikieta Obolinſki, qui malo genio præditus familiæ gentiſq; nomen patrium ſuum commutauerat: idq; audiente ipſo Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Powrozowſki, ac ſi diceres funigerum aut furciferum, & patibulo dignum hominem. Alter autem frater ſuæ nobilitatis haud immemor, gentileq; nomẽ retinens, cum fratrem alloqueretur, compellare cœpit nomine gentili Obolinſki, qui velut furens, & atroci iniuria à fratre affectus, Magnum Ducem adit, & ad eum ſic fratrem defert. Princeps Sereniſſime, peto abs te, vt ius mihi adminiſtres de fratre, qui infami nomine me contaminauit. Vocor Powrozowſki, & me contemptim appellauit, Obolinſki. Idcirco ſupplex te oro, vt meritas ille luat pœnas, nõ enim leuem ab eo mihi factam iniuriam cenſeo. Tum Magnus Dux euocat Conſiliarios, quaſi de re maximi ponderis conſultandum fuiſſet, inquiens: Neceſſe eſt vt vos hanc contentionẽ & grauem cõtrouerſiam, inter iſtos duos fratres exortam adhibito ſummo iudicio, & magna cum æquitate diiudicetis. Frater itaq; ille qui ita turpiter abnegauerat ſuam Nobilitatem, acceſſit ipſos Conſiliarios, vt rem totam enarret, & ſibi ius reddi poſtulet aduerſus fratrem: Atq; cum iam veniſſet frater alter, qui merito ſuã nobilitatem intuebatur, en in cauput illius inuolat iſte perfidus, & obijcit Vrſo, qui eum vnguibus dilaniare incipit: crudeliterq; dilacerat. Et cũ immanis iſte frater videret quodam modo feram beſtiam laſſari, enſe ferit alterũ fratrem in pede, & ſtatim magna vis ſanguinis profluxit, quo ille inunxit os Vrſi, qui cum primum lambendo cruorem humanum iterum deguſtauit: & ſic animatus Vrſus ſecundo apprehendit illũ miſerum nobilem: & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iſte impius frater, videns ſibi pro iniuria ſcilicet eſſe ſatisfactum, voluit feram abſtrahere & arcere, ne amplius ſæuiret, neue fratrem mactaret: at Vrſus ita æſtuabat & ad mactandũ accenſus erat, vt nec ab illo, neq; à multis alijs poſſet difficulter ab illo dilaniando abſtrahi, tandem ex faucibus Vrſi, & carnificina illa ereptus eſt ille nobilis.

Nec frater à fratre, nec ſocer à genere tutus.

Crudelis pœna ob nobilitatis defenſionem aduerſus degenerẽ.

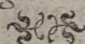
Simile quoddam facinus huic accidit, cum Magnus Dux Nouogrodiam depopularetur, ferro inquam & igne omnia perderet, vt ſupra dictum eſt, ducti ſunt captiui aliquot Nobiles in Moſchouiam vrbem, inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem Nobilis commendauit cuidam aulico Regio amico ſuo. Iſte cum detineretur captiuus diu ab iſto aulico, ſemel conqueri cœpit, idque grauiſſimè de inaudita illa tyrannide, qua vſus eſt Magnus Dux in Nouogrodienſibus internecioni dandis: deq; iniurijs quibus ille & tota Nobilitas affecta fuerat: & planè iugum iſtius tyranni eſſe intollerabile: hiſce verbis: Deus qui ſolus iuſtus eſt, haud dubie ſuo tempore

pore

pore vindictam sumet de illo sanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter sparso, in ipsum Ducem & totam eius posteritatem: dignis pro meritis pœnis ipsum castigabit. Deinde paucis post diebus, cum in animo suo volueret, se nimis temerè ista effutiuisse: & hunc nobilem apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaq; fraudulenter excogitare cœpit, nihil esse melius, quã si potius in hospitem suum hoc crimen transferret. Scribit supplicem libellum ad Principem, in quo indicabat Magno Duci hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipsius protulisse: tradidit eundem libellum deferendum aulico, qui inscius erat omnium quæ scripta fuerant. Magnus Dux quamprimũ perlegit supplicem libellum, iubet ad se accersi illum Nouogrodiensem nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Iste oblatus Principi, ferrea fronte præditus, statim confert crimen, quo erat reus in ipsum aulicum impudentissimè, & ita se rem habere asserit, inquiens. Serenissime Domine & magne Dux, tu nos subditos & seruos fideles affligis miris modis, interfici membratimq; dissecari iubes: facultates & fortunas nostras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & periuros, & alia horrenda nobis obijciuntur & ob oculos ponuntur, quæ omnia immeritò patimur, nec istorum rei sumus. At si scires quo odio vel plusquam vatiniano, te prosequantur tui domestici, & quanta sit perfidia illorum, quibus plurimũ fidis erga te, quos quottidie maximis accumulas beneficijs: profecto egregiè eos exciperes, ex quorum numero est iste aulicus tuus, cuius carceri me tradidisti. Nam heri vesperi, me præsente & audiente, iactabundus hæc verba pronunciabat. O vtinam Deus citissimè innocentes vindicet à crudelitate istius tyranni Magni Ducis, nam ille diris tormentis suos afficit, mactat & trucidat insontes, eorum bona & opes sibi ascribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui sumet supplicium, istum Principem & tyrannũ conteret & euertet cum tota eius familia, nec patietur eius successorem regnare. Tum Magnus Dux irrumpit in iram, & sic infit ad hunc miserum aulicum iniustè ab isto captiuo accusatum. O perfide percipisne ea quæ iste contra te profert? nec data illi potestate respondendi & diluendi falsam criminationem, varijs questionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret: iussit hominem membratim dissecari, & postea in profluentem iaci: sic ille nobilis, ignobilis plane & belluini ingenij falsò detulerat ad Principem insontem, lingua sua mendaci accersiuit necem innocenti, & ipse ex alterius interitu vitam & libertatem sibi comparauit.

Nec hospes ab hospite tutus: & ingens ingratitudinis exemplũ.

MISERABILIS ET INDIGNISSIMA LANIENA, CVM duorum Procerum Moschouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.

ANno Domini 1570. cum ex Moschouia Internuncij Regis Poloniæ, Proceres Poloni & Lithuani discessissent, die Eliæ Prophetæ, qui dies festus apud Ruthenos est celeberrimus, & Magnus Dux accumberet mensæ, & ei apponerentur secunda fercula, velut quodam œstro correptus, surgit à mensa, & sic alloquitur sibi astantes satellites, sequimini me, quod faciũt ipsi, & mille quingenti catapultarij equites: ille verò Princeps pernicissimo cursu pergit ad arcem, ibique omnes ordine se collocant ante palatium Ducis, tum etiam in hac arce cum habitaret vir summus, & ex proceribus non postremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritissimus, iubet Magnus Dux ipsius domum more hostili impeti & inuadi ab istis militibus, ipsum autem capite diminui & truncari: dicto Principis parentes irruunt in domum illam, statim capiunt, & miserum illum Serebrinum extrahunt ex ædibus, ac offerunt Magno Duci, qui sine alia inquisitione, ne facta vllius facinoris admissi ab eo mentione, confestim ille satellitum præfectus Scwator, ar-

Dies festos Dux Moschoniæ sanctia sanctificare solet.

Petrus Serebrinus inique perit.

repta ſecuri caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi viſum fuerat, rapuit & ex fortunis iſtius Petri Serebrini, reliquum permiſit prædæ militum: & ne quid ſupereſſet bonorum illius, iuſſit reliquias flammis & igne perdi. Vbi iſtud perpetraſſet, conuertit ſe ad alium locum arcis: (eſt autem hæc arx ampliſſima & valdè ſpacioſa: vbi complures Magnates & Nobiles habent edes ſuas) & iubet magnus Dux cuidam nomine Bulato Magiſtro equitum, vt cum non parua manu militũ ædes adeat

Eadẽ ſors eſt viri illuſtris Mieſſoiedy.

clariſſimi & magni nominis viri Mieſſoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annũ rapuerat vxorem elegantis formæ fœminã & ancillam, qua turpiſſimè abuſus, & illas vbi violaſſet, fecerat ſuſpendi ac ſtrangulari in ſuperiori limine ianuæ ædiũ iſtius viri: vt ſupra diximus. Iſte præfectus æquitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facilimè, hunc Mieſſoiedi in medium forũ trahunt: & ipſe præfectus caput illi acinace obtruncat: Qui cum iam cõmiſiſſet iſtud ſceleratum homicidiũ, enſe & manibus cruore madentibus procedit ad magnũ Ducem, & velut re maximi momenti præclare geſta, ait: Sereniſſime Domine & magne Dux, iam ſummo cum honore perfeci quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro ſuo more, vociferari cœpit ſuum Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba ſequuta eſt, eadem fœlici acclamatione vtentes. Ex arce

Obuios mactat Dux.

deinde magnus Dux deflectit ad carceres, vbi erant multi captiui Poloni & Lithuani: ſuis ſatellitibus armatis comitatus. Vbi quidam mercator ciuis Moſchouiticus, quid ageretur ignarus, vbi eminus conſpicit magnũ Ducem cum tanto ſatellitio, retrogreditur præ metu tyranni, quem ſtatim apprehendi iubet & fruſtulatim diſſecari, inquiens, ne vnquã fugias ante conſpectũ tui ſupremi Domini. Atq; cum propius ad carce-

Belluina crudelitas in captiuos.

rem veniret, ipſe Commentarienſis, qui ibat petitum panem pro captiuis, aſpiciendo Principem aduentare, præ timore etiã reuerſus eſt, & eundem magnus Dux raptũ, minutim ſecari iubet, dicens: alia vice nõ timebis. Itaq; cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit cuſtodi, vt citiſſimè fores aperiat, qui metu correptus & tremebundis manibus vix aperuit: Aperto carcere indicit primo educendos nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorũ primus fuit Petrus Biekowſki Eques Polonus ſtrenuus miles, illius pectus transfodit Magnus Dux lancea, at tam generoſi fuit animi ille

Magnanimitas Biekowski in Tyrannũ Moſchum.

Biekowſki, vt lanceam arripuerit manibus, & intorquere voluerit in ipſum Magnum Ducem, vt hoc pacto perpetuã nominis famã ſibi conciliaret, quod tam infenſum generi humano tyrannum ſuſtuliſſet. At Magnus Dux hoc animaduerſo, cœpit exclamare in filiũ: Iuuan Iwan, id eſt, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrit, & iterũ illum Biekowſki haſta transfodit, & ſic mortuus in terrã cecidit. Secũdo productus ad lanienam alter nobilis Polonus Albertus Bugaſki, hunc etiam ipſe Dux ſariſſa ſua transfuerberauit. Tertius fuit Beſus, nobilis & magnæ familiæ, gente Sileſius, qui eodem mor-

Litat Plutoni Moſchus, trucidando captiuos, in omnibus carceribus poſitos.

tis genere perijt. Quare cum iſtos ſtrenuos viros & nobiles Polonos manibus ſuis interfeciſſet, cœpit ſuo acclamationis genere vti, velut magnam victoriam adeptus fuiſſet: Hoyda, Hoyda: quem ita ouantem omnes clamantes & vſurpantes hanc vocem perſequuti ſunt. Tum ſic affatur ſuos ſatellites: Mactate mi iuuenes, irruite in carcerem, & obuios quoſque captiuos ſine diſcrimine & vlla miſericordia membratim diſſecate omnes. Iſti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt vinctos: Poſtea accedit ſecundos carceres, & ſimiliter manibus ſuis occidit tres Nobiles, quorum vnus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocenſis Iacobus Molſki, alter erat Gener illius, Eques Polonus, Iacobus Molſki, ſic & tertium ſimiliter Nobilem Polonum, quibus omnibus ita trucidatis erumpit in ſuam vocem letitiæ ſolitam, & omnes ei accinunt ac reſpondent: & ſtatim reliquos iubet à ſuis ſatellitibus diſſecari, quod factum eſt, erant autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies ſeptem. Tertio cum acceſſiſſet carceres, ibi & manibus ſuis edidit crudelitatis ſuæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos, alios ferè quinquaginta quinque, cũ ſecuribus & enſibus ſatellites membratim trucidarunt. Sic perpetrata hac immani ſtrage & inaudita tyrannide, ſic ſparſa diſſectaq; illa corpora iacere permiſit ſupra terram, quæ iam epota & imbuta erat, & molliſſima reddita ex effuſione ſanguinis illius

humani.

humani. Quamobrem rediit triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudiis, & omni sonitu instrumentorum musicorum consumpsit: non aliter ac si magnam victoriam de hostibus adeptus fuisset: Sub vesperum præcepit frustula membrorum istorum occisorum colligi, & extra vrbem poni: qui in tres cumulos sunt collocati, & aspersi arena & terra: sic mandati sunt sepulturæ. Erat inter cadauerū frustra mulier nobilis vxor illius Molski, quæ cum fuisset grauiter sauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui fossam faciebant, vt eam dimitterent liberè & parcerent ipsi: at illi nulla moti misericordia sepelierunt eam viuam cum illis fœtidis cadaueribus.

Mezentius iungebat viua corpora mortuis, sic Moschus facit.

Duo Nobiles captiui ex ista immani laniena remanserant, quos tamen postridie iste tyrannus capite plecti iussit, & extra vrbem proiici, vixq; aliquid terræ illis iniectū. Vbi erant illa cadauera tot Nobilium & strenuorū virorum, vix arena superiecta fuerat, id quod haud dubie ex composito fieri iusserat Magnus Dux ille, vt essent alitibus, & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, misertus hanc proiectionem cadauerum, quibusdam tres taleros dedit, vt fossa profunda facta, vel maximè terræ tumulo iniecto, hasce cadauerum reliquias sepelirent & tumularent.

Bombardarij Germani, facinus misericordiæ plenum.

DE TRVCI CARNIFICINA, QVAM EXERCVIT MAGNVS Dux, in clarißimos quosque suos Consiliarios, & optimates.

Die sancti Iacobi in Iulio anno 1570. in ipsa vrbe Moschouia, Magnus Dux, iussit affigi octodecim palos grandes, & supra illos totidem trabes in transuersum apponi in formam furcarum. Ciues cum primum animaduertūt tale theatrum parari & instrui, ingenti metu correpti se in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritoriis relictis, prædæque expositis: nemo sane præ metu in forum prodire audebat. Nam isti rumores in vulgus sparsi fuerant, ipsum Magnum Ducem instituisse omnes ciues vrbis Moschouiæ extremo afficere supplicio, crucique complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incutiendum, in medium forum adferebant varia genera tormentorum & quæstionum ad homines torquendos, quæ admouebant istis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas ingens aheneum apponebant aqua plenum, vt bulliret & ferueret per multas horas. Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus, stipatus ampla & copiosa suorum satellitum caterua: & ita instructus, quasi vellet in aciem & pugnam exire: sequebantur eum velut à triariis mille & quingenti catapultarii: Duxque ipse se collocauit penes ahenum, exercitus verò militum in circuli & coronæ formam dispositus. Tum adducti sunt in proscænium trecenti Nobiles Moschouitæ, antiquissimarum & nobilissimarum familiarum homines, qui paulo ante præ nimio quæstionum cruciatu ita mutilati & pessimè tractati fuerant, vt vix semiuiui viderentur, vixque pedibus stare poterant, sed à militibus trudebantur turmatim, vt pecudes, ante Principis conspectum.

Theatrum luctuosum & miserabile erectū à magno Duce die S. Iacobi.

Descriptio nouι supplicij.

Is cum perspiceret omnes præ pauore & ingenti timore sese abdidisse in latebras & domos suas, ipse tunc obequitare cœpit per omnes vrbis plateas, clara voce euocabat ciues, inquiens: venite absq; vllo metu, securi estote, prodite spectatū, nihil grauius in vos constituam, hoc vobis polliceor, quamuis is meus fuisset paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere, sed iam mihi hæc mens mutata est, tutò egredi potestis & in forum venire intuitum quid agetur. Tum miserrimus ille populus egressus turmatim & confertim, forū repleuit, imò erat tanta multitudo spectatorum, vt multi ascenderint domorum tecta, quò quis istius tragædiæ futurus esset exitus, viderent. Atq; postea affatur sic illam promiscuam hominum multitudinem: An num, ô subditi, iustissimè ago, quod ita pœnas luant perfidi & scelerati proditores mei, tum

Malus animus in Duce & mala mēs.

Miser populus præ timore applaudit Duci.

Præter spē multi liberati.

Falsæ accusationes in Cancellariū Principis.

populus statim vno ore acclamare cœpit: Viuat diu fœlix, & incolumis Princeps & Rex noster: at improbi & flagitiosi suis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: postea sic alloquitur Nobiles, qui ad illud spectaculum venerant. En vobis istos liberaliter dono, doque eis vitam, accipite illos, liberos à noxa dimitto: eisque pro mea clementia, gratia ac fauore ignosco, hoc pacto isti liberè dimissi, & ex præsenti morte diuino beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secretarius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quendam Moschouitam antiquissimo genere cretum, præcipuus inter eos, qui ab intimis consilijs Ducis sunt, erat: appellabatur Ioannes Michaelowic Wiskowati. Ibi ille Secretarius Principis, longa serie referre incipit crimina, quibus falsò iste vir præstantisimus accusatus fuerat hisce verbis. Iohannes Michaelowic Wiskowaty, Cancellarius Magni Ducis, perfidissimè & impiè se gessit in Principem. Imprimis scripsit Regi Poloniæ se ei velle tradere ciuitatem & arcem munitam, sui supremi Domini, quæ est in magna Nouogrodia: & hæc est prima in te accusatio: at tum scutica illum in caput percussit, addendo hæc verba: Perfidus es & ingratus, quod vsus sis hac improbitate aduersus tuum supremū Dominum. Altera perfidia est ista, quod literas dederis ad imperatorem Turcarum, vt cum exercitu potentissimo veniat occupatum & debellatum Regna Scytica, Casanense & Astraense, vt erat illi in votis: quo dicto, similiter flagello cæsus est in caput, subiecitq;, & secundò tuum Principem fraude doloque prodere voluisti. Tertium facinus quod admisisti est, quod ad Scytharum Cæsarem, literas dedisti: quibus ipsum hortatus es, vt cum suo copiosissimo exercitu irrumperet in Moschouiam, eamq; deuastaret & depopularetur, atque occuparet, vnde factum est, vt ingens damnum & irreparabile dederint Tartari in Moschouia: tam ipsius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateq; miserum populum ferro interficiendo, & vinctos multos cathenis in durissimam seruitutem, innumerabilem inquam vtriusque sexus turbam abigendo: quorum cum sis author tantorum malorum, meritò vltimo es afficiendus supplicio, atq; vt antea fecerat, flagro asperrime eum cæcidit Regis Secretarius. Tum miser Cancellarius istis falsis criminationibus insimulatus, & cum se innocentem esse sciret, sic respondit. Testor Deum Opt. Max. qui solus est scrutator cordium & renum, in cuius conspectu profiteor me esse peccatorem, sed confido eum pro sua Diuina clementia, propter sanguinem effusum charissimi sui filij, mei misertū iri. Testor, inquam, Deum, me semper fidum & diligentem fuisse in munere publico mihi cōmisso à Magno Duce, vt fas est: ideo à falsis istis accusatoribus prouoco ad Tribunal Dei, quod iniustè sum accusatus & traductus apud Principem, atque hæc impostura detegetur in extremo die iudicij. Princeps cum stabis ad conspectum Diuinæ maiestatis mea innocentia apparebit: nunc verò apud te nulla ratio & æquitas locū habet, nec me à criminibus falso mihi impositis licet purgare. Adeo est tua auaricia inexplebilis & pertinacia vlciscendiq; libido, vt sitias sanguinem meum: ebibe igitur illum pro lubito, & iam satisfacias tuæ improbitati, vt constituisti: nunc quidem tua figmenta & importuna commenta, videntur habere speciem veri: quia omnia per vim agis. Itaque Satellites excipiunt, en videmus te esse reum, cū tam dura oratione insurgis in Principem, turpiter lapsus es, & tuos sermones optimè expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos ô infelices homines cum Magno Duce, estis prædones & omnis improbitatis illius administri: effunditis immerito cruorem innocentem: tyrannicè omnia agitis, per fas & nephas ruitis in cædes mortalium. Hæc omnia quæ mihi obijciūtur, falsissima sunt, nihil vobis facilius, quam tollere è medio insontem: At Deus aliquando, & veniet hora, quæ non speratur, cum vos puniet & pro meritis in vos grauiter animaduertet: quæ cum tam liberè protulisset, cōspuit in faciem illorum. Quare Magnus Dux iubet carnificibus hominem rapere: quem statim raptum, exuunt & ligant ad furcas illas sic dispositas: & suspendunt prono capite & ore in terram. Præfectus satellitum sic affatur ipsum Magnum Ducem: quo genere supplicij istum affici iubes? Tum respondet, vos

Grauis Apologia Cācellarij ad confictas criminationes.

Crudele supplicium quo affectus indignè Cancellarius.

det vos omnes aulici mei suo ordinē istum excarnificare debetis & dilaniare: Quare accingit se operi iste præfectus Molutw dictus: & ex equo descendens, accepto cultro auriculam dextram illi abscidit, alter aulicus sinistram excidit, tertius labra amputat, & sic ordine omnes illum membris mutilarūt, vt omnes se tam nephando homicidio contaminarent, & cæde istius innocentis essent rei. Ad extremum quidam secretarius Principis, ne quid deesset ad cumulum crudelitatis, conscidit illi pudenda, & tum statim exalauit animā miser Cancellarius. Quare Magnus Dux vidēs ob abscissum membrum genitale, statim obijsse Cancellarium, indignissimè tulit, atque dira imprecatus huic secretario, sic in eum inuectus est. O scelerate, expectes paululum, istud totum est tibi exedendum, quod iste excedere debuit. Nam pœnitus credebat, quod cōmiseratione motus, cruentas manus ita illi intulisset, vt citò è viuis discederet: Constituerat sanè istum sectetarium morte truculenta puniret, sed Deus anteuertit tyrannidem Principis, quia paulopost lue infectus, mortuus est. Satellites deinde demortui Iohannis Viskonati corpus deponūt ex furcis, & sic seuire incipiunt in illud cadauer, frustulatim illud conscidendo, prius tamen absciso illi capite. Iste est exitus istius præstantissimi ingenio & virtutibus multis, excellentissimi viri Cancellarij Magni Ducis, cui parem nunquam habuit imperium Moschouiticum.

Thesaurarius Magni Ducis eadem bonitate cōscientiæ fretus, qua Cancellarius rapitur ad necem.

Iussit secundo loco produci in Theatrum, suum Thesaurarium, cui nomen erat Michaël Funichow, vir magni nominis & ingenij acerrimi, socius fidusq; amicus illius Cancellarij. Iste nō longis verborum ambagibus vsus est in sua defensione, sed breuiter sic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerum est conscius, & cuius oculus omnia intuetur, quia nunquam quicquam in te Dominum meum commisi, semper bona fide & sine fraude in administratione mei muneris me gessi: & cum accuser abs te, impiè & iniquè iam tibi dicam scribo, & anima tua in altero seculo se sistat coram Diuina Maiestate, vt mihi satisfaciat. Hæc verba vbi protulisset, iubet Magnus Dux arripi miserum, & exui, atq; furcis alligari eo modo quo & Cancellarius. Tum postea ille Maluta præfectus satellitum, haurit ex vase æneo, vbi erat aqua feruidissima, & deinde alter equorū magister, accepit vas plenum aqua frigidissima, iste primo illa aqua caput abluere cæpit, postea calidam & feruidissimam aquam infundebat, sic ille infortunatus vim feruoris & ardoris illius aquæ sentiens, ob atrocem feruorem, vociferabatur mirificè: at ille minister Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidissimā aquam, ita vt tandem pellis capitis contraheretur in modum serpentis, cum se in spiras contorquet: ita hoc crudelissimo supplicij genere cōfectus, expirauit. Tertio iubet adduci in medium suum Cocum, iste cocus infinitis falsis testimonijs reus erat peractus, eoque genere supplicij est affectus, quo & Ioannes Wiskowaty, nempe membratim est dissectus, amputatis illi pudendis. Deinde iussit adduci quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenses & secretarios non postremum locum tenuit, cumq; ex equo descenderet Magnus Dux, Basilius Themkin iussu Principis caput illi abscidit, sic & vxori ac liberis: Iste Themkin erat proscriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocensis, & in Moschouiam aufugerat, tanquam ad asylum, primumq; locum ac præcipuum inter aulicos Principis tenebat.

Genus supplicij immane.

Coco suo non parcit Magnus Dux.

Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur.

Deinde productus est alter secretarius, cui nomen Iohannes Bulhakow, qui fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouiensi, is vocabatur Pietrouicius.

Sic & Iohannes Bulhakow.

Tunc iubet educi & secretarium suum Basilium Stepanow, quem & indicta causa aulicus è vestigio capitali pœna afficit mandato Principis.

Idem fatum Basilij Stepanow.

Ad extremum, vt ad hoc tragicum ac crudelè spectaculum nihil prætermitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in arenam, quos nominatim iubens sisti ante se, damnat morti, & singuli aulici ordine eos capite truncant, qua cæde confecta, prodeunt in conspectum Principis manibus & gladijs cruentatis cum hac voce letitiæ Hoyda, Hoyda: Sic se turpissimè aulici Magni Ducis sanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore mandat Magnus Dux è vinculis venerandum

Crudelis mors ducentorum Nobiliū.

quendam senem adduci: quem statim in equo ille arrepta hasta transfixit: & quamuis sic transfosus miser senex obierit: vt impleret suam crudelitatem illum plusquam sedecim vulneribus sauciauit. Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora perpetrauit intra horas quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum nō paruus erat numerus: & cum lustraret illa cadauera quidam ex Principis satellitibus, caputq; Michaëlis Thesaurarij intueretur, exerto ense caput in duas dissecuit partes, hisce verbis additis: recorderis quid mecum egeris. Sub vesperum cadauera illa sunt in vnum cumulum collecta, & extra vrbis porta elata, ibique ingenti fossa facta, iniecta & terra obruta. Sic crudelissimè tot cœdibus perpetratis iam in palatiū Princeps rediens,

Impudens & crudele facinus in vxorem Thesaurarij.

deflectit ad ædes Michaëlis Thesaurarij, vbi inuenit vxorem illius, eleganti forma præditam, & verè honestam, valde luctu & dolore magno plenam atq; suspirantem, ob mariti necem, Ducis Ophanasi Wiazinski soror erat, de quo supra mentionem fecimus. Magnus Dux spirans suam immanitatem, apprehendi iubet, & extendi funem asperrimum, qui ab vna parte muri ad alteram extendebatur, & cum natibus nudis assidere huic funi, qui plurimū carnem & cutem excoriabat, vtq; detegeret mariti thesauros, ab vna parte vsq; ad alteram extrahebatur cum summo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorū, hoc crudele genus tormenti videns, nō potuit se continere, quin

In vxores & liberos occisorum suorū procerum sæuit: & bona omnia diripit.

eiulatu testaretur dolorem suum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, cōmiseratione motus, accurrit, & vestem eius tenens sic affatur patrem: Pater charissime, dona me hac puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipe tu quidem, sed postea matri illam reddas. Deniq; cum istis magnis cruciatibus & tanto dedecore honestam illam matronam affecisset, & filiam eius in monasterium relegauit: vbi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum quæ passa fuerat dum traheretur per funem, non diu superstes extitit. Filium etiam istius Thesaurarij in vincula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuscunque essent generis, ei accepit: sicque distribuit vt meliorem partem sibi vindicarit & attribuerit, quod erat vilius prædæ suorum militum exposuerit.

Eodem die venit in ædes Iohannis Wiskowaty summi olim eius Consiliarij, qui antea truculentè mactatus fuerat, vxorem in quoddam cœnobium deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcē munitissimam, quæ Bialeiezioro dicitur, ac si dicas lacum album: acceptis omnibus eius bonis. Postquam sic tam horribilem & truculentissimam edidisset crudelitatem, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui statim capite truncati sunt, ab ipso Maluta præfecto satellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipse aliquot vulneribus, vt suam sarciaret tyrannidem, feriebat, vtens securi.

Denegata sepultura inhumaniter.

Cadauera illorum ita nuda in medio foro iacebant, vbi venales prostant merces, septem dierum spacio: vbi tandem à canibus deuorati, ossa verò hinc inde asportata ab ijsdem canibus. Postridie iubet octuaginta fœminas generosas istorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibiq; aquis submergi: ille autem innocentes frustra eiulari & lamentari. Satellites enim, crudele hominum genus, ipsas in aquas inijciebant & perdebant.

Moschouitæ fame perciti, sæuiunt in corpora mutua.

Anno Domini 1569. missi sunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem, quæ vulgo Orlo dicitur, & cum cibo destituerentur, quia tum in illis locis ingens fames grassabatur: coacti sunt miseri, ob annonæ penuriam, ex suis nouem mactare, & illorum carnibus vesci, & sic diram compescere famem.

Eodem anno cum ipse Dux esset in arce Wolochda, quam extrui & muniri iubebat, ipsi artifices nimis dura famæ pressi, emerunt vitulum, & eum mactarunt, famem

Ob vitulū mactatum Moschouitæ combusti.

hoc pacto expleuerunt. Quam rem vbi audiuisset Magnus Dux, iussit omnes comprehendi & flammis tradi: cum tamen ipsa necessitas, durum telum, eos excusare potuisset. Superstitio enim hæc à multis seculis recepta inter Ruthenos & Moschouitas, vt sit grande nefas, morteq; piandum, qui vitulum mactarit, & eo vesci ausus fuerit. Inter Moschouitas centum & quinquaginta egregij viri, pertæsi tyrannidem Magni Ducis,

&

& ferociam satellitum: constituerant se recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem vbi accepisset Magnus Dux, iussit omnes in quandam profundam lacunam valde cœnosam inijci, & ibi in modum pontis substerni: quos tamdiu calcari fecit, donec profundissimè in luto perirent ac submergerentur, & plane luto æquarentur. *Moschouitæ loco pontis dispositi.*

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, ei offerens lucium piscem lepidissimum. Quidam Monachus istud animaduerterat, qui simultates alebat cum isto Secretario, idcirco statim accedit Principem, & hisce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, ò Princeps, nunquam minutioribus vescitur piscibus, sed maioribus: quos piscatur in tuis lacubus, & solet lautissima suis congeronibus celebrare conuiuia. Itaq; Magnus Dux iubet ipsum Secretarium ad se euocari, & nulla data facultate se defendendi, sic eum damnat: iubet manibus pedibusq; vinciri, & in lacum profundissimum conijci: hisce verbis vtens. O nebulo qui tot pisces minores & maiores solebas tibi piscari, abi nunc, & quibuscunq; volueris, vescitor. *Secretarius ob piscem submersus.*

QVO PACTO MAGNVS DVX SVOS EXERCET, ET *instituit in ratione pugnæ, aduersus inimicos.*

CVm Lithuani ex improuisò cępissent arcem munitissimam, vulgo dictam Borsko: cœperat ibi Palatinum & vxorem eius, quos captiuos ad Regem Poloniæ miserant. At Magnus Dux paulopost eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono, qui cũ redijsset in Moschouiam cum alijs duobus Nobilibus Moschouitis, tũ iussu Principis arrepti sunt ad supplicium: nimirum tria ligna sunt affixa in medio foro, vbi funibus per mediam corporis partem appensi, ipse cum filio sagittis eos eiaculabatur, & trãsfigebat, inquiens. O strenui defensores, sic oportet vos me & meas arces defendere: postea ad exemplum Principis, & turba illa satellitum sic sagittis frequentissimis illos impetierunt, vt iam præ multitudine sagittarum, non viderentur eorum corpora. *Crudelis ad pugnã institutio.*

QVO PREMIO ET MERCEDE AMPLA SOLEAT *Magnus Dux, suos adulatores afficere.*

ILlustres ac clari viri, Ozyphas Scerbaty, & Georgius Boratinski, qui munere Palatinatus fungebantur: cum missi fuissent ad defendendam & tuendam arcem Susa: intercepti sunt ab illo bellicoso Lithuanicarum copiarum imperatore: à Duce Romano & ab eius exercitu, in quo cõflictu magna strages Moschorum est edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti, qui postea per permutationem captiuorum redempti sunt. Qui cum primum venerunt in Moschouiam, hilari fronte à Magno Duce excepti, & ad eius mensam inuitati. Tandem absoluto prandio, muneribus lautis & preciosis eos afficit: nimirum vnicuique illorum dedit vestem ex holoserico suffultam Zebelinis pellibus raris & elegantissimis, dedit & singulis preciosos pileos albos. Atq; inter alia quæ cum illis conferebat, sciscitatus est ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Oziphas ille, retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candidè & bona fide. At Georgius Boratinski rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fore Magno Duci, ipsi palpum faciendo & adulando: quæ planè absona erant à rei veritate, & absurda. Ac inter alia sic ausus proloqui: Inclyte & inuictissime Moschorum Cæsar, sic tibi persuadeas, cum Rex Poloniæ audit, tuos milites iam adesse in finibus, & ibi grassari, maximo metu perculsus, quærit latebras & loca abdita. Magnus Dux statim fucum sibi fieri intellexit, & subiunxit: Rex Poloniæ igitur me timet? At ille, procul dubio: clarissime & serenissime Dux, ita se res habet, & si copiosus exercitus irruerit in Lithuaniam, ille non est tam animosus, vt velit tecum in aciem descendere: aufugiet procul in aliquam munitissimam arcem, neq; etiam viribus par, aut arcibus munitis est tecum conferendus: Deniq; nun- *Tyranno etiam aliquando veritatis oratio grata.*

quam tui exercitus impetum & vires sustinere poterit: succumbet protinus & terga dabit. Quæ conficta verba, cum in ipsius gratiam ac fauorem excogitatam & comparatam orationem esse vidisset: detestatus adulatorium & leue hominis ingenium, cœpit nutare caput, inquiens: O Rex infelix, o Rex miserrime, tui planè misereor, qui ita me times: adeoq; sum tibi terrori, vt ad mei mentionē, cogites de fuga, vbi in Lithuaniam venero. Hac oratione finita, tam contumeliosa oratione sic istum Boratinski est alloquutus: O perfide & scelerate homo, iam tua perfidia, & mendacia mihi optime sunt perspecta. Quocirca baculo quo vti solet, ferit illi caput, & cædit tergū, ac deniq; totum corpus, nulla ratione habita illius preciosæ vestis, qua eum induerat: At miser Boratinski hinc inde se vertebat: hacque oratione vtebatur. O Princeps Serenissime, Deus te diu sospitem seruet, quodq; ab te verberor gratū est mihi, & sic me plane hominem obscurum & ignobilem castigare dignaris: nunquam ego potuissem eripi ex captiuitate, nisi tua ope: sed quamprimum liberatus sum ex vinculis Lithuanicis, citissimè me ad te contuli. Verum Magnus Dux non desinebat hominem crudelius tractare: sæpius repetens hæc verba, o perfide & scelerate te esse turpissimum & mendacem adulatorem noui. Quare sic est ab eo tam diu verberatus, donec suum baculum Princeps confregerit in minutissimas partes.

Eidem conficta & mendax oratio odiosa.

Iustum premium adulatoris.

QVALIS SIT RELIGIO, ET PIETAS MAGNI *Ducis Moschouiæ.*

QVando Magnus Dux in suum palatium Alexandrowa, olim antequam pulcherrimè extrueretur, Slobodam dictum, venire solet animi recreandi gratia, tum ibi quandam nouam religionem simulare solet & effingere. Primum se nouo quodam Monachi nigri vestitu induit, cuius etiam imitatores sunt omnes eius aulici, simul eodem vestitu iam parato vtentes. Satellites verò illius armati adsunt, qui ad omnia officia prompti paratiq; sunt. Ille autem Magnus Dux ita vestitus cum suis aulicis ingreditur fanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias peragendas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem succincti loro, cui adiunctus cultellus, manibus tenentes lucernam, in qua est accensa candela: quod si quis aulicorum refugerit vti hoc vestitu & ceremonia, grauissimè cæditur virgis à satellitibus Principis. Hosce omnes vocat Princeps fratres, & se eodem nomine appellari iubet, hæc est sancta aulicorum Moschouitarum fraternitas. At cum iam est tempus prandij, porrigitur cibus, Magno Duci primum, quem habet in sua cistella, tanquam primario fratri, & sic deinceps reliqui fratres ex suis cistellis accipiunt suum cibum: Quod ad potum, singulis datur ad certā mensuram. Tandem absoluto prandio, omnes cum suis cultellis & cistellis se recipiunt in suas cellulas. Nam hoc palatium est ędificatum planè in formam Monasterij. Quare cum secundū suum ritum absoluit, Magnus Dux suas preces & horas Canonicas: tanquam maior natu frater egreditur ex illo Cœnobio, ac iubet aliquot captiuos, iam morti destinatos produci ex carceribus, ibi omnes varijs mortis generibus afficiuntur: alij ad palum & rotam alligantur, alij securi percutiuntur, alij suspendūtur, alij miserrimè cruciantur, & frustulatim dissecantūr: deniq; multi aquis obruuntur. Ita quandiu ibi degit, singulis diebus decem aut viginti insontes ab eo supplicijs grauissimis tolluntur è medio: ita vt præ fætore cadauerum illàc nemo incedere possit. En fructus religionis Magni Principis Moschorū: sic suam religionem sanctificat. Et quia patrem sequitur sua proles, ille Magnus Dux filium habet sibi suisq; truculentissimis moribus, persimilem. Nam ille voluptatis gratia solet per illa mortua corpora obambulare, illa calcando, & baculo suo capita illorum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrati infigit, inquiens: vos ò scelerati insurrexeratis in vestrum imperatorem ac Principem, & me etiam.

Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis.

Religionē suam sanguine innocentum sanctificat.

Quale futurum sit imperium filij Magni Ducis, quia parente non degenerat.

Quotiescunq; Magnus Dux ad illud palatium Alexandrowa, aliquem ex suis inuitat Consiliarijs, nemo est illorum qui nō credat se ad præsentem mortem accersi, nec vnquam

vnquam inde domum incolumen reuersurum, idcirco discessurus, primum domi suæ disponit, & vxori ac liberis valedicit, & amicis sua committit: ac ita est, ni enim Deus ipse, vel mirabilis fortunæ casus illum hominem conseruarit, de illo actum est. Quod si impunè & liberè suos à se amandat: tamen postea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manat. Sicut sanè accidit cuidam viro raræ sane virtutis, Theodoro illi nomen fuit. Iste non ita pridem functus erat legatione apud Regem Poloniæ, & vbi rediisset à legatione, inuitatus est ad Principem vna cum suis Nobilibus, ad Alexandrouam arcem. Qui licet inuitus, tamen se sistit ad diem dictam vna cum suis. Sane lautissimè & oppiparè ille Theodorus & omnes eius excepti sunt ac donati ab ipso Principe, multis preciosis vestibus, subductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit transeundum, satellites per insidias erant collocati. Cum autem essent securi & nihil sibi metuerent, en irruunt in eos satellites Principis, & illos spoliant Nobiles, & potissimum ipsum legatum: eosq; sic nudos relinquunt, vt ex vtero matrum exierunt. Atque eo tempore maxima erat vis hyemis, quod ad augendam calamitatis eorum grauitatem pertinebat, exuti spoliatiq; sunt currubus & equis. Itaq; sic miserè & crudeliter tractati, coacti sunt pedes ire vsque ad vrbem Moschouiam. Vnde factum est, vt alij propter vehementiam frigoris intensissimi auriculas amiserint, alij digitos manuum, & articulos pedum, & nasum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre non poterant, interierunt in ipsa via. Ipse orator Theodorus fortè fortuna à quodam rustico nactus est, vestem pellium caprinarum, qui hac vsus, arcuit à se vim frigoris, vt potuit. Ita iste legatus cum suis splendidè exceptus à Magno Duce, & honorificè donatus, postea crudeliter illusus, rediit in vrbem Moschouiam. Pulcherrimum scilicet exemplum istius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de se benè meritos vti solitus est. *Premium Legatis redditu.*

FINIS.

EPILOGVS OPERIS.

Sed hæc satis sint, de immanitate ac truculentia Moschouitica: Nos autem bona fide & studio recto, iustoq; ordine literarum monumentis mandauimus, posteritatiq; legendum dedimus: quæ scitu necessaria sunt de tota Sarmatia: id est, de Polonia, Lithuania, Prussia atque Russia: quæ cum suo nomine complectatur Moschouiam, & de ea attigimus, quæ putauimus esse cognitu vtilia. Quoniam autem hodie, is qui imperium Moschouiticum tenet: superat sua crudelitate Neronem, Caligulam, Heliogobalum, Maximinum, Phalarim Aggrigentinum: vel etiam Busiridem aut Mezentium: deniq; tyrannos, qui celebres sunt ac famosi apud Historicos, vel etiam apud Poetas: ex infinitis nonnulla crudelitatis illius exempla delineauimus. Quod sane mirum esse non debet, cum gens ipsa fera sit: Moschi siquidem à Mesech dicti, ac si dicas, homines arcus extendentes. Sane Moschis scriptores crudelitatem, morumq; feritatem semper attribuerunt, testis est illa querela Psalmi: Heu mihi quod exulo inter Mesech & Cedar, id est, inter Moschos & Arabes. Sedes Moschorum vetus fuit in Cappadocia, quæ non procul abest à Syria: & ideo illa gens fuit nota Iudeis. Innuit itaq; Propheta Ecclesiam Dei extremis istis temporibus afflictiones maximas perpessuram: tam à Moschis, quam ab ipsis Turcis: qui ex Arabia prodierunt. Accepit autem gens Moschouitica, ritus religionis Græcæ, anno Domini 987. sed successu temporis addiderunt illi multas superstitiones: Grauissimus vir & scriptor nobilissimus Sigismundus ab Herberstein scribit, nunquam populum Moschouiticum publica explicatione doctrinæ, & concionibus erudiri: Et quia sunt oppressi tyrannide horribili: opiniones sui Principis, etiam in religione solent habere pro lege immutabili: sicut Athenienses degeneres fecerant decretum, quicquid visum esset Regi: illud pium & iustum esse. Sed tueatur nos Filius Dei ab impietate & crudelitate Mesech & Cedar. Amen. *Quæ & qualis sit gens Moschouitica.*

TARTARORVM CAMPESTRIVM, IN HORDAS DIVISORVM, MORVMQVE ET CONSVETVDInis vitæ eorundem breuissima descriptio.

DE Cazanensibus Tartaris (antequam cæteros in hordas diuisos attingemus) Moschouitico imperio confinibus, dicendum nobis imprimis occurrit, quos Magnus Moschouiæ Dux Basilius, anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, ditioni suæ, plurimis diuersisque bellorum euentibus exantlatis subegit. Hij verò à Campestribus differunt quod agros colant domosque inhabitent.

DE REGNO CAZANENSI.

SVra fluuius, imperiũ Moschouiticum à Cazanensi Regno dislimitat, qui ex meridie fluens viginti octo miliaribus infra Nouogrodiam inferiorem, cursu in Orientem reflexo, in Volgam exoneratur, in quorum confluxu Basilius Princeps Castrum à suo nomine Basilow Grod appellatum, contra Casanenses arcendos erexit. Porrò Regnum Casanense sexaginta miliaribus Polonicis infra Nouogrodiam inferiorem (de qua superius) limites suos secundum Wolgam fluuium incipit, Orientem & Meridiem versus campis desertis qui ducentis miliaribus Polonicis patent, terminatur. Ad Orientem verò æstiualem, Tartaros qui Shibanski & Cozaczki appellantur finitimos habent.

Fines regni Cazanensis.

CAZAN vrbs, totius Regni Metropolis ad Wolgam fluuium & Cazannam à qua nomen sortitur, in vlteriore rippa condita est. Arcem natura & opportunitate loci munitissimã & in expugnabilem habet, à Nouogrodia inferiore septuaginta miliaribus distat.

Hij Tartari Cazanenses reliquis ingeniosores, & aliquantulum humaniores sunt, circa agriculturam, remque domesticam (qua à cæteris maximè differunt) versantur. In domibus non in campestribus degunt, mercimonia rerumque permutationes varias, cum vicinis Moschouitis, Turcis & cæteris Tartaris exercent, Reges sui iuris ad Basilij vsq; Ducis Moschouiæ tempora habebant, neminiq; tributa persoluebant, sed prædictus Basilius eos sibi tributarios multis annis cum illis vario marte bella gerens, effecit, atq; pro suo arbitrio Reges illis constituebat. Id autem Cazanenses maximè coacti sunt subire, partim propter oportunitatem fluuiorum ex Moschouia in Wolgam influentium, partim ob mutua commercia cum Moschouitis consueta à quibus inimicitiæ tempore arcebantur.

Cazanenses à Moscho subiugati.

Primus itaque Cazanensium Rex fuit Chelealeczk, qui tributarius Basilij feudalisque extitit. Hic relicta vxore Nursultan, absque liberis moritur, cui Abrahamin magni nominis Tartarus, ducta vxore eius vidua, consensu Magni Moschouiæ Ducis Basilij, in Regno succedit, qui ex priore vxore filium Alegum nomine habuit, ex Chelealeczk autem relicta, duos postea Machmedenim, & Abdelatiph filios suscepit. Prędicto igitur Abrahamin mortuo, Alega velut primogenitus Regno potitur, qui cum mandatis Moschorum Principis non admodum obtemperaret, à proceribus Moschouiticis, qui ad consilia eius obseruanda constituti erant, quadam die in conuiuio inebriatus, ac in vehiculo illa nocte, quasi in domum veheretur, Moschouiam vsque deductus est, ibidemq; in vinculis aliquãdiu detentus, tandem in Volochdam arcem relegatus vitam terminauit. Alega igitur ita Regno deiecto Abdelatiph frater ei successit, qui etiam perinde vt Alega Regno priuatus est. Machmedenimq; frater in locum eius à Moschorum Principe suffectus, quo regnante Anno Domini 1504. Cazanenses iugum Moschorum excusserunt, ab eisque defecerunt. Hanc defectionem cum Basilius

Reges Casani.

Alegæ Regis exitus.

Basilius Moschorum Princeps didicisset, rei indignitate commotus, cum infestis armis & tormentis bellicis exercitum copiosum cõtra Cazanenses destinauit, qui à Cazanensibus & Ceremisis arcu vti peritis dolo circumuenti, impari marte cæsi & fugati, tormentisq; & Castris spoliati, captiuiq; in Astrahanense emporiũ quod mari Caspio siue Persico adheret, relegati Turcis, Tartaris & Persis venditi sunt. *Cazanenses Moschos profligant.*

Postea Cazanenses Scheale Regem hæreditarium, qui Machmedemini mortuo successerat, Moschorum partibus fauentem expulerunt, Sapiregiumque Mendligeri Tauricæ Regis filium, ad Regnum suscipiendum vocauerunt, qui coniunctis viribus cum fratre Machmetigero Tauricæ Rege, Moschouiæ maximã partem crudeliter deuastarunt, ad ipsamque vrbem Moschouiam penetrantes, grauissima obsidione eam præsserunt, ab eaq; non discesserunt, donec Princeps Moschouiæ se tributarium prædicto Machmetigero Regi Tauricæ perpetuò fore obstringeret, quod postea non præstitit. Ingentem autem & vix credibilem tunc temporis hominum captiuitatem, trecenta videlicet millia Tartari in Moschouia cepisse eduxisseq; dicũtur. Quam cladem irresarciabilem Moschorum Princeps vlciscere volens, exercitũ copiosissimum conscripsit, Machmetigeriq; Tauricæ Regem ad certamen prouocabat, dicens se superiore anno ab eo non indicto bello ex insidijs furum latronumq; more oppræssum fuisse. Ad ea Machmetiger respondit: sibi ad inuadendam Moschouiam satis vias multas patere, bella non magis armorum quam temporum esse, proinde ea se magis suo, quam alieno arbitrio gerere solere. Moschouiæ autem Princeps videns se delusum fore, vlciscendi libidine ardens Anno Domini 1523. exercitum ad Cazanense Regnum expugnandum duxit, in finibusq; Cazanensium, ad Wolgæ & Suræ fluuiorũ confluxum, munitionem propter infestandos Cazanenses condidit, quam à suo nomine Basilowgorod appellauit. Postea re infecta exercitum dimisit. *Tartari crudeliter Moschouiam vastant.* *Numerus captiuorum.* *Tartaricum responsum.*

Anno deinde sequenti 1524. ad Cazanense Regnum occupandum, ingentes numerosasq; copias, cum Duce quodam Michaële Georgij destinauit, Cazanque arcem quinta decima Augusti oppugnare cæpit, quam quidam Moschouitæ ad id subornati incenderunt, intuenteq; Moschorum exercitu funditus exusta est. Attamen in tam facili occupandi Castri occasione, Moschouitæ ad expugnandum, occupandumq; castri combusti collem ne accedere quidem audebant. Tartarosq; id denuo ædificãtes non impediebant, atq; ita postea arx Tartarorum strenua opera, Moschouitarumq; negligentia restaurata est. Moschouitæ verò frustra moras trahentes, consumpto comeatu fame laborare incipiunt, nam Ceremisis tuentibus partes Cazanensium, hostiũ itinera diligenter obseruantibus, emissariosq; excutientibus, nihil adferri poterat, adeò vt nec Princeps de suorum qua præmebantur necessitate cognoscere, nec ipsi quicquam illi significare de rerũ suarum statu possent, & aliquot millia Moschouitarũ à Ceremisis cæsa & fugata, nauesque plurimæ quibus comeatus deferebatur ademptæ, & aquis obrutæ sunt. Tandem Moschouitæ auxilijs aduenientibus castrum combustũ denuò restauratũ obstinatissimè oppugnare cæperunt, tormentis machinisq; bellicis admotis, obsessi quoq; exoneratis pariter in hostem bumbardis strenuè se propugnabãt, donec bumbardario magistro, quem vnicum in castro habebant, glande scloppetario à Moschouitis icto priuarentur, atq; certis sub cõditionibus Cazanenses cum Ducibus exercitus Moschouitici, inducias pepigere compulsi sunt, tributaq; secundũ pactum ad mortem vsq; Basilij persoluebant. Mortuo tãdem Basilio, Ioanni moderni Principi filio eius recalcitrare Cazanenses cæperunt, quos ille septẽ perpetuis annis bello acerrimo, vario tamẽ marte præssit, arcemq; & ciuitatem Cazaniam regionis Metropolim tormẽtis bellicis, & obstinato impetu militũ suorum, puluerumq; bumbardariorum suppositione anno Domini 1551. expugnauit, paternumq; opus strenuè perfecit, & ab hoc tempore Cazanensium Regnum, & vrbs Cazan cum arce, Principi Moschorũ Ioanni Basilij filio subacta est, titulumque Regni prædictus Princeps sibi vsurpat, seque Czar Kazanski, id est Regem vel Imperatorem appellat. Magna autem pars Tartarorum Cazanensium tunc temporis capta, Principis impulsu baptisata est, multi quoq; *Moschouitæ Cazan oppugnãt.* *Cazan comburitur.* *Cazan iterũ oppugnatur.* *Cazan capitur, expugnaturque.*

baptiſmum reſpuentes capite multati aquiſq; obruti ſunt: Nunc tamen communiter omnes Machomethi dogma, erroreſq; gentiles profitentur, exceptis perpaucis ijſq; inſignioribus, qui Ruthenico ritu, fidei Chriſtianæ præceptis iniciati ſunt. Atq; hæc de Cazanenſibus Tartaris breuiter dicta ſufficiant, nunc confines Tartaros Nohaycenſes cæteroſq; campeſtres in Hordas diſtributos attingemus.

NOHAICENSIVM TARTARORVM HORDA.

Artari Campeſtres, cateruatim in campis nullis finibus obſeruatis degūt, in Hordaſq; veluti in quaſdam prouincias, à quibus & cognominantur, diuiduntur. Horda autem conuentum, & multitudinis congregationem, cætumq; hominum, in formam ciuitatis coactum ſignificat. Cæterum vna quæque Horda nomine ſuo peculiari appellatur, quæ multæ ab inuicemq; moribus aliquantulum diuerſæ ſunt, ex quibus præcipuè Nohaicenſis, Zauolenſis, Præcopenſis, Crimſcenſis, Coſaczkienſis, Tumenenſis, Calmuckienſis, Turcomanenſis, & id genus aliæ, quæ omnes Machometi dogma amplectūtur profitenturq;. *Horda quid ſignificat.*

Nohaicenſium Tartarorum Horda, poſt Tartaros Cazanenſes orientem verſus procedendo imprimis occurrit, quæ vltra Volgam fluuium ampliſſimum circa mare Caſpium ad fluuium Iayczk ex prouincia Sibier decurrentem ſita eſt. Huius regionis Tartari incolæ non Reges, ſed Duces habent, in treſq; Ducatus diuiditur, quorū primus cum ciuitate Scharayczik, dicta vltra fluuium Volgam orientem verſus, cum adiacente ad Iayczk fluuiū Regione extenditur, Scharaycēſiſq; Ducatus à ciuitate Scharayczik dicitur. Secundus Ducatus in Horda Nohaycenſi inter Cammam Iayczk, & Volgam fluuios ſitus eſt. Tertius eiuſdem regionis Ducatus Sibierienſis prouinciæ partem (de qua ſuperius) & omnem circumiacentem regionem attingit. Atq; hæ omnes regiones ſyluoſæ ſunt, excepta ea quæ ad Scharayczik ciuitatem vergit, quæ tota campeſtris eſt. *Scharayczik.*

A Ducatu Scharaycenſi Nohaycenſis Regni orientem verſus procedendo, occurrunt populi Iurgenczi à Moſchouitis appellati, quibus frater Magni Cham ſupremi Regis Tartarorum imperat, à Iurgencijs autem decem dierum itinere ad regiones Magni Cham Regis de Catagia (qui maximam Tartarorum partem poſſidet) peruenitur. *Iurgenczi.* *Rex de Cataia.*

TARTARORVM ZAVOLHENSIVM HORDA.

Vlgaria ſiue Volgaria vel Zauolhenſium Tartarorum Horda, à Cazanenſi Regno & Nohaycenſi Horda nonnihil in meridiem reflectendo occurrit. Traxit autem cognomen à Volga fluuio celeberrimo, qui eam longo tractu interfluit. Ex hac Regione Bulgari, Slauones, qui nunc Turcarum Imperatori parent, & Volinci, Ruteni, Lituaniæ populi Regi Poloniæ ſubiecti oriundi perhibentur, prout latius in deductione Polonorum patet. *Bulgari & Volincij.*

Zauolhenſis autem Horda præcipua, & quaſi Princeps cæterarum omnium olim extitit, incolarum videlicet multitudine & rerum geſtarum fortitudine, lociq; affluentia & oportunitate, ex qua cæteri omnes Tartari Campeſtres ortum genuſque duxerunt. Hæc autem Horda Zauolhenſis inter Volgam & Iayczk fluuios iuxta mare Caſpium ſiue Perſicum ſita eſt. Reges ſui iuris ad Alexandri vſque Regis Poloniæ tempora, moderni Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti patruum, habebat infra annum Domini 1506. Sed tandem Sachmat Rex Zauolhenſis vltimus, ob iniuriam quandam quam olim Crimſcijs Tartaris prædeceſſores eius fecerant, à Machmatgirey Tauricæ Rege, ex Crimſca Horda oriundo regno pulſus, fugatuſque eſt. Qui ad Alexandrum prædictum Regem Poloniæ, Magnumque Ducem Lituaniæ profugit, auxilij contra Machmatgirey implorandi gratia. Cum autem Lituani & Poloni

auxilia longius differebant, interim Machmetgirey Tauricæ Rex, Zauolhensis Regis supra nominati exercitum profligauit, totamque Regionem eius occupauit. Et ab hoc tempore Zauolhensis Horda penitus diuexata, & Regibus orbata est, quam postea Basilius Princeps Moschouiæ imperio suo subegit, cuius titulum Ioannes modernus Princeps huius Basilij filius sibi vendicat, seque Bulgariæ, id est, Zauolhensem Regem appellat. *Zauolhensis Horda occupata.*

Tandem vltra Viatcam Regionem, & Cazanense Regnũ Tartarorum tres Hordæ, qui Thumenski, Schibanski, & Cozaczki appellantur, in campestribus habitant, cateruatimq; viuunt, ac tot quot lubet ducunt vxores. Potum ex lacte equino habent, frugum vsum nesciunt, peccunijsq; non vtuntur, exorcismis & incantacionibus supra modum dediti, quibus caligines aliasq; intempestates cœli sępius excitant, hocq; modo hostes frequenter profligant. Hæc autem omnia, herbis, verbis, lapidibus, radicibusq; ab eis miris incantationibus conficiuntur. *Mores Tumensium.*

Calmuczkiensis Horda trans Volgam fluuium sita est, Caspio mari confinis, huius incolæ in campestribus vitam ducunt, à crinibusq; quos nutriunt Calmuczki Tartari appellantur. *Calmuczkiensis Horda.*

ASTRACHAN TARTARIAE REGNVM.

Astrachanense Regnũ, post Tartaros Nohaycenses, & Cazanenses ad mare Caspium situm est, compluresq; ciuitates habet, ex quibus Astrachan vrbs opulentissima, in qua emporium celeberrimum est, à qua tota circũiacens Regio nomen accepit, ad ostia Volgæ sita est, ibi autem Volga fluuius septuaginta pluribusuè ostijs in mare Caspium exoneratur, multas ibidem insulas faciens, tantaq; aquarum copia ingreditur, vt procul spectantibus maris formam præseferat. Hoc Regnum olim sui iuris erat, Regesque hæreditarios habebat, sed anno Domini 1554. à Ioanne Basiliade Moschorũ Principe vna cum vrbe subactum, occupatumq; est, cuius titulum sibi vsurpat. *Astrachã vrbs.* *Ostia VVolgæ.*

Ad hoc Regnum occupandum Sultam Zelim Imperator Turcarum, inuidia auaritiaq; prolatandi imperij Tartarici ductus Anno Domini 1569. 20. Martij die, ex Constantinopoli terra & mari exercitum ingentem Turcarum 25000. equitum & Ianiczarorum 3000. destinauit, naualis classis centum quinquaginta Galeris, & multis celocibus constabat. His demum omnes Hordæ Tartarorum Præcopensium, ex mandato Imperatoris adiunctæ sunt, 80000. equitum excedentes. Sicque iunctis viribus longissimo eoq; periculosissimo campestri itinere, multis fluuijs & paludibus superatis, ad Azoph peruenerunt, omni comeatu prorsus cõsumpto. Azoph autem in ostijs Tanaijs fluuij Turcica arx sita est, ad paludes Meotidis. Postea ad victũ necessarijs comparatis, omnis equitatus Turcicus & Tartaricus, per campestria & Hordas Tartarorum Nahaicensium, & Circassorum quinquemontanorum, tædiosissimo itenere sub Astrachan, 5. Septembris venerunt: 24. hebdomadis cum ineffabili famis & situs ansitis angustia in via transactis. Hebdomadam integram sub arce quicquam tentantes consumpserunt, aditũ enim ad eam vasta Wolgæ circumluentis amplitudo prohibet. Interea Moschouitarũ aliquot millia aurora instante, in nauibus & celocibus, Turcas & Tartaros inopinata excursione, magno cũ impetu Duce Serebrny adoriuntur, multitudineq; eorum postrata, spolijs onusti armata manu incolumes in arcem redierũt. Tartatorum quoq; aliquot millia ad vnũ trucidauerunt, vt nemo ex illis euaserit, qui sub arcem pabuli acquirendi gratia superato fluuio Volga excurrerant. Naualis quoq; Turcarũ illi exercitus, centũ quinquaginta Galerarũ tormenta magna, pulueres bumbardarios, comeatũ, & alia belli expugnandiq; instrumenta vehens, cũ aduerso Tanai ab Azoph ad montem Perewloka dictũ duobus ferè mensibus transactis veniret, Nauesq; siue Galeras terra in instrumentis ad id pertinentibus, per illũ montem (qui miliaribus septem à Tanai ad Volgam fluuium magnum sub Astrachan fluentem dista- *Expeditio Turcarũ ad Astrachan.* *Astrachã à Turcis obsessa.*

bat) transferre vellent, Moſchouitarum 15000. illos adoriuntur, ſex millibuſq; Turcarum proſtratis, ſpolia & inſtrumenta multa iam in terram expoſita abſtulerunt, reliqui vix ad naues aufugerunt, huiuſmodiq; inſperata clade accepta ad Aſoph redire coacti ſunt, vndiq; eos Moſchouitis perſequentibus. In Azoph exiſtentibus aliud infortunium accidit, pulueres enim tormentarij quos in arce depoſuerant, igne fortè adueniente ſuccenſi ſunt, cum ingenti Turcarum & arcis damno, cæteri Conſtantinopolim petientes in paludibus Meotidis naufragio perierunt. Sed ad rem intermiſſam redeo. Tartari & Turcæ Aſtrachan fruſtra cum quotidiana diminutione ſuorum obſidentes, de naualis claſſis in qua ſpes eorum recumbebat perditione audientes, vndiq; hoſtis imminentis, tamiſq; & ſitis anguſtia præſſi, coanguſtati, & ad extrema redacti 21. die Septembris cum ingenti dedecore, damnoq; irreſarciabili, abſq; vllo Moſchouitarum detrimento, obſidionem ſoluere coacti ſunt. Ad Aſoph 23. Octobris die venerũt, quinq; hebdomadis in reditu cum ineffabili, periculoſiſſimaq; miſeria, & intollerabili anguſtia tranſactis, per campeſtria enim deſolata illis iter erat, vt nuſquam pabulum acquirere, & pro ſe & pro equis reficiendis poterint. Moſchouitæ enim gramina omnia paſſim ſuccenderant, & aqua interdum quinq; integris diebus carebant, omneſq; ferè ex illo exercitu Turcico, cum equis pariter fame & ſiti coanguſtati miſerè perierunt, quidam in paludibus Meotidis Conſtantinopolim repetentes, aquis ſubmerſi ſunt, ita vt 225000. equitum, 3000. Ianiczarorum, & centum quinquaginta galeris amiſſi, vix 2000. Conſtantinopolim redierunt.

Turci à Moſchouitis profligati.

Turcarũ clades.

Eſt quoq; Schamachia vrbs Tartarorum, ad mare Caſpium condita, quæ ab Aſtrachan ſex dierum itinere abeſt, ab ea tota Regio ſiue Horda Schamachia nuncupatur, hanc Rex Perſarum poſſidet. Incolæ autem huius Regionis texendis ſericeis veſtibus excellentiſſimi ſunt artifices. Turcomanorum Horda vltra Caſpium mare ſita eſt, eius imperium inter quinq; fratres partitum eſt, quorum qui primas tenet Azynchan nominatur, reliqui verò Soltani appellantur, in totoq; imperio ſolummodo quinque oppida reperiuntur. Incolæ Machometicam hæreſim amplexantur, viuuntque iuxta Nahaycenſium Tartarorum cõſuetudinem, & cum Perſarum Principe, vulgo Zophi nuncupato, frequentiſſimè bella mouent.

Samachia vrbs & regio.

Turcomani.

Sarmacandia Orientem verſus procedendo, vltra Turcomaniam, vrbs eſt ampliſſima, quæ olim totius Tartariæ Metropolis extitit, nũc verò ruinis deformis iacet, vna cum multis antiquitatis veſtigijs. In ea ſepultus eſt Tamerlanes ille Tartarorum Rex, qui olim Turcarum Imperatorem Baiazetem cum exercitu numeroſiſſimo profligatum, captiuum aureis catenis vinctum, in cauea velut auem per totam Aziam circumuehebat. Huius Regionis incolæ Machometani ſunt.

Tamerlanes.

KYRGESSORVM HORDA.

KYrgeſſi Tartari cateruatim in campis degunt, habentq; ritum gentilem huiuſmodi. Sacrificus ipſorum quo tempore rem diuinam peragit, tunc ſanguinem, lac, & fimum iumentorum, terramq; ſumit, commixtioneq; inſimul facta in vas quoddam infundit, & vna cum hoc arborem aſcendit, ad populumq; circũſtantem concionatur. Concioneq; peracta in ſtultam plebecullam, prædictam cõmixtionem ſpargit, populus verò in terram pronus prouoluitur, aſperſiunculamq; hanc pro Deo colit, firmèq; credit nihil eſſe perindè ſalutare humano generi, ac terram, pecus, armentaq;. Mortuos loco ſepulturæ arboribus ſuſpendunt, his finitimi ſunt Baſchirdi Tartari ab Occidente, & Hieſeliti ab Oriente.

Ritus Kirgeſſorum.

Ab ijs vltra Imaum montem longo tractu procedendo ad Oceanũ Sciticum, Molgomozani, Baydaiq; Tartari occurrunt, hi Solem vel rubrum pannum ſtipiti appenſum, cultu diuino adorãt, in caſtris cauerniſq; ſubterraneis vitam ducunt, omniumq; animantium & reptilium ſerpentum, vermiumq;, murum, & id genus aliarum rerum incomeſti-

Baſchirdi Hieſeliti. Molgomozani, Badaij, ritusq; eorũ.

incomestibilium, carne vescuntur. Idioma proprium habent, ijs contermini sunt Mariti, & Samogides, quasi seipsos comedentes populi.

Hijs longè positis & penè ignotis Tartaris, populisq; campestribus in Oriente vltra Imaum montem & Ocœanum Scyticum degentibus breuiter descriptis ad reliquos Tartaros campestres Moschouitico imperio confines, qui Crimskij, Præcopskij, & Pietiorskij, id est, quinquemontani appellantur reuertemur.

CIRCASSI PIETIORSCZII TARTARI.

A Regno Astrachan quod mari Caspio, vt supra diximus adiacet, in Occidentem tandemq; in meridiem reflectendo, circa Meotidis paludes, & Pontum Euxinum ad fluuium Cupa, qui in Meotidem exoneratur, Aphgasi populi imprimis occurrunt, vbi etiam vsq; ad fluuium Merulam qui Pontum Exinum ingreditur, montes eminentissimi sunt, in quibus Tartari Circassi, Pietiorsczij dicti, id est, quinque montani, habitant. Viri sunt strenui, & bellicosi, montium quibus interclusi sunt asperitate, & difficili aditu (à quibus & nomen traxerunt) freti, Turcis & Tartaris fortiter sæpissimè repugnant, lingua propria vtuntur, & Christianismum cum Ruthenicis siue Græcis cæremonijs conuenientes, profitentur, linguaq; Slauonica Sacra, Rutenorum more peragunt. In castris vt cæteri Tartari viuunt, & in propinquorum funeribus pompas ducũt, magnificasq; exequias celebrant, & in memoriam mortis amicorum auriculam integram, partemuè eius, testificantes amorem, sibi ipsis amputant. Audacissimi Piratæ sunt, nam fluuijs qui ex montibus eorum fluunt in Euxinum Pōtum siue paludes Meotidis nauibus delapsi, quoscunq; reperiunt spoliant, & excutiunt, eos præsertim qui ex Capha Constantinopolim versus nauigant.

Aphgasi. *Circassi Christiani.* *Circassorū funebres exequiæ.*

CRIMSCII SIVE PRAECOPSCZII TARTARI.

INter Cazan & Astrachan Regna Tartarorum, quæ nunc Moschorũ Principi subsunt, longo secundum Volgam fluuium celeberrimum tractu, ducentis videlicet & triginta miliaribus Polonicis, ad Boristenem vsque fluuium campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus obseruatis incolũt, præter Azoph & Achasz ciuitates, ad Tanais fluuijs ostia sitas, Turcis tributarias, quas Tartarorum magna pars incolis, & circũquaq; certis sedibus morantur, remq; familiarem magna ex parte exercent. In his prædictis campis desertis ciuitas Crym olim Regum Tauricę sedes, à qua Crymskij nominabantur sita est. Postea verò toto Isthmo spacio mille ducentorum passuum, ad insulæ formam perfosso, Reges Tauricæ non Crymskij sed Præcopskij, ab illa nimirum perfossione sumpto vocabulo, (Pręcop enim Slauonica lingua fossam, vel aliquid perfossum sonat) appellãtur. Hæc autem ciuitas Præcop nominata, in Taurica Chersoneso sita est, quæ ab Azoph ciuitate celebri vbi est emporium insigne, quinq; dierũ itinere distat. Tota autẽ Chersonesus Taurica silua quadam per medium scinditur, eius mediã partem quæ ad Pontum Euxinum vergit, Turcarum Imperator possidet, in qua Capha insignis vrbs, olim Theodosia dicta, Genuensium quondam iuris existens condita est. Hanc autem Capham emporium totius Asiæ celeberrimum, Machometes Turcarum Imperator (expugnata Constantinopoli) Genuensibus quatuordecim annorum spacio obsidione eam præmens, proditione quorundã Genuensium largitionibus corruptorũ ademit.

Campi deserti. *Azoph & Achas.* *Crym Vrbs.* *Præcopskij vnde dicti.* *Præcob Vrbs.* *Taurica Chersonesus.* *Capha.*

Alteram peninsulæ partem Tartari Præcopenses tenent. Omnes autem Tartari Præcopenses siue Crimscij (qui nunc Tauricæ Regnum incolunt) originem suam ex Zauolhensium Tartarorum Horda ducunt, cum enim propter intestinam domesticamque seditionem Regno pulsi fuissent, nec vsquam in vicinia firmum domicilium habere possent, hanc Europæ partem occupauerunt, veterisq; iniuriæ haud imme-

mores cum Zauolhensibus Tartaris, varijs bellorum euentibus belligerabant, donec eos Regno prorsus exuerent, Regesq; eorum extinguerent.

OCZAKOW castrum & ciuitas, in ostijs Boristenis, fluuij ad Pontũ Euxinum sita, quam Tauricæ Rex ademptam Lituaniæ Ducibus tenet, Tartariq; Præcopenses eam incolunt. Turcarum verò Imperatori nunc tributaria est, à Præcop ciuitate quadraginta miliaribus distat, ab Alba, quæ Moncastro antiquis dicitur, vrbe Valachiæ ad fluuij Tyræ ostia sita totidem, à Circas verò oppido ad Boristenem condito quadraginta. Porrò ab hac ciuitate Oczakow Tartari Præcopenses qui eam incolunt Oczakowsczi Tartari dicuntur, frequẽterq; varijs excursionibus Podoliam Russiæ Regionem sibi in vicinia adhærentem, & aliquando Lituaniam ipsam cæterasque Russiæ partes infestant, prædasq; & spolia cum hominibus abigunt, maximè verò ea de causa huiusmodi excursiones facere solent, cum illis stipendia consueta à Rege Poloniæ plusiusto retinentur. Solet enim Rex Poloniæ huic Regi Tauricæ stipendia certa quottannis soluere, ea conditione, vt opera illius quauis vrgente necessitate vteretur, qui aduersus quoscunq; hostes Polonorum, & Lituanorum, cum certis copijs militare quolibet tempore paratus est. Præcipuè verò Moschouiæ Principis regiones ex parte Polonorum infestat, varijsq; excursionibus debilitat, vnde & princeps Moschorum missis subinde muneribus aliquando illum sibi deuincere solet. Tartarus verò muneribus interdum vtrinq; acceptis, vtrumq; etiam vana spe lactat, Regi tamen Polonorum impensius fideliusq; & obstinatius militat, ac omnes prouincias Moschouiæ Monarchæ subiectas nomine illius deuexat, & frequentibus insultibus igne & ferro vndiquaq; peragrat, amplissimaq; spolia educit, prout & nuper Anno Domini 1571. mense Maio, ipso die ascensionis Dominicæ Moschouiam ipsam vrbem cum arce & totam circumiacentem regionem ad quinquaginta miliaria in latitudinem & longitudinem flamma, ferroq; protriuit, vastauit, mancipiaque & spolia dictu incredibilia eduxit, exercitum etiam ingentem sibi oppositum cum multis Ducibus & insignibus belli præfectis fudit, & ad internitionem profligauit, trucidauitque adeò vt memoria tantæ crudelitatis Tartaricæ (quamuis antea quoque frequentes eorum excursiones forent) non extaret.

Tartari Oczakowskij.

Moschouia à Tartaris exusta.

Hij autem Tartari Præcopenses Christianis infestissimi sunt, Turcarumq; Imperatori quotannis trecentos Christicolas pro stipendio pendunt. A Septentrione Magni Ducis Moschouię regionibus, ab Oriente Tartaris Quinq; montanis, ab Occidente & aliquantulumq; à Septentrione Russiæ Polono Regi subiectæ, à Meridie Moldauiæ, Valachiæq; contigui sunt. In Campestribus circa Pontum Euxinum & paludes Meotidis, in totoq; Isthmo & Cherzoneso Tauricæ degunt. Rex eorum frequentius in castris, interdum verò in Oczakow ciuitate (quæ quondam Vitoldi tempore Lituanæ colonia erat) commorari solet. Horum Tartarorum situm mores, & barbaricam crudelitatem. Ouidius Naso ibidem exulans, suis in Elegijs de Ponto latissimè describit, hosq; fluuios in Pontum Euxinum exonerari carmine infrascripto (quod subscribere libuit) Elegia ad Albinouanum decima, recenset.

Fines Præcopensiũ.

Adde quòd hic clauso miscentur flumina Ponto,
Vimq; fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peneusq;, Hipanusq;, Oratesq;
Influit, & crebro vertice tortus Halis,
Parteniusq; rapax, & voluens saxa Cynapes
Labitur, & nullo tardior amne Tyras.
Et tu fœmineæ Thermodon cognite turmæ,
Et quondam Graijs Phasi petite viris.
Cumq; Boristenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacitè peragens lene Melanthus iter.

Quiq;

Quique duas terras, Asiam Cadmiq́ sororem — Tanais Moschis Don.
Separat, & cursus inter vtranq; facit,
Innumeriq́ alij, quos inter maximus omnes
Credere Danubius se tibi Nile negat.
Copia tot laticum quos auget, adulterat vndas.
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi.
Cæruleus vix est diluiturq́ color.
Innata vnda freto dulcis, leuiorq́ marina est,
Quæ proprium misto de sale pondus habet. &cet.

Hic Ouidius solummodo præcipuos eosq; capitales fluuios recensuit, reliquos verò complures & absque numero amnes insignes, qui prædictis immiscentur carminis breuitati consulent omisit.

DE MORIBVS, CONSVETVDINEQVE vitæ Tartarorum.

ABsolutis breuiter Tartarorum Hordis siue Regionibus earumque situ, nunc de vitæ eorum moribus, vestimentorumque vsu & victu pauca subijciemus. Omnes autem Tartari prædicti, Machometi dogma exceptis Circassis Quinquemontanis amplectuntur, Turcarum ritu. Turcas tamen se appellari molestissimè ferunt, probrique id loco ducunt, sed Besurmanos quasi gentem electam se nominari gaudent.

Homines sunt statura mediocri, obesa, letaque facie, distortis & concauis oculis, barba capris simili horridi, capite rasi, exceptis excellentioribus viris, qui crines contortos, eosq; nigerrimos secundum aures protensos nutriunt, corpore valido robustoq;, animo audaci, in Venerem eamq; naturæ contrariam lasciui. Victum ex omnibus animalibus quomodocunq; mactatis, maximè autem ex equis habent, exceptis porcis à quibus ex præscripto legis, vt re fedissima & immunda abhorrent. Famis somnique supramodum patientes, vt ea nōnunquam toto triduò quadriduouè perferant, tandem verò occasionem ad vorandum nacti, supra modum se cibo & potu ingurgitant, eaq; crapula priorem inædiam resarciunt, sicque cibi & potus superfluitate obruti, biduo triduouè dormiunt, in quos sic somno penè suffocatos, & oppræssos Lituani & Ruteni (in quorum frequenter regiones excurrunt) de repentè irruentes, incautos profligant prædásque repetunt. Cum autem aliquo proficiscuntur, & si fame sitiq; crucIantur, equis quibus insident venas incidunt, haustoq; eorum sanguine sitim famemq; sedant, equis verò huiusmodi venarū incisionem maximè prodesse putant. Equarum lacte supramodum delectantur, quo robustos pinguesq; se fieri arbitrantur. Herbis varijs maximè autem ijs quæ iuxta fluuium Tanaim crescunt suauiter vescuntur, sale rarissimè vtuntur, ideoq; visum sibi acutiorem inesse dicunt. Quod si aliquando Reges siue Duces exercitui suo commeatum distribuunt, quadraginta viris vnum equum dare solent, quibus mactatis milites carnes inter se partiuntur, præstantiores verò intestina tantum vt rem opiparam & suauiorem sumūt, quæ ad ignem parum calefacta, vt videlicet adhærentia stercora excuti possint, vna cum cineribus & carbonibus de igne otius erepta rapaciter vorant. Non solum autem digitos pinguedine percunctos, sed etiam cultellum, lignumuè, quo stercora detergunt suauiter lingunt, suguntq;. Capita equorum apud eos in delicijs habentur, insignioribusq; tantummodo apponuntur. Cibum verò capessuri, locum quo cibus apponitur circumsedent, pedibus subtus transuersim attractis, eodē quoq; modo mensam si adest (præcipuè legationem apud Polonos Lituanosuè obeuntes) circumsedent, præstantiores

Statura Tartarorum.

Victus Tartarorum.

verò super mensam accumbunt, sed suis in Regionibus nunquam ferè in mensa, nisi super terram comedunt, Insigniores Tapetas sibi substernunt.

Arma Tartarorum. Arma quibus in bello vtuntur hæc gestare solent, arcum cum pharetra sagitifera, cæstum, securim, frameamq;. Sagitas autem veneno subtiliter inficiunt, de quibus etiam Ouidius de Ponto Elegia secunda & tertia ad Maximum libro primo testatur, cùm dicit:

Hostibus in medijs, interq; pericula versor,
Tanquam cum Patria pax sit adempta mihi.
Qui mortis sæuo geminent, vt vulnere causas,
Omnia vipereo, spicula felle, linunt.
His eques instructus, perterrita mænia lustrat,
More Lupi clausas circumeuntis oues.
At semel intentus neruo leuis arcus equino,
Vincula semper habens irresoluta, manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaq; vix firma submouet arma sera.

Ad eundem Elegia tertia.

** Tartarorum scilicet.*

Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat*
Roma: nec Ausonij militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenæque pharetræ,
Quamq; libet longis cursibus aptus equus.
Quodq; sitim didicere diu tolerare, famemq;,
Quodq; sequens nullas hostis habebit aquas.

Idem Tristium libro tertio Elegia decima.

Et vlterius ibidem.

Sauromatæ cingunt, fera gens Bessiq; Getæq;,
Quæ non ingenio nomina digna meo.
Protinus æquato siccis Aquilonibus Istro
Inuehitur celeri barbarus hostis equo.
Hostis equo pollens, longeq; volante sagitta,
Vicinum latè depopulatur humum.
Diffugiunt alij, nullisq; tuentibus agros
Incustoditæ dirripiuntur opes.
Ruris opes paruæ pecus, & stridentia plaustra,
Et quas diuitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis
Respiciens frustra rura, laremq; suum.
Pars cadit hamatis miserè confixa sagittis,
Nam volucri ferrò tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre, aut abducere perdunt;
Et cremat insontes hostica turba casas.
Tum quoque cum pax est, trepidant formidine belli,
Nec quisquam præsso, vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt hostem
Cessat iners rigido, terra relicta situ.

Equi Tartarorum. Equos quorum (genus Bachmat vocant) ceruice depræssa, pusillosque sed fortes habent, qui more dominorum suorum, laborem inædiamque & cursum longissimũ diutissimè sustinent, ramisq; & corticibus folijsue arborum radicibusq; vngulis è terra

terra excussis, & euulsis pascuntur, his ita ad laborem assuefactis Tartari commodissimè vtuntur. Habent quoque alios eodem nomine appellatos equos generosos, corpulentos, & obesos, qui caput sursum erectum inter currendum gestant. Hos autem omnes equos castratos habent, quibus scilicet in bello vtuntur, tales enim plus laboris & inædiæ tollerare posse arbitrantur. Dum autem in regionem aliquam depopulandam, vel ad confligendum cum hostibus proficiscuntur, vnusquisque eorum binos tresuè equos secum ducere solet, vt scilicet vno defatigato, in alium ascēdere possit: lassatos verò manu ducunt, vel ad comedendum mactant. In his equis flumina transnatant, qui forte fugientes insequentium hostium vim extimuerint, sellis vestibus cæterisque impedimentis à se abiectis, armis tantum exceptis effusissimè fugiunt. Equos baiulos qui vitæ belliuè necessaria portant, sic assuetos habent, vt ipsi absque ductore vel stimulatore equos cæteros (licet ipsis fugientibus aquesuè tranantibus,) sequantur. Frena autem leuissima & simplicia habent, flagellisq; præ calcaribus vtuntur, sellas quoque leuissimas firmissimas tamen habent. *Ornatus equorum.*

Conflictum cum hostibus eminus audacissimè ineunt, in quo non diu perseuarantes, hostibus insequendi occasionem dant, fugientes autem maximè cauendi sunt: nā in hostes insequentes à tergo tela scitè peritissimèque retorquent. Tandem conuersis de repente equis in dissipatas hostium insequentium ordines, denuò impetū faciunt, pugnamque redintegrant. In patentibus autem campis cum hostibus confligunt, agmine sinuoso in gyrum ordinato, quo certior & liberior nulla re obstantè, hostem iaculandi via pateret, iamque manus conferentes vndiquaque hostium tela extorquendo circumferuntur, estque euntium & redeuntium mirus quidam ordo. Ductores verò quos sequuntur harum rerum peritissimos habent, qui si fortè, vel ab hostibus occisi fuerint, vel metu perculsi in ducendis ordinibus aberrauerint, tanta totius exercitus fit confusio, vt nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hostem torquere possint, hocque genus certaminis à similitudine Choream appellant. In angusto autē loco si fortè eis decertandum venerit, nullus huius ordinationis est vsus, atque ideò fugam arripiunt: nam neq; clipeo, nec lancea, nec galea, muniti sunt, vt hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitando verò hunc morem seruant, vt contractis in sellam pedibus, breuissimè stapedibus insideant, quò facilius in vtrumq; latus se possint conuertere, telaque in hostes identidem contorquere, & si quid fortè in terram delapsum fuerit, id continuò, nulla re obstantè stapedibus innixi tollūt. In hoc autem adeò exercitati sunt, vt etiam celerrimè currentibus equis id efficiant, hastis verò lancisuè impediti, in alterum latus subitò se demittunt, altera duntaxat manu pedéque equo adhærentes, & sic frequenter aduersariorum ictus eludunt. Peditatu inter confligendum nunquam vtuntur, arces rarissimè oppugnant, tormentis enim & bombardis vti prorsus ignorant, quod si fortè aliquas arces dolo occupare, vel igne subposito succedere possent, eas funditus exurunt, captiuisque & exuuijs eductis vacuas dimittunt. *Confligēdi cū hostibus ordo.*

Cùm autem incertis & nullis finibus obseruatis sedibus vagantur, inter ducendos exercitus, stellarum aspectu maximè verò poli arctici (qui Slauonica linga, Zelessnij Kol, quasi ferreus stipes dicitur,) cursum suum dirigere solent.

Vestibus oblongis ad talos demissis pileisque appicatis communiter tam enim viri quam fœminæ vtuntur, nec in cultu mulieres à viris quicquam differunt, nisi quod velo lineo caput tegunt. Calligas quoque lineas gestant. Reliqua communis turba quæ in campis passim degit, vestes ex ouium pellibus confectas habent, quas non mutant, nisi longo vsu prorsns attritæ laceræque fuerint. Eorum Reginæ & Magnatum Nobiliumq; præcipuorum vxores, dum in publicum procedunt, facies velis lineis obtegere solent. *Vestitus Tartarorū.*

Vno in loco non diu commorantur, sed de pastis pascuis cum armentis, vxoribus, & liberis, quos in plaustris, & equis secum circumferunt, alio commigrant, exceptis ijs qui in oppidis degunt. Grauem autem infœlicitatem putant, diu in eodem loco *Mutatio locorū Tartaris dulcis*

morari, iratique liberis suis sic graue malum imprecantur, dicentes: O vtinam eodem in loco perinde vt Christianus perpetuo hæreres, propriumq; fætorem olfaceres. Si verò bello aliquo grauiore vrgentur, vxores liberos, senesque in loca tutiora collocant. Quotiescunque in aliquas prouincias excurrunt, eas deprædatas captiuis abductis, igne ferroq; funditus proterunt, & tandem otius fugiunt. Quo verò plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua (in campis enim sub dio viuere solent) ampliora reddidisse dicunt.

Homines sunt rapacissimi, alienis bonis semper inhiantes, pecora hominesque in captiuitatem, præcipue Christianos abigunt, prædaq; & spolijs victitant, laborem enim remq; familiarem prorsus detrectant, inde & panis vsum (exceptis ijs qui sunt confines Podoliæ, Regioni Russiæ Polonis subiectæ) penitus ignorant. Auri Argentique apud illos vsus nullus est, extra mercatores, rerumque tantum permutatione vtuntur. Quod si aliquid pecuniarum ex spolijs rebusque venditis à vicinis adepti fuerint, ea vestes in Russia cæteraq; necessaria vitæ comparant. Captiuos in seruitutem quosdam sibi redigunt, cæteros Turcis alijsq; quibusuis extraneis negociatoribus aut vendunt, aut redimendos concedunt, virginibus reseruatis. Senes autem & infirmos, qui ad perferendos labores inutiles sunt, vel qui magno vendi non possunt, hos illi iuuenibus velut canibus lepores exponũt, quo prima militiæ tyrocinia inde addiscant. Eos itaque illi iuuenes aut sagittis velut certum iaculandi signum conficiunt, vel obtruncant, decolant, lapidibus obruunt in aquasque præcipitant.

Panis vsum ignorant.

Mercatores.

Captiuis quomodo vtuntur.

IVsticia apud eos nulla obseruatur, nam vt quisq; re aliqua indiguerit, eam ab altero impunè rapere potest, & si apud iudicem de vi illataq; iniuria conqueritur, reus non negat, sed se ea re carère non potuisse dicit. Tum iudex huiusmodi proferre sententiam solet: Si tu vicissim re aliqua indigueris, rape ab alio. Si in contentione aliqua quispiam occidatur, authoresque sceleris capti fuerint, equis armis vestibusque spoliati dimittuntur, in dimissione verò iudex vilem equum & arcum dat homicidæ dicens, abi remque tuam cura. Cumq; quietis impacientissimi sint mutuo tamẽ se non interimunt, nisi Reges inter se dissideant.

Iusticia Tartarorum.

NOmina dignitatum apud Tartaros hæc ferè sunt, Chan Regem sonat, Soltan filius Regis, Bij Dux, Mursa filius Ducis, magni nominis vir, Olbout nobilis vel consiliarius, Olboadulu alicuius nobilis filius. Seijd verò supremus Sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta authoritate & reuerentia habetur, vt Reges ei aduenienti occurrant, stantesque equo insidenti manum porrigant, capiteque inclinato manum illius osculantur, idq; ipsis Regibus permissum est. Duces verò non manum sed genua, Nobiles pedes deosculant. Plebei autem vestes tantum aut equũ manibus attingunt. Homo priuatus, Xi appellatur, Officiorum verò Vlan, horum autem secunda est à Rege dignitas. Nam Reges Tartarorum quatuor viros præcipuos iuxta se habere solent, quorum consilio in rebus grauibus vtuntur, ex his primus Schiryn, secundus Baryn, tertius Gargyn, quartus autem Triptzan vocatur, & omnes sub hoc nomine Vlan comprehenduntur.

Supremus sacerdos Tartarorum.

FInes hij Tartari Campestres nullos habent, sed cateruatim passim in campis degũt, idq; à natura inditum habent, vt ab hostibus equis deiecti, vulnerati, armisq; omnibus spoliati, semiuiuiq; relicti, manibus, pedibus, dentibusque, quoad & quacunque ratione possint, ad extremum vsque spiritum sese defendere solent, & tunc temporis maximè cauendus est, dum eum victum moriq; incipientem putas, moriturus enim alium post se trahit, atque hic finis totius descriptionis Tartarorum esto.

Obstinata audacia Tartarorum.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM Moſchouiæ: Anno Domini 1579. in Auguſto.

Onſtat ex lectione hiſtoriarum, inter Polonos & Moſcos, diuturna bella extitiſſe. Dum vel maximè Moſcus Lithuaniæ aliquot principatus & prouincias ſibi vſurpare voluit Poloni verò vbi Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Wenceſlaus dictus, in Regem aſſumpſerũt, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorũ defenſum. Hoc videre eſt locupletiſſimè apud Cromerum Hiſtoriographum Polonum. Et licet multis præclaris victorijs Sigiſmundus primus, Poloniæ Rex de hoſte Moſco potitus eſt: tamen ſub Auguſto Sigiſmundi filio cœpit Dux Moſcorum, valdè eſſe inteſtus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atq; prætendere cœpit ſibi neſcio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit ſe in fidem & clientelam Regis Regniq; Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oſcitante, impetum fecit in Liuoniam, eam eſt depopulatus: arces & oppida multa occupauit: Et deinde in Februario ante annos viginti, arcem Poloſko in Lithuania, minus diligenter munitam obſedit, & per deditionem capit. Paulò poſt alias arces & ditionem Polocẽſem, quæ ſatis ampla eſt in Lithuania accepit. Sic res illi ſucceſſere Moſco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs ſæpius vnà cum Lithuanijs, voluerint recuperare amiſſa: ſed hæc non potuere ſuam ſortiri effectum, ob varios Reipubl. Poloniæ caſus aduerſos. Nimirum propter interregna, cum Sigiſmundus Auguſtus obijt, & Henricus Valeſius electus: Deinde cum Henricus Valeſius indè diſcederet, & Poloni de noua electione ſoliciti, Stephanum Battori, Principem Transſyluaniæ elegerunt. Quocirca poſtquam in locum Henrici Valeſij, Stephanus Battori eſt ſuffectus, dedit operam, vt ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, perſequeretur. Et cum iam induciæ cũ Moſco propter Lithuaniæ principatum æſtate ſuperiori finiendæ eſſent: haberetque Rex Polonus apud ſe Legatos Principis Moſcorum: qui ſatis ſuperbè pro more gentis legationem ſuam obire voluerant: exiſtimauit è re totius Regni eſſe, ſi armis apereret nomen famamque Polonicum, & repeteret poſſeſſiones à Moſco iniuſtè acceptas. Indicitur itaq; bellum aduerſus Moſcum: conſcribitur vndique à Rege Polono miles, ſiue Polonus, ſiue Germanus, ſiue Hungarus fuerit. Vnde factum eſt, vt à vere vſque ad ipſam æſtatem Rex tantum latioris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipſo Auguſti menſis principio aduerſus Moſcum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iuſſit fieri pro re feliciter geſta aduerſus Moſcum videre eſt: illud Edictum, vt eſt Cracouiæ typis expreſſum, hîc ſubijciemus.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS OB REM BENE ADVERSVS Moſchum Geſtam.

Tephanvs Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæque, &c. Princeps Tranſyluaniæ.

Vniuerſis & ſingulis, Reuerendiſſimis, Reuerendis, Magnificis, Generoſis Regni noſtri Conſiliarijs, Dignitarijs, Offitialibus, Nobilibus, atque alijs Ordinibus omnibus ſyncerè & fideles nobis dilecti. Quod ſuperioribus proximis omnium Reipubl. Ordinum comitijs decretum fuit, vt bellum hoc anno contra magnum Moſchorum Ducem adminiſtraremus, curæ nobis pro Regio noſtro munere, noſtroque in Rempubl. ſtudio eſſe ſiuimus: & contractis exercitibus noſtris, comparatoque aliquo partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minimè ſatisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias noſtras recenſendas luſtrandasque Suirum diſceſſimus. Quo quidem in loco, multa nos diligensque deliberatio tenuit, quorſum nos potiſſimum cum exercitibus noſtris in hoſtem conferremus, quidque rectiſſimè & quam maxima cum vtilitate Reipubl. nobis ante omnia, bello aggrediendum eſſet. Rebus verò omnibus in accuratam conſiderationem vocatis, ex iudicio & Senatorum noſtrorum & aliorum militarium virorum, qui nobis aderant, eam tandem in ſententiam deſcendimus, vt primam noſtrorum armorum vim ad Polociam oppugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ, atque adeò ipſi ciuitati noſtræ Vilnenſi, nulla alia firmiore munitione interiecta immineret, ex qua nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, oblata occaſione ſummam non modo Lithuaniæ diripiendæ, ſed Vilnæ etiam adoriendæ facultatem hoſtis habiturus videretur. Faciendum præterea neceſſariò nobis viſum eſt, vt cum bellum hoc non modo rerum communis Reipub. recuperandarum cauſa, ſed hoſtem quàm longiſſimè remouendi, grauiuſq; coercendi gratia ſuſceptum habeamus, expeditionibus noſtris in his potiſſimum regionibus maxima anni parte, aut frigoribus grauiſſimis, aut imbribus aſſiduis militiæ infeſtis, tum quoq; ob vaſtitatem difficillimis: propinquiorem aliquā ſedem & quaſi officinam, quam ipſa Vilna eſſet compararemus, ex qua quidem officina, quam maximè integrum recentemque penitius in ſolum hoſtile ducere militem, & belli inſtrumenta impedimentaq; minore cum negocio ad res cum celeritate felicitateq; gerendas transferre poſſemus. Quanta enim cum difficultate ac detrimento Vilna illud facturi eſſemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu noſtro progreſſu ſumus, magna noſtra cum moleſtia cognouimus. Acceſſit & illud, quod hac arce qua firmiorem maioremque hoſtis nullam habet, expugnata de alijs retinendis hoſtem eò magis diffidere, & occupandis militem noſtrum ſperare doceremus. Tantum verò abfuit, vt nos eò deterreri oportere iudicaremus, quod locus ille ab omni opere belliq; apparatu firmiſſimus eſſe, perhiberetur: vt hoc potius de principio nobis recentibus militum noſtrorum viribus animiſq;, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum exiſtimauerimus. Cùm igitur nihil factu potius vtiliuſque iudicatum eſſet, nos factis ab inuocatione opis diuinæ auſpicijs, Suiro primum Illuſtrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnenſem, cum aliquibus equitum peditumque Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Generoſo Gaſparo Bekkieſz Polociam præmiſimus itinerum claudendorum cauſa, ne quid à magno Moſchorum Duce præſidij accederet, quò & ſi maioribus in magna etiam viæ difficultate itineribus perueniſſet, tamen cum iam ante noſtras ad hoſtem literas miſiſſemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione cauſarum denunciauimus, biduo antequam noſtræ illæ copiæ ad Polociam

ciam

ciam acceßissent, equitum & peditum aliquid ab hoste in arcem immissum est: adhibita verò à Palatino Vilnensi, posteaquam propinquo ad arcem loco consedisset, ea diligentia est, vt post nullius subsidij hostilis acceßio facta sit. Nos cum exercitu nostro & tormentis impedimentisque bellicis, in summa viarum iniquitate quam pluuiarum assidua magnitudo, & horum agrorum natura effecit, minoribus itineribus subsequuti fuimus, interea à copijs nostris quæ præcesserant, arces tres, Kosiana, Krasne, & Sithno per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ sunt. Vndecima Augusti die proximè Polociam cum copijs omnibus nostris mouimus, & propinquo ad mœnia loco castra metati sumus, arcem ciuitatemque tribus locis obsidione cinximus, eademq; die locis omnibus munitiones, fossasque propius hostem agere iussimus. Postridie ciuitatem non mediocriter fossis & aggere, & propugnaculis & parietibus densissimis, tum quoque præsidio firmam ea maximè de causa, quod illo loco nos à propinquiore ad arcem accessu prohiberet, incendimus, ac totam paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus nostris ad ipsas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Ostenderat vi sua præpotens Deus, in manu sua rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluuias pluribus diebus ita immiserat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur, constitit tamen militi nostro maximis etiam in incommodis singularis animorum ad omnia obeunda tollerandaque ardor, sic vt in summa pluuiarum iniquitate, altissimoque luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnandum pertinere possent, hostibus contra omnes nostros conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies noctesque propugnantibus tanta peruicatia, & flammas à nostris illatas extinguentibus, & vim omnem depellentibus, vt se tormentorum telorumque nostrorum iniurijs certatim offerent, & succumbentibus alijs alij confertim succederent, ostenderentque Moschos arcium defendendarum vi atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Respexit verò tandem nos sua benignitate clementissi. Deus, concessitq;, vt quæ prima nobis paulò serenior dies vicesima nona Augusti illuxit, ea incendium à milite nostro arci illatum sit, summa cum contentione atq; discrimine, cum se miles noster in fossas dimittere, & Polottam flumen superare, denique arduum cliuum cui impositum propugnaculum erat subire, & manibus materiam ignemq; inter infestissima creberrimaque hostium tela inferre necesse haberent, quod incendium cum vehementius exarsisset, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum domicilium fuit, aditum aliquem patefecisset, teneri militum nostrorum ardor non potuit, quin per ipsam flammam irrumperet, atque hostem feriret, à quo tamen cœpto cum propugnatione hostili, tum maximè flammæ vi reiectus est, paruo cum nostrorum neque amplius viginti septem pluribus tamen vulneratis, hostium tamē ad ducentorum interitu. Dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam fuisse animaduersum fuit, cum nouis se munitionibus flammæ altitudine nostris conspectum eripiente circumdare deinceps cognitum esset. Nulla igitur cum intermissione oppugnationis vim omnem adhibendam, nullumque hosti quiescendi, aut se firmius muniendi spacium concedendum iudicauimus, posteroque die ignem in alias munitionis partes miles in quo equites etiam erant, qui misso equo in pedes descenderant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta esset, & cliuum in quo propugnaculum antea igne absumptum erat tenuisset, ac inde ad latus hostilium fossarum ac munitionum illa parte deleta tumultuario opere factarum fossas ac munitiones ducendo præsidiarios circuire ferè cœpisset, atque sic in potestate hostis esset, nos & sanguini Christiano parcendum & operam dandam rati, vt arce quàm maximè integra cum tormentorum aliorumq; belli instrumentorum appatatu potiremur, quæ hostis ipse ad extremum iniecto igne delere posset, facta omnibus vitæ gratia permisimus, vt qui nobis militare vellent (quorum qui velint magnus sanè est numerus) fortunas omnes suas incolumes conseruarent, atque stipendia nostra mererent, quibus redeundi in

Moſcouiam animus eſſet id nobis permittentibus atque omnem ſecuritatem præſtan tibus facerent. Palatini, Baſilius Iuanouicz, Mikolinski Telakowſki, Demetrius Michalovicz Sczerbati Obolinski, Matthæus Iwanouicz Rzowſki, Iwan Hrehorouicz Suſin, Petrus Iuanouicz Volinski, Lukian Tretiakow Rakou filius ſcriba, qui partim præfuere, partim in arce fuere cum ſe ſponte dedere, ac gratiæ noſtræ permittere nolent, captos in cuſtodijs habemus, & arcem ipſam præſidio noſtro immiſſo iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendiſſent, & arma tuliſſent vltra ſex millia fuiſſe compertum eſt. Noſtri cum ingreſſi eſſent, paſſim magnam cadauerum inſepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij globorumq; tantam vim depræhenderunt, quanta in arce aliqua Chriſtiani orbis his rebus inſtructiſſima poſſet reperiri. Quos quidem rei geſtæ ſucceſſus vt imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi ſumma animi pietate agimus gratias, ac ſync: & fid: veſtras hortamur, vt eaſdem pro bene geſta re publica agant ſimul etiam comprecentur, vt quæ gerenda ſuperſunt, quæq; in hoſtem hũc deinceps etiam ſuſcipiemus itidem clementiſſime fortunare dignetur. Quod illũ pro ſua benignitate, & cauſæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos quidem ad res pro communi Rei publ. gerendas, omne animi ſtudium curam, laborem, operam, ſanguinem, adeoq; vitam noſtram cupidè ſemper prompteq; afferemus. Datum ex arce noſtra Polocenſi die vltima menſis Auguſti. Anno Domini M. D. L X X I X. Regni vero noſtri Anno IIII.

Stephanvs Rex ſſzt.

Ex hoc Edicto videre eſt, quam fauſta & fortunater fuerit hæc prima Regis Poloni expeditio, quæ hanc inclementiſſime anni tempore ſuſcepta fuerat: Nam intempreies tanta aëris & pluuiæ continuæ videbantur prænunciare infelicem & initam fore illam expeditionem: At Regis ſtrenua virtus, hæc coram impedimenta ſuperauit, præterque ſpem & opinionem hoſtis caſtra metatus eſt ante arcem Poloſko: qua, vt ſupra dictum, capta non ſubſtitit, donec totam illam prouinciam recuperaret. Magna vis iumentorum & equorum ob pabuli defectum, & corruptum annonam propterea pluuias perijt: nihilominus Rex non conquieuit, donec quod volebat, perficeret. Nam hac arce Poloſko ſic feliciter capta, progreditur vlterius, & diuiſo exercitu, Polonorum, Hungarorum, Lithuanorum, alias arces obſidet, capitq; partim vi, partim deditione. Lithuani miro ſtratagemate arcem Turowla cæperunt, dum ſcilicet vnam partem arcis verſus planitiem ſitam defendit hoſtis: milites aliquot Lithuani collem noctu conſcendunt, & ingreſſi aliquot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moſcos, per ſcalas alij aſcendunt: & ſic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter latinè dici poteſt, fortiſſima & bene munita, obſeſſa fuit à Polonis, quibus præeſt imperator Milecius, vir ſummus, animoſus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur à bellicoſis viris Moſchouitis, qui tam viriliter repugnarant, vt non ſine vtriuſque gentis & Polonorum & Moſcorum clade capta ſit: ferunt enim ad tria milia Moſcorum ibi interfecta: Atque iſtud eſt feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moſchouitæ quotieſcunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilaniatum & diſſectum, ac puluere bombardico infactum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: vt odiũ ſuum in gentem Germanicam re ipſa teſtarentur. Inter dedititios captus eſt præfectus militum Fedor Waſſelouicius Seremiczius, qui erat ipſi magno Duci Moſchorum ob ſuam fortitudinem pergratus & amabilis: cuius viri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius cum Polonorum exercitu, ne quid deeſſet, ad perfectum victoriæ triumphum, caſtra mouet, & grauiter iudicat Arcem vnam reſiduam eſſe, quæ niſi capiatur: futurum ſit, vt

perpetuis incursionibus Plocensis agere recuperatus infestetur. Est autem arx illa Susa, in summa planitiæ & palustri loco posita: cuius accessus est perdifficilis ob profundas paludes. Tamen cum obsessi viderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de sua diligentia, lapsi animis: tandem se dedunt & veniunt in potestatem Polonorum, certis legibus & conditionibus præscriptis. Vbi arx illa Susa tradita fuit, ibique magna vis tormentorum & commeatus bellici inuentus fuisset: de consilio Regis arx illa deturbata & euersa, ne & hosti amplius esset vtilis: neue in ea seruanda à Polono multum consumeretur. Sunt postea ab exercitu regio aliquot arces captæ & euersæ: veluti Krasno, Sithno, & Kosiani: id quod prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, vires exercitus diminuere cogeretur. Itaque rebus sic perbenè & laudabiliter, Dei auspicio, peractis: Rex disposuit in hybernis militem cum equites tum pedites: Et deinde indicit Comitia Regni, vt inceptum bellum cum hoste potenti: ad salutem totius Regni perficiat. Celebrata sunt Comitia Calendis Decembris, vbi ab omnibus Ordinibus assensu est, vt Rex fortunam belli sequatur, & occasionem datam recipiendi omnia amissa à maioribus arripiat, ratioque nerui bellici, tam tributisque alio pacto Regi est concessa. Sic speratur quod in Februario anni istius, & toto hoc anno perget Rex Polonus aduersus Moschum: Quod vtinam fœlix faustumque sit, ad salutem & incolumitatem illius potentissimi Regni, quod est Germaniæ maceria & propugnaculum aduersus feros hostes & barbaros. Amen.

BOLESLAVS CHABRI PRIMVS REX POLONIAE.

Coronatur ab Ottone, Vide fol. 10. pag. 2.

RERUM ET VERBORUM IN SARMACIA EUROPEAE ALEXANDRI Guagnini Historia præcipuè memorabilium Index.

AD Polonos Pruteni deficiunt Crucigeros spernantes fol. 69.b
Alexander Rex Polo. & Dux Lithuaniæ moritur 57.a
Alexander moritur 21.a
Alexander rex Poloniæ Alberti frater, perfidiam Valachorum vlciscitur 21.a
Aliud crudelissimum facinus 96.a
Amplificatio tyrannidis Moschorū Ducis 93.a
Animalia colorem mutant 83.a
Anna filia Godimiri Casimiro filio regis Poloniæ nupta 50.b
Antiquus limes Lithuanorum 81.b
Aquæ consecratio 89.b
Arandi, semnandiq́ modus in Russia alba Moschouiæ confinia, & in magno Lithuaniæ Ducatu 61.b
Arbores Cedri 85.a
Arces & ciuitates Regis Polo. in Liuonia 77.b
Archiepiscopatus Rigensis 74.a
Archiepiscopus regem Henricum denunciat fol. 25.b
Archiepiscopus cedit 76.b
Archiepiscopo Nouogrodensi quid acciderit fol. 97.b
Argenti & auri Moschouia sterilis 80.a
Argenti Moschus diues ibid.
Argentea moneta in Polonia 16.b
Aries arx. 73.b
Arma magni Ducis Moschouiæ 78.b
Arma in Turcas parata in Valachos cōuertuntur 20.b
Arma Tartarorum 109.a
Arma Moschorum 90.b
Arx Goplo 8.a
Arx Polotiæ incensa 112.a
Arx Polociæ capta 112.b
Ascherad olim Palatinatus 73.b
Asoph ciuitas 81.a
Astrachan Tartariæ regnum 107.a
Astrachan vrbs ibid.
Astrachan à Turcis obsessa 107.a
Authoritas magni Ducis 93.a
Auriculam Palatino abscindit 95.b
Azoph & Achas 108.a

B

Badis castrum 75.a
Barbaricam crudelitatem 108.b
Barbarus & detestabilis Magni Ducis ludus fol. 99.b
Baschirdi, Hieseliti, Molgomosani, Basaij, ritusq́ eorum 107.b
Basilius Rechuold filius Borissi 64.b
Bati Tartarorum Imp. Russiam vastat 46.a
Batismi sacramento Rutheni 88.b
Bellum sacerdotum 70.a
Belluina crudelitas in captiuos 101.b
Belzensis terra cum suis ciuitati. Senatoribus & vexillum 40.a
Bercholm arx 75.a
Berezina fluuius 81.b
Bertoldus Episcopus occiditur 73.a
Bialykamien arx 75.a
Bielskia Ducatus 82.a
Bieleiezioro Ducatus 84.a
Blokaus munitio, inter Rigam & Dunamunt fol. 73.b
Boatus quidam 86.a
Bohemiæ rex à Bohemo occiditur, cui insignia siue arma, Oxa, nomine à Boleslao dantur fol. 13.a
Bohemia sub Vladislao à Polonis vastatur, Miedzirice interciditur à Morauis 12.a
Boleslaus Chabri primus Rex Poloniæ 113.a
Boleslai acræ & memorabile certamen cum Henrico Cæsare qui à Boleslao funditur & magna strage acta fugatur cum vnico seruo, & Poloni de eo triumphantes, loco vbi pugnarunt nomen canum campis dederunt, Psie pole, eorum lingua 13.a
Boleslaus iterum Bohemiam & Morauiam igne ferro vastauit 12.b
Boleslaus strenuè dimicat 12.b
Boleslai expeditio in Pomeraniam, Bohemiæ rex ab eo auxilium petit 12.b
Boleslaus Bohem. Russ. Prute. Pomera. sternit, finesq́ Imperij sui dilatat 10.b
Boleslaus repugnat ibidem 12.b

Boleslaus conditiones dat, si quis Bohemiæ regem occiderit 13.a
Boleslaus 47. conflictibus victor 13.b
Boleslaus quintus pudicus 15.b
Boleslaus Ottoni Cæsari splendide & laute honorem exhibet 10.b
Boleslaus in Vngaria triumphat. Rußiam vastat, Kiouiamq́ capit, Præmislia dedit se illi fol. 11.b
Boleslaus quartus Crispus cum Conrado Imperatore & Friderico Barbarrossa belligerat fol. 14.a
Boleslaus in Daniam nauigat 13.a
Boleslaus Chabri primus rex Poloniæ 10.a
Boleslaus Audax 11.b
Boleslaus Audax Bohemiam vastat 11.b
Boleslaus Audax Bohemiam iterum vastat 11.b
Boleslaus Krziuousti 12.b
Boleslai Hermani filij astutia in oppugnatione, & recuperatione Miedzirice arcis, & prudentia eiusdem 12.b
Bombardarij Germani, facinus misericordia plenum 102.a
Bona Ducis Mediolani filia Sigismundo nupta fol. 22.a
Boristenis fluuius 81.b
Boris & Borissow 46.b
Brestiensis terræ Senatores, vexillum 36.b
Bruteno relicto Imperio sacerdos fit, vnde Kirie Kirieytoa Bitinijs vocabulis dictus 64.b
Bulgari & Votincij 106.b

C.

Calami gens 86.a
Calisiensis terræ, Senatores, vexillum 35.b
Calor mirabilis in hyeme & insuetus 21.a
Caluus mons 50.a
Campe ex quo Gastalde 46.a
Cancellario suo quid fecerit 95.a
Cancellarius cum duobus filijs occiditur ibid.
Capitanei quot in maiori & minori Poloniæ, & in Ducatu Masouiæ 42.b
Captiuis quomodo vtuntur Tartari 110.b
Campi deserti 108.a
Casimirus Magnus Leopolim cæpit, Volodimiriam expugnauit. Rußiæ prouincias tributarias reddidit, & eas subiugauit, tres reges ad nuptias, & Imperatorem inuitat, fracto sibi pede moritur, bonus fuit paterfamilias fol. 17.b
Casimirus secundus Iustus cognomen 14.b
Casimirus primus è Monasterio acceptus, & rex factus Maslaum cum Prutenis vicit & prostrauit 11.a
Casimirus rex Prußiam vastat, Mariemburga Polonis venditur 20.a
Casimirus in Prußiam expedit 20.a
Casimirus quartus 20.a
Casimirus quartus moritur, eius proles 20.a
Casimirus Iagelonis filius Dux Lituaniæ 56.b
Castellanus Craco Palatino dignior titulo 13.b
Castra Ducis Moschouiæ 77.b
Castra Moschorum 91.a
Causa belli Liuonici 77.a
Casanenses Moschos profligant 106.a
Cazan comburitur 106.a
Cazan iterum oppugnatur ibid.
Cazan capitur, expugnaturq́ ibid.
Cazanenses à Moscho subiugati 105.b
Cecus in Bohemia consedit 5.a quidã de tempore eorum dubitant 5.a
Ceremißi populi 86.b
Ceremißi sagitarij excellentes 87.a
Certamen acre Polonorum & Moschouitarum, Moschouitæ crudeliter profligantur 22.a
Ceremißi Machometani 80.b
Cholmensis terra cum suis ciuitatibus Senatoribus & vexillum 40.a
Cimbri vnde prognati 44.b
Cimbrorum patria 44.b
Cimbri Galliam & Hispaniam ingreßi 44.b
Cimbrorum bellari Italia 44.b
Circaßi & Rußi bellicosi 59.a
Circaßi, Pietiorsczij, Tartari 108.a
Circaßi Christiani ibid.
Circassorum funebres exequiæ ibid.
Ciuitates ad Occam conditæ 80.b
Ciuitates Prußiæ 71.a
Coco suo non parcit Magnus Dux 103.a
Ciues & Nobiles in Liuonia Germani 75.b
Ciuitates à Polono fudatæ 5.b
Cokenhusen cum Archiepisc. capitur 76.b
Commendatio Prußiæ 71.a
Commentariensis auaritia punita 98.b
Concionatoribus abstinentur 88.a
Condora Regio 86.a
Confitendi mos 89.b
Conflictus Roman. cum Cimbris infœlix, eorũ strages. Cimbros C. Marius profectus Romanorum fudit & prostrat, ex Italia quæ expellit 44.b
Confligendi cum hostibus ordo 110.a
Conflictus Moschorum cum Teutonicis acerrimus 76.a
Consecratio panis 88.b

Consi-

Consilium oppugnandi Polociam 111.b
Consilium sub Adriano Papa 88.a
Conspiratio aduersus Archiepis. 76.b
Constantinus Mancipium Moschi ab eo auffugit cum magnis thesauris 87.a
Constantinus Ostrousti Polon. 21.b
Andreas Celodin Moscho. Dux belli 21.b
Conuentus Principum & Nobilium Poloniæ, de eligendo rege, anno 1572. particulares 25.a
Conuentus regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore 22.a
Corsira 80.b
Correlia Prouincia 83.b
Cracouia bis capitur, Premislaus Rex occiditur 16.b
Cracouiensis terra, aduocatus Cracouiensis Palatinus & Castellanus quare honore differant 33.a
Cracouiensis terræ senatus & senatores, & vexillum militare 33.a
Cracouia pro coronatione regem debita 17.a
Cracus Princeps Polon. 5.b
Cracouia Polon. Maior Metropolis à Craco fundata 6.a
Crimscij siue præcopczij Tartari 108.a
Crucigeri Lituaniam vastant 55.a
Crucigeri iterum Lituaniam inuadunt, Lituania iterum vastatur 53.b
Crucigeri in Lituaniã tendunt, eam vastant, Vilna obsidetur, capitur Polonorum strenua oppugnatio 53.b
Crucigerorum strages 50.a
Crucigeri funditus profligati, pax cum illis fit fol. 20.a
Crucigerorum superbia 19.a
Crucigeri à Gedano fugantur 70.a
Crucigeri ex Prussia eijciuntur 70.b
Crucigeri profligantur 69.b
Crucigeri in Prussiam veniunt. 67.b
Crucigerorum Magister occisus, totus eius exercitus profligat 19.a
Crucigerorum Ordinis Commendatores, quasi Palatini erant pronuncijs cõmendatis, præsidentes 19.a
Crudelis tyranni 94.b
Crudele supplicium quo affectus indigne Cancellarius 103.a
Crudelis ad pugnam institutio 104.a
Crudelis mors ducentorum Nobilium 103.a
Crudelis pœna ob Nobilitatis defensionem aduersus degenerem 100.b
Crym vrbs 108.a
Cubicularium trucidat 95.b
Cuiauiæ vel Vladislauiæ terra cum vexillo 36.b
Cuiauia à Vitenæ Duce. Lit. vastatur 49.a
Curlandiæ Dux 74.b
Curlandia Regio 74.b
Czar, dictionis Regem significantis expositio fol. 92.b

D.

Dani iterum à Polo. profligantur 5.b
Debita exhibendi mos 91.a
Debitum sancti Petri, nempe obulum, quod Polo. Pontifi. Roma. annuatim soluebãt, & quacaput superantes fundant 11.a
De iniuria expostulantibus quid acciderit 96.a
De fratricidio perpetrato à Magno Duce, anno Domini 1570. 100.a
De intestino & ciuili Liuoniensium bello 76.b
De religione Moschouitarum 87.a
De magno Seueriensi Ducatu 81.a
De idolo aureæ anus 85.b
De Matrimonio 90.a
De expeditione bellica 90.a
De consuetudine moribusq; Moschorum 91.a
De magni Moschouiæ Ducis Ioannis Basiliadis tyrannide 92.b
De terris districtibusq; maioris Poloniæ & de Posnania ciuitate 34.b
De Rostouiensis Ducis nece 94.a
De Ioannis Piotrouicz Palatini supremi Moschouiæ falso accusati, crudeli nece 94.b
De moribus, consuetudineq; vitæ Tartarorum fol. 109.a
De regno Cazanensi 105.b
De turci carnificina, quam exercuit Magnus Dux in clarissimos suos consiliarios & optimates 102.a
De tyrannide quam super intimum secretarium consiliariumq; suum Magnus Dux exercuit 98.a
De crudeli Magni Ducis Moschorum tyrannide, quam in Nouogrodia magna, Pskouia, Tweria, & Nerua ciuitatibus perpetrauit anno Domini 1569. 96.b
De truculento facinore, & crudelitate summa, quam ille summus exercuit in captiuos, Lituanos, Ruthenos & Polonos 99.b
Denegata sepultura inhumaniter 103.b
D. Alberti corpus ex Prussia Gnesnam transfertur 10.b
Derpt vrbs Episcopalis 74.a
Descriptio noui supplicij 102.a
Dies festos Dux Moschouiæ sæuitia sanctificare

solet 101.a
Discordia Principum Polo. de Monarchia 16.b
Diuortium 90.a
Dobrizinensis terra vastatur 49.a
Dobrinensis terræ senatores vexillum & ciuitates 37.b
Doctores Ruthenorum 88.a
Dolus Lesci 7.a
Dolus aperitur ibid.
Draco in Cracouia 6.a
Draco artificiose peremptus ibid.
Ducatus Pomeraniæ 71.b
Ducatus Pskouiensis 82.b
Ducatus Nouogrodiæ magnæ 82.b
Ducatus Rhezanensis 80.b
Ducatus Volodimiriæ 80.a
Ducatus Smolenscensis 81.b
Ducis Curlandiæ feudalis, & vassalli Regis Poloniæ arces 77.b
Duina fluuius 73 b
Dwina Prouincia 83.b
Duodecim Palatini iterum 6.b
Dunamunt arx impugnabilis 73.b
Dunemborg arx ad Duinam 73.b
Duplex apud Ruthenos Eucharistia 89.b
Dux Romanus Moschos debilitat 24.a
Dux Zeganensis nomine Baltazar occiditur à Polonis 20.a

E.

Eadem sors est viri illustri Muesseiedy 101.b
Edictum Regium 111.b
Emporium Rigense 73.b
Epilogus operis 105.a
Episcopatus Prussiæ 71.b
Episcopatus Habselensis & Ozelensis 74.a
Episcopatus Derpensis 74.a
Episcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus 73.a
Episcopi Liuoniæ 73.a
Equi Tartatorum 109.b
Equitum militumq́; apud Sar. antiquos dignitas 4.a
Estlandia Ducatus 74.b
Engroneland Regio 86.b
Erdinilus Tartaros sternit 46.a
Expeditio Christianorum in terram sanctam fol. 67.b
Expeditio in bell. Antiquor. Sarm. 4.a
Expeditio Turcarum ad Astrachan 107.a
Eixistri ab Eixio ædific. 46.a
Exitus Magistrorum Liuoniæ 74.b

F.

Falsa criminatio in Basilium Dimitrouicium fol. 99.a
Falsæ accusationes in Cancellarium principis fol. 102.b
Falsis & blasphemis Apostolis, magna & multa latrocinia cum exorcismis committebatur anno 1548. 22.b
Fedor VVasselouicus Moscus captus 112.b
Fegueur arx 75.a
Festæ Ruthenorum 88.a
Felin arx 74.b
Felin cum Magistro capta 74.b
Ficzkel & felix arces 74.a
Fines Præcopensium 108.b
Fines regni Cazanensis 105.b
Finis Ordinis Liuoniæ 77.a
Flumina Prussiæ 71.a
Fontes Tanais Moschouitis Don 81.a
Frequenter Moschi belligerant 90.b
Fridericus Imperator 72.b

G.

Gades Boleslai 71.b
Galicz Prouincia 84.b
Ged. Vilnam condita 50.a
Gedanum siue Dantiscum 67.b
Gedanum 72.a
Geduninus à Cruciger. occiditur, Gedimi. proles 50.a
Gediminus Mag. Dux Lituaniæ 49.b
Gedimini victoria de Crucig. 50.a
Gedim. Principes Russ. profligat. Kiouiæ Principat. cum suis adhærentibus occupat 50.a
Gedimini somnium de lupo ferreo, somnij interpretatio 50.a
Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur 103.a
Gens seipsam mutuo comedens 85.b
Gens mirabilis 86.b
Genus supplicij immanè 103.a
Germani in Lituaniam veniunt 72.b
Germontes 47.b
Geruenlandia Ducatus 75.a
Gesta Magistri Alberti Marchionis anno 1519. fol. 70.a
Giedrocenses Duces 48.a
Gothardus Kietler Dux Curlandiæ 73.b
Goldingcn arx 74.b
Gnesna prima Polonor. ciuitas 5.a
Grande turpeq́; facinus vxoris Pepeli 8.b
Grande facinus in Gaulindia, fraus & vindicta mulieris prophetis. cuius consilio Pruteni, Gau-

ni, Gaulindiani à Masouitis omnino profligantur 66.a
Grande facinus 96.a
Granso vnde Gransiski 46.a
Graui apologia Cancellarij ad confictas criminationes 102.b
Grodno ædificata 46.a
Grubin & Candaph arces 74.b
Grustintzi & Serponowci populi 86.a

H.

Habitus Moschorum 92.a
Habsel arx 74.a
Haria Prouincia 75.a
Heduigis regina Polo. moritur 19.a
Henricus Probus 16.a
Henricus Imper. in Boleslaum cum rege Bohemia arma extollit 12.b
Henricus Impe. cum Boleslao amicitiam inire optat 13.a
electio regis Henrici Galli incipit 7. Aprilis VVarszouiæ 25.a
Henricus Valesius electus 111.a
Henrici regis Parisijs discessus 25.b
Henrici regis itinera eundo in Poloniam 25.b
Henrici in German. ingressus 26.a
Henrici in Saxoniam ingressus 26.a
Henrici in Marchiam ingressus 26.a
Henrici in Poloniam ingressus 26.a
Henrici Regis Cracouiam celeberrimus ingressus & coronatio 24.a & b
Henrici regis in coronatione ordo & ritus antiqui Polouorum consuetudines, solennitas, &c. 29.a
Honoris cupiditas 91.b
Horda quid significat 106 b
Hospitalitas Pyasti prius ruricoli 8.b
Hospitalitas 91.b
Hospitale beatæ Mariæ virginis Hierosolimis fol. 67.b
Hungarorum ortus 85.a
Hungariæ denominatio ibid.

I.

Iaczingi siue Iasiges gens crudelis 45.a
Iaiczk fluuius 85.a
Iagelo arces in Litua. recuperat 52 b
Iagelo rex Polo. in periculis 56.a
Iagelo rex Polo. moritur 56.a
Iagelon. in Lituan. ad baptizandam gentem expeditio 53.a
Iagielo Princeps Lituanorum 51.b
Iagelo ad regnum Poloniæ vocatur, baptizatur & coronatur, Hedingum filiam Ludo. regis Hungariæ duxit. 52.a
Iagelo Lituanus Hedingum Poloniæ Hæredem cum regno sub conditionibus petit 18.a
Iagelonis causa Oratores in Lituaniam mittuntur 18.a
Iagelo (sub quo præclara facinora gesta sunt) moritur 19.b
Iagelo, siue Vladislaus Lithuanus in regem Poloniæ receptus 18.b
Iagelonis humilitas 19.a
Iagelo arces in Silesia recuperat 19.a
Iagelo & Vitoldus contra Crucigeros, Iagelonis deuotio 19.a
Iagelo expeditionem ad Idola, & Idolatriam extirpandam mittit 18.b
Iapheti posteritas 2.a
Idola Sarmatarum 4.a
Iamma castrum 83.a
Ianunutus Gerdi. filius patri successit 51.a
Iaroslauiæ Ducatus 84.a
Ieiunandi mos apud Ruthenos 89.a
Ieiunium Petri ibid.
Ieiunium virginis ibid.
Ieiunium Philippi ibid.
Ignis perpetuus sacrosanctus 83.a
Ilmen lacus 82.b
Imagines domesticæ 91.b
Imperij Lechi promotio 5.a
Impudens & crudele facinus in vxorem thesaurarij 103.b
Incolæ Petzoræ 85.b
Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis 104.b
Iugra Regio 85.a
Initium tyrannidis Moschorum Principis Ioannis Basiliadis 93.b
Insidiæ Boleslao parantur, & circumuenitur, strenuè sese defendit, Palatinus Cracou fugit, Bolesl. domum Palatino profugo, mittit dignum 13.b
Insignis victoria Moschorum Duce occiso 76.a
Insignia Lituaniæ 48.a
Insigne Polono. Regum Aquila alba 5.a
Instrumentum mortis crudele 95.a
Interregna Polonia conuentus 24.b
In vxores & liberos occisorum procerum sæuit, & bona omnia diripit 103.b
In Moschouia homo homini lupus 100.b
In Pskouiam vastandam contendit 98.a
Ioannis Alberti regis Poloniæ mors 21.a
Ioannes Albertus rex Polo. filius Casi. 20.b
Ioannes Bulhakow, Basilijus Stephanow capi-

tali pœna trucidantur 103.a
Isidorus Metropolitanus 88.a
Iter in Petzoram 85.b
Iudicium tyranni 94.b
Iulinum 72.a
Ius patris in filium 91.b
Iusticia Tartarorum 110.b
Iustum premium adulatoris 104.b

K.

Kaniołw oppidum 59.a
Karxhaus arx 74.b
Keistutus Mag. Dux Litua. Vilnam capit à Iagelone à quo statim recuperatur bellum Iagelo. cum Keistuto, qui in vinculis tandem trucidatur 52.a
Kiernus & Gibutus filij Kunoss. arcem Kuernou magni Ducatus Lituaniæ vbi sedes eius ædificant 45.b
Kiermunt Ruthenos prostrat 46.b
Kircholm arx murata 73.b
Kokenhaus arx 74.a
Kosiana, Krasnæ, & Sithno à Rege Poloniæ recuperate 112.a
Kunossołw arx 45.b
Kyrgessorum Horda 107.b
Kyrgessorum ritus ibid.

L.

Lais & Tolczkofen arces 74.b
Lanciscienſis terræ senatores & vexillū 36.a
Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam 77.a
Legatorum expeditio 92.a
Legati in Galliam 25.b
Legati Cæsaris & Vitoldi à Czarukouio intercipiuntur 55.a
Lechus Fratrem Giacum trucidat 6.a
Lesco quartus 9.a
Lesco Niger Leonem Ducem Russiæ prostrauit fol. 16.a
Lechus primus Dux & autor Polon. 4.b
Lechus regulum Germ. duello vicit 5.a
Lechus & Cecus fratres germani 4.b
Lecub cum Ceco frat. in Germ. ditio. Bremam ædificant 5.a
Lesco sextus Niger 16.a
Lesco secundus 7.a
Lesco plebeius ad regnum euehitur 7.a mos Lesci ibid.
Lesco quartus cum Mutzlao patruo de Monarchia certat, à Pomerano fœdifrago occiditur 15.b
Lesco Niger Rex Polon. Lithuanos profligat fol. 48.b
Lesco tertius 7.b
Leopolienſis & Halicienſis terra cum suis ciuitati. Senatoribus & vexillum 39.b
Lehal castrum 74.a
Lenuard arx 73.b
Lezdzuko, à quo Radzuulones 50.a
Limes Liuonici & Moschouitici Imp. 83.a
Litat Plutoni Moschus, trucidando captiuos, in omnibus carceribus positos 101.b
Literæ Permiorum 84.b
Liuensis terra cum suis ciuitat. vexillum & senatoribus 38.a
Lithuania à Cruciger. vastatur Suidugielonis opera 54.b
Lituani Prussiam vastant 69.a
Lituani profligantur 69.a
Lituani & Moschouitæ quomodo frumenta recondunt 62.b
Lituaniæ fluuij, Lituaniæ coloni, tributis onerantur, Lituaniæ Rusticorum molendina, domestica manualia 61.a
Lituanorum 14000. cæduntur 16.a
Lituani iterum funduntur 16.a
Lituani metu funduntur 57.a
Lituaniæ amplitudo, in Palatinatus diuiditur 57.a
Lituaniæ Episcopi Romani, & Ruthenici ritus fol. 57.b
Lituanor. Idolæ ignis, fulmen, arbores, Sol. serpentes 52.b
Lituano. solennes epulæ, sepultura, serui cremabantur 52.b
Lituania Poloniæ regno adiuncta 18.b
Lituania à Crucigeris vastatur 49.a
Lituanorum Idola demolita, Lituani baptizantur 53.a
Lituani Prussiam, Crucigeri Lituaniam vastant, Crucigeri profligantur, Dobrzin vastatur à Lituanis 50.b
Lituani quomodo supplicium sumant 62.b
Lituanor. primus Dux Palemon Italus 45.a
Lituania ab Italia corruptè nominata 45.a
Lituaniā, à litore maris Baltici dicta quidam volunt 48.a
Lituani olim obscuri Russis tributarij 45.a
Lituani iugum Ruthenorum excutiunt 45.b
Lituana constitu. bellicarum articuli, & quomodo custodire debent 62.b
Lituania à litus tuba dicta 45.b
Lituanor. prisca religio 52.b
Lituania & Samogitia ad fidem Christi conuertuntur 19.a

Lituaniæ populi 44.b
Lituani à Simbris orti 45.a
Lituaniæ, Samogitiæ, & Liuoniæ denominatio 45.a
Lituani à Lituano cum Alberto Crucige. commendatore in nuptijs trucidantur & spoliantur 49.a
Lituania à Lituo cornu 49.a
Lituaniæ gentis, Itali, propagatores, Lutuania vulgus à Gotis oriundi, Nobiles verò ab Italis orti 45.a
Liuonum agrestium habitus, mores & idioma fol. 75.a
Liuones ferri vocati à Moschis 76.b
Liuonia à Lituanis vastatur 50.b
Liuonienses se redemerunt à Prusiensibus 73.a
Liuoniæ cum suis ciuitatibus & castris descriptio 72.a
Liuonia ferax 75.b
Liuones Moschouiam inuadunt 76.a
Lublinensis terra, senatores, vexillum terrestre 34.b
Lode arx 74.a
Loppi Sagitarij optimi 86.b
Loppia Regio 86.b
Lucomoria Regio 86.a
Ludouicus Hungarus Poloniæ Rex creatur 18.a

M.

Magister Liuoniæ pacem afflagitat 77.a
Magister Liuoniæ capitur ibid.
Magister Prusiæ iuramentum Regi Poloniæ præstat 70.b
Magister Pruss. Ord. Teutonici regis iugum subit 22.a
Magnus Dux, sex præstantes viros, propter loricam inauratam crudelissimè necari iussit 98.b
Magnanimitas Biekowski in tyrannum Moschum 101.b
Magni Ducatus Lituaniæ cum suus Ducibus, prouincijs, Palatinatibus, ciuitatibus & castris præcipuis, mores, origo, religio, compendiosa descriptio, & stemma siue arma fol. 44.a
Malefactorum iudicia 92.a
Malus animus in Duce, & mala mens 102.a
Manu propria cũ filio Magnus Dux ciues trucidat 97.a
Marchia ab Olgerdo vastatur 51.b
Mariemburga venditur 69.b
Mariemburga 71.b
Masouiæ Ducatus cum suis ciuitatibus, senatoribus & vexillum 38.a
Masouiæ clades vbi Semouitus à Swarno capite truncatur 47.b
Matronarum Rigensium habitus 75.b
Meinhardus pius vir, primus in Liuoniam venit 72.b
Meinhardus Liuones in fide Christi instruit fol. 72.b
Meinhard. Episcopus creatur in Liuonia 72.b
Memorabilis victoria 76.b
Mendog coronatur & baptizatur postea Christianam fidem spernit, Masouiam & Prusiam vastat 47.a
Mendax oratio odiosa 104.b
Mendici trucidantur 97.a
Mendog cum genero & filijs occiditur 47.b
Mercatores, modusq; mercandi in Moschouia fol. 79.a
Metropolitanus Rusiæ 87.b
Metropolitan. Rusiæ in Liuonia eligitur ibid.
Mezentius iungebat viua corpora mortuis, sic Moschus facit 102.a
Michlouia prouincia 67.b
Miesco primus natu cæcus 9.b
Miesco secundus 10.b
Miesco degenerat 11.a
Mingalio Dux Lituaniæ 46.a
Mieczlaus siue Miesco tertius, tyrannus & rapax regno exuitur 14.b
Mirabile quiddam 86.a
Mirus mercandi modus ibid.
Mira iustaq; vindicta diuina ex cadaueribus Mures 8.b
Mirabilis cursus in nartis 85.a
Mirus seruandi modus 62.a
Miser populus præ timore applaudet Duxi 102.b
Miserabilis & indignissima laniena, cum duorum Procerum Moschouitarum 101.a
Modus electionis certare equis 7.a
Monachi trucidantur 97.b
Monachi 87.b
Moneta Moschouitica 79.b
Moneta Nouogrodensium 80.a
Moneta Turensis 80.a
Monitiones Polotiæ incensæ 112.a
Mordua populi 87.a
Mordua gens bellicosa ibid.
Mordua populi 80.b
Mores Tumensium 107.a
Moschouia à Tartaris exusta 108.b
Moschouitæ loco pontis dispositi 103.b

Moschus Nenhuis in Liuoniā oppugnat 76.a
Moschouitarum centum millia Teutonicorum duntaxat vnus occubuit 76.a
Moschus petit fœdus à Liuonibus 76.b
Moschouiæ olim gens obscura 78.a
Moschoui imperium vnde creuit 78.a
Moschouitæ Liuoniam vastant 76.b
Moskua fluuius 78.b Moschouia ciuitas ibid.
Moschouitis inebriari prohibitum 79.a
Moschouitæ certæ habent tempora inebriandi 79.a
Moschouia à Tartaris exusta 79.a
Moschouia sterilis & frigida 79.b
Moschus tyrannidem molitur 93.b
Moschus imperium malitiosè abdicat 94.a
Moschus satellites malitiosos conscribit ibid.
Moschis contumelia innita 94.a
Moschouitæ arces capiunt 57.a
Moschorum 8000. millia cæsa à Polonis & Lituanis 57.a
Moschus in Alexand. Litu. Duc. insurgit 56.b
Moschouitæ sternuntur 24.a
Moschus sæuit in captiuos 100.a
Moschus Herodis infanticidæ superat crudelitatem ibid.
Moschouitæ Litua. vastāt, Poloni in Moschouiam contendunt. Storodub arx capta 22.b
Moschouiæ Dux Poloczkam capit 23.b
Moschouitæ à Polo. & Litua funduntur, Soiski Dux exercitus Mestho. occiditur 23.b
Moschouitarum numerus occisor. Moschus fugit 22.a
Masouia Polono regi cessit 22.a
Monstra nascuntur in Polo. anno 1269. 16.a
Moschouia à Polo. depradatur sub Sigismundo primo 21.b
Masouia à Maslao dicta 11.b
Moschorum immanis barbaries 112.b
Moschouiæ denominatio 78.b
Moschouitæ Cazan oppugnant 106.a
Moschus religionem suam sanguine innocentum sanctificat 104.b
Moschouitæ famæ perciti, sæuiunt in corpora mortua 103.b
Monstra nata in Polonia duo 21.a
Monstrum tertium à muliere Iudea 21.a
Montes ignei 86.b
Montes cingultus terræ 85.a
Mortuorum cæremoniæ 89.a
Mors belua 85.b
Mos Popeli, sese execrandi 8.a
Mos omagiorum Regni Poloniæ 70.b
Mulierum conditio 91.b Mulierum Liuonicarum habitus 75.a
Multorum imperium damnosum 5.b duodecim Palatini in Polo. 5.b
Muntvvil Samogitiæ Dux 45.b
Mutatio religionis in Liuonia 76.b
Mutatio locorum Tartaris dulcis 110.a
Msczenek olim arx 80.b
Msczislaniensis Palatinatus cum suo territorio & ciuitatibus 59.b

N.

Naklo obsidetur 13.a
Narumuntus sedes Nouogrodensis, Kiernouam transtulit 41.a
Nec frater à fratre, nec socer à genere tutus 100.b
Nec hospes ab hospite tutus ibid.
Neroniana crudelitas ibid.
Nerua fluuius nauigabilis 83.a
Nerua arx 75.a
Nec via populatur 97.a
Nicolaus Radzinil missus Polociam ad occupanda Itinera 111.b
Nitaw, Sesuegen, Luden, arces muratæ 73.b
Non azymis sed fermentato pane Rutzeni vtuntur 89.b
Nohaicensium Tartarorum horda 106.b
Nouogrodia Ducatus 80.a
Nouogrodenses superbi bello, iugoq; Ioan. Basilij subacti 83.a
Numerus occisorum 97.a
Numerus captiuorum 106.a
Numerus occisorum quomodo cognoscitur 90.a
Nundinæ celeberrimæ 84.b

O

Ob vitulū mactatū Moschouitæ combusti 103.b
Obbi fluuius amplissimus 85.b
Obdoria Regio 85.b
Obedientia 90.b
Obstinata audacia Tartarorum 110.b
Obuios mactat Dux 101.b
Occa fluuius 80.b
Olgredus princeps Lituaniæ, patrem in Crucigeros vlcisſcitur 51.a
Olgerdus in Moschouia triumphat 51.b
Olgerdi filij, Keistuti filij 51.b
Operpal arx 74.b
Opiniones Historiogr. de Slauis 3.a
Opinio de animabus 88.b
Opinio Erasmi Stellæ de Prussia, Sebastiani Brandt 64.b
Opoliensis Dux arces Crucigeris vendit 19.a
Orator à Bassa Turcarum ad electionem in fauorem

uorem Henrici Galli mittitur Varssouiam, quid proposuerit 25.a
Ordo Teutonicorum in Liuonia 73.a
Ordo Liuonicus à Gregorio nono Pontifice confirmatur 73.a
Ordo geneologiaq; Ducum Lituaniæ 45.b
Ornatus equorum 110.a Ostia VVolgæ 107.a
Osvviecim Ducatus, Zator Ducatus 33.b
Otto Imperator cur Gnesnam in Poloniam venerit 10.b
Otto Boleslaum Poloniæ regem suoq; Diademate coronat 10.b
Owcininus in carcere moritur 93.b
Ozilia Insula 74.a

P.

Papa fœdus inter regem Polo. & Turcam frangere facit, vnde Poloni & Hungari, cum suo rege Vladislao propter fœdus fractum à Turcis profligantur & occiduntur 19.b
Palatinatus Trocensis 58.a
Palatinatus Minscensis & eius ciuitates & territorio 58.a
Palatinatus Nouogrodensis cum ciuitat. 58.b
Palatini Moschouiæ à Rege Polono in arce Polocia capti 112.b
Palatinatus Polocens. cum suis ciuitat. 60.a
Palatinatus Brestiensis cum suis ciuitatibus & territorio 58.b
Palatinatus Kiouiensis cum suo territo. 59.a
Papini gens 85.b
Pax sub conditionibus Magistro Liuoniæ conceditur 77.a
Pax Polonor. cum Lituanis 80.b
Permia Regio 84.b
Pernauæ recuperata 74.b
Peruersitas Liuonũ 75.b
Perun Idolum 82.b
Pestilentiæ Moschouiæ 79.b
Petzora Regio 85.a
Petzora fluuius ibid.
Petrus Sebrinus iniquè perit 101.a
Phalarismus Magni Ducis in Basilio è medio tollendo 99.a
Piscis mirabilis 86.a
Plagæ in Liuoniam, fames, pestis, ignis & gladius 76.b
Podoliæ regio cum suis terminis ciuitatibus, senatoribus & vexillum 41.a
Podlasia ab Erdiuilo occupata 46.a
Polasiæ terra cum suis ciuitatibus, senatoribus vexillum 38.b
Plocensis terræ ciuitates, vexillũ & senato. 37.a
Polemonis Nepotes, Borous, Kunossus, & Spera fol. 45.b
Polocia à Polonis obsidione cincta 112.a
Poloni vnde dicti 3.a
Poloni fidem Christian. amplectuntur, Idola demoliuntur 9.b
Poloni & Masouitæ Prussiam Crucigeris concedunt 68.a
Poloni cum Lituanis Prussiam vastant 69.b
Polonor. clades à Crucigeris 20.a
Polonia Maior à Lithan. vastatur 50.a
Polono. recondendi frumenti mos 62.b
Poloni à Tartaris funduntur, auricularum nouem sacci pleni 15.b
Poloni Hungaros trucidant, Poloni cum Lituanis Prussiam dirripiunt, Lituani insignia nobilitatis Polonorum accipiunt 19.b
Poloni excellentes in peregrinis linguis ediscendis, & studiorum amantiss. linguam Latinam ferè omnes tam nobiles quam laici callentes 43.a
Poloni multos seruitores alunt 43.b
Polosko capta 112.b
Pomesania prouincia cum suis ciuitatibus 67.a
Pomerania Poloniæ adiungitur 69.b
Pomerani bis vincuntur 13.a
Pomerania recuperatur à Polonis 20.a
Popelus à muribus cum vxore & liberis comeditur 8.b
Popelus secundus qui à muribus corroditur 8.a
Popeli infirmitas simulata 8.a
Popelus primus huius nominis 8.a
Poroskauia Polonicæ Ducissa 46.b
Premislaus siue Lesco primus 6.b
Premislaus Morauos prostrauit 7.a
Premisliensis terra cum ciuitate, senatoribus vexillum 40.b
Premium Legatis redditum 105.a
Præcopskij vnde dicti 108.a
Præcop vrbs ibid.
Processus religio. Prussorum 64.b
Prouinciæ Liuonia 73.a
Prussia duplex 71.b
Prussiæ fines, Prussia gentilis 64.b
Prussia ab Vlmigano Bruteno appell. quidam volunt 64.b
Prussor. religio & dij gentiles siue nom. Idolorum, Perun, Patrimo, Patelo, Vurschayto, Sneybrato, Gurcho 64.b
Prussia à Lituanis vastatur 49.a
Prussiæ descriptio. Doctor. opinion. & appellationes, scilicet Syluij, Vlmigaui, Ioannis Bo-

hemi, Mochouitæ Polo. Prußia rex Bitiniæ, Romani in Prußia 64.b
Prußiæ castra à Litua. expugnantur, Henricus de Capioẘ profligatur, Masouia vastatur fol. 50.b
Prußiæ cum suis prouincijs, ciuitatib. om. Magist. Cruciger. Teutonicor. ordin. descriptio & stemma siue arma 64.a
Prußi à Crucigeris, ad Regem Polon. deficiunt propter Crucige. tyrannidem 20.a
Pruteni cum Pomer. à Bolesl. victi, vectigalia Boleslao soluunt sub iugo eius 11.b
Pruteni gentiles funditus debellantur 68.b
Pruteni Crucigerorum iugum excutiunt 69.b
Prutenorum prisca & antiqua religio 64.b
Pruteni à Boleslao oppugnãtur, profugi à Prussia fraudulanti, profugis non credendum, Poloni funduntur 14.b
Pruteni, & Pomeran. fœdifragi trucidantur fol. 13.a
Pruteni cum Crucigeris circa 50000. à Polonis trucidantur, à Polonis iterum funduntur ibidem fol. 19.a
Purgatorium Græci & Rutheni negant 88.b
Pskouia capta 82.b
Pskouia proditione sacerdotum capta ibid.
Pyastus Crusphiciensis, qui propter sua beneficia & honestatem in regem Poloniæ eligitur fol. 8.b

Q.

Qualem crudelitatem Magnus Dux socero suo exhibuerit 96.b
Quales merces in Moschouiã importantur 79.a
Quale futurum sit imperium filij Magni Ducis, quia parente non degenerat 104.b
Qualis sit religio & pietas Magni Ducis Moschouiæ ibid.
Quali munere Magn. Dux suos honorauit 65.b
Quali venatione magnus Dux plurimum oblectetur 99.b
Quæ & qualis sit gens Moschouitica 105.a
Quo pacto Magnus Dux suos exercet, & instituit, in ratione pugnæ, aduersus inimicos fol. 104.a
Quo premio & mercede ampla soleat Magnus Dux suos adulatores afficere 104.a
Quo tempore Idola demolientur in Polonos & mos Polonor. de gladijs semi euaginatis, antiquus, in lectione Euangelij 10.a
Quid acciderit istis, qui inquirere voluerunt quidnam ageret magnus Dux 99.a
Quo amore mutuo, se prosequi solent Moschouitæ 100.b
Quomodo cum Moschis dimicandum 90.b

R.

Rauensis terra vexillum 37.a
Regia expeditio in Raskonicens. 24.a
Regina vidua Miesconis, cum filio Casimiro, corona regni, & magnis thesauris acceptis in Saxoniam aufugit 11.a
Reges Casani 105.b
Regi Sỽetiæ arces 77.b
Regiomontum ciuitas Prußiæ 71.b
Regionem suam vastat Moschus 97.a
Regni Poloniæ, magniq́ Ducatus Lituaniæ, Regis cum senatoribus suis in senatu ordo 42.a
Regni Poloniæ cum suis Palatinatibus, districtibus & territorijs breuis descriptio 32.b
Regni Poloniæ fines 32.b
Religio Liuonorum 75.b
Reualia vrbs 75.a
Rex non nascitur in Polonia 4.a
Rex Poloniæ Christianis pepercit 112.a
Rex de Catagia 106.b
Rex Poloniæ armata manu in Liuoniam contendit 77.a
Ritus religionis gentilis Polono. 9.b
Ringolt principes Rußiæ sternit 46.b
Rostoẘski capitur 94.a
Rhezan ciuitas 80.b
Rosthouiæ Ducatus 84.a
Roston ciuitas ibid.
Rurik Nouogrodiæ Princeps 82.b
Rußiæ terræ districtus subiecti regi Poloniæ incorporati 39.a
Rutheni Christiani 87.a
Rutheni siue Roxolani gens Sarmatica 2. 3.a
Rutheni in Boleslaum concitantur 13.a
Rschouiæ Ducatus 82.a

S.

S. Andreas in Rußia esse dicitur 87.b
Sacerdos Idolum consulit 86.a
Sacerdotum regula 87.b
Sacrosanctæ Eucharistiæ vsus 89.b
Salamandra 86.b
Sales & loci Magni Ducis circa mensam 95.b
Samacchia vrbs & regio 107.b
Samogitia à Crucigeris occupatur 49.b
Samogitiæ ducatus cum descriptione 60.b
Samogitar. habitationes, mores arandi agros, syluosa Idolatria, Idola miraculum dæmonicum 60.b
Samogitarum ritus gentiles 61.a
Samogiticum mare 61.a Sancel arx 74.a

Sandomiriensis terra, senatores, Sandomirienses cum vexillo 34 a
Sauromatarum prima migratio ibid.
Sarmat. ad Vistulam veniunt ibid. a
Sauromat. olim literis ignari 2 b
Sarmatis nulla olim gens bellicosior 3 a
Sauromatæ vnde dicti 2 a
Sarmatar. Roxolanorumq; variæ appellationes fol. 3 a
Satellites Moschouiæ Principis 97 a
Secundum conditionem personarum habitus fol. 92 a
Sedis Regiæ varia translatio 8 a
Segeuolt arx 73 b
Semonuslaus 9 a
Sem & Sona fluuij 80 b
Semouitus cum suis virtutibus 9 a
Semigalia Ducatus 74 b
Senatores & vexillum Posnaniensis terræ 35 a
Sepultura Sarmatarum 4 a
Seruitus Moschouitarum 91 a
Seuenia à Lituanis defecit 82 a
Seueriæ Duces Moscho se dedunt 57 a
Sex pro verberato vno suspensi 96 b
Slauonica lingua 110 a
Slauorum termini 3 b
Slauorum commutatio & metamorphosis 3 b
Schad fluuius 81 a
Sibior prouincia 85 a
Sigismundus Dux occiditur 56 a
Sigismundi August. funus & vita breuiter descriptum 56 a
Sigismund. prim. Anno 1548. moritur 22 b
Sigismundus August. secundus moritur Knyssinæ 24 b
Sigismundus Augustus secundus hoc nomine fol. 23 a
Sigismundus Augustus, Helisabeta vxor prima 23 a
Sigis. bellum cum Moschorum Duce 23 b
Sigis. vxor tertia 23 a
Sigis. August. contra Liuones 23 a
Sigismundus Aug. coronatur 22 a
Sigismundus primus huius nominis Rex Poloniæ 21 a
Sigismund. Marchio, regnum Polon. vi obtinere tentat, quo spreto Polon. filiam Ludouici pro hærede accipiunt 18 a
Sigisinuudus Augustus obijt 111 a
Sigismundi expeditio contra Moschorum Ducem 21 b
Sirada à Lituanis vastatur. 50 b
Siradiensis terræ senatores & vexillum 36 a
Sithno lacus, circa quem Moschouitæ sunt cæsi fol. 24 a
Skirmunt, Gimuili, Boris 46 a
Sokol arx capta 112 b
Soles tres 1532. visi supra Olom 22 a
Sluczko in Russiam Ducatus & ciuitas 62 b
Smilten arx 74 a
Smolenska proditione capta 81 b
Smolensko obsidetur 22 a
Somniorum egregius interpres Magnus Dux fol. 95 b
Suidrigelo in Moschouiam fugit 55 a
Sortes Ducibus Lithuaniæ à Gedimino diuisæ fol. 51 a
Statura Tartarorum 109 a
Stephanus Battori Rex Poloniæ 111 a
Striengelo Iagel. frater princeps Lituaniæ 53 a
Strup insula 80 b
Suateslaus occiditur, Andreas frater incarceratur 52 b
Suotelaus Russiam vastat 52 a
Sulphureus Lachus 84 a
Supplementum de rebus gestis inter Regem Poloniæ, Stephanum, & magnum Ducem Moschouiæ 111 a
Susdaliensis Ducatus 84 b
Swidrigelo princeps Lithuaniæ, sub quo Poloni partem Podoliæ occupant 55 b
Syuardus dolore moritur 5 b

T.

Tamerlanes 107 b
Tanais fluuius 44 b
Tanais ostia 81 a
Tanais minor ibid.
Tarlo Legatus, lumen incerto queritur, Valachi à Polo. & Podalia funduntur 56 a
Tarnest arx 74 b
Tartarorum à Lituanis fusa 20000.
Tartari Poloniam vastant 16 a
Tartari Oczakowskij 108 b
Tartari crudeliter Moschouiam vastaut 106 a
Tartaricum responsum 106 a
Tartari prostrati 1573. à Polon. 25 a
Tartari Nabahicenses cum Seremit. & alijs Ducibus eorum, Vitebskam oppugnant fol. 24 b
Tartarorum Campestrium in Hordas 105 b
Tartarorum Zauolensium Horda 106 b
Tartari in Russiam grassantur, Poloni de illis triumphant 21 b
Tartari profligati anno 1507. à Polo. 21 b

Tartari in Poloniā crudeliter grassantur, Poloni cum his dimicant 15.b
Tartari ex Podolia eiecti ab Olgerdo 51.b
Tartari panis vsus ignorant 110.b
Taurica Chersonesus Capha 108.a
Taurus capta 74.b
Terminus religionis Christianæ 80.b
Tertius Cancellarij filius rotis distrahitur 95.a
Teutonici Ordinis origo 67.b
Teutonicorum Crucigerorum habitus 68.a
Timothei Masalski crudelis fortuna 98.a
Titulus Moschouiæ Ducis 92.b
Tolczburg arx 75.a
Theatrum luctuosum & miserabile erectum à Magno Duce die S. Iacobi 102.a
Thesaurarius Magni Ducis rapitur 103.a
Thesauros Moschus in Albo lacu recondit 84.a
Troidenus Lituaniæ Princeps Prussiam vastat & trucidatur 48.a
Troki sedes, ex kiernoua, pro Ducibus Lituaniæ mutata 50.a
Tuczkom, Sabel, arces 74.b
Tumen Regnum 85.a
Tulla arx & fluuius 80 b
Tulla olim Ducatus ibid.
Turcis à Moschouitis profligati 107.b
Turca pacem à Polo. petit 19.b
Turca per Oratores à Polonis inducias petit fol. 20.b
Turcarum clades 107.b
Torobola capta 112.b
Turcomani 107.b
Turpis matronarum Nobiliū, apud Magnum Ducem abusus 96.a
Tvveria vastatur 98.a
Tvverensis Ducatus 82.b
Tvverensis moneta ibid.
Tyranno aliquãdo veritatis oratio grata 104.a
Tyrannis ingens 94.a

V.

Valachus Polonus sub Sigismundo infestat, acri conflictum Valachi à Polon. tandem profligantur & funduntur 22.a
Valachus Polonos, fœdore fracto prosternit fol. 20.b
Valachiæ Palat. Poloniam infestat anno 1509. fol. 21.b
Valachos Poloni egregie vlciscuntur, & à Polonis cæduntur 21.a
Valachiæ Palatini homagium 20.a
Valachi cum suo Bochdano Illegitimo fugantur fol. ibid.
Valachiæ Palatini perfidia 20.b
Vandalitarum in Italiā Hispaniamque irruptio 2.b
Vanda virago Ducissa Polo. 6.b
Vandæ Ritagoram German. Principem fudit fol. ibid.
Vanda in Vistulam de ponte triumphans desilijt 6.b
Varietas sermonis Slauor. Causa mutationis Idiomatis Slauorum 3.a
Varij vndiq; Legati in elect. Reg. 25.a
Varschoniæ districtus 38.a
Venceslaus Bohemiæ Rex 16.b
Venetianus Rotmagis. occisus 24.a
Venetorum Legati ad Albertum 20.b
Verba Regis ad Ducem Prussiæ 71.a
Verbera seruis chara 91.b
Verder arx 74.a
Vestes Magnus Dux copiosas habet pro suis aulicis 92.a
Vestitus Episcoporum 87.b
Vestitus Tartarorum 110.a
Vestitus solennis Regis Poloniæ 70.b
Vexillum Ducatus Lithuaniæ 57.b
Viathka Regio & fluuius 84.b
Vielis arx post exusta captiui insignes 24.b
Vielis Moscho. ciuitas exustio 24.a
Vilhelmus Austriacus Cracou. venit, post Cracouia eijcitur 18.b
Vilnæ Palatinatus & eius descriptio, Vilna & Vilia fluuij vnde Vilna dicta 57.b
Vilna à Keistuto capitur 51.a.52.a
Victus Tartarorum 109.a
Victus Sarmatarum 4.a
Victus Liuonum miserrimus 75.b
Victus bellicus Moschorum 90.b
Victus, Vestitus habitusq; Lappiorum 86.b
Vikint princeps Samogitiæ 46.a
Vikechzlandia Regio 74.a
Vinda arx 74.b
Virlandia 75.a
Vitoldus incarceratur, à vinculis auffugit, cum Crucig. Lithuan. vastat, ex Prussia à Iagelo reuocatur 52.a
Vglitz ciuitas 84.b
Vitenes princeps Lituaniæ 49.b
Vitoldus Tartaros vincit, & multitudinem captiuorum in Lituaniā collocat: Iterum contra Tartaros proficiscitur, à Tartaris tunc vincitur 54.b
Vitoldus Smoleskam capit, Liuones vlciscitur fol. ibid.

INDEX.

Vitoldus in Masouiam, postea ad Crucigeros fugit 53.a
Vitoldus moritur, Vitoldi mores 55.b
Vitoldus à Crucigeris auffugit, Vilnam capere tentat, in Prussiam iterum fugit, Iagelo illi obstat à Crucigeris iterũ, damno illato auffugit 53 b
Vitobsciens siue Viteblienſis palatinatus, cum suis senator. & ciuitat. 59.b
Vitoldus Moschouiã & Prussiam. Vitoldus latet. Nouogrodens. capit. Cum Vitoldo Sigismundus gratiam inijt, diadema ei pollicetur 55.a
Vitoldus Coributũ vicit, Vitebskam, Orsham & Kiouiam capit, Rasandusium Ducatum expugnat, Tartaros fudit, Podoliæ Ducem sternit 54.a
Vitenes à Gedimino obtruncatur 49.b
Vladislaus quintus Polonus, Hungariæ rex coronatur, arces Raciæ recuperat, à Turcis & eos profugat & profligat 19.b
Vladislai exulis peregrinatio, post regno potitur 16.b
Vladislaus cubitalis, vulgo Lokiotek Sylesiam vastat 17.a
Vladislaus in Marchiam Brand. cõtendit, eam ferro & flamma vastat, cum Crucigeris postea certat, & eos profligat & vincit 17.a
Vladislaus secundus degener fratres oppugnans ipse fugatur, regnoq; exuitur. 14.a
Vladislaus 2. in Poloniam reuertitur ex Germania veneni suspitione in Ploczke moritur 14.a
Vladislaus Hermannus Prussos Pomeranos domat 12.a
Voidilo ex rustico principis gener 51.b
Voidilonis peruersum consilium, suspenditur fol. 52.a
Voisalk iugulatur 47.b
Vodzka Regio 83.a
Vogulici gens 85.b
Volochda prouincia 83.b
Vetus limes Lituaniæ 81.b
Volter Pletemburg magister Liuoniæ 76.a
Volga fluuius celebris 82.a
Volgari siuè Volhinij ibid. à VVolga fluuio dicti 3.a
Volgari tres Imperatores Constantinopolitanos occiderunt 3.a
Volquinas primus Liuoniæ Magister 73.a
Vngariam petit, Voluuam expugnat, Suuatoslaum fugat, Episcopum D. Stanislaum Craconiæ occidit, pœnitentiam agens cum filio voluntariæ exulat 12.a
Voliniæ regionis denom. & descriptio 58.b
Vorotinensis Ducatus 81.a
Vppa fluuius 80.b
Vstiuus denominatio 83.b
Vsſwiat direpta alit 24.b *Cozaci, Corsari, Freibiterij* 24.b
Vtenus siuè Vcienus Dux Lituaniæ 47.b
Vxul arx desolata 73.b

VV.

VVesemburg arx 75.a
VVlodimiro commiseratio noxia 99.a
VVolchon fluuius 82.b
VVoloczk ciuitas 82.a

Z.

Zauolhensis Horda occupata 107.a
Zbignerus monachus illegitimus contra regem fratrem legiti. conspirat 12.b
Zolner, Prussiæ Magister Lituaniam vastat fol. 52.a
Zelislaus Bohemos, Morauosq; regis Boleslai nomine profligat. 12.b
Zinibundus Dux Lituaniæ 45.b

FINIS.

SPIRÆ.

15 81

HEJM